

025(073.8)
Bibliografie și Biblioteconomie

**Biblioteconomie
și Știința Informării**

1739172

~~25769~~

5079

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
*FACULTATEA DE JURNALISM
ȘI ȘTIINȚE ALE COMUNICĂRII*

Catedra Biblioteconomie și Asistență Informațională

**BIBLIOTECONOMIE
ȘI ȘTIINȚA INFORMĂRII**

*Prelegeri pentru studenții specialității
Biblioteconomie, Asistență Informațională și Arhivistică*

Volumul 4

*Aprobat de
Consiliul profesoral
al Facultății de
Jurnalism și Științe
ale Comunicării*

Chișinău, 2007
CEP USM

CZU 02+01(075.8)

B56

Colegiul de redacție: **Natalia GOIAN**, dr., conf. universitar
Nelly ȚURCAN, dr., conf. universitar
Lidia KULIKOVSKI, dr., conf. universitar

Recenzent: **Eugen MARTIN**, doctor în științe pedagogice.
Șef-adjunct Direcția Cercetări Aplicative a Societății In-
formaționale (Întreprinderea de Stat „Registru”)

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Biblioteconomie și Știința Informării: Prelegeri pentru studenții spe-
cialității Biblioteconomie și Asistență Informațională / Univ. de Stat din
Moldova. Facultatea de Jurnalism și Șt. ale Comunicării. Catedra Bibliote-
conomie și Asistență Informațională; col. red.: Natalia Goian, Nelly Țurcan,
Lidia Kulikovski – Ch.: CEP USM. Vol. 4. – 2007. – 268 p. – (Bibliografie
și Biblioteconomie. 6). – ISBN 978-9975-70-195-2

Vol. 4. – 2007. – 268p. – Bibliogr.la sfârșitul cap. și în notele
de subsol.

ISBN 978-9975-70-199-0

50 ex.

- - 1. Biblioteconomie. 2. Bibliografie. 3. Informare-Documentare.

02+01(075.8)

ISBN 978-9975-70-199-0

© Catedra Biblioteconomie și
Asistență Informațională, 2007
© USM, 2007

BIBLIOGRAFIA ISTORIEI: TRADIȚII, REALIZĂRI, PERSPECTIVE

Ion MADAN,
doctor, conferențiar universitar

- **Bibliografia istorică la români de la începuturi până la 1944**
- **Bibliografia istoriei în perioada sistemului totalitar comunist (1944-1989)**
- **Bibliografia istorică la etapa actuală**

„Învățământul istoriei este din cele mai însemnate ramuri a științelor folositoare, ca una ce, pe lângă multitudinea de cunoaște lucrurile de mai înainte din urmările bărbaților străluciți care au făptuit în epoca lor soartă popoarelor, înfățișează diferită adunare de întâmplări, ce pot fi omului public și însuși celui particular de povățuire” – scria cu 180 de ani în urmă Gheorghe Asachi, unul din fondatorii istoriei ca știință a neamului nostru.

Istoria (de la grec. *historia* – povestire despre trecut, despre cele aflate) are mai multe sensuri, legate organic: 1) procesul de dezvoltare a naturii și societății; 2) complex de discipline sociale (știința istorică), ce studiază trecutul omenirii după caracterul concret și întreaga varietate. Pentru stabilirea legităților dezvoltării istorice sunt studiate faptele, evenimentele și procesele pe baza surselor, de care se ocupă istoriografia și alte discipline istorice auxiliare. Transformarea cunoștințelor istorice în știință istorică constituie un proces îndelungat.

Istoria este alcătuită din istoria universală și istoria unor țări și popoare; e compusă din istoria societății primitive, istoria antică, istoria evului mediu, istoria modernă și istoria contemporană. Istoria diferitor domenii ale culturii, științei, tehnicii este fixată în compartimentele respective ale acestora (istoria matematicii, istoria muzicii, istoria bibliotecilor etc.).

În procesul de informare și documentare în domeniul istoriei, un rol deosebit revine bibliografiei. Ea poate fi considerată disciplină istorică auxiliară, dar și ca un element de permanentă necesitate în procesul de investigare și generalizare științifică. Privitor la cercetarea oricărei teme, probleme, perioade, savantul istoric are nevoie de o informare cât mai amplă, mai actuală, dorind să fie la curent cu torentul de publicații istorice, precum și cu sursele retrospective.

Bibliografia istorică este un domeniu de activitate științifică și practică, scopul căreia este producerea și transmiterea la beneficiari în timp și în spațiu a informației bibliografice despre documentele publicate și nonpublicațiile de diferite tipuri și genuri indiferent de limba și locul apariției.

De aceea studierea istoriei informării și documentării, în special a bibliografiei istoriei în întregime, precum și a unor domenii ale culturii, științei, tradițiilor, localităților prezintă un deosebit interes științific și practic, dar și unul didactic.

Prezenta cercetare (prelegere) urmărește scopul de a reconstitui apariția, evoluția și starea actuală a bibliografiei istorice naționale. Se analizează bibliografia istorică creată de-a lungul veacurilor pe teritoriul Moldovei istorice a lui Ștefan cel Mare și Sfânt în filierea științei, culturii și spiritualității românești.

S-a cercetat bibliografia istorică la nivelul sistemului de bibliografii independente și din revistele istorice de la Chișinău. Bibliografia istorică în culegeri de studii, monografii, la radio și televiziune, sperăm că va servi ca obiect pentru alte cercetări (prelegeri).

Bibliografia istorică la români de la începuturi până la 1944

1. Secolul XIX – primele decenii ale secolului XX

În istoria Moldovei (sfârșitul sec. XIV – începutul sec. XVI) a fost o perioadă când cartea a atins realizări frumoase, fapt care a influențat popoarele vecine. În epoca româno-slavonă a literaturii noastre producția de carte era împărțită în două genuri: „religios” și „istoric”. În timp ce în literatura religioasă se afirmau traduceri și prelucrări de texte slavone, literatura istorică (cronicile) reprezintă lucrări originale despre faptele voievozilor, despre trecutul nostru glorios și plin de întâmplări dramatice.

Bibliografia – ca viitoare componentă a documentării – a constituit mai întâi o preocupare a cărturarilor din trecutul nostru cultural. În chilia sa, la masa de copiat manuscrise, cărturarul aduna izvoarele cu osteneală, alcătuind o lucrare de sinteză și continuitate. Cărturarii aveau biblioteci cu manuscrise și tipărituri muntene sau moldovene, iar dacă acestea lipseau – comandau copii în altă parte pentru ca informarea lor științifică să fie cât mai completă. Lista titlurilor folosite în lucrările lor este dată de voievodul și scriitorul Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino ș.a.

În secolul al XIX-lea, odată cu creșterea numărului de publicații se simte necesitatea de a promova *bibliografia* și *catalogul*.

În anii 40-50 ai secolului al XIX-lea, datorită lui Mihail Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu, istoria este ridicată la rang de știință, aceasta devenind cartea de căpătâi a neamului nostru. Cu ei începe bibliografia istorică românească propriu-zisă. La vârsta de 19 ani, M.Kogălniceanu publică la Berlin în 1837 *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Daces Transdanubiens*, în care face o trecere în revistă a surselor ce vin să confirme argumentele sale. O interesantă privire asupra literaturii cronicarilor aflăm și în *Avant-propos la Fragments tirés de Croniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre-le-Grand, Charles XII...* (Iassi, 1845).

Pentru a scrie *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul* Nicolae Bălcescu strânge o bibliografie în care au fost cuprinse 500 de lucrări, acte oficiale, documente, stampe, cronici, studii istorice.

În *Prospect la Magazin istoric pentru Dacia* și *Cuvânt preliminar despre izvoarele istoriei românilor* cei doi redactori – Nicolae Bălcescu și August Treboniu Laurian – arătau importanța informării și documentării în investigarea științifică. *Periodicul* pentru cele trei provincii ale Daciei pe lângă cronici și anale, hrisoave, acte oficiale, tratate, convenții, referiri despre Dacia culese din autorii vechi, cronologii ale domniilor urma să cuprindă și o rubrică aparte consacrată bibliografiei analitice istorice. „*Buletinul bibliografic*, – aminteau cei doi redactori, – va cuprinde lista scrierilor

moderne, naționale sau străine, care ating Dacia și istoria ei, dimpreună cu observațiile critice asupra lor, precum și critica scrierilor istorice ce ar ieși de aici înainte”.

Rubrica *Bibliografie* e permanentă în toate cele 5 volume, din (1845-1847), ale *Magazinului istoric pentru Dacia*, ce se păstrează la Biblioteca Centrală Științifică a Academiei de Științe a Moldovei. Chiar în primul număr se anunță că la Kantora Foi sâtești „s-a pus sub tipar Cronicile Moldovei sub redacția lui Mihail Kogălniceanu”. Apoi în Nr. 5 din 1947 au fost date adnotări substanțiale despre letopisețele cuprinse în fiecare din cele 3 volume.

De la Bălcescu și Kogălniceanu până în zilele noastre, informarea și documentarea științifică a parcurs o cale lungă și anevoioasă. Ei au pus bazele tradițiilor de a pune pe prim – plan adevărul istoric, de a crea bibliografii ample și bogate, pătrunse de sentimentul patriotic pentru neam, de a cultiva viitoarelor generații respectul și dragostea pentru moșia strămoșească.

Vasile Popp a tipărit *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre* (Sibiu, 1838). E o bibliografie a cărților românești pe care le-a cunoscut autorul. E interesant faptul că Vasile Popp include și cărțile tipărite în tipografia exarhală a lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, întemeiată în 1814 la Chișinău.

Dimitrie Iarcu a început să alcătuiască o bibliografie generală a culturii românești, publicând *Annale bibliografice române. Repertoriul cronologic sau catalogu generalu de cărțile imprimate de la Adoptarea imprimeriei, diumatate sec.XVI și până astăzi, 1550-1865 exclusiv* (București, 1861; ediția a II-a -1873).

În publicația festivă *Serbarea școlară de la Iași cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înființarea învățământului în Moldova. Acte și documente.* - (Iași, 1881), alcătuită de A.D. Xenopol și G. Erbiceanu, sunt prezentate cărți privitor la diferite domenii, în special, destul de complet, literatura istorică. Este o adevărată bibliografie generală selectivă a culturii românești, întocmită după reguli științifice.

În jumătatea a doua a secolului XIX în România se dezvoltă cultura, învățământul public. În 1860, cu susținerea domnitorului Alexandru Ion Cuza, a fost deschisă Universitatea din Iași, iar în 1864 și cea din București. În 1866 își începe activitatea Academia Română. Un avânt deosebit capătă editarea de cărți. Este perioada de aur a literaturii române.

Și munca de informare și documentare capătă anumite realizări. Plus experiența renumiților bibliografi francezi Emile Legrand și Emile Picot, care au influențat în anumită măsură aspectul metodologic al bibliografiei din România.

În felul acesta au fost create premisele apariției bibliografiei naționale române.

Activitatea bibliografică a beneficiat de condiții favorabile la Academia Română din două motive: pe de o parte prezența personalității și capacității științifico-organizatorice a lui Ioan Bianu (1856-1935), sprijinit de mari oameni de știință români ca Bogdan Petriceicu Hasdeu și Alexandru Odobescu, versați în utilizarea documentelor și bibliografiei în cercetarea științifică; pe de altă parte, mișcarea internațională pentru dezvoltarea sistematică a bibliografiei - care a dus la înființarea în 1895, la Bruxelles, a Institutului Internațional de Bibliografie, influențând și activitatea bibliografiilor naționale, stimulând elaborarea și folosirea bibliografiilor în munca științifică.

Hotărârea Academiei din 28 februarie 1895, prin care a fost aprobat Planul bibliografiei generale a culturii și istoriei românești, prevede întocmirea Bibliografiei naționale a tipăriturilor și manuscriselor românești:

- Bibliografia românească veche de la 1508 până la 1830;
- Bibliografia românească modernă (1831-1894);
- Bibliografia străină privitoare la români;
- Întocmirea unei Bibliografii a publicațiilor periodice românești;
- Completarea acesteia cu o Bibliografie analitică cuprinzând articole din periodice etc.;
- Întocmirea Catalogului manuscriptelor aflate în Biblioteca Academiei;

– Întocmirea Catalogului documentelor aflate în Biblioteca Academiei.

Prima lucrare tipărită din vastul plan este *Bibliografia românească veche: [1508-1830] Tomul I. 1508-1716 - București, 1903. - IX- 572 p.; Tomul II 1716-1808. - București, 1910. - 571 p.; Tomul III, Fasc. 1- II. 1809-1817. - București, 1912. - 192 p.* - acestea fiind semnate de Ioan Bianu și Nerva Hodoș; *Tomul III. Fasc. III-VIII. 1817-1830. - București, 1936. - VIII + 193 + 777 p.*; semnat de Ioan Bianu și Dan Simonescu; *Tomul IV. Adăugiri și Îndreptări. - București, 1944. - XII - 375 p.*, semnat de Ioan Bianu și Dan Simonescu.

Este cea mai importantă bibliografie a istoriei și culturii românești. Lucrarea constituie o operă de colaborare națională. La apariția primului tom, în 1903, Nicolae Iorga scria: „Bibliografia românească veche se înfățișează ca o lucrare pe cât de monumentală pe atât de trainică, pe cât de frumoasă ca execuție materială pe atât de sânguincios și cinstit alcătuită. Astfel ea îmbogățește simțitor cunoștințele necesare asupra trecutului cultural al românilor și pune la îndemână într-un totul știri ce erau risipite și numai cu greu utilizabile. Multe generații de cercetători și-o vor trece, recunoscători, din mână în mână, prețuind într-însa una din cele mai frumoase opere ale curentului european ce a învins pe deplin în știința noastră istorică”.

2. Bibliografia basarabeană de la începutul secolului al XX-lea până la 1944

Primele două volume ale *Bibliografiei românești vechi* de Ioan Bianu și Nerva Hodoș (1903-1910) au fost cunoscute și folosite pe larg în cercetările științifice de către cărturarii basarabeni Alexei Mateevici, Ștefan Ciobanu, Polihronie Sârcu și Alexandru Iațimirschi, care au scris recenzii, iar Petre Draganov și Nicolae Moghileanschi le-au introdus și comentat în bibliografiile lor.

Unele schițări de informație bibliografică, inclusiv cea istorică, se publică în jumătatea a doua a sec. XIX - începutul sec. XX în gazeta *Бессарабские областъе ведомости (Buletinul regiunii Basarabia, 1854-1917)* și revista *Кишиневские епархиальные ведомости (Buletinul eparhiei Chișinăului, 1967-1917)*.

La începutul secolului XX, informația bibliografică apare în calendare, reviste, ziare, monografii etc.

În Biblioteca publică din Chișinău se creează un fond special de literatură foarte prețioasă, numit *Basarabiana*. Se întocmește un catalog special, fișiere la acest fond; despre activitatea de cercetare a Bibliotecii, condusă de Daria Harjevschi, s-a vorbit la Congresul I al bibliotecarilor din Rusia în 1911.

Deci, înviorarea vieții social-politice și culturale a înaintat la ordinea zilei crearea unor bibliografii, care să înregistreze literatura despre Basarabia și să-i îndemne pe cercetători să studieze aprofundat acest plai minunat.

Petre Draganov (1857-1928), originar din Comrat, a absolvit Universitatea din Sankt Petersburg, a lucrat în calitate de pedagog la Comrat, Chișinău, Rovno, a colaborat la un șir de periodice de prestigiu. Cunoștea, practic, toate limbile europene. A lucrat în Biblioteca publică din Sankt Petersburg (1896-1904), unde a adunat materiale despre pământul natal.

În 1911, la Chișinău, apare cea mai importantă lucrare a lui Petre Draganov - *Bessarabiana. Ученая, литературная и художественная Бессарабия*. E un indice bibliografic alfabetic despre literatura apărută în decurs de o sută de ani în limba rusă, mai puțin în limbile germană și franceză și câteva ediții în română. Ordinea alfabetică îngreuiază folosirea rapidă a lucrării; înțelegând acest lucru Draganov a folosit diferite caractere tipografice. Cartea cuprinde materiale unice și își păstrează până în prezent valoarea. Găsim aici date valoroase despre istorici, oameni de stat, scriitori, despre organizații și societăți științifice. Lucrarea cuprinde și lucrări inexistente sau imprecise, cercetătorii explicând acest fapt prin lipsa unei corecturi minuțioase. Lipsesc indexurile auxiliare, ce îngreuiază folosirea acestei lucrări fundamentale.

Peste un an a apărut o altă bibliografie de valoare – *Материалы для указателя литературы по Бессарабии. Список книг и статей относящихся к Бессарабии из библиотеки Н. К. Могилянского*. Savant de orientare enciclopedică, jurnalist, mai târziu doctor habilitat în viticultură, N.Moghileanschi ne-a lăsat o lucrare bibliografică model.

Iată cum expune N.Moghileanschi scopul său: „Изучение Бессарабии, как и всякого края, значительно облегчает указатели тех литературных источников, которые содержат интересующие сведения. Собранные мною материалы я решил опубликовать, дыбы облегчить - одним изучение этого интересного края, и - подвинуть других на дополнение списка материалами в него не входящими, чтобы составить один общий указатель всей литературы о Бессарабии”.

Lucrarea cuprinde 15 diviziuni, printre care deosebit de bogate sunt: *Bibliografie, Istorie, Istoria militară, Arheologie, Etnografie, Agricultură, Științele naturii și medicina.*

Ambii bibliografi, oameni onești și patrioți, au fost nevoiți să promoveze mentalitatea imperiului rus, prezentând foarte puține ediții în limba română.

În anii 30 ai secolului trecut, activează o nouă generație de cărturari și bibliografi, care au făcut școală la universitățile românești. Om cu un destin tragic a fost Alexandru David (1910-1935), născut în comuna Bardar. În 1933 la Tipografia Eparhială „Cartea Românească” a apărut de sub tipar lucrarea lui Alexandru David *Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia apărute de la 1918 încoace.* În *Cuvânt înainte* Al. David scrie:

„Asupra Basarabiei s-au scris multe de către mulți, chemați și nechemăți. Dar până astăzi nu avem încă o istorie completă a Basarabiei, o istorie care să oglindească în mod real trecutul acestei provincii sub toate manifestările ei de viață. Studiile ce s-au scris asupra acestui colț de pământ românesc sunt de cele mai multe ori superficiale și incomplete, pentru că autorii lor n-au ținut seama de toată bibliografia privitoare la Basarabia și n-au utilizat tot materialul documentelor nici măcar pe cel deja publicat”. Și propune să elaboreze alte două lucrări: 1) *Bibliografia Basarabiei*, în care să fie înregistrate cronologic toate studiile ce s-au scris despre Basarabia și 2) *Un indice cronologic de toate documentele privitoare la Basarabia*, publicate până în prezent.

Lucrarea clasică ce prezintă un deosebit interes istoric și cultural permanent rămâne a fi bibliografia *Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă (1812-1918)*, din care a fost tipărit vol. I (1814-1880) (Chișinău, 1934). E o continuare a tradiției științifico-bibliografice, realizate în cultura românească de Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu.

E variată și deosebit de bogată producția istoriografică și bibliografică a marelui cărturar basarabean Paul Mihail (1905-1994).

În 1940 în colecția *Studii și cercetări*, Vol. XLVI, a Academiei Române a apărut monografia bibliografică semnată de Paul Mihail *Tipărituri românești în Basarabia de la 1812 pînă la 1918* (București, 380 p. + 20 planșe). E o lucrare de prestigiu în întreaga bibliografie românească, fiind menționată de Academia Română cu Premiul „Udriște Năsturel”.

Un moment deosebit de interesant este faptul că multe tipărituri basarabene depistate de Al. David și Paul Mihail, au fost incluse de Dan Simonescu în vol. IV al *Bibliografiei românești vechi* (1944).

Nu pentru a anticipa lucrurile, dar e necesar de apreciat aici la justa valoare aportul directoarei Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” dna Lidia Kulikovski și al istoricului, poetului și editorului Iurie Colesnic la reeditarea moștenirii noastre bibliografice – operele lui P. Draganov, N. Moghileanschi, Al. David la predarea, cercetarea bibliografiei naționale, păstrarea și promovarea tradițiilor ei. Dar de ce n-a fost publicată monografia bibliografică clasică a lui Paul Mihail?

Preotul-savant, în anii 80 ai secolului trecut, a făcut completări deosebit de valoroase la bibliografia tipăriturilor basarabene. În perioada ccaușistă, când nu era admisă însăși mențiunea *Basarabie* în publicațiile de peste Prut, inimosul savant Ștefan S. Gorovei publică în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol*, Iași (1984 și 1986) două studii semnate de Paul Mihail *Contribuții la Bibliografia Românească Veche* ce a avut un larg răsunset în presă.

Iar la începutul anilor 90 ai secolului trecut, Zamfira Mihail, fiica lui Paul Mihail, a depistat noi și noi materiale privitor la tipărițile basarabene ce până la acea vreme se aflau la index în arhivele din Chișinău, Iași, București.

În urma acestor investigații de primă importanță, în 1993, la Editura Academiei Române, a apărut o carte unică după structură și conținut: Mihail Paul, Mihail Zamfira. *Acte în limba română tipărite în Basarabia I (1812 - 1830) precedate de Bibliografia tipăriturilor românești din Basarabia (= BTRB) 1812-1830*. Deci e începutul tipăririi unei bibliografii cât se poate de completă a tipăriturilor basarabene. Volumul II se află sub tipar și va continua bibliografia acestor tipărituri după 1830.

Tipărind în 1943 a treia carte din trilogia *Istoria Basarabiei*, renumitul istoric și pedagog Alexandru Boldur o înzestrează cu un *Indice bibliografic*, argumentând: „De mult se simte nevoia unui indice al lucrărilor cu privire la Basarabia. Indicele bibliografice existente nu satisfac această nevoie. Lucrarea lui P. Draganov *Bessarabiana*, Chișinău, 1912 [corect: 1911] cuprinde literatură înainte de 1912 în limba rusă, și pe lângă că nu este completă mai abundă în greșeli de date. Cealaltă lucrare, a lui Al. David, *Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia, apărute de la 1918 încoace*, Chișinău, 1933, de asemenea nu este completă și de la apariția ei au trecut 10 ani”.

Bibliografia lui Al. Boldur nu respectă în totul regulile de descriere bibliografică, dar e interesantă, bogată și e ultima bibliografie care păstrează tradițiile vechi românești în pragul instaurării și consolidării regimului totalitar în RSSM.

Prin urmare, bibliografia istorică basarabească până la 1944 s-a dezvoltat în filiera firească a culturii și spiritualității românești.

Bibliografia istoriei in perioada sistemului totalitar comunist (1944-1989)

1. Bibliografia de recomandare

Bibliografia de recomandare este cea funcția căreia este instruirea și autoinstruirea, popularizarea și promovarea cunoștințelor.

Lucrurile acestea sunt juste, pline de adevăr, dar în primii ani de după cel de-al Doilea Război Mondial, când fuseseră nimicite toate cărțile și bibliotecile cu grafie latină, când cititorului i se impunea literatura ce promova ideile și modul de viață sovietic într-o limbă puțin cunoscută de românii basarabeni, bibliografia de recomandare, mai cu seamă privitor la științele sociale, în primul rând promovarea și impunerea neadevărului istoric, devine o filieră de spălare a creierului, de izolare a oamenilor de valorile general-umane. PCUS, inclusiv PCM, aprobau hotărâri peste hotărâri unde bibliotecile erau numite „puncte de sprijin” ale organelor de partid, cerându-li-se mereu să intensifice educarea comunistă și ateistă a populației.

În condițiile acestea grele Biblioteca Republicană de Stat edita liste, culegeri metodice și bibliografice ca bibliotecile din teritoriu, folosindu-le, să menționeze anumite date legate de congresele, plenarele, persoanele de partid.

Astfel, în anii '60 ai secolului trecut a fost editată seria *Luptători pentru comunism*, în cadrul căreia au fost editate fascicule consacrate lui G. Kotovski, I. Iachir, I. Fedko, M. Frunze, A. Krusser, S. Lazo etc. Ca metodică lucrările erau executate la nivel, dar conținutul lor reda doar ceea ce s-a scris în perioada sovietică despre aceste persoane (bunăoară, din lucrarea respectivă, reiese că Kotovski, la începutul secolului XX, pe lângă jafuri, mai făcea și literatură).

O apariție binevenită a fost editarea la Rotaprint, în 1967, a indicelui de recomandare a literaturii **Moldova ieri, azi și mâine**. Aici sunt prezente toate domeniile științei, culturii și artei. Un compartiment numit **Istorie** redă momente din destinul acestui pământ multpătimit, dar pe pozițiile concepției șovine a imperiului sovietic.

Pe la mijlocul anilor '60 ai secolului trecut, Secția de literatură moldovenească și bibliografie ținută de Biblioteca Republicane de Stat a început editarea **Calendarului datelor memorabile și remarcabile ale Moldovei pe anul ... (1958-1971)**.

Dar în 1967 a început să apară un Calendar social-politic și, un demnitar în structurile de partid ce controla cultura, activitatea editorială și calendarele a cerut ca ediția Bibliotecii să fie interzisă. Atunci vigilența aceluia adept al ideologiei deznationalizării a fost adormită schimbând doar denumirea în **Tim-pul. Oameni. Evenimente (1972-1975)**, apoi **Liste de recomandare către datele memorabile ale Moldovei pe anul...**

Dar, ca să nu improvizăm, să ne adresăm direct documentelor vremii. În 1984, într-o comunicare **О системе рекомендательских библиографических пособий**, Nina Smirnova scria: „В постановлении ЦК КПСС... выдвинута задача увеличения выпуска рекомендательных библиографических пособий по вопросам коммунистического воспитания, истории КПСС, экономике... Главная роль в создании этой системы принадлежит Гос. библиотеке МССР им. Н. К. Крупской, которая составляет пятилетние сводные планы рекомендательных библиографических пособий. В целом за 1974-1984 гг. издано 232 названия рекомендательных библиографических пособий для взрослых и детей, при плане 186 ... К 60-летию образования Молдавской ССР и создания Компартии Молдавии подготовлен ряд библиографических пособий для различных категорий читателей. Например, списки **Молдавия в семье братских народов**, указатель **Молдавия в Великой Отечественной войне**, три библиографических обзора в серии **Что читать о Молдавии** и др.

2. Bibliografia istorică generală

Spre sfârșitul anilor '50 - începutul anilor '60 ai secolului trecut creștea torentul de literatură consacrată istoriei Moldovei. Acele bibliografii tematice și de recomandare, privind problematica istorică, nu puteau face față cerințelor crescânde față de necesitățile informaționale ale savanților, profesorilor din școlile de învățământ superior și mediu.

Se simțea deci necesitatea de a purcede la crearea unei bibliografii istorice fundamentale. Și lucrul acesta a fost observat de specialiștii de la Biblioteca Republicană de Stat.

S-a decis ca la elaborarea acestei lucrări să colaboreze două biblioteci prestigioase, care dispuneau de cadre respective de bibliografi cu o bună pregătire; tot aici se aflau și colecțiile cele mai bogate în republică privind tematica istorică – Biblioteca Republicană de Stat (bibliograf-șef Cojuhari Parascovia) și Biblioteca Științifică Centrală a AȘM (bibliograf-șef Șpac Ion). Administrațiile acestor două biblioteci au decis să discute la o ședință a consiliilor științifice respective „Инструкция по методике отбора и росписи материалов для библиографической работы *История Молдавии, 1918-1968*”, la care era anexat *Prospectul indexului* ... La discuție au participat directorul Institutului de Istorie al AȘM Eugeniu Russev, precum și P.Ganenco, M.Sanalati, Z.Lonova, I.Madan, A.Kidel ș.a. Planul de lucru cu completări și redactări a fost aprobat unanim.

S-a lucrat circa cinci ani și, în final, a fost realizată o monografie bibliografică fundamentală cu titlul *Istoria, arheologia, etnografia Moldovei. 1918-1968* (Chișinău, 1973).

Despre procesul de lucru și metodică aplicată la întocmirea acestei lucrări dna Parascovia Cojuhari a publicat în culegerea *Библиотековедение и библиографоведение Молдавии* № 1 din 1976 un studiu de volum – unicul în știința noastră bibliografică de după război – *Некоторые вопросы методики составления отраслевых указателей по истории Молдавии*.

Bibliografia dată începe cu o prefață din partea autorilor. Ei menționează că la vremea întocmirii lucrării la dispoziția cititorilor se afla un număr considerabil de publicații: monografii, culegeri de documente și articole, o mulțime de materiale apărute în publicațiile periodice.

Autorii constatau că lucrarea dată este prima încercare de a aduna la un loc literatura privitor la istoria, arheologia și etnografia Moldovei fără a urmări scopul de a înlocui edițiile bibliografice privitor la anumite teme și perioade.

S-a lucrat mult. Au fost examinate colecțiile bibliotecilor și arhivelor din Chișinău, Moscova, Kiev, bibliografiile curente și retrospective, enciclopedice și lucrările istoriografice apărute în perioada respectivă și în anii ce au urmat. Descrierile bibliografice sunt parțial adnotate, sunt incluse recenziile la cărți.

Structura e cea a monografiei sovietice *Istoria RSSM*, promotorul căreia a fost adeptul de o viață întreagă a teoriei migraționiste a populației autohtone Nicolai Mohov; el este și autorul studiului introductiv. Aparatul cărții vine să înlesnească folosirea cât mai eficientă a bibliografiei. E bogat aparatul auxiliar, aici întâlnim:

Lista principalelor izvoare folosite și a culegerilor descrise analitic, Indicele autorilor, alcătuitoarelor, redactorilor, recenziilor și a persoanelor amintite în titluri și adnotații și Indice de termeni geografici și de denumiri etnice.

S-a realizat o lucrare de prestigiu, una din cele mai reușite în plan unional, căci la vremea aceea nici o altă republică din fostul imperiu sovietic nu dispunea de o astfel de cerceare bibliografică. Trebuie de menționat nivelul metodic înalt al bibliografiei.

Dar pe pagina de titlu, în datele subtitlului, e imprimat: *indice al literaturii sovietice 1918-1968*. Deci, a fost inclusă doar literatura în limba rusă, română și ucraineană cenzurată și răscenzurată, care exprima concepția și viziunea imperialismului sovietic față de istoria, oamenii și destinele Basarabiei și Transnistriei, Bucovinei de Nord.

În 1982 a apărut volumul doi al lucrării *Istoria, arheologia, etnografia Moldovei: Indice de literatură sovietică 1969-1980*. De data aceasta lucrarea a fost pregătită de Zinaida Ionova, Parascovia Cojuhari, Ana Postică - colaboratori ai Bibliotecii de Stat a RSSM. Introducerea este scrisă tot de Nicolai Mohov, de data aceasta în colaborare cu Mihail Sâtnic, publicată numai în limba rusă.

E o continuare binevenită a primului volum. Istoricii și alte categorii de beneficiari au întâlnit-o cu satisfacție. Ambele volume, cu toată orientarea lor ideologică, își vor păstra mult timp valoarea, constituind o pagină reușită în bibliografia națională istorică.

Trebuie de menționat că nu numai în RSSM, ci și în România se lucra la crearea bibliografiei istorice naționale. Astfel, la Institutul de Istorie și arheologie Cluj, o echipă de savanți și bibliografi a purces la crearea corpului bibliografic *Bibliografia istorică a României = Bibliografia Historica Romaniaae*. E o serie de monografii fundamentale editate la Editura Academiei R.S. România. Primul volum (1944-1969) a apărut în 1975, al IV-lea (1969-1974) în 1975, al V-lea (1974-1979) în 1980, al VI-lea (1979-1984) în 1985, al VII-lea (1984-1989) în 1990, al IV-lea (1989-1994) în 1996.

Întregul aparat și descrierea fiecărui document se dă și în traducere în franceză. Poate că anii nu ar fi trebuit să se supra-pună, ar fi fost poate mai bine de dat anii complet, o singură dată. Dar așa a fost concepută această bibliografie cu adevărat istorică. E dureros, că în toți anii aceștia n-au fost introduse nici un fel de materiale despre Basarabia. Dintre indicii auxiliari se dă numai indexul de autori (nu de nume). Doar în vol. IX (1994-1999) coordonatorul, dl Gheorghe Hristopol, a invitat în calitate de colaboratori pe bibliografii din Chișinău Vera Achim și Valentina Eșanu, introducând și câteva sute de materiale despre Basarabia. Colaborarea dintre bibliografii de pe ambele maluri ale Prutului trebuie susținută și îmbogățită atât la elaborarea acestui corpus bibliografic, cât și la alte bibliografii și cercetări bibliografice.

Aici e cazul să menționăm și apariția unei bibliografii personale - *Dimitrie Cantemir (1673-1723)*, autor - Ion Madan, redactor - profesorul universitar Vasile Ermuratschi. Lucrarea a apărut sub auspiciile Universității de Stat din Moldova și Bibliotecii Republicane de Stat.

Au fost consultate bibliotecile și arhivele din fosta URSS. De aceea sunt incluse descrierile tuturor edițiilor operelor lui Dimitrie Cantemir de la 1698 până la 1973, indicându-se locul unde se afla și unde, în ce publicații e menționată, analizată ediția respectivă.

De o deosebită valoare este descrierea manuscriselor operelor lui Dimitrie Cantemir și locul aflării lor. Apoi urmează *Literatura despre D. Cantemir* cu diviziuni și subdiviziuni. Cu părere de rău, în ajunul sărbătoririi a 300 de ani de la nașterea savantului-domnitor și apariției bibliografiei, autorul, Ion Madan, se afla la spital și cenzura a scos partea textuală a lucrării.

În România apar un șir de bibliografii personale exhaustive și de o deosebită valoare istorică: „A.D.Xenopol”, „Mihail Kogălniceanu”, „Vasile Pârvan” - autorul lor fiind Alexandru Zub.

Bibliografia istorică la etapa actuală

1. Evoluția cărții istorice românești

În ultimul timp, mass-media repun tot mai des în discuție problema care a fost foarte acută și a trezit adevărate valuri de rezistență din partea opoziției politice și a tinerei generații acum un an–doi, și anume problema trecerii la studierea în școlile din Republica Moldova a cursului de istorie integrată. Acest fapt este bine evidențiat în articolele domnului Anton Moraru „Ei compromit știința istorică” și „Adevărul științific e în pericol”, publicate în *Glasul Națiunii* la sfârșitul anului 2005, precum și un șir de alte publicații ale lui Anatol Petrencu, Ion Varta ș.a. cu un generic asemănător care, într-un mod mai mult sau mai puțin direct, ne trezesc curiozitatea în ceea ce privește temelia științifică ce a stat la baza publicațiilor istorice tipărite până în prezent pe teritoriul R.M. Oare tot ce s-a creat, s-a demonstrat și s-a obținut pe acest teren până în prezent a fost o eroare științifică? Punem această întrebare, deoarece suntem conștienți de faptul că orice publicație de caracter științific trebuie să aibă o anumită bază documentografică.

Bine, unul din principalele argumente al celor ce pledează pentru implementarea acestui curs și înlocuirea „Istoriei Românilor” cu „Istoria Moldovei”, pe lângă afirmațiile constituționale, este și faptul că până acum am studiat după manuale și cărți editate pe teritoriul României de către istoricii de peste

Prut și că acestea se limitează doar la prezentarea generală a istoriei României Mari fără a prezenta, după părerea lor, istoria R.M. ca stat aparte, independent. Aceasta e o problemă acută, ce ne frământă pe fiecare dintre noi, cetățenii acestui stat, deoarece cunoaștem adevărul istoric strămoșesc. Iată de ce apare întrebarea: Oare istoricii noștri basarabeni nu au reușit să publice nimic, timp de mai mult de zece ani, oare pe teritoriul R.M., începând cu anii 90 ai secolului XX, cartea istorică a fost neglijată? Doar e cert faptul că avem specialiști calificați și onești în domeniul istoriei: Ștefan Ciobanu, Alexandru Boldur, Ion Nistor, Andrei Eșanu, Anatol Petrencu, Ion Șișcanu etc., a căror opinie tinde să fie respectată atât la nivel național, cât și internațional sau poate și lucrările lor s-au bazat pe speculații? Puțin probabil. Deci, acest fapt a constituit un imbold pentru a cerceta cum a evoluat cartea istorică în limba română pe teritoriul Republicii Moldova începând cu anul 90, până în prezent, pentru a reuși să monitorizăm situația actuală în raport cu instabilitatea politică din țară la acest capitol. Ca rezultat al cercetărilor am constatat că în această perioadă au fost publicate aproximativ 450 de titluri de cărți cu caracter istoric.

Analizând aceste publicații, am dedus că, dacă ar fi împărțită perioada cronologică din 1990 și până în prezent în 3 etape și anume:

1. 1990-1992,
2. 1992-1997,
3. 1997-2006,

observăm o evoluție foarte interesantă a cărții istorice, deoarece în prima perioadă numărul cărților istorice tipărite în limba română pe teritoriul R.M. crește vertiginos. În ciuda perioadei scurte de timp ajunge de la aproximativ 16 titluri în 1990 la aproximativ 50 de titluri în 1992. Acest fenomen poate fi explicat prin faptul că în această perioadă a fost retipărit practic întreg patrimoniul național de carte istorică. Însă, începând cu 1993, numărul lor a început să scadă încet, dar sigur și de la 39 de titluri în 1993 ajunge la 14 titluri în 1997. După aceasta se înregistrează o nouă creștere, de la 35 de

titluri în 1998 până la 47 de titluri în 2003. Astfel, analizând conținutul acestor documente observăm că din 1990 până în 1992 aproximativ 70 % din cărțile istorice tipărite în limba română pe teritoriul R.M. reprezintă lucrări ale înaintașilor noștri cărturari, retipărite în această perioadă, precum și un șir de monografii cu caracter istoric ale personalităților marcante din epocile anterioare. De asemenea, o importanță deosebită este acordată studierii relațiilor româno-ruse și evoluției lor pe plan istoric. În perioada a doua a evoluției cărții istorice observăm că mai mult de 50% din toate titlurile editate sunt dedicate studierii originii poporului român și evoluției sale; de asemenea, tot în această perioadă sunt editate cele mai multe culegeri de studii științifice și monografii, deși în medie numărul total de titluri este în descreștere față de perioada precedentă.

După 1997 observăm că cea mai mare parte a publicațiilor de acest gen fac parte din literatura didactică, în mare majoritate fiind manuale. Tot în această perioadă o atenție deosebită este acordată studierii istoriei anumitor localități, monumente de importanță primordială. Astfel, în 2001 din 47 de titluri de cărți publicate, aproximativ 35% sunt manuale, 20% sunt studii ale anumitor teritorii ca: Ulmu, Otaci, Ungheni, Sadova, Soroca etc., iar restul sunt monografii și alte tipuri de publicații didactice, reeditări etc.

În concluzie, ținând cont de faptul că în medie, anual, în total în această perioadă s-au editat aproximativ 1500 de titluri de cărți, putem spune: cartea istorică în limba română ocupă un loc primordial printre documentele publicate pe teritoriul R.M.; de asemenea e necesar de menționat că, pe lângă cărți, lunar sunt publicate un șir de articole ce abordează cele mai diferite aspecte și probleme din istoria poporului român, care au la bază un bogat suport documentografic și științific. Toate aceste date vin încă o dată să ne demonstreze că, indiferent de perioada în care trăim, de concepțiile politice ale guvernărilor, adevărul istoric întotdeauna va tinde să ajungă la suprafață și asemenea uleiului întotdeauna se va ridica și se va alege de apă, venind picătură cu picătură să ne strecoare în suflet mândria și demnitatea națională de ceea ce au fost strămoșii noștri ieri și ceea ce am reușit să realizăm noi astăzi.

Această cercetare a fost efectuată de Mariana Graur, licențiată în domeniul Biblioteconomiei și Asistenței Informaționale (2006).

2. Bibliografia istorică generală

Începutul anilor '90 ai secolului XX a constituit o cotitură radicală în trecerea conștiinței și demnității naționale în viața științifică, didactică, editorială. În capul mesei a fost pusă istoria reală și onestă a Moldovei, neamului românesc prin editarea celor mai valoroase lucrări ale marilor noștri istorici și cărturari.

În lunile aprilie – iulie 1991, au avut loc schimbări cardinale în conducerea, structura și cadrele Institutului de istorie al AȘM. Odată cu reorganizarea Institutului s-au produs schimbări esențiale și în planul cercetărilor științifice. Temele moștenite de la vechiul institut: *Apărarea cuceririlor lui Octombrie în timpul războiului civil și intervenției străine, Istoria construcției socialiste în URSS, Critica concepțiilor burgheze a istoriei Moldovei* ș.a. au fost anulate. În locul lor au fost aprobate astfel de teme: *Dezvoltarea istorică a Țării Moldovei în contextul medieval european; Viața național-culturală în Basarabia și Transnistria, Basarabia în cadrul Statului Român* etc.

Atât la Institutul de Istorie al AȘM, cât și la instituțiile de învățământ superior, au venit cadre noi cu o viziune științifică progresistă. Au fost elaborate programe și manuale *Istoria românilor* pentru școala medie și cea superioară.

Chiar din 1990 editurile de stat, apoi și cele particulare au început editarea pe larg a literaturii istorice în limba română. Cartea istorică română ocupă un loc primordial printre documentele publicate în anii 1990-2006. În total în această perioadă au văzut lumina tiparului aproximativ 1500 de titluri de cărți istorice.

Savanții istorici și specialiștii în alte domenii, problematica cărora este tangențială de cea a istoriei (istoria culturii, literaturii, economiei, conceptelor politice, filosofiei, teologiei, bibliografiei etc.), se adresează bibliografiilor generale curente ce cuprind întregul ansamblu de publicații – „*Cronica presei*” (din 1998 – „*Bibliografia națională a Moldovei*”).

Pe parcursul anilor 1993-1998 Biblioteca Națională a dat la lumină „*Bibliografia Moldovei, Cărți, Albume, Hărți, Note muzicale, Discuri, Seriale* etc.”, apreciate departe de hotarele republicii.

O surpriză plăcută pentru diferite cercuri și grupuri de cititori, inclusiv profesori, doctoranzi, masteranzi, bibliografi, muzicologi, oameni de creație este publicarea unei ediții de lux **Cărțile Moldovei: Indice bibliografic național 1986-1990 = Moldova 's Books: National bibliographical index**. Este o continuare a corpusului bibliografic *Cărțile Moldovei Sovietice*, editat pe parcursul anilor 1974-1988 (6 volume) și care acoperea informația bibliografică a producției de carte sovietică apărută în RASSM (1924-1940) și RSSM (1940-1985).

Prezenta lucrare pune la dispoziția beneficiarilor informații despre cărțile apărute în RSSM în următorii cinci ani – (1986-1990). Cartea a fost elaborată în cadrul Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova, fapt menționat atât în antetitul, cât și în datele editoriale.

În calitate de autori este directoarea Camerei Naționale a Cărții Valentina Chitoroagă, numele căreia e prezent pe toate cele 6 volume anterioare în calitate de alcătuitor sau redactor bibliografic și dna Vera Tarasov, bibliograf-șef la Serviciul Bibliografie retrospectivă a Camerei Naționale a Cărții.

În *Prefață* autorii menționează laconic: „Este o publicație informativă, destinată bibliotecilor, editurilor, savanților, lectorilor, studenților, specialiștilor și altor categorii de utilizatori”.

Cartea cuprinde literatura social-politică, social-economică, agricolă, medicală, artistică, didactică, informativă etc., apărută pe teritoriul republicii în perioada anilor 1986-1990. În lucrare nu au fost incluse publicațiile cu caracter îngust - departamental, literatura metodică prevăzută de programa școlară pentru elevi, materiale instructive retipărite, instrucțiuni privind exploatarea unor articole industriale, prospecte de reclamă a producției, unele publicații de literatură tehnică - standarde, condiții tehnice, cataloage de prețuri, tarife, scheme generale etc.”

Mai departe autorii menționează, că notițele bibliografice incluse în carte cuprind numărul de ordine, descrierea bibliografică a publicațiilor și numărul de inventar. Cărțile editate în perioada respectivă în limba autohtonilor, dar cu alfabet chirilic, păstrează în descriere aceeași grafie; puține sunt cărțile apărute în grafie latină pe parcursul anului 1900. Poate că autorii n-au greșit când au descris și inclus aceste cărți în felul cum au fost editate fără a le transcrie în grafie latină. Pare firesc pentru un repertoriu bibliografic național.

În bibliografiile naționale se impune necesitatea de a respecta principiul continuității și istorismului. În volumul dat este aplicată, ca și în cele 6 precedente, schema clasificării Camerei unionale a Cărții, care cuprindea 50 compartimente. S-au făcut și inovații, după cum spun autorii „înregistrările bibliografice sunt ordonate în corespundere cu Clasificarea Zecimală Universală (CZU)”.

Adevărul e că această carte începe cu compartimentul 2 *Științele sociale în general* și tot așa până la 50 *Literatura cu caracter universal*.

În paginile 16-35 este plasat compartimentul 5 *Istorie. Științe istorice* ce cuprinde diviziunile *Istoria* (144 descrieri), *Arheologie* (45 descrieri) și *Etnografie* (13 descrieri). Lucrările sunt urmate de recenzii. Ca și în edițiile anterioare, în cadrul diviziunii sunt date două șiruri alfabetice - în limba română și limba rusă. Sunt chiar câteva cărți cu grafie latină și cărți în limba franceză.

Fără îndoială, multe cărți, prin conținutul lor, sunt depășite astăzi, redau în viziunea sistemului totalitar comunist cele mai importante momente din istoria Moldovei, urmărind mereu scopuri propagandistice. Dar e averea noastră și istoria falsificată pretinde să fie a noastră.

Această lucrare, în format mare în copertă de piele, editată în condiții artistice și poligrafice excelente, va rămâne pentru totdeauna în patrimoniul nostru național tipărit, va păstra informații prețioase despre aceea ce prezintă viața, economia, știința, cultura, starea social-politică a Moldovei în anii 1986-1990.

E binevenit faptul că, după cum ne-a informat dna Valentina Chitoroagă, în anul 2007 va apărea volumul următor – *Cărțile Moldovei. 1991-2000*. De ce pentru 10 ani? Se consideră că numărul de cărți n-a fost atât de mare ca în deceniul precedent. Și apoi textul tipărit cu litere latine cuprinde un volum relativ mai mic decât, să zicem, același text editat în limba română cu litere rusești.

Fără îndoială, bibliografia generală privind un domeniu (unele domenii) e solicitată pe larg de savanți și specialiști. În 1996, cu prilejul aniversării a 50-a de la fondarea USM, a apărut în condiții poligrafice excelente la Tipografia Centrală monografia bibliografică *Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova 1974-1995: Contribuții bibliografice*. Autor: Ion Madan, redactor responsabil rectorul Universității - profesorul universitar Gheorghe Rusnac.

După cum menționează autorul la începutul *Prefetei*, „La etapa actuală, bibliografia joacă un rol din ce în ce mai mare în cercetarea științifică. Ea constituie un prestigios domeniu de activitate - educă precizia absolută, erudiția și temeinicia. De bibliografie are nevoie orice domeniu al științei. Acesta e terenul pe care se sprijină cultura și progresul uman.

Bibliografia publicațiilor corpului didactic al unei universități este oglinda aportului acesteia la dezvoltarea științei, economiei naționale, a culturii și învățământului în țara respectivă, ea fixează informațiile despre documente pentru a le transmite în timp și spațiu”.

Lucrarea „*Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova 1974-1995: Contribuții bibliografice*” urmărește scopul de a depista, a descrie, a orândui și a pune la dispoziția beneficiarilor informații despre publicații și alte documente ale corpului didactico-științific de la facultățile și catedrele cu profil umanistic ale Universității de Stat din Moldova și continuă bibliografia *Trudy ucenyh Kișinevskogo Gosuniversiteta. Ceasti I. Obșestvennye nauki (1946-1973)*. Ea conține o enumerare a documentelor, o totalizare a cercetărilor științifice și didactice pe parcurs de 22 ani.

Gruparea materialelor a fost efectuată după științe, conform **Clasificării Zecimale Universale** cu evidențierea unor rubrici tematice și personale. În cadrul compartimentelor și diviziunilor descrierile bibliografice sunt aduse în ordine cronologică, iar în cadrul anului respectiv - în ordinea alfabetică a autorilor și titlurilor.

Iată compartimentele principale: **Generalități. Știință. Activitate intelectuală** (Bazele generale ale științei; Bibliografii; Bibliologie și istoria cărții; Informatică. Informație științifică etc.); **Filozofie** (Psihologie; Logică. Teoria cunoașterii. Metodologie; Morală. Etică. Estetică); **Religie. Teologie. Ateism; Științe socio-umane** (științe politice; științe economice); **Drept. Legislație. Jurisprudență; Educație. Învățământ. Instruire; Etnologie. Etnografie. Obiceiuri. Folclor; Sport. Educație fizică; Lingvistică** (Lingvistică generală; Lingvistică comparativă și contrastivă; Limbi clasice; Limba română; Limbi romanice; Limbi germanice; Limba rusă); **Știința literaturii** (Literatura română; Literatura rusă; Literaturi ale unor țări din Europa, America, Africa).

Încheie bibliografia propriu-zisă compartimentul **Istorie** (p.371-413). Acest compartiment impunător la rândul său cuprinde diviziunile: Istoria românilor (cu subdiviziunile: Generalități; Arheologie și istoria antică; Istoria medievală; Epoca modernă (încep. sec. XIX - anul 1914); Epoca contemporană (de la 1914 încoace); Istoria universală; Istoria ca disciplină didactic în total 611 descrieri.

La rubrica **Personalia** ce însoțește rubrica **Universitatea de Stat din Moldova** sunt date materiale despre rectorii – istorici ai USM: Artiom Lazarev (p.202-203) și Gheorghe Rusnac (p.204).

E bogat aparatul acestei monografii bibliografice, inclusiv **Indexul de nume ale autorilor, alcătuitoarelor, redactorilor, recenzenților și ale altor persoane menționate în titluri și adnotări**. Aici vom citi numele savanților–istorici de la Universitate și nu numai: Ion Buga, Pavel Cocârlă, Anton Moraru, Alexandru Moșanu, Mihai Muntean, Ion Niculiță, Pavel Parasca, Anatol Petrencu, Mihail Sâtnic etc.

Creșterea torentului de literatură istorică în limba română în anii '90 ai secolului trecut, posibilitatea de a edita monografii, culegeri de documente, manuale, reviste istorice după lichidarea cenzurii, care a bântuit în anii sistemului totalitar comunist, interesul deosebit al populației față de istoria și literatura istorică a înaintat la ordinea de zi crearea unei bibliografii generale privind istoria Moldovei, neamului românesc.

Părerea era expusă de istoricii noștri în convorbirile cu Ion Madan. Însuși cunoscutul bibliograf Ion Șpac, unul din autorii primului volum al bibliografiei *Istoria, arheologia, etnografia Moldovei* l-a îndemnat pe Ion Madan să porceadă la continuarea aceluiași corpus bibliografic care cuprinde anii 1918-1980 – „Astăzi doar numai tu poți să realizezi și să duci la bun sfârșit crearea unei asemenea bibliografii consacrate istoriei”, își îndemnă prietenul dl Ion Șpac.

Și a început o muncă istovitoare de bun augur. Lucrarea a fost elaborată pe parcurs de doi ani. S-a lucrat zi și noapte, îndeplinind complet sarcina de lucru pe tărâmul didactico-științific. Bibliograful Madan a descris mai întâi cărțile, culegerile, periodicele istorice din propria bibliotecă. Apoi a selectat lucrările istoricilor de la USM, ULIM, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”, Academia de Științe a Moldovei, Muzeul Național de istorie a Moldovei și alte instituții. Au fost cercetate revistele și alte publicații istorice, apărute pe parcurs de 20 ani la Iași, București, Cluj-Napoca și alte centre din România.

Comparativ cu volumele anterioare s-a aplicat o concepție nouă, științifică față de istoria Moldovei. La baza structurii au fost puse programele de Istorie a românilor cu includerea unor diviziuni tematice și personale privitor la Moldova istorică, Basarabia, RSSM, Republica Moldova etc.

Moldova lui Ștefan cel Mare și Sfânt și-a încetat existența odată cu anexarea de către Rusia, în 1812, a Moldovei dintre Prut și Nistru, numită apoi Basarabia. În anii de dominație sovietică, când însăși Basarabia a fost rășluită, se evita chiar și cuvântul Basarabia. Prin urmare, Republica Moldova nu este continuatoarea Moldovei istorice.

Cercetarea bibliografică *Istorie, arheologie, etnografie 1981-2001* include 6565 de descrieri de documente, monografii, culegeri de studii, articole în periodice, enciclopedii, recenzii (nenumerate) în limbile română, rusă, engleză, franceză, germană, polonă, turcă etc. Cartea cuprinde enumerarea recenziilor prezentate îndată după ediția respectivă și sunt date adnotări precise, ce dezvăluie conținutul unui șir de ediții de o deosebită valoare cognitivă și informativă (de exemplu: la enciclopedia *Sfatul Țării* și primele trei volume ale culegerii *Basarabia necunoscută* de Iurie Colesnic este pe deplin dezvăluit conținutul lor).

Lucrarea a apărut în cadrul Universității de Stat din Moldova. Redactor responsabil este rectorul USM, membru-corespondent al AȘM, profesorul Gheorghe Rusnac. Din colegiul de redacție fac parte cunoscuți istorici: Ion Niculiță, Pavel Cocârlă, Valeriu Cozma, Ion Eremia și traducătoarea de limba engleză, dr. conf. Zinaida Camenev.

Aparatul e concis, dar destul de bogat. Pagina de titlu, sumarul, studiul lui I. Madan *Bibliografia istoriei* sunt date în limbile română și engleză. (Cartea a fost expediată la Biblioteca Congresului SUA, Bibliotecii Academiei Române, bibliotecilor universitare din București, Iași etc.). Apoi urmează studiul prof. Anatol Petrencu *Efortul revenirii la normal: contribuția istoricilor din Universitatea de Stat din Moldova la dezvoltarea științei în ultimul deceniu al secolului XX*.

Istoricul Ion Chirtoagă scrie într-o recenzie-prezentare, publicată în Nr.1 din 2004 al revistei *Cugetul*:

„Lucrarea este structurată pe principii strict științifice. La compartimentul *Generalitati* cercetătorii și cititorii simpli pot găsi lucrarea care îi interesează din așa subdiviziuni ale domeniului vizat: științe socio-umanistice și interacțiunea lor, izvoare istorice, istoriografie, bibliografii, enciclopedii etc. Bineînțeles, cel mai mare compartiment al studiului bibliografic vizează istoria românilor la care muncește un număr impunător de cercetători consacrați. Compartimentul se divizează în perioade istorice mari: studii de sinteză, arheologie și istorie antică, epoca

medie, epoca modernă și epoca contemporană. Apoi urmează compartimente dedicate istoriei universale, localităților, cetăților, manăstirilor, etnografiei, manualelor etc.

Lucrarea conține un șir de indexuri. Printre ele pot fi menționate bibliografii, culegeri de studii și cercetări, publicații periodice, indice de nume ale autorilor, indice geografic etc.

În concluzie, menționăm că lucrarea a fost dedicată feciorului său, Virgiliu, istoric cu un destin tragic. Ion Madan și-a pus aici tot sufletul unui tată îndurerat, creând un valoros instrument de lucru pentru cercetătorii din Republica Moldova, România și din alte țări, preocupați, în primul rând, de trecutul nostru național”.

De-a lungul deceniilor și secolelor alături de românii basarabeni au conviețuit reprezentanți ai diferitor popoare, care și-au legat destinul de acest pământ multpătimit. Mulți reprezentanți ai acestor diaspore la anumite etape istorice și-au exprimat respectul față de Basarabia și baștinași, trăind în voie și înțelegere, învățându-le limba, istoria, obiceiurile.

În perioada de deznaționalizare și rusificare a poporului autohton (perioada de ocupație rusă 1812-1917; perioada sistemului totalitar comunist (1940-1941, 1944-1989), deși au avut unele înlesniri, reprezentanții acestor popoare au suferit și ei în legătură cu crearea unei comunități a oamenilor din imperiu - poporul sovietic.

Alolingvii, în special după 1990, au primit denumirea *rusofofi* (*русскоязычные*) și continuă să vorbească doar în limba rusă. Ce e drept aici, la Chișinău, li s-au creat condiții maxime pentru dezvoltarea proprie - culturală, lingvistică, etnografică.

Mărturie sunt, probabil, unicele în lume instituții - Institutul de cercetări interetnice în cadrul Academiei de Științe a Republicii Moldova și Departamentul naționalităților de pe lângă Guvernul Republicii Moldova.

Merită toată atenția studierea etniilor care au populat și populează Basarabia. Orânduirea de stat, modul de viață al turcilor și tătarilor în perioada de supunere otomană sunt obiect al cercetărilor savanților din România, Bulgaria și parțial din Turcia.

Studierea istoriei, aflării acestor etnii în Moldova istorică - bulgarii, evreii, ucrainenii, grecii, germanii, rușii - prezintă un interes deosebit. Principalul e a reconstitui mersul firesc al istoriei, adevărului științific și uman.

De aceea unii intelectuali, bibliografi, istorici etc. încep să adune pietrele prin crearea de bibliografii.

În 1990, sub auspiciile Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” și Bibliotecii evreiești „Ițic Mangher”, a apărut cartea Sarei Șpitalnic *Evreii în literatura, arta și știința Moldovei: Îndreptar* (în limba română). Ediția e susținută și îngrijită de Lidia Kulikovski.

Sara Șpitalnic e cunoscută ca un bibliograf cu o bună pregătire bibliologică și lingvistică; pe parcursul câtorva decenii a alcătuit un șir de bibliografii consacrate medicinei, e autoarea calendarului evreiesc pentru publicul cititor din ex-URSS.

Iată cum începe *Cuvânt înainte*: „Dacă ar fi să se constate obolul adus culturii, artei, științei și economiei Moldovei de către fiecare din etniile conlocuitoare, contribuția evreilor ar fi considerabilă”.

Anume întru susținerea acestei idei ne-am propus să întocmim un îndreptar cu indice bibliografic. Lucrarea cuprinde un vast volum de informații, aprecieri, date bibliografice referitor la mii de personalități de origine evreiască și este structurat pe temeiul unor criterii de maximă obiectivitate”.

Mai departe autoarea menționează că îndreptarul despre istoria și cultura evreilor din Basarabia întrunește un bogat și vast material documentar, concentrat în arhivele bibliotecii „I.Mangher” de la Chișinău și bazat pe riguroase examinări ale enciclopediilor, edițiilor bibliografice și presei periodice. S-au făcut cercetări minuțioase asupra documentelor de arhivă ale Arhivei Naționale, Universității de Stat din Moldova, muzeelor, bibliotecilor și uniunilor de creație. Au avut loc consultații cu unii oameni de cultură enciclopedică, cum ar fi Ihil Șraibman, Efim Levit, Zinovie Stolear, Iacob Kopanski și mulți alții.

Lucrarea are o structură complexă după compartimentele ce urmează: **Organizatori ai vieții publice; Rabini. Teologi; Scriitori** (Scriitori de limba idiș; Scriitori evrei de limba română; Scriitori evrei de limba rusă; Critici literari. Specialiști în teoria literară etc.); **Ziařiști. Editori; Arta** (Arhitecți. Ingineri; Artiști plastici. Pictori. Sculptori); **Muzică. Teatru. Cinema; Pedagogi. Învățători; Bibliotecari. Bibliografi. Biblioteconomi; Sportivi; Juriști. Avocați; Economisți.**

E foarte bogat compartimentul **Savanți** în cadrul căruia sunt evidențiate diviziuni consacrate agronomilor, viticultorilor, vinificatorilor, pedagogilor, geneticienilor, specialiștilor în fiziologia și biochimia plantelor, zootehnicienilor, medicilor-veterinari, matematicienilor, fizicienilor, chimiștilor tehnicienilor, medicilor etc.

Fiecare compartiment este alcătuit dintr-un studiu laconic ce constituie o succintă trecere în revistă a participării și gradului de afirmare a persoanelor de origine evreiască în diferite domenii, apoi urmează articole ce cuprind date despre viața, studiile, activitatea profesională și socială a personalității respective. Fiecare articol e succedat de o bibliografie selectivă ce cuprinde opera persoanei, apoi materialele critice despre ea. Lucrarea se finisează cu **Literatura despre evreii din Moldova** (anexă) și un indice de nume.

În anul 2000 această lucrare enciclopedico-bibliografică, completată, a apărut în format mare și în limba rusă cu titlul **Евреи Молдовы: Справочник**. Ea cuprinde un studiu introductiv și capitole consacrate diferitor grupe de specialiști. E o lucrare model. Fiecare capitol este însoțit de un rezumat în limba engleză.

Capitolul **Историки, археологи, этнографы** atât în partea biografică, cât și în bibliografie cuprinde date noi, interesante despre istoricii Iacov Kopanski, Izeaslav Levit, Anatolie Mirkind, Emanuil Rikman, Rudolf Enghelgard etc.

Pe parcursul mai multor decenii ale secolelor XIX și XX au fost publicate variate materiale despre istoria imigranților bulgari, care și-au găsit a doua patrie în sudul Imperiului rus (îndeosebi Basarabia și sudul Ucrainei, până la Crimeea).

În ultimele două decenii ale secolului trecut s-au intensificat cercetările bulgaristice în cadrul AȘM. Un deosebit rol în această privință îi aparține lui Ivan Grek. Bulgar de naționalitate, născut la 27 octombrie 1939 în s. Iarovoe din sudul Basarabiei (astăzi regiunea Odesa), a absolvit Institutul de Cultură din Harkov (1966). A lucrat la Biblioteca Republicană de Stat a Moldovei (astăzi Biblioteca Națională), iar în 1978 se transferă la Institutul de Istorie al AȘM. A publicat în Moldova, Bulgaria și în alte țări peste 100 de lucrări științifice și de popularizare, inclusiv 4 monografii.

În 2003 a apărut o lucrare fundamentală a lui Ivan Grek. *Болгары Молдовы и Украины: вторая половина XVIII-в. - 1995 г. (Библиографический указатель литературы)*. În calitate de redactor bibliografic - L.M. Korovko. La alcătuirea bibliografiei au mai participat E. I. Celac, N. N. Cervencov și I. I. Șpac.

În *Prefață* I. Grek trece în revistă istoria Bulgariei și arată destinele ei tragice (peste 500 ani s-a aflat sub dominația osmanilor). Este preocupat de cele câteva migrații ale bulgarilor în sudul Moldovei și Ucrainei, arată cum a apărut ideea creării acestei lucrări fundamentale și cum în anii 1994-1995 cunoștințele profesionale de bibliotecar – bibliograf și de cercetător istoric i-au permis să înceapă realizarea impunătoarei bibliografii, în pofida faptului că nu a fost susținut de specialiștii din România și Bulgaria. Urmează apoi un studiu semnat de doctorul în istorie N. Cervenkov *Bulgarii Moldovei și Ucrainei în bibliografie: 250 de ani de realizări și probleme*.

Structura monografiei bibliografice este complicată și cuprinde cele mai variate etape din viața social-politică, administrativ-teritorială gospodărească, culturală și spirituală. În total 10 compartimente mari cu diviziuni și subdiviziuni.

Bunăoară compartimentul 7. Болгарские населенные пункты Молдовы и Украины; 8. Деятели болгарской диаспоры; 9. Справочные, историографические и библиографические издания; 10. Книги болгарских деятелей и издания на болгарском языке в России. Периодические издания (după orașe și etape

istorice). Bibliografia se încheie cu 4 indexuri auxiliare. Lucrarea cuprinde 8180 de descrieri de documente în limba rusă, bulgară, română, franceză, ucraineană etc.

În felul acesta constatăm că în perioada postbelică, mai cu seamă după anul 1990, s-a acordat o atenție deosebită creării bibliografiilor istorice generale privind ținutul nostru.

O istorie a unui stat, a unui neam trebuie completată cu istoria localităților, mănăstirilor, monumentelor de istorie și cultură. Pentru istorici o deosebită importanță au publicațiile privitor la apariția și dezvoltarea teologiei, filosofiei, statului și dreptului, artei și literaturii, învățământului, economiei, agriculturii, evoluția demografică și destinele anumitor grupuri ale populației, cataclismele sociale și naturale etc. Prin aceasta se repune în drept adevărul istoric și moral despre aceea de unde venim, cine suntem, încotro pășim. Memoria neamului trebuie păstrată pentru învățătură fie generațiilor actuale, fie celor viitoare.

În ultimii 10-15 ani au fost publicate un șir de monografii consacrate satelor noastre. Inițiator a fost regretatul profesor universitar Vasile Gajos (1928-1997).

O vastă activitate la începutul secolului XXI desfășoară istoricul Vlad Ciubucciu (**Vălcineț de la sfârșitul Bâcului, 2001; Vorniceni de la apa Bâcovețului, 2001; Sadova de pe apa Zobitei, 2003; Ocnița de pe Ciuhui, 2005**). O emoționantă povestire documentară despre baștina sa a scris cunoscutul ziarist Ion Stici - *Șarbaca – satul de sub apă* (1999). O lucrare monumentală ca volum și realizare artistică și poligrafică a apărut sub îngrijirea lui Vasile Șoimaru – „**Cornova**”.

Se editează chiar o enciclopedie – ***Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar - publicistic ilustrat*** în 15 volume. Până în prezent au apărut 6 volume, ultimele sub auspiciile Fundației “Draghiștea”. Criteriile de elaborare a textelor: condițiile naturale, istoria străveche, veche și modernă a localităților, aspectele demografice, social - economice și culturale, listele celor căzuți în războiul din 1941-1945 și ale persoanelor supuse represiunilor, personalitățile marcante din toate domeniile de activitate, alte momente unificative din viața localităților.

E binevenit că fiecare volum începe cu **Bibliografie: (Lucrări folosite frecvent)**. Fiecare articol se termină cu bibliografia destinată localității respective: Clocușna (12 den.), Cobusca Veche (8 den.), Cocieri (6 den.), Codreni-Chișinău (8 den.), Cojușna (5 den.), Cornova (9 den., inclusiv 2 monografii).

Istoricul Vladimir Nicu a fost preocupat întreaga sa viață de studierea documentelor și cărților vechi în vederea investigării și descrierii materialelor despre orașele și satele Moldovei, 2 volume (508 + 438 p.) ale lucrării „**Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi**, apărute în 1991”. Lucrarea lui Vladimir Nicu se numește **Îndreptar bibliografic**. Specialiști ca Vladimir Nicu, Alexandrina Matcovschi, Pantelimon Savca ș.a. foloseau acest termen, care, practic, nu e admis de teoria bibliografiei. Dar lucrările acestor savanți pot fi socotite drept cărți de căpătâi pentru bibliografi și cercetători.

Cartea **Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi** nu dispune de vreun aparat (dar numai de pagina de titlu). Textul începe cu articole, consacrate localităților orânduite în ordine alfabetică. Se dă denumirea localității, raionul, anul când este atestat pentru prima dată și ce numire avea, apoi se dau liste aproape exhaustive și la fiecare document, monografie, periodic, dicționar sunt indicate paginile unde e descrisă sau menționată localitatea respectivă. Sunt date materialele în limba româna și limba rusă. E de menționat că listele n-au un oarecare criteriu de aranjare. Dar ediția dlui Vladimir Nicu e de o reală și netrecătoare valoare.

Sunt binevenite și bibliografiile istorice locale. Încă în anul 1975 Biblioteca orașenească centrală din Bender, cu concursul Bibliotecii Republicane de Stat a RSSM, a editat indicele de recomandare a literaturii **Бендеры** (Chișinău, 1975. – 69 p.).

În 1993 Biblioteca publică orașenească „A. Donici” a publicat bibliografia **Orhei – străvechi oraș al Moldovei**, autori: Zinaida Vârlan și Valentina Frunză. Materialele sunt plasate în 10 diviziuni. Structura și aparatul acestei lucrări sunt destul de reușite. Prezintă un deosebit interes compartimentele **Din trecutul istoric** (Excurs în istorie, Orheiul vechi, Smulși din cuibul strămoșesc) și **Arheologie**.

În felul acesta putem constata că bibliografia istorică generală a Moldovei la etapa actuală e destul de dezvoltată și continuă frumosele tradiții ale premergătorilor noștri, care au susținut și au creat bibliografii consacrate pământului nostru strămoșesc.

3. Biobibliografii

Fără îndoială, bibliografiile istorice generale și tematice sunt solicitate tot mai mult de către beneficiari. Dar în ele factorul personal nu e exploatat din plin, rămân în umbră teze de comunicate la conferințe și simpozioane, articole semnificative din ziare, recenzii, materialele de mici proporții consacrate savanților istorici.

De aceea pentru un savant, fie în domeniul științelor umanistice, fie al științelor reale, pentru un scriitor, om al artelor, oameni cu renume în republică e binevenit un astfel de gen de bibliografie ca biobibliografia.

În ultimul deceniu al secolului trecut și în primii ani ai secolului XXI bibliotecile științifice, universitare și publice acordă o atenție tot mai mare biobibliografiilor. În 1996, când se pregătea celebrarea jubileului de 50 de ani ai Universității de Stat din Moldova, s-a luat hotărârea ca bibliografii Bibliotecii Centrale Universitare să întocmească biobibliografii pentru membrii titulari și membrii corespondenți ai AȘM – profesori la USM. Printre ei era numai un istoric - Artiom Lazarev.

Iată cum e caracterizat Artiom Lazarev (1914-1999) în *Calendarul Național 2004*: „În 1953 este numit ministru al culturii din RSSM, înființat recent; a condus acest minister un deceniu, promovând un șir de acțiuni benefice, ca fondarea Operei Naționale din Chișinău (1957), Teatrului *Luceafarul* (1960), inaugurarea Aleii Clasicilor (1957), colaborarea cu instituțiile de artă și cultură din România. O perioadă destul de fructuoasă o constituie anii 1968-1974, când a deținut funcția de rector al Universității de Stat, iar concomitent de șef al catedrei Istoria Moldovei. A depus eforturi pentru soluționarea problemei cadrelor, invitând specialiști dotați din rândurile băștinașilor, a deschis facultăți, catedre, specialități noi, ceea ce a contribuit la schimbarea esențială a componenței etnice a cadrelor universitare.

A fost o personalitate de vază, integră și controversată. Ca istoric a cercetat perioada sec. XIX-XX, împărtășind și promovând anumite concepții privitor la destinul Basarabiei în ultimele două secole...”

La apariția biobibliografiei *Artiom Lazarev* savantul și omul politic era în viață. Lucrarea începe cu enumerarea principalelor etape ale vieții. Biobibliografia este alcătuită din două compartimente: *Referințe privind personalitatea și activitatea lui Artiom Lazarev* (14 descrieri) și *Lucrări științifice, cursuri universitare, alte materiale* (170 descrieri), apoi *Manuscrise, arhive* [din biblioteca savantului], *Lucrări redactate de A. Lazarev* (21 descrieri) și *Lucrări recenzate* (22 descrieri). Urmează un index al coautorilor și altul - alfabetic pe titluri de lucrări.

Răsfoind biobibliografia se face o impresie bună despre această personalitate de vază în cultura și știința postbelică a Moldovei, însă nu sunt respectate regulile de descriere în vigoare. Materialul e descris la titlu, autorul nu e indicat, iar numele coautorilor sunt date după descriere. De altfel, în toate biobibliografiile pregătite de BCU e aplicată aceeași metodică. Și încă ceva: pe verso foii de titlu citim: Alcatuitor: V. Musteață; Redactor: V. Musteață; Responsabil de ediție: V. Musteață; Culegere computerizată: V. Musteață.

În 1998 Biblioteca Universității Libere Internaționale din Moldova inițiază Colecția de biobibliografii *Universitaria*. Prima fasciculă – *Andrei Ilie Galben* - e consacrată rectorului instituției. Alcătuitori: Ludmila Corghenci, Valentina Chitoroagă, Natalia Beleavschi; ediție îngrijită de Zinaida Sochircă. Lucrarea începe cu un *Cuprins* în română, engleză și franceză (ce e drept, fără indicarea paginilor).

În *Nota alcătuitoarelor* se arată că lucrarea bibliografică este consacrată vieții și activității unei personalități de excepție din domeniul învățământului universitar de la acest sfârșit de mileniu - Andrei Galben.

Mai departe alcătuitoarelor continuă „Materialele prezentate sunt structurate după genul publicațiilor, iar în cadrul fiecarui

gen - în ordine cronologică. În interiorul fiecărui compartiment informațiile despre lucrări sunt ordonate alfabetic”.

Atât *Nota alcătuirilor*, cât și articolele omagiale *Omul care a înălțat un monument al gândirii* de Ion Borșevici; *Un rector în fața strămoșilor* de Vlad Ciubucciu, apoi *Curriculum vitae* sunt date în trei limbi - română, engleză, franceză. E reușit faptul că și titlurile compartimentelor și diviziunilor sunt prezente în trei limbi.

Lucrarea conține descrierea materialelor începând cu 1965, pe când elevul Ilie Galben era corespondent la ziarul raional *Leninski puti*, până la 1998, când el ajunge la vârsta de 50 de ani și conduce o instituție prestigioasă.

În *Prefață* alcătuirii scriu: „Atragem atenția cititorilor asupra compartimentului „Din biblioteca personală a academicianului A.Galben”, acesta înscriind informații asupra unor publicații reprezentative actuale, precum și rarități bibliografice, lipsă în bibliotecile din Republica Moldova” (Nr. 174-210). Listele de felul acesta vor fi date și în fasciculele următoare.

Enumerarea crescendă în bibliografia propriu-zisă e unică și include operele semnate de academician (originale, redactate, recenzate). În cazul de față lucrările din biblioteca Domniei sale trebuie să cuprindă o enumerare aparte. Lucrările sunt interesante ca parte din biblioteca oricărui savant, dar nu-i în această bibliotecă nici o ediție rară sau de anticariat.

În 2003 în Colecția *Universitaria* Fascicula a XI-a a apărut a doua ediție biobibliografică *Andrei Galben*. Alcătuirii sunt, în principiu, aceiași: Ludmila Corghenci și Valentina Chitoroagă; în locul Nataliei Beleavschi e introdusă Olesia Leahu.

Ediția consacrată jubileului de 55 de ani ai dlui Andrei Galben e mai îngrijită decât cea precedentă. În partea textuală au apărut două articole noi, scrise cu talent - *Andrei Galben - fiul risipitor de înțelepciune și lumină* de Ana Guțu și *Andrei Galben - omul care a schimbat clipa* de Dragoș Vicol. În locul compartimentului „Din biblioteca personală a academicianului

- dicționare istorice și etimologice;
- dicționare de sinonime și antonime;
- dicționare de abrevieri și acronime;
- dicționare uzuale;
- dicționare de limbi străine;
- dicționare tematice;
- alte dicționare, cum ar fi de pronunție, ale scriitorilor, de punctuație etc.

Y K. Whittaker⁷ propune 4 tipuri de dicționare:

- dicționare generale ale limbii;
- dicționare de limbi străine;
- dicționare tematice;
- alte dicționare (frazеologice, de sinonime, de abrevieri, pentru copii, uzuale, de neologisme etc.).

Mircea Regneală menționează că este foarte dificil de a prezenta o clasificare a dicționarelor, datorită diversității acestora⁸. Totuși, M. Regneală distinge din punctul de vedere al conținutului trei categorii mari de dicționare:

- dicționare lingvistice;
- dicționare enciclopedice (lexicoane);
- dicționare specializate.

În lucrarea “Справочные издания: Специфические особенности и требования”⁹ se menționează că dicționarele îndeplinesc două funcții sociale foarte importante: informativă și normativă. În lucrare se propune clasificarea dicționarelor în câteva categorii:

- în funcție de scop: dicționare științifice, normative, didactice și populare;

⁷ Whittaker, Kenneth. Dictionaries. – London: Clive Bingley, 1978.

⁸ Regneală, Mircea. Curs elementar de biblioteconomie (XVIII) // Biblioteca. – 2006. – Nr. 8-9. – P. -239.

⁹ Справочные издания: Специфические особенности и требования / Под. общ. ред. Э.В. Гольцевой. - М., 1982. – 184 с.

În *Argument* Ludmila Corghenci scrie: „Prilejul apariției prezentei fascicule, bogate și exemplare în multe privințe, îl constituie împlinirea a 50 de ani de la nașterea istoricului-arheolog, cunoscutului savant și cercetător, profesorului universitar, vicerector în problemele științei la ULIM, un inspirat Om de Carte, domnul Gheorghe Postică”.

A fost folosit din plin sprijinul solid al unui consultat de competență Gheorghe Postică. Acesta a influențat structura reușită și dezvăluirea din plin a activității savantului.

Până la bibliografla propriu-zisă sunt publicate câteva articole scrise cu talent și în cunoștință de cauză: *Istoria arheologului Gheorghe Postică (de la întemeiere până în zilele noastre)* de Dragoș Vicol, *Șapte schițe de portret între 50 de zăpezi* de Octavian Munteanu, *Arheologul și profesorul Gheorghe Postică la vârsta de 50 de ani* de Sergiu Musteață (Grecia) și Maria Neagu (Canada), *Istoricul Gheorghe Postică la vârsta împlinirilor* de Tudor Arnăut. Apoi urmează un „*Curriculum vitae*” foarte substanțial și 12 pagini de fotografii ce ilustrează viața și munca savantului. Această informație variată și documentată în limbile română și engleză (p. 5-59), fără îndoială, completează bibliografia (p. 60-92) și creează imaginea integră a savantului pedagog. Executarea artistică și poligrafică bucură inima și privirea.

În 2001 Departamentul Informațional-Biblioteconomic a pus la dispoziția utilizatorilor două biobibliografii, dedicate unor istorici renumiți, în legătură cu împlinirea de către Domniile lor a 50 de ani de la naștere: *Alexandru Roman* și *Mihai Cernencu*. Ambele lucrări sunt realizate la un nivel științific și metodologic susținut și pot fi materiale de referință pentru studenți, masteranzi, doctoranzi etc.

În ziua de 21 martie 2004 la ULIM a fost lansată o nouă biobibliografie - *Ion Borșevici la 75 de ani*. În *Argument*, dna Ludmila Corghenci menționează că „Prezenta biobibliografie are drept scop de a sintetiza, orându-i și promova patrimoniul documentar, semnat de către Omul care a marcat o pagină de neuitat în istoria și cultura țării”.

E valoroasă informația acestei cărți. Ea începe cu studiul omagial *Omul caruia aș vrea să-i seamăn* semnat de Andrei Galben, academician, rector ULIM. Apoi urmează articolele: *Omul cinstește locul* de Eliza Botezatu, *Clipa care ne însufletește* de Agnesa Roșca, *Principii morale în opera politică a profesorului Ion Borșevici* de Andrei Vartic, *Patriarhul pedagogilor* de Ion Mahu și Virgil Mândăcanu, *Coborâtor din Țara de Sus* de Vlad Ciubucciu. E prezent un **Curriculum Vitae**, unde se menționează că Ion Borșevici s-a născut la 21 martie 1929, satul Dinăuți, lângă Cernăuți, România, (actualmente Ucraina).

Pentru a completa informația despre savantul istoric, managerul și omul de stat Ion Borșevici în paginile 32-45 sunt plasate 29 de fotografii inedite. Descrierile bibliografice ale lucrărilor științifice, didactice, publicistice sunt aranjate după teme, în cadrul diviziunilor - în ordine alfabetică. O rubrică deosebit de emoționantă poartă titlul *Ion Borșevici - Diplomat al Limbii Române* (p. 59-61). Se știe că la sfârșitul lunii august 1989 a fost unul din cei ce a pregătit documentele și a îndeplinit funcția de expert la ședințele Sovietului Suprem al RSSM; lui îi aparține un prinos deosebit în faptul că la 31 august 1989 s-a votat ca limba băștinașilor să devină limbă de stat și să se treacă la grafia latină. Acestor hotărâri s-au opus forțele reacționare și antinaționale din republică și din afara ei, presa șovină etc.

Materialele analizate mai sus sunt o mărturie că Departamentul Informațional - Biblioteconomic al ULIM a devenit un centru al bibliografiei istorice și exemplul bibliografilor de acolo trebuie să fie urmat de specialiștii altor instituții infodocumentare.

În 1998 Institutul de Istorie al Academiei de Științe a tipărit la editura „Civitas” biobibliografia *Andrei Eșanu la 50 de ani*. Alcătuitoare – Valentina Eșanu, colaborator științific la Institutul de Istorie, bibliograf. Modest, dar cu eleganță e editată biobibliografia consacrată eminentului istoric, membru-corespondent al AȘM. Aparatul e alcătuit doar dintr-o prefață a editurii care încheie: „Dacă ar fi să generalizăm la acest popas aniversar viața și opera lui Andrei Eșanu, am constata că ele sunt ctitorite din cre-

dința pentru Dumnezeu, din dragostea pentru popor, din pasiune pentru istoria neamului, din convingerea că românul a rezistat la greu și va supraviețui prin spiritualitate și cultură, din dăruire pentru familie și aproapele său, din bunătate, rigoare, moralitate, corectitudine și din încrederea în sine, virtute, care în mod deosebit, îi dorim să sporească, căci ea, după cum susține filosoful, constituie adevărata valoare a istoriei, a biografiei, numai prin ea demonstrăm ce poate fi și ce poate face omul”.

În anul 2001 în cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” a fost sărbătorită împlinirea a 115 ani de la nașterea unuia dintre cei mai dotați și fecunzi istorici ai neamului—Alexandru Boldur, originar din or. Chișinău. A fost vizitată o expoziție a cărților marelui cărturar, donate Bibliotecii de către fiica lui, dna Tamara Grati. Tot domnia sa a întocmit o biobibliografie—*Alexandru Boldur 1886-1982*. În *Prefață*, dna Tamara Grati scrie: „Itinerarul biografic va sugera oarecum dimensiunile remarcabilei personalități, iar bibliografia va contribui la formarea unei idei de ansamblu asupra operei bolduriene care servește drept exemplu de neprecupețită muncă, închinată Basarabiei, asigurându-i un loc de cinste în cultura națională, situându-l printre corifeii științei istorice contemporane”.

Publicând această biobibliografie, cu binevoitorul sprijin al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, în persoana dnei Lidia Kulikovski, nutrim speranța că ea va stimula noi demersuri istoriografice, care să dea un contur mai bine pronunțat personalității lui Al. V. Boldur.

Credem că ideea aceasta trebuie să fie realizată, să creăm biobibliografii fundamentale ale marilor noștri înaintași basarabeni: Ștefan Ciobanu, Alexandru Boldur, Nicolae Moroșan, Paul Mihail ș.a.

La biobibliografiile consacrate contemporanilor noștri se referă și *Un fecior demn al neamului Gheorghe Rusnac*. Biobibliografia a apărut la Centrul editorial al USM în anul 2002 cu ocazia împlinirii a 60 de ani de către rectorul USM Gheorghe Rusnac, profesor universitar, doctor habilitat în istorie. Au-

torul lucrării este Ion Madan, traducătorul textului în limba franceză—doctorul conferențiar Ion Guțu.

E o biobibliografie simplă la prima vedere cu un pronunțat caracter științific. Pagina de titlu, articolul - prefață aparținând lui Ion Madan, tabelul cronologic și trei studii documentare: *Destin* de Mina Lozanu, *Un om între oameni* de Constantin Marinescu și *Când omul e la locul lui* de Mihail Dolgan. Toate aceste materiale sunt prezentate paralel în limba română și limba franceză.

Bibliografia propriu-zisă: monografii, materiale didactice, dicționare, studii științifice și publicistice sunt date în ordine strict cronologică, în cadrul anului - după alfabet. E interesant faptul că și în compartimentul *Referințe privitor la viața și activitatea lui Gheorghe Rusnac* descrierile sunt aranjate tot în ordinea cronologică. În afară de indecșii tradiționali - *Index de titluri*, *Index de nume*, aici este dat un substanțial *Index de materii* care prezintă diferite domenii de activitate a rectorului USM - istoric, politolog, redactor, manager, cât și contribuția lui la cercetarea și promovarea celor mai variate teme științifice.

În 2005, sub auspiciile Asociației Istoricilor din Republica Moldova și Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova la editura Cartdidact a apărut o biobibliografie originală și realizată la un înalt nivel bibliologic – *Anatol Petrencu: un sfert de secol în slujba adevărului*, alcătuitori: Ion Negrei și Maria Sargun. Lucrarea conține o vastă informație, fiind însoțită de Curriculum Vitae și articole omagiale semnate de Andrei Eșanu și Vasile Pușcaș. Prezenta biobibliografie este o încercare de a prezenta într-o carte întreagă activitatea științifică, pedagogică și socială a specialistului în domeniul istoriei contemporane a românilor și istoriei universale, autorului de manuale și patriotului Anatol Petrencu.

Credem că e admisibilă și binevenită compoziția biobibliografiei (spre deosebire de alte biobibliografii istorice) în bibliografia propriu-zisă fiind structurată în 15 compartimente; cărți; broșuri; programe și elaborări metodice pentru studenți și masteranzi; articole științifice; rezumate ale comunicărilor ex-

puse în formă scrisă la simpozioane, recenzii etc. Toate materialele sunt prezente în compartimente și anexe în ordine strict cronologică, ceea ce creează imaginea afirmării dlui Anatol Petrencu în calitate de cercetător, profesor, activist public, om de omenie. E o lucrare elegantă și creată cu dragoste.

În ultimii 10-12 ani editurile din Moldova publică liste pe care le-am putea numi indexuri de lucrări ale unor personalități ale neamului. Nu e vorba de liste la sfârșitul monografiei, manualului sau articolului de volum, ci de bibliografii valoroase. De exemplu, cartea preotului doctor Paul Mihail *Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia: Așezăminte, scrieri, personalități*, apărută la 1993 la editura *Știința* în seria *Pagini despre Basarabia* cuprinde *Bibliografia scrierilor lui Paul Mihail și a referințelor despre ele* (p. 342-405), ce cuprinde 457 denumiri de cărți, articole, documente, albume etc. aranjate în ordine cronologică, începând cu 1928 și terminând cu anul 1993.

Alt exemplu: Cartea lui Onisifor Ghibu *Pe baricadele vieții: în Basarabia revoluționară (1917-1918) Amintiri*, apărută la editura Universitas din Chișinău în 1992, la sfârșit include *Onisifor Ghibu. Bibliografia lucrărilor în legătură cu Basarabia și Moldovenii de peste Nistru* 498 denumiri (p. 607-623). Bibliografia dată cuprinde compartimentele: 1. Lucrări apărute în volum sau broșură; 2. Articole apărute în periodice. 3. Lucrări rămase în manuscris.

Cred că profilurile biobibliografice ale personalităților din patrimoniul științific și spiritual național și internațional sunt binevenite atât pentru cercetători, cât și pentru cercurile largi de cititori. În această ordine de idei trebuie de menționat aportul ediției anuale *Calendarul bibliotecarului* (1992-1999), transformat din 2000 încoace în *Calendar Național*.

În fiecare an în *Calendar Național* sunt incluse materiale consacrate istoricilor din trecut și din epoca contemporană. Fiecare material conține un articol - profil despre istoric, urmat de o bibliografie selectivă bogată și referințe despre acesta. Fiecare ediție anuală cuprinde circa 10-15 profiluri de istorici, ma-

teriale despre unele evenimente importante în istoria neamului, societăților științifice etc.

Astfel în 1990 au fost prezentați: Alexandru D. Xenopol, Nicolae Iorga, Ștefan Ciobanu, Gheorghe Bezviconi, Nicolae Popovschi; în 1991: Vasili Kliucevscki, Ion Halippa, Ion Nistor, Constantin C. Giurescu; în 1992: Iurii Venelin, Axentie Stadnițchi, Alexandru Moșanu, Gheorghe Rusnac, Vasile Pârvan; în 1993: Dimitrie Cantemir, Andrei Eșanu, Sever Zotta, Petru Cazacu, Dan Berindei; în 1994: Alexandru Zub, Artiom Lazarev, Anatol Petrencu; în 2005: Leon Boga, Alexandru Zașciuc, Pavel Dimitriev, Paul Mihail, Leon Casso, Iurie Colesnic, Ion Buga, Eugeniu Russev; în 2006: Ion Halippa, Lev Berg, Alexandru Boldur, Iosif Parhomovici, Nicolae Densușeanu, Samuil Micu, Dumitru Bogos, Nicolae Iorga, Ilie Minea, Demir Dragnev, Dimitrie Dan, Simion Afteniuc, Dimitrie Onciul.

În afară de aceasta sunt publicate articole consacrate domnitorilor români, mănăstirilor, instituțiilor de învățământ, publicațiilor periodice.

În legătură cu sărbătorirea a 330 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir, la Biblioteca Municipală „B.P.Hasdeu” s-a luat o hotărâre, ca pe baza bibliografiei lui Ion Madan *Dimitrie Cantemir* (1673-1723), apărută în 1973 la rotaprint să fie completată cu materialele ce au fost publicate pe parcurs de 30 de ani, de a îmbogăți aparatul și de a edita o biobibliografie de prestigiu. S-a lucrat mult, au fost descrise lucrările lui D. Cantemir și referințele despre dânsul aflate în bibliotecile Chișinăului. Astăzi se află varianta de computer, ce cuprinde 3446 descrieri de documente fără un aparat auxiliar.

O lucrare de zile mari este bibliografia *Ștefan cel Mare și Sâint* elaborată de Biblioteca Națională și editată cu sprijinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Republica Moldova în anul 2004. Alcătuitori: Parascovia Calev, Vasilisa Nechiforeac, Elizaveta Scripnic, Valentina Eșanu, redactor ști-

ințific fiind Andrei Eșanu, membru- corespondent al Academiei de Științe a Moldovei. Bibliografia de fapt sistematizează bogatul material bibliografic prin care este scoasă în evidență viața și personalitatea lui Ștefan cel Mare și Sfânt sub cele mai diverse aspecte. Volumul începe cu eseul “*O reflectare a conștiinței naționale*”, urmat de un argument asupra organizării lucrării, “*Tabel cronologic*” al vieții și activității domnitorului, apoi bibliografia propriu-zisă.

„Această lucrare bibliografică, rod al muncii colaboratorilor serviciului de asistență bibliografică și documentară a BNRM, - scrie Alexe Rău, coordonator al ediției, - poate fi în felul ei și în măsura în care Ștefan cel Mare a fost cinstit între Prut și Nistru (căci au fost și ani când numele său era chiar proscris, cazul lui Mihai Cimpoi, concediat din editură doar pentru faptul de a fi inclus numele domnitorului într-un calendar, fiind unul tipic pentru acea perioadă) și s-a scris despre el, ca o oglindă care reflectă, pe de o parte, felul cum era receptată personalitatea voievodului în diferite vremuri, iar pe de altă parte, felul cum este conștiința noastră națională în raport cu epoca ștefaniană, ba chiar și o imagine a evoluției acestei conștiințe prin ani, decenii și secole. E o invitație, deci, a ne oglindi, a ne uita în oglindă pentru a ne vedea cum suntem și, poate, ce ar trebui făcut ca să arătăm mai bine. Iar dacă vom avea bărbăția și tăria morală de a ne ajusta și de a ne schimba în mai bine chiar în fața oglinzii, abia atunci cinstirea memoriei domnitorului va fi cu adevărat demnă”.

4. Informația bibliografică în revistele istorice

În anii 1945-1990 în RSSM nu există o revistă specială de istorie. Materialele privind istoria Moldovei și istoria partidului comunist al Moldovei se publicau în revista oficială *Comunistul Moldovei* (cu apariție lunară în limba rusă și română) și *Izvestia Academii nauk MSSR. Seria obșcestvennyh nauk*, în diferite culegeri tematice și ocazionale la anumite jubilee, date istorice etc.

Până a trece la examinarea temei din acest paragraf trebuie de menționat că bibliografia în periodice, inclusiv cele istorice, constituie un fenomen variat și complicat. Este vorba nu despre listele de literatură la monografii sau articole care sunt pregătite de autor și urmăresc scopul de a face impresia unei argumentări serioase, de a-l ajuta pe beneficiar să aibă materialul brut, dacă vrea să înceapă cercetarea unei teme tangențial apropiate de cea deja explorată și publicată.

Putem vorbi de materiale bibliografice de sine stătătoare pregătite de colaboratorii sau prietenii revistei. Această bibliografie poate fi științifico-auxiliară (de exemplu, revista rusă lunară de volum *Вопросы истории*, în cadrul căreia se dă practic exhaustiv informația despre procesul științific istoric) și de recomandare (vom vedea mai departe revista *Caiete de istorie*).

Bibliografia în reviste poate fi tematică, de problemă, personală, de librărie, de editură, în sfârșit – bibliografie de bibliografii. În cazul nostru, la bibliografie pot fi atribuite recenziile, extrasele din unele lucrări în curs de apariție, lansările și prezentările de carte. Revistele bibliografice în multe privințe se aseamăna cu istoriografia temei respective. Deci, ar fi binevenit de a pune în circulație termenul *informația bibliografică în periodice*.

Să urmărim evoluția și starea actuală a informației bibliografice în periodicele istorice din Republica Moldova.

Pe parcursul anilor 1987, 1988, 1989 Societatea Republicană *Prietenii cărții* din RSSM a scos la lumină trei volume ale ediției *Patrimoniul. Almanahul bibliofililor din Moldova* (red.-șef Alexe Rău). Era o publicație bibliologică de volum solicitată pe larg de bibliologi, istorici, filologi etc.

Chiar în 1990, partidul comunist se simțea încă tare pe piață și pentru a fonda o publicație nouă se cerea mult timp ca să treci cordoanele birocratice și ideologice. De aceea în 1990 a apărut *Patrimoniul*, fiind numit tot almanah dar cu conținut istoric și cu un antetitu dublu: Asociația istoricilor din Moldova și Societatea „V. Alecsandri” a prietenilor cărții. Peste un an *Patrimoniul* devine „revistă de lectură istorică”.

„Scopul nostru ramâne același, și anume de a oferi cititorului lecturi istorice, de regulă, ușor accesibile, așa ca publicația în întregime să fie utilă școlii generale, studentului, oricui care manifestă interes pentru istorie, dar căutând, totodată, a ramâne deschisă în fața curiozității și a înclinațiilor profesionale ale omului de știință”, scria redactorul-șef Ion Țurcanu.

Au apărut doar câteva numere până la 1993 și în fiecare din ele este publicată o recenzie – două, scrise profesional, stârnind curiozitatea cititorilor.

În 1990 a fost fondată o revistă științifică *Revista de istorie a Moldovei = Исторический молдавский журнал*. Tutorele acestei reviste era Institutul de istorie “Iachim Grosul” al Academiei de Științe a R.S.S. Moldova. Revista urma să apară “de patru ori pe an în limbile română și rusă” (în același număr). Redactor-șef era Vladimir Țaranov, directorul de atunci al Institutului de istorie. Tot el fusese redactor-șef al tendențioasei ediții “Istoria RSSM. Din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre” (Chișinău: Știința, 1984.- 501 p. și în ediție rusă, 1984. – 551 p.), cât și al *Istoriei RSSM în 6 vol.*, din care a apărut paralel în rusă și în română doar primul volum în 1988.

Acestea sunt cărți ale sistemului totalitar, scopul căruia era deznaționalizarea și rusificarea populației băștinașe dintre un râu și un fluviu, și nici pomeneală de deportări și foametea organizată, colectivizarea forțată și nimicirea totală a literaturii în grafie latină, de biserici închise și demolate, de Chișinăul ars și ruinat de trupele sovietice în retragere în iulie 1941. De altfel, în toate edițiile „Istoriei PCM” și “Istoriei RSSM” cele spuse se dau ca ultimul adevăr fără careva liste bibliografice; trimiterele în subsol se făceau la lucrările lui Marx, Engels, Lenin, la hotărârile de partid și atât.

De acum în 1992 redactor-șef devine Ion Țurcanu, apoi Demir Dragnev. E o ediție academică, deseori conservativă. Informarea bibliografică în ea e întâmplătoare, fără vreun sistem. Doar în numărul 4 din 1992 întâlnim două recenzii despre cărți consacrate unor evenimente istorice din sec. XIV-XVIII.

Abia din 1995 publicația începe să poarte denumirea numai în limba țării. Nr. 1 din al șaselea an de ediție cuprinde o rubrică **Recenzii și note bibliografice**, în care sunt publicate 4 recenzii - prezentări de cărți istorice. Ca apoi același lucru să se repete pentru 3 cărți abia în Nr. 3-4 din 1998. Ultimul număr dublat (Nr. 1-2) din 2000 pare să fie final. Pare-se că ediția și-a încetat apariția din cauza situației grele financiare a Academiei noastre.

În 1994 și-a început apariția o nouă revistă istorică, elegantă, exponent al elitei savante istorice din Moldova și România. Iată datele de pe pagina de titlu: Fundația Culturală Română. **Destin Românesc**: Revistă trimestrială de istorie și cultură. – Chișinău-București. Redactor-șef: Alexandru Moșanu.

Din colegiul de redacție enumerăm pe Ioan Caproșu, Mihai Cimpoi, Pavel Parasca, Apostol Stan, Ion Șișcanu ș.a.

În **Argument**, redactorul-șef menționează: „Nouă revistă își propune să reflecte problemele fundamentale ale istoriei și culturii române, punând accentul, îndeosebi, pe o temă magistrală - unitatea românească. Istoricii, lingviștii, folcloriștii, etnologii, filozofii, sociologii și savanții din alte domenii ale științei timp îndelungat au elaborat studii și cercetări consacrate unității neamului. Investigațiile în acest domeniu vast al trecutului românesc continuă și nu vor înceta niciodată...”

Ne-a bucurat rubrica chiar în primul număr de pe ultima pagină – **Cărți noi**. O reproducem: „La editura „Știința” din Chișinău au apărut în ciclul **Pagini despre Basarabia** următoarele volume:

Petru Cazacu. Moldova dintre Prut și Nistru. 1812-1918 / Studiu introductiv și bibliografic de Anatol Petrencu, 1992. - 446 p.

Paul Mihail. Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia / Cuvânt către cititor de N. Vornicescu. Postfață de Ș. Gorovei, 1983. - 408 p.

Gala Galaction. Zile basarabene / Text ales și îngrijit, studiu introd. de P. Gh. Gunescu, 1993. ~ 228 p.

Paul Vataman. Figuri sorocene / Pref. de Pan Halippa, 1993. - 184 p.

Aurel Krețki; Adrian Pricop. *Lacrima Basarabiei: Culegere de documente, 1993. -320 p.*

La editura „Universitas” (Chișinău) au văzut lumina tiparului: Gheorghe Platon. *Moldova și începuturile revoluției de la 1848, 1993. - 480 p.*

Anatol Petrencu. *Relațiile româno-italiene de la confruntare la colaborare, 1945-1985 / Pref. de V. Moraru, 1993. - 216 p.*

Dar ne-am bucurat prea devreme. Asemenea liste n-au mai fost publicate. Cam la 2-3 ani apare câte o recenzie. Doar în Nr. 3 din 2002 pe o pagină și ceva apare *Cărți recent apărute*. E vorba de 7 titluri, fiecare cuprinzând descrierea bibliografică și o scurtă adnotație.

Pe parcursul anilor 1991-1995 a apărut *Cugetul*, revistă social-politică și metodico-științifică editată de Ministerul Științei și Învățământului al Republicii Moldova. Era destinată școlii cu problemele ei și publica numai studii de istorie. Informația bibliografică lipsea. Era o revistă bună, modestă la înfățișare, dar care a adus folos profesorilor de istorie. Apoi câțiva ani n-a mai apărut.

Din 1998 revista este publicată de editura Prut Internațional în condiții artistice și poligrafice excelente. Revista este destinată cadrelor didactice din școlile de cultură generală, gimnazii, licee, instituțiile de învățământ superior, precum și elevilor, studenților, tuturor celor ce se interesează de istoria și cultura neamului românesc. Director este Oleg Bodrug, redactor-șef Ion Negrei. Ca membri ai colegiului de redacție și în calitate de autori participă un șir de istorici consacrați.

La *Cugetul* cunosc cartea istorică, o prețuiesc și despre ea informează cititorii regulat, competent și cu gust. Fiecare număr prezintă 5-10 cărți cu reproducerea copertelor și recenzii-prezentări de valoare.

În Nr. 2 din 2003 se dă un articol în ajutorul liceenilor *Societatea de distribuție a cărții Pro Noi* (p. 45-47), apoi urmează propunerile acestei societăți spre difuzare a manualelor de liceu pentru cl. a X-a, a XI-a, a XII-a (p. 48-53). În total 14 cărți, inclusiv 6

manuale de istorie: descrierea bibliografică corectă, un rezumat esențial pentru fiecare carte, reproducerea copertei.

În Nr. 1 din 2004 frumos, substanțial și elegant la rubrica **Cărți de istorie și cultură** sunt recomandate următoarele cărți (p. 68-72):

Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003. - Ed. a III-a, revăz. și adăug. / Colectiv de autori. Coordonator Ioan Scurtu. - București: Ed. Institutului Cultural Român, 2003. - 608 p.

Mănăstirea Căpriană (sec.XV-XX) / Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, Valentina Pelin, Ion Negrei. - Chișinău: Ed. Pontos, 2003. - 564 p.

Alexie Mateevici: genealogii, iconografii, evocări / Ediție întocmită și îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Vlad Chiriac. - Chișinău: Știința, 2003. - 20 p.

Madan, Ion. Istorie, arheologie, etnografie: Contribuții bibliografice. - Chișinău: USM, 2001. - 480 p.

Caiete de istorie este titlul celei mai noi reviste istorice de la Chișinău. Iar mai jos se arată că este o „publicație editată de Filiala din Republica Moldova a Fundației Forumul European pentru Istorie și Cultură”. Primul număr a apărut în toamna anului 2001. E o ediție care apare o dată în 3 luni. Directorul ediției este Gheorghe Cojocaru.

În primul număr se menționează: „**Caiete de istorie**” își doresc, înainte de toate, să pună umărul la refacerea trecutului nostru istoric, la redescoperirea și asumarea cadrului nostru identic firesc, românesc și european, să devină o publicație de referință pentru istoriografia noastră națională și de ce nu, o piesă de rezistență a societății civile, încă extrem de firave, la est de Prut.

În revistă sunt publicate studii ale istoricilor talentați din tânăra generație, documente, interviuri.

Ultima pagina se numește **Carte de istorie: Recomandări bibliografice**. Pe fiecare din aceste pagini sunt prezentate la un susținut nivel științific și stilistic câte trei cărți de istorie: uneori aceste liste par a fi tematice. Sunt prezentate cărți bune pentru

un public pregătit în istorie. *Recomandările bibliografice* din Nr. 7, anul 2003 propun cititorilor:

1. *Țurcanu, Ion. Moldova antisovietică. - Chișinău: Prut Internațional - Știința, 2000. - 332 p.*

2. *Postică, Elena. Rezistența antisovietică în Basarabia. 1944-1990. - Chișinău: Știința, 1997. - 240 p.*

3. *Șișcanu, Elena. Basarabia sub regimul bolșevic (1940-1952). - București: Ed. Semne, 1998. - 184 p.*

Informarea bibliografică în periodicele de istorie este o parte a procesului bibliografic în republică. Ea îi ajută pe specialiști și cercurile largi de beneficiari să se informeze și să se documenteze privitor la publicațiile istorice recente.

Concluzii

Istoria își deapănă după legile ei anii, centenarele, milenii-le... Au dispărut state, popoare. În vălmășagul istoriei noi ne-am păstrat ca etnie datorită credinței și cărții.

Informarea și documentarea a fost practică de cărturarii anonimi, de cronicarii noștri Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, Ioan Neculce care au fixat pentru noi și generațiile care vin mersul istoriei și faptele savârșite pe pamântul nostru sfânt. Apoi personalități de talie europeană ca Nicolae Milescu Spătarul, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino Stolnicul au lăsat opere ce cuprind informații surprinzătoare. Reprezentantii Școlii Ardelene Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior s-au preocupat de istorie, filologie, bibliografie. Fondatorul Școlii Basarabene de renumiți savanți Alexandru Hâjdeu milita pentru studierea istoriei noastre, se mândrea cu ea și a creat chiar o lucrare bibliografică - *Literații basarabeni*.

Dar fondatori ai bibliografiei istorice rămân a fi marii patrioți Mihail Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu. Lucrările lor bibliografice prezintă și astăzi interes prin înțelegerea profundă a informării științifice curente și retrospective despre toate documentele referitoare la istoria românilor.

De la Mihail Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu se desfășoară până astăzi torentul de ediții de bibliografie istorică. Au prețuit-o la justa valoare și au practicat-o renumiți savanți ca Alexandru Odobescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Dimitrie Sturdza, Alexandru Xenopol, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Alexandru Boldur, bibliografi profesioniști Nerva Hodoș, Alexandru David, Paul Mihail, Alexandru Zub, Barbu Theodorescu etc.

Merită o atenție deosebită perioada postbelică a bibliografiei istorice, fapt care merită cercetări continue ale procesului bibliografic în republica noastră.

1. La sfârșitul anilor '50 ai secolului al XX-lea a fost organizată Camera Cărții a RSSM (astăzi Camera Națională a Cărții din Republica Moldova). Una din funcțiile ei primordiale a fost și rămâne înregistrarea tuturor publicațiilor apărute pe teritoriul Moldovei și informarea beneficiarilor despre ele prin elaborarea și editarea cronicilor consacrate diferitor tipuri de ediții.

2. Bibliografia curentă de stat, precum și repertoriul de carte *Cărțile Moldovei Sovietice 1924-1985* (6 volume, 1974-1985) și *Cărțile Moldovei 1986-1990* (2003) servesc bază serioasă pentru dezvoltarea bibliografiei istorice naționale.

3. În anii 1945-1989 se dezvoltă intens bibliografia de recomandare social-politică, inclusiv cea istorică, care promova ideologia sistemului totalitar comunist, redarea schimonosită a istoriei și culturii neamului românesc, impuneau publicațiile despre partid, comunism, ateism.

4. În 1973 și 1982 au apărut două volume privind bibliografia istorică generală, indicele de literatură sovietică *Istoria, arheologia, etnografia Moldovei*, care cuprind publicațiile de diferite tipuri pentru perioada anilor 1918-1980. Se deosebesc printr-un nivel metodologic avansat, dar cuprind numai publicațiile cenzurate ce promovează doar modul de viață sovietic, neadevăruri privind anii 1812, 1918, 1940, 1941, 1944 etc.

5. La începutul anilor '90 ai secolului XX sub îngrijirea dnei Lidia Kulikovscki și a dlui Iurie Colesnic a fost publicată moșteni-

rea noastră bibliografică - operele generale despre Basarabia ale lui Petre Draganov, Nicolai Moghileanski, Alexandru David care au constituit evenimente în activitatea științifică istorică și culturală.

6. În 2001 a apărut monografia istorică generală *Istorie, arheologie, etnografie 1981-2001* care cronologic continuă cele două volume anterioare, dar promovează concepția adevărului despre Moldova istorică în cadrul comunității europene, cuprinde publicații în limbile română, rusă, engleză, franceză, germană etc. în care sunt prezente diferite viziuni privitor la istoria Moldovei.

7. Biblioteca Universității Libere Internaționale din Moldova devine un centru viguros al bibliografiei istorice. Aici au fost editate biobibliografii valoroase consacrate lui Andrei Galben, Ion Borșevici, Pavel Parasca, Gheorghe Postică, Ion Hâncu ș.a.

8. Își iau avânt în perioada postbelică cercetările de istorie, teorie și metodică a bibliografiei istorice. Apar câteva studii semnate de Tamara Isac, Parascovia Cojuhari, Ion Madan, Ion Șpac. Bibliografia istorică în Moldova se deosebește prin tradiție și continuitate.

9. Perspectivele depind de derularea istoriei Moldovei dintre Prut și Nistru, de situația în deceniile următoare a editării de cărți, a învățământului (*Istoria românilor* sau *Istoria integrată*, *Limba româna* sau *Limba moldovenească*), de prestigiul bibliotecilor, de un șir de factori economici, politici etc.

Și totuși, orice s-ar întâmpla, tradițiile bibliografiei istorice vor fi continuate, deoarece adevărul istoric mai devreme sau mai târziu va triumfa. Cadre de istorici consacrați și bibliografi de vocație avem. Deci și bibliografii istorice de valoare fără îndoială vom avea.

Bibliografie:

1. ANDREI EȘANU *la 50 de ani: bibliogr.* / Alcat. Valentina Eșanu; Academia de Științe a Rep. Moldova, Institutul de istorie. - Chișinău: Civitas, 1998. - 31 p.

2. BIBLIOGRAFIA ISTORICĂ A ROMÂNIEI. *Vol. IX (1994-1999): bibliogr. select* / coord.: Gheorghe Hristodol; autori: Felicia Hristodol, Gheorghe Hristodol, Selion Mândru ș.a. - București: Ed. Acad. Române, 2000. - 701 p. - (Bibliografia Historica Romaniae).

3. BIBLIOGRAFIA MUNICIPIULUI CHIȘINĂU: 1995 / Taisia Verebcean; Ed. îngrijită de Lidia Kulikovski. - Chișinău, 1996. - 278 p. - (Scrieri despre Chișinău).

4. БИБЛИОГРАФИЯ ПО АРХЕОЛОГИИ МОЛДАВИИ (1946-1968) / Сост. В.С. Бейлекчи. - Chișinău, 1967. - 27 p.

5. БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ СОТРУДНИКОВ АКАДЕМИИ НАУК МОЛДАВСКОЙ ССР (1957-1961). *Вып. 3. Общественные науки. I* Сост. Л. Гуцул, А. Кидель. - Chișinău, 1967. - 98 p.

6. CARAZANU, ANA. *Partidul Comunist al Moldovei = Коммунистическая Партия Молдавии: Библиогр. указ. 1924-1966*. - Chișinău: USCh, 1970. - 267 p.

7. CĂRȚILE MOLDOVEI SOVIETICE = КНИГИ СОВЕТСКОЙ МОЛДАВИИ 1924-1964: *Bibliografie Vol. 1* / Camera cărții RSSM: Introd., red. șt. și bibliogr. Ion Madan. - Chișinău, 1974. - 599 p.

8. CĂRȚILE MOLDOVEI SOVIETICE = КНИГИ СОВЕТСКОЙ МОЛДАВИИ 1965-1970: *Indice bibliogr. de Stat* / Camera cărții RSSM. - Chișinău: Cartea moldovenească, 1982. - 712 p.

9. CĂRȚILE MOLDOVEI SOVIETICE = КНИГИ СОВЕТСКОЙ МОЛДАВИИ 1971-1975: *Indice bibliogr. de Stat* / Camera cărții RSSM. - Chișinău: Cartea Moldovenească, 1984. - 806 p.

10. CĂRȚILE MOLDOVEI SOVIETICE = КНИГИ СОВЕТСКОЙ МОЛДАВИИ 1976-1980: *Indice bibliogr. de Stat* / Camera cărții RSSM. - Chișinău: Cartea Moldovenească, 1985. - 809 p.

11. CĂRȚILE MOLDOVEI SOVIETICE = КНИГИ СОВЕТСКОЙ МОЛДАВИИ 1981-1985: *Indice bibliogr. de Stat* / Camera cărții RSSM. - Chișinău: Cartea Moldovenească, 1988. - 858 p.

12. CĂRȚILE MOLDOVEI - MOLDOVA'S BOOKS 1986-1990: *Indice bibliogr. naț.* / Camera Națională a Cărții din Republica Moldova; alcăt.: Valentina Chitoroagă, Vera Tarasov. - Chișinău, 2003. - 614 p.

13. COJUHARI PARASCOVIA. *Istoria, arheologia, etnografia Moldovei. Vol. I; indice al lit. sovietice 1918-1968 = Istoriâ, arheologiâ, ètnografiâ Moldavii. T. I; ukaz sov. lit. 1918-1968* / Parascovia Cojuhari, Ion Șpac. - Chișinău: Cartea Moldovenească, 1973. - 563 p.

14. COLESNIC, IURIE. *Gheorghe Bezuconi: Bibliogr.* - Chișinău: Museum, 1996. - 47 p.

15. CORGHENCI, LUDMILA. *Andrei Ilie Galben* / Ludmila Corghenci, Valentina Chitoroagă, Natalia Bcleavschi. - Chişinău: ULIM, 1998. - 89 p. - (Colecţia "Universitaria").

16. DAVID, ALEXANDRU. *Tipăriturile româneşti din Basarabia sub stapânirea rusă (1812-1918); bibliogr.; Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia apărute de la 1918 încoace; Contribuţia la vechea lirică românească* / Pref. de Iurie Colesnic. - Chişinău: Universitas, 1993. - 224 p. - (Bibliografie Basarabiana).

17. ДРАГАНОВ, ПЕТР. *Бессарабиана: ученая, литературная и художественная Бессарабия: [Алф. библиогр. указ.]* / Муниц. библиотека им. Б. П. Хасдеу; Сост. П. Д. Драганов; Предисл. Ю. Колесник. - Chişinău: Universitas, 1993. - 284. - (Bibliografie Basarabiană).

18. GHEORGHE POSTICĂ *la 50 de ani: biobibliogr.*; ed. ingrij. de Zinaida Sochircă; alcat.: Ludmila Corghenci, Valentina Chitoroagă, Nina Pâslaru... - Chişinău: - Cartdidact, 2004. - 112 p., il.

19. GHEȚU, VERONICA. ALEXANDRU ROMAN: *bibliogr.* / Veronica Ghețu, Valentina Chitoroagă, Ludmila Corghenci. - Chişinău, 2001. - 43 p.

20. GRATI, TAMARA. ALEXANDRU V. BOLDUR 1886-1982: *Bibliografie* (cu ocazia împlinirii a 115 ani de la naștere / Biblioteca Municipală "B.P. Hasdeu". - Chişinău, 2001. - 41 p. - (Restitutio Historiographica).

21. ГРЕК И.Ф. *Болгары Молдовы и Украины: вторая половина XVIII в. - 1995 г.; (Библиогр. указатель лит.)* / И.Ф. Грек; Науч. ред. Н.Н. Червенков; Библиогр. ред. Л.М. Коробко; Академия Наук Респ. Молдова. Институт межэтнических исслед.; Науч. об-ство. болгаристов Респ. Молдова. - Chişinău: "SŞB", 2003. - 664 p.

22. ION BORȘEVICI *la 75 de ani: biobibliogr.* / echipa de lucru: Ludmila Corghenci...; Univ. Liberă Int. din Moldova. - Chişinău, 2004. - 96 p. - (col. "Universitaria". Fasc. a XIV-a).

23. ION HÂNCU: *Biobibliogr. la 70 de ani* / ed. îngrijită de Gheorghe Postică; alcăt. Valentina Cosmescu, Ludmila Corghenci, Liliana Bârnă. - Chişinău: ULIM, 2002. - 72 p.

24. IONOVA, ZINAIDA. *Istoria, arheologia, etnografia Moldovei. Vol. 2: indice al lit. sov. 1969-1980 = Istoriâ, arheologiâ, ètnografiâ*

Moldavii: T. 2: ukaz- sov. lit 1969-1980 / Zinaida Ionova, Parascovia Cojuhari, Ana Postică. - Chișinău: Cartea Moldovenească, 1982. - 599 p.

25. ИЗВЕСТИЯ АКАДЕМИИ НАУК МОЛДАВСКОЙ ССР: *библиогр. указ. статей (1958-1985)* / Центр, науч. библиотека АН МССР; сост. В.И. Миргородская, Е.И. Пожого. - Chișinău: Știința, 1988. - 470 p.

26. KOGĂLNICEANU, MIHAIL. *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Daces Transdanubiens*. - Berlin, 1837. - XX+470 p.

27. LITERATURA ISTORICO-PEDAGOGICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA 1940-1990: *indice bibliogr.* / alcăt.: M. Șleahțișchi; Inst. Pedagogic de Stat „A. Russo” din Bălți. - Chișinău: Știința, 1992. - 109 p.

28. MADAN, ION. *Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova (1974-1995): contribuții bibliogr.* / Univ. de Stat din Moldova; red. resp.: Gheorghe Rusnac. - Chișinău: Tipogr. Centrală, 1996. - 464 p.

29. MADAN, ION. *Dimitrie Cantemir (1673-1723): Indice de lit.* / Univ. de Stat din Moldova; Bibl. Republ. de Stat a RSSM. - Chișinău: USM. 1973. - 102 p.

30. MADAN, ION. *Istorie, arheologie, etnografie 1981-2001: contribuții bibliogr. = History, archeology, ethnography 1981-2001. Bibliogr. contributions* / Univ. de Stat din Moldova; red. resp.: Gheorghe Rusnac. - Chișinău, 2001. - 480 p.

31. MADAN, ION. *Un fecior demn al neamului - Gheorghe Rusnac: Biobibliogr. = Un fils digne de son peuple Gheorghe Rusnac: Biobibliographie.* - Chișinău: USM, 2002. - 149 p.

32. MAGAZIN ISTORIC PENTRU DACIA / Sub red. lui A. Treb. Laurean și Nicolae Bălcescu, 1845-1947. - T.I - VII.

33. MIHAI CERNENCU: *Biobibliogr.* / Ludmila Corghenci, Natalia Beleavschi, Valentina Chitoroagă, Veronica Ghețu. - Chișinău, 2001. - 35 p.

34. МОГИЛЯНСКИЙ, Н.К. *Материалы для указателя литературы по Бессарабии: Список книг и статей; относящихся к Бессарабии из библиотеки Н.К. Могилниского* / Муниц. б-ка им. Б.П. Хасдеу; Послесл. Ю. Колесника. - Chișinău: Universitas, 1994. - 40 p. - (Bibliografie Basarabiană).

35. MOLDOVA IERI, ASTĂZI ȘI MÂINE: (*Indice de recom. a lit.*) = *Молдавия вчера, сегодня, завтра: (Реком. указ. лит.)* / I. Madan, A. Ganea, Z. Osipenco, I. Șpac - Chișinău. - 1967. - 141 p.
36. MUSTEAȚĂ, VICTORIA. ARTIOM LAZAREV: *Biobibliogr. I* Univ. de Stat din Moldova. Bibl. Centrală Universitară. - Chișinău, 1996. - 37 p.
37. МОЛДАВИЯ В ДЕСЯТОЙ ПЯТИЛЕТКЕ: *Рек. указ. лит.* - *Moldova în cincinalul al zecele.: Ind. de recom. a lit.* / Sost. P. Варшавская. - Chișinău, 1973. - 52 p.
38. NEGREI, ION. ANATOL PETRENCU: Un sfert de secol în slujba adevărului / Ion Negrei, Maria Sargun.- Chișinău: Cartdidact, 2005. - 124 p.
39. NICU, VLADIMIR. *Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi: Îndreptar bibliografic. În două vol.* - Chișinău: Universitas, 1991. - Vol. 1. A-L. – 508 p. - Vol.2. M-Z. – 438 p.
40. PAVEL, PARASCA: *Biobibliografie* / Univ. Liberă Int. din Moldova. Aut.: Ludmila Corghenci, Valentina Chitoroagă, Natalia Beleavschi, Veronica Ghețu. - Chișinău, 1999. - 52 p. - (Colecția „Universitaria”).
41. PRESA BASARABEANĂ DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ ÎN ANUL 1957: *Catalog* / Bibl. Municipală B.P. Hasdeu. Bibl. publ. M.V. Lomonosov; alcăt. Margareta Șcelcikova; ed. îngrij. de Lidia Kulikovski. - Chișinău: Epigraf, 2002. - 652 p.
42. РАБОТЫ СОТРУДНИКОВ ИНСТИТУТА ИСТОРИИ, ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ (1944-1957): *Библиогр. указ.* / Сост.: Л.А. Гуцул, А.С. Кидель, А.С. Мадатов. – Москва; Chișinău, 1957. - 23 p.
43. 40 DE ANI AI RSSM ȘI AI PC AL MOLDOVEI: (*Materiale în ajutorul bibliotecilor*) / alc. I. Madan, D. Șehtman, P. Cojuhari. - Chișinău, 1964. - 79 p.
44. ȘPAC, ION. *Viața Basarabiei. 1932-1944: cercet. bibliogr. și informative.* - Chișinău: Pontos, 2002. - 323 p.
45. ȘPAC, ION. *Revista „Arhivele Basarabiei” (1929-1939): studiu doc.– inf.* Biblioteca Municipală „B.P.Hasdeu” - Ch.: Bons Offices, 2006. - 255 p.
46. ȘPITALNIC, SARA. *Evreii în literatura, arta și știința Moldovei: Îndreptar* / Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”. Bibl. evreiască „I. Mangher”. Ed.susținută și îngrij. de Lidia Kulikovski. - Chișinău, 1995. - 382 p.

47. ШПИТАЛЬНИК, С. *Евреи Молдовы: деятельность евреев в культуре, науке и экономике Молдовы в XX в.* / Муниципальная б-ка им. Б.П. Хасдэу. Еврейская б-ка им. И. Мангера, Джойнт. - Chişinău, 2000. - 311 p.

48. *Ştefan cel Mare și Sfânt (1457-1504)*: bibliografie / alcăt.: Parascovia Calev, Vasilisa Nechiforeac, Elizaveta Scripcic, Valentina Eșanu; red. șt.: Andrei Eșanu.- Chişinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2004. - 264 p.

49. THEODORESCU, BARBU. NICOLAE IORGA. 1871-1940: *biobibliogr.* București: Ed. Militară, 1976. - 576 p.

50. ZUB, ALEXANDRU. A.D. XENOPOL: *biobiobibliogr.* - București: Ed. Militară, 1973. - 634 p.

51. ZUB, ALEXANDRU. MIHAIL KOGĂLNICIANU. 1817-1891: *biobibliogr.* - București: Ed. Militară, 1971. - 654 p.

52. ZUB, ALEXANDRU. VASILE PÂRVAN. 1882-1927: *biobibliogr.* - București: Ed. Șt. și Encicl; Ed. Militară, 1975. - 402 p.

53. *Bibliografia lucrărilor în legătură cu Basarabia și cu moldovenii de peste Nistru* // Ghibu, Onisifor. Pe baricadele vieții: în Basarabia revoluționistă (1917-1918): Amintiri. - Chişinău, 1992. - P. 607-625.

54. *Bibliografia scrierilor părintelui Paul Mihail* // Mihail Paul. Jurnal (1940-1944) și corespondența [Vol. I] Jurnal. - București, 1999. - P. 281-372. (508 titl.).

55. BOLDUR, ALEXANDRU. *Indice bibliografic* // Boldur, Alexandr Istoria Basarabiei. - Ed. a II-a. - București: Ed. Victor Frunză prin colaborare cu ed. Logos, 1992. - P. 525-537.

56. BOLDUR, ALEXANDRU. *Lucrări științifice* // Colesnic, Iurie. Basarabia necunoscută [Vol. 3]. - Chişinău, 2000. - P. 288-292.

57. EȘANU, VALENTINA. *Andrei Eșanu: bibliogr. șt. selectivă (1977-1997)* // Rev. de istorie a Moldovei. - 1998. - Nr. 1-2. - P. 114-121.

58. MALERU, TAMARA. *Carte de istorie a românilor intrată în colecțiile Bibliotecii pentru Copii „Ion Creangă”*: (Liste bibliografice) // Cartea. Biblioteca. Cititorul: Buletin metodic și bibliog. Fasc. 6. - Chişinău, 1997. - P. 31-52.

59. MIHAIL, PAUL. *Bibliografia tipăriturilor în limba română din Basarabia. 1812-1830* // Mihail, Paul. Acte în limba română tiparite în Basarabia. I (1812-1830) / Paul Mihail, Zamfira Mihail. - București, 1993. - P. 1-25.

60. MISCHEVCHA V.I. *Materiale de vexicologie heraldică: (Mențiuni de descrieri de steaguri și drapele moldovenești din sec. XV- mijlocul sec. XIX) [24 de rezumate la publicații] // Rev. de istorie a Moldovei. - 1990. - Nr. 2. - P. 48-56.*

61. PAPACOSTEA, ȘERBAN. *Bibliografia istorică a epocii lui Ștefan cel Mare // Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare: culeg. de studii. - București, 1964. - P. 641-675.*

62. REVISTA DE ISTORIE A MOLDOVEI, Nr. 1-24, 1990-1995: *Sumar general // Revista de istorie a Moldovei. - 1995. - Nr. 3-4. - P. 133-141.*

II. Studii și cercetări

62. БИБЛИОГРАФИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В МОЛДАВСКОЙ ССР: *Учеб. пособие. - Chișinău: USM, 1988. - 93 p.*

63. CHIRTOAGĂ, ION. *[Rec.: Madan Ion. Istorie, arheologie, etnografie 1981-2001: Contribuții bibliografice. - Chișinău: USM, 2001. - 480 p.] // Cugetul. - 2004. - Nr. 1. - P. 72.*

64. COJUHARI, PARASCOVIA. *Некоторые вопросы методики составления отраслевых научно-вспомогательных указателей по истории Молдавии // Библиотекосведение и библиографоведение: науч. тр. Вып. 1. - Chișinău, 1976. - P. 78-109.*

65. DRĂGULĂNESCU, DIMITRIE. *Istoria documentării în România de la daci la calculator / Dimitrie Drăgulănescu, Valeriu Moldoveanu. - București: Ed. Academiei Române. - Ed. AGIR, 2002. - 240 p.*

66. ISAC, TAMARA. *К вопросу становления краеведческой библиографии Советской Молдавии в довоенный период // Библиотекосведение и библиографоведение Советской Молдавии: Сб. науч. тр. Вып. 2. - Chișinău, 1977. - P. 66-77.*

67. ISAC, TAMARA. *Очерк развития краеведческой библиографии Молдавии в послевоенный период // Библиотекосведение и библиографоведение Молдавии: Сб. науч. тр. Вып. 1. - Chișinău, 1976. - P. 62-77.*

68. ISTRATI, EUGENIA. *Apariții editoriale recente în probleme de istorie a românilor basarabeni // Destin românesc. - 1996. - Nr. 2. - P. 110-112.*

69. ЖЕРЕГИ, МАРГАРИТА. *Историческая и историко-партийная библиография в системе коммунистического*

воспитания молодежи // Информатика и библиографоведение в Советской Молдавии. - Chişinău, 1978. - P. 54-61.

70. КЛОБУЦКАЯ, М. *Книга, которая будет жить долго* [Rec.: Кожухарь П., Шпак И. *История, археология, этнография Молдавии: Указ, сов. лит. 1918-1968.* - Кишинев, 1973. - 563 с.] // Сов. Молдавия. - 1973. - 7 июля.

71. MADAN, ION. *Bibliografia istoriei* // Magazin bibliologic. - 2001. - Nr. 4. - P. 84-86; *Istorie, arheologie, etnografie 1981-2001: Contribuții bibliogr.* - P. 9-10.

72. MADAN, ION. *Bibliologia basarabeană la început de secol* // Unele probleme de teorie și practică ale presei și comunicării. - Chişinău, 1999. - P. 151-159.

73. MADAN, ION. *Bibliography of history* // Madan, Ion. *History, archeology, ethnography 1981-2001: Bibliographical contributions.* - Chişinău, 2001. - P. 11-12.

74. MADAN, ION. *Bibliografia moldovenească: Material didactic* / Ion Madan, Ludmila Nikitina, Tamara Orjehorscaia. - Chişinău: USM, 1985. - 88 p.

75. MUNTEANU, MIHAIL. *Lucrări de bibliografie istorică* [Rec.: Cojuhari, Parascovia, Şpac, Ion. *Istoria, arheologia, etnografia Moldovei; indice al lit sov. 1918-1968.* - Chişinău, 1973. - 563 p.; Madan, Ion. *Dimitrie Cantemir: (1673-1723): Indice de lit., Chişinău: USCh, 1973. - 102 p.*] / Mihail Munteanu. Constantin Sâmboteanu // Cultura, 1975. - 15 martie. - P. 12.

76. NICOLAE, GHEORGHE. *Institutul de istorie la început de cale nouă* // Rev. de istorie a Moldovei, 1992. - Nr. 1-2. - P. 79-80.

77. РЫМИШ, МИХАИЛ. *Молдавские указатели по общественным наукам, литературе и искусству* // Сов. библиография. - 1978. - №. 4. - P. 32-41.

78. SCURTU, EMIL. *Cartea de istorie și cultură la Editura ARC* // Cugetul. - 2000. - Nr. 2. - P. 58-61.

79. СМИРНОВА Н.К. *О системе рекомендательных пособий* // Состояние и развитие библиотечного дела в Молдавской ССР: Тез. выступ. на респ. науч.-теорет. конф. - Chişinău, 1984. P. 247-252.

80. ŞPAC, ION. *Indexul bibliografic - sursă de informare a științei: (Din practica de lucru a BŞC a AŞM)* // Biblioteca academică

1928-2003: (Istorie, evoluție, personalități, evocări). - Chișinău: Civitas, 2003. - P. 47-91. - Bibliografia istorică, P. 70-73.

81. ȘPAC, ION. *O bibliografie de zile mari [Rec: Madan, Ion. Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova (1974-1995): contribuții bibliogr. - Chișinău, 1996. - 463 p.]* // Magazin bibliologic. - 1997. - Nr.4. - P. 41-42.

82. ȘPAC, ION. *Un bibliograf dăruit cu trup și suflet domeniului ales [Parascovia Cojuhari]* // Magazin bibliologic.- 1997. - Nr. 2-3. - P. 20-21.

83. ȘTEFĂNUCĂ, PETRE V. [Rec.: David Alexandru. Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia apărute de la 1918 încoace. - Chișinău, 1933] // Ștefănucă, Petre V. Folclor și tradiții populare. Vol. 2. - Chișinău, 1991. - P. 430.

84. THEODORESCU, BARBU. Istoria bibliografiei române. - București: Ed. Encicl. Română, 1972. - 431 p.

NOȚIUNI TEORETICE ÎN CLASIFICAREA DOCUMENTELOR

Natalia GOIAN,
doctor, conferențiar universitar

- **Analiza documentară de conținut**
- **Limbaje documentare**
- **Clasificarea Zecimală Dewey**

Analiza documentară de conținut

Organizarea activității documentare la nivel internațional e legată de numele marelui savant Paul Otlet. În 1934 Paul Otlet publică lucrarea intitulată – *Tratat de Documentare*, unde în unul din capitole autorul vorbește și despre „operații, funcții, activități, care ne-ar permite stabilirea punctelor de acces al documentului”. Tot în această lucrare autorul specifică una din etapele documentării - cea de descriere, fără a numi termenul „analiză documentară”. Astăzi, mai mulți autori, referindu-se la procesele de selectare a datelor principale ce caracterizează documentul, numesc aceste operații „analiză documentară”.

Principalele dicționare în știința informării întăresc acest punct de vedere.

Pia Atanasiu și Natalia Grecu, punând în relief principalele aspecte în tratarea „analizei documentare” o prezintă ca „examinarea unui document și extragerea datelor bibliografice și a caracteristicilor de conținut ale acestuia”. Mai sunt și alte opinii conform cărora analiza documentară se consideră ca o etapă în funcționarea sistemului de informare care începe prin colectarea documentelor primare și se termină cu înmagazinarea informațiilor.

Analizând diferitele puncte de vedere asupra noțiunii de „Analiză documentară” putem concluziona că nici unul dintre autori nu echivalează analiza documentară numai cu caracteristica formală a documentului, dar și cu caracteristica conținutului acestuia.

Până nu demult centrele documentare pledau mai mult pentru acumularea documentelor, precum și pentru căutarea soluțiilor de gestionare a proceselor de acumulare, de multe ori în detrimentul proceselor de selectare a informației.

Și atunci e necesar să situăm analiza documentară de conținut în sensul tradițional acceptat de documentaliști și lingviști, puțin diferit de concepțiile teoreticienilor în domeniul comunicării care tratează analiza documentară ca „analiza frecvențelor în conținutul manifest al unui mesaj, folosind identificarea și numărarea unităților-cheie de conținut ca bază a metodei ei” [4]. Putem considera că analiza documentară de conținut se polarizează între două universuri de referință, cel al autorului și cel al documentalistului și se încheie pe o unitate text-contextuală determinată. Ținând cont de faptul că punctul de plecare (autor-text-context) este inamovibil, putem pătrunde doar în alegerea documentalistului, al cărui nivel de cunoștințe va condiționa sensibil rezultatele.

Deoarece obiectivele documentare constituie un fapt real, un punct de plecare în procesul analizei documentare sunt cinci variabile ce definesc cadrul conceptului de referință al analizei documentare de conținut: textul, contextul, orizontul, viziunea documentalistului, obiectivele documentare și procedura de validare a rezultatelor.

Dacă admitem pluralismul interpretărilor la care se prezintă un document textual (în funcție de cine îl solicită, de ce și pentru ce), este necesar să stabilim diferența între doi termeni polisemantici: *conținut* și *semnificație*. Pentru a simplifica panorama complexă în jurul conceptului de conținut, cu un astfel de cuvânt ne referim la materia intrinsecă a documentului care este într-o măsură oarecare independentă de uzul său temporal. În Dicționarul Explicativ Uzual *conținutul* este tratat ca „latura conceptuală a unei lucrări artistice sau conținutul unei cărți”. Toate documentele au un conținut relativ permanent, dar un număr variabil de semnificații, în funcție de utilizarea concretă

a acestui conținut substanțial într-un moment determinat. Evident că există o relație directă între conținutul substanțial al unui document și semnificațiile sale potențiale pentru utilizatori. Conceptul *semnificație* după Pia Atanasiu și Natalia Grecu este „înțeles (conținut semantic) al unui cuvânt” [2]. Mai profund această noțiune este tratată în Dicționarul Explicativ al Limbii Române, unde „semnificația” este conținutul semantic al unui cuvânt; înțeles, sens, accepție [5].

Vom distinge în conținut cel puțin trei dimensiuni:

- Informativă, care ne trimite la sensul /semnificatul, forma fizică / semantic pragmatic al documentelor, la caracterul său descriptiv conform căruia semnificația unei expresii este aceea la care se referă sau o reprezintă.

- Enunțiativă, care prezintă o situație discursivă, fiind determinante contextele emițător (locutorul care emite mesajele) și, mai cu seamă receptor (sau destinatarul, primește mesajul transmis).

- Documentară, care se delimitează adaptând conținutul enunțiativ la o situație documentară determinată, implicând atribuirea de proprietăți proprietăților unui document în scopul descrierii sale.

În urma acestor explicații concepem analiza documentară de conținut ca un proces cognitiv de recunoaștere, descriere și reprezentare a conținutului documentar.

Analiza documentară de conținut se fundamentează pe un ansamblu de paradigme-bază, înglobate în diferite domenii științifice: psihologie cognitivă, sociologie, logică, lingvistică textuală și semiotică discursivă, teoria comunicării, documentare. Paradigma psihologiei cognitive este un domeniu relativ tânăr, care concepe omul ca o ființă capabilă să producă informație în termeni ce depășesc fizicul pur pentru a atinge niveluri superioare. Una din variantele sale, procesarea informației, încearcă să explice procesele mintale și structurile implicate în dobândirea, înțelegerea, procesarea și folosirea informației.

Logica contribuie, de asemenea, într-un mod esențial la investigarea și dezvoltarea proceselor de analiză a conținutului, mai ales la nivel structural sau sintactico-semantic, folosind două tipuri de raționamente: deductiv și inductiv. Una din variantele cele mai eficiente este logica formală care s-a transformat într-un auxiliar inestimabil al analizei conținutului, deoarece ne permite să operăm în mod logic cu diferite unități semantice de comunicare și argumente cu unicul scop de a le atribui o categorie sintactică specifică. Transformările care derivă din aceste operații logice asupra unităților logico-pragmatice garantează integritatea textului ca unitate de conținut.

O limbă este un sistem de semne sau uniuni inseparabile din două componente, constituite în mod reciproc, ca structuri și dependente una de alta, fiind ambele de natură convențională. Lingvistul elvețian F. de Saussure le numea semnificat și semnificant. În lingvistica saussuriană, limba este un sistem abstract de semne și convenții care stă la baza actelor individuale de enunțare [6]. Astfel, lingvistica se constituie ca un domeniu special în cadrul unei teorii generale a semnelor, în care se evidențiază lingvistica textuală, cele mai interesante atribuții ale căreia se centrează în două fronturi-cheie pentru cercetarea documentelor: structuri și tipologii textuale. În realitate, analiza documentară de conținut utilizează lingvistica ca univers teoretic capabil să subsidizeze activitatea sa practică.

Fără îndoială, diferitele teorii ale comunicării contribuie la configurarea unei doctrine a analizei documentare de conținut. Înțelegem prin comunicare întregul proces de transmitere a informației care are loc prin intermediul emisiei, transportării și recepționării unui mesaj.

Termenul *comunicare*, fiind utilizat din secolul 14, pe parcurs își schimbă sensul. În contextul noilor mijloace de comunicare - radio, cinema, televiziunea - termenul adecvat ar fi cel de „comunicare – difuzare” [6]. Făcând o trecere în revistă a opiniilor diferitor autori, în continuare Ion Drăgan scrie că

„Apariția comunicării tehnice, pe lângă cea naturală, implică deci o schimbare a sensului termenului: ideea de „împărțire”, „împărtășire” (a unor mesaje) va fi dublată de cea de „transmitere” (comunicare instrumentală)” [6].

Există două mari tipuri de definiții ale comunicării. Prima vede comunicarea ca fiind un proces prin care A trimite un mesaj lui B, mesaj care are un efect asupra acestuia. Cea de-a doua vede comunicarea drept negocierea și schimbul de semnificație, proces în care mesajele, persoanele determinate cultural și „realitatea” interacționează astfel încât să ajute înțelesul să fie produs, iar înțelegerea să apară [4]. Dacă prima abordare are ca scop identificarea etapelor prin care trece comunicarea fixată de Lasswell /1948/ prin modelul său „Cine spune ce / pe ce canal / cui / și cu ce efect ? [4], a doua abordare este cea structuralistă, care accentuează relația dintre elementele constitutive necesare pentru ca înțelesul să apară. Aceste elemente se pot încadra în trei mari categorii:

1. textul, semnele și codurile lui;
2. persoanele care „citesc” textul, experiența socială și culturală care i-a format atât pe ei, precum și semnele /codurile pe care le folosesc;
3. conștiința unei „realități externe” la care se referă atât textul, cât și oamenii [4].

Ultima abordare se adaptează în întregime la interesele noastre, în analiza documentară de conținut, deoarece se sprijină pe semiotică, pe teoria enunțării, pe pragmatică și pe teoria textului.

Unele autorități în domeniu, cum ar fi F. de Saussure, pun în prim-plan gruparea elementelor care alcătuiesc un „text” (semne / coduri / limbaj) [4]. Dar bazele interdisciplinare ale analizei documentare includ, de asemenea, aspecte matematice (modelul Shanon și Weaver), statistice (legile Zipf, Braford etc.) și, în definitiv, toate acestea relaționate cu științele umanistice și sociale, în sânul cărora se întâlnesc sociologia și toate ramurile psihologiei, fără a uita de alte domenii adiacente precum sunt informatica, cibernetica, inteligența artificială și sistemele experte.

Procesul unitar al Analizei documentare de conținut poate fi fragmentat în anumite secvențe și anume: lectură, analiză și sinteză. Ținând cont de problema în cauză, putem afirma că lectura este unica formă posibilă de acces la conținutul documentului.

Lectura este tratată de Lazăr Șeineanu ca „faptul de a citi, citire, citit; text citit” [10]. Lectura este un proces de natură interactivă, care depinde atât de text, cât și de persoana care citește. Lectura constă într-un șir de procedee coordonate, care includ operațiuni perceptuale lingvistice și conceptuale. Înțelegerea unui pasaj scris implică o inserare continuă a unei doze mari de cunoștințe prealabile. Un rol important în procesul lecturii îi revine viziunii (persoana care citește construiește în minte tablouri de înțelegere); acțiunii duble a memoriei (pentru a putea mobiliza tablourile, punând în relație cunoscutul și necunoscutul); intervenția rațiunii (de analiză și sinteză). Deci, putem afirma că lectura implică nu numai semne vizuale care compun textul, ci și aspecte cognitive în strânsă relație cu cunoștințele depozitate în memoria cititorului.

Odată înțeles, textul trebuie analizat. „Analiză – metodă de investigare constând în descompunerea subiectului cercetat în elementele lui componente, fiecare din acestea din urmă putând constitui ulterior un obiect de studiu separat” [2]. Analizând textul trebuie să luăm în considerație că sunt procese care se interpătrund: în timpul lecturii documentalistul decodifică, interpretează structurile, reprezintă informația. Fără memorie n-am putea nici cel puțin să integrăm informația în sistemul nostru de cunoștințe, chiar pentru un timp foarte scurt.

În procesul analizei documentare e important să ținem cont de două operații: selectarea și interpretarea.

Selectarea este procesul fizic consecutiv comparării unei cereri de informare cu un masiv de informații, respectiv, separarea din masiv a acelor informații care corespund caracteristicii de regăsire a cererii [2]. Referindu-ne la cazul concret, anume, la analiza documentară de conținut, selectarea constă în eliminarea unităților de înțeles – fraze și cuvinte care sunt considerate irelevante pentru analiză.

Din punctul de vedere al conținutului documentelor, selectarea trebuie să aibă în vedere atât actualitatea informațiilor, cât și semnificația lor. La fel de importantă este personalitatea analistului, calificarea lui pentru a trata subiectul dat. Textul trebuie supus, în primul rând, procesului de comprimare (condensare). Condensarea textului (comprimarea textului) – proces de reducere a textului printr-o nouă redactare sau prin prelucrarea documentației, urmărindu-se păstrarea informațiilor celor mai importante. Gradul de reducere poate diferi în funcție de scopul urmărit.

Interpretarea textului în mare măsură depinde de orizontul documentaristului, de context și de alte obiective documentare. Din aceste motive interpretarea textului poate fi subiectivă. După ce textul a fost interpretat, este necesară elaborarea unor materiale de informare, care să redea concentrat toate informațiile cuprinse în document. Acest rol îi revine procesului de sinteză documentară. Sintezele documentare prezintă sub o formă generalizată informațiile cuprinse în documentele primare apărute pe un anumit interval de timp, pentru o tematică prestabilită. Ele au ca scop să orienteze pe specialiști în fluxul de informații, să-i dea o imagine clară asupra stadiului atins și a perspectivelor de dezvoltare în temele tratate, eliminând detaliile secundare. Sinteza este pasul cel mai delicat și dificil, căci, deși activitățile analitice prealabile se pot supune unor tehnici mai mult sau mai puțin variate, este practic imposibil de a stabili tehnici de sinteză care să fie valide pentru toate tipurile de documente și de documentariști.

Analiza documentară de conținut poate fi efectuată prin intermediul diferitor operații analitico-sintetice și anume: clasificarea, indexarea, procesul de rezumare. Aceste operații sunt tratate în diferite dicționare de specialitate, de către diferiți autori. Unii autori [8] caracterizează clasificarea ca „Transformarea sau reprezentarea datelor prin aplicarea unui cod”. Alții [2] tratează clasificarea ca „Proces de încadrare a unui subiect într-o subdiviziune a unui sistem de clasificare, pe baza existenței sau lipsei unor anumite caracteristici sau gruparea noțiunilor în clase și subclase cu caracteristici identice sau similare evidențiind relațiile semantice dintre ele”.

Indexarea este „reprezentarea cu ajutorul limbajului documentar sau natural a datelor care rezultă din analiza conținutului unui document sau a unei părți dintr-un document în vederea regăsirii acestuia” [8].

Rezumat (documentar) este „redarea pe scurt a principalelor idei și concluzii cuprinse într-un document” [2].

Limbaje documentare

Pentru a transforma documentele în informații care pot fi recuperate, regăsite, analiza documentară de conținut folosește limbajul artificial, și anume, limbajul documentar. Limbajul documentar nu este un limbaj natural, deși utilizează semnele acestuia. Semnele limbajului natural sunt cuvintele care sunt utilizate de limbajul documentar, înlocuindu-le adesea prin simboluri cu semnificații concrete pentru a reprezenta conținutul documentului. Această reprezentare convențională are loc atunci când simbolizează elemente constitutive ale limbajului de descriere prin intermediul instrumentelor vizuale de reprezentare – notația simbolică; este cazul sistemelor de clasificare care, prin procedeul notației, reprezintă idei, exprimate prin numere ordinale.

Limbajul documentar reprezintă un ansamblu semantic formalizat de semne alfabetice, numerice sau alfa-numerice, elaborat și utilizat în scopul transformării documentelor în informații care se pot înmagazina și regăsi.

Limbajul documentar este un limbaj intermediar între informațiile conținute în documente și informațiile solicitate de către utilizatori. Capacitatea limbajului documentar de a reprezenta mesajele îi permite să îndeplinească două obiective fundamentale: de inducție și de reprezentare, toate celelalte funcții, pe care le îndeplinește de-a lungul procesului documentar, fiind orientate spre acest ultim obiectiv. Între aceste funcții iese în evidență caracterul mediator al limbajelor documentare în procesele de rezumare și indexare, atunci când se controlează posibilă ambiguitate între termeni. Limbajul documentar este foarte important și pentru sistematizarea documentelor.

Limbajele documentare pot fi tipizate după diferite criterii. În funcție de controlul exercitat asupra vocabularului deosebim limbaje libere și limbaje controlate. În funcție de coordonarea termenilor deosebim limbaje preordonate și limbaje postordonate. După structură deosebim limbaje ierarhice și limbaje combinate. Limbajele cu structură ierarhizată se numesc clasificări.

Clasificarea este un ansamblu ordonat de concepte distribuite în mod sistematic în clase, formând o structură bine determinată. De regulă, clasificările sunt compuse din: tabele principale; tabele auxiliare; index alfabetic pe materii.

Tabela principală conține clasele, care ne prezintă universul cunoașterii umane, diviziunile și subdiviziunile în care se descompune fiecare clasă, divizate ierarhic de general la particular.

Tabela auxiliară îmbină o serie de concepte suplimentare necesare pentru a evidenția (prezenta) forma de prezentare a documentului, punctul geografic, limitele cronologice, limba în care este scris documentul etc., care urmează să fie alăturate conform anumitor reguli, de alte concepte din tabela principală.

Indexul alfabetic pe materii este o listă de termeni aranjați în ordine alfabetică. Fiecare termen este urmat de o notație corespunzătoare care ne trimite la clasa, diviziunea, subdiviziunea respectivă din tabela principală.

Cuvântul clasificare este polisemantic și poate fi înțeles în sens dublu: ca proces de ordonare și repartizare în clase a obiectelor, ținând seama de anumite caracteristici; ca un sistem propriu de clase, dinainte prestabilit în care aceste obiecte se ordonează. Înțelegem clasificarea ca pe operație intelectuală proprie cunoașterii umane, care încearcă să dezvăluie conținutul documentelor pentru a-l formaliza și reprezenta cu ajutorul unui limbaj prestabilit. Obiectivul principal al clasificării constă în a permite gruparea materiilor în clase cu scopul de a depozita și recupera ulterior informația. Clasificarea afectează, de asemenea, conținutul necesităților informaționale ale utilizatorilor, pentru că în același mod determină în ce clase și subclase ale uneia sau altei clasificări s-a

situat informația care poate satisface aceste necesități. Procesul de clasificare este supus anumitor reguli formale de logică, deoarece materiile trebuie divizate de fiecare dată doar în corespundere cu o caracteristică de divizare, iar clasele și subclasele rezultante trebuie să se excludă reciproc și simultan. Divizarea în clase trebuie să fie continuă, fără salturi.

Spre deosebire de indexare care este o operație de natură analitică, clasificarea cere un efort notabil de sinteză orientat spre detectarea și izolarea temei principale și nu a cuvintelor, prin care se prezintă documentul. Pentru a stabili o tipizare a limbajelor de clasificare trebuie să ținem cont de componența lor lexicală și de structura lor.

Așadar, clasificările pot fi deosebite după conținut și după structură.

După conținut deosebim clasificări enciclopedice și clasificări specializate.

Clasificările enciclopedice se prezintă sub formă de liste de termeni normalizați din toate domeniile cunoașterii. De tip enciclopedic, putem numi sistemele mari de clasificare: CDD, CZU.

Clasificările specializate se prezintă sub formă de liste de termeni normalizați într-un anumit domeniu. Clasificările specializate se concentrează pe o singură temă, urmată de alte subteme dependente de tema principală. Printre cele mai cunoscute clasificări speciale putem numi Clasificarea zecimală în domeniul astronauticii (CDA), Clasificarea în domeniul medicinei a Bibliotecii Naționale de Medicină (National Library of Medicine) etc.

Din punctul de vedere al structurii deosebim clasificări enumerative, clasificări pe fațete și clasificări mixte. Cele enumerative sunt sistemele tradiționale de clasificare bibliotecar-bibliografice, ele enumără sau introduc în liste toți termenii necesari pentru tratarea unei teme aparte (clasificările specializate), ori încearcă să cuprindă tot universul cunoașterii - în cazul clasificărilor enciclopedice. După structură putem numi: CZU, CDD, Clasificarea Bibliotecii Congresului (LCC) etc.

Clasificările pot fi, de asemenea, științifice – sistematizând fenomenele lumii naturale, ca un ajutor la studiul și considera-rea lor logică – sau documentare, ajutând la organizarea docu-mentelor în scopul facilitării găsirii informației. CZD și CZU sunt clasificări documentare. Clasificările de bibliotecă tind a fi ori de bibliotecă – pentru aranjarea fizică a colecțiilor ca ata-re și ca un ghid pentru cuprinderea acestora – ori bibliografice, pentru indexarea și descrierea detaliată a documentelor, fără referință la o anumită colecție. CZD s-a format ca o clasificare de bibliotecă, iar CZU ca una bibliografică [3].

Metodica tradițională de prezentare a acestor clasificări constă în divizarea domeniilor cunoașterii umane în clase, clasele în sub-clase etc., se divid de atâtea ori, de cât este nevoie de detaliere în procesul de clasificare. Unele clasificări ierarhice au și particularita-tea de a prezenta universul informației în grupe, care se împart în zece clase, care se divizează la rândul lor, în alte zece subclase, fie-care subclasă în alte zece etc. până la atingerea unei mari precizii, reducând extensiunea unui concept la limite foarte precise.

Un element caracteristic pentru toate sistemele de clasificare este notația. Notația reprezintă un sistem de simboluri, numere sau combinații de simboluri și numere, care sunt atribuite termenilor de clasificare și sunt capabile să reprezinte clasele, diviziunile, subdiviziunile. Scopul principal al notației este de a determina succint conceptele precum și relațiile dintre ele. Când se utilizează un singur tip de simboluri, este o notație pură. Ca exemplu poate servi CDD, în care indicii de clasificare sunt exprimați prin cifre arabe. Un sistem care utilizează mai mult de un tip de simboluri se numește sistem de notație mixtă. Clasificarea Colon are o notație mixtă de tip alfa-numerică, în exprimarea căreia sunt utilizate lite-rele alfabetului latin, literele alfabetului grecesc și numere.

Un interes deosebit astăzi prezintă discuțiile despre o altă clasificare care nu prea este abordată în Republica Moldova. Este vorba de o „clasificare în interesul cititorului” /9/. „Clasi-ficarea pe interesul cititorului” este o clasificare simplă care își

propune să reflecte mai degrabă interesele speciale ale utilizatorului, decât conținutul cărții. Plasând utilizatorul în centrul preocupărilor, „Clasificarea în interesul cititorului” încurajează și promovează accesul la colecții.

Clasificarea de bibliotecă se bazează pe clasificarea științelor. Între clasificarea de bibliotecă și clasificarea științelor există o relație strânsă. Ambele împart cunoștințele umane în domenii, însă clasificarea de bibliotecă are particularitățile sale și o sferă mult mai largă. Atunci când clasificarea științelor este preocupată de domeniile cunoașterii în general, clasificarea de bibliotecă este preocupată de sistematizarea noțiunilor științifice, tehnice și culturale care se conțin în documente.

Cele mai răspândite clasificări în lume sunt: Clasificarea zecimală Dewey și Clasificarea zecimală universală.

Clasificarea Zecimală Dewey

Clasificarea Zecimală Dewey este utilizată în peste 200.000 de biblioteci din 135 de țări, fiind tradusă în peste 30 de limbi (Revista Bib. Naț., 1995, an.I, nr.2)

Melville Louis Kossuth, cunoscut sub numele de Melvil Dewey, s-a născut la 10 decembrie 1851 în orașul Adams-Senter (New York). La 15 ani a absolvit școala, având permisiunea de a preda matematica în clasele primare. În 1870 M. Dewey, se încadrează în calitate de bibliotecar la Colegiul Amherst. Aici, pentru prima dată, lui M. Dewey i-a venit ideea clasificării zecimale. Aria de activitate a acestui savant este mult mai vastă. În 1876 M. Dewey a fondat o revistă (Library Journal), prima ediție de specialitate din lume. În 1876 a elaborat fișa de catalog care este utilizată și astăzi în biblioteci. În 1887 M. Dewey deschide prima școală de biblioteconomie (School of Library Economy).

Numele acestui mare savant rămâne recunoscut, mai ales, pentru Clasificarea zecimală (CZD), care a apărut în 12 ediții pe parcursul vieții lui. A decedat la 26 decembrie 1931. E.Suchiasean, savant în domeniul biblioteconomiei, cercetând viața și activitatea lui M.Dewey, ne comunică lucruri extreme de

interesante și importante (p.120). Autorul spune că M. Dewey nu considera Clasificarea zecimală cel mai important lucru în activitatea sa. Conținutul CZD nu era original și era inspirat din alte sisteme, după cum spunea M. Dewey „mai înțelepte și deștepte”. În continuare autorul spune că nu trebuie să i se atribuie prioritate în elaborarea principiului zecimal lui M. Dewey, în ciuda faptului că nimeni nu a reușit să folosească cifrele arabe așa de bine.

Înainte de M. Dewey, un alt bibliotecar american – William Torrey Harris, se inspirase dintr-un sistem științific – *The Advancement of Learning* (1608), pentru a elabora o clasificare care ar repartiza ansamblul de cunoștințe umane în zece clase, unde fiecare din ele ar conține un număr variabil de diviziuni.

În prima ediție a sistemului său de clasificare, *The Advancement of Learning*, care a apărut în 1876, M. Dewey a preluat schema lui W.T. Harris. Această schemă reflecta ansamblul de cunoștințe umane și le repartiza în 9 discipline fundamentale: Filosofia, Religia, Științele Sociale, Lingvistica, Științele exacte, Științele aplicate, Arta, Literatura, Geografia și Istoria, la care se adaugă clasa Generalității.

Sistemul a avut o importanță deosebită datorită principiului zecimal de divizare. Cele zece clase la rândul lor puteau fi divizate în alte zece diviziuni, fiecare diviziune putea fi divizată în alte zece și așa mai departe. În sistemul de clasificare al lui M. Dewey fiecare clasă era numerotată de la 000 la 900.

000 Generalități	500 Științe exacte
100 Filosofie	600 Științe aplicate
200 Religie	700 Artă
300 Științe sociale	800 Literatură
400 Lingvistică	900 Geografie și Istorie

Respectiv fiecare diviziune conține alte zece subdiviziuni.

De exemplu:

600 Științe aplicate - 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610. Fiecare subdiviziune conține alte zece: 610 Medicină – 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620 .

Cu siguranță, Clasificarea Zecimală Dewey a cunoscut cele mai mari succese în Statele Unite ale Americii, mai apoi și în alte țări. Acest succes se datorează în primul rând faptului că notația acestui sistem face clasificarea clară și lizibilă: un grup de cifre unite în bloc se memorizează mult mai ușor decât un grup de litere; cifrele arabe sunt utilizate în toată lumea și nu depind de alfabetul utilizat în fiecare țară. Clasificarea Zecimală Dewey, fiind extensibilă, permite introducerea noțiunilor noi.

În 1895 M. Dewey transmite dreptul de autor editurii „Forest Press”, menită pentru editarea Clasificării Zecimale Dewey și tot atunci oferă dreptul pentru utilizarea CZD Institutului Internațional de Bibliografie, fondat de Paul Otlet și Henri La Fontaine. Date foarte importante în ceea ce privește dezvoltarea, editarea, revizuirea etc. a CZD relatează Joan Mitchell în comunicarea sa la conferința din Crimeea, în 1995, subliniind că Clasificarea Zecimală Dewey este editată de OCLC Forest Press, care are sediul în Albany, New York. Forest Press, care deține drepturi exclusive asupra Clasificării, a fost achiziționată de OCLC de la Lake Placid Educational Foundation la finele anului 1988. Biroul Editorial pentru Clasificarea Zecimală Dewey funcționează în cadrul Departamentului de Clasificare zecimală, care face parte din Directoratul Catalogare al Bibliotecii Congresului.

Clasificarea este revizuită și dezvoltată de editor împreună cu trei redactori-adjuncți și un asistent de redacție.

Urmărind evoluarea Clasificării Zecimale Dewey, putem afirma că modificările intervenite de la o ediție la alta au fost foarte apreciate de către țările în care bibliotecile utilizează acest sistem de clasificare.

Pe lângă preocuparea de a face din Clasificarea Zecimală Dewey o clasificare documentară, care ar integra în fiecare ediție nouă noțiunile recent apărute și care ar permite o indexare precisă și adaptabilă, trebuie să menționăm tendința de a face din Clasificarea Zecimală Dewey și o clasificare internațională. În 1989, la Paris, a avut loc Congresul IFLA, în cadrul căruia a fost organizat atelierul cu titlul: „Dewey: An International Perspective”. Această preocu-

pare de a „internaționaliza” CZD a început cu ediția 18 și intenția editorilor a fost de a face CZD clasificarea principală din lumea anglofonă. O incontestabilă internaționalizare prezintă ediția a 20-a prin introducerea indicilor auxiliari geografici pentru un șir de țări din Europa, Japonia, Africa, la fel și prin introducerea indicilor auxiliari pentru limbile africane etc.

Astăzi cifrele utilizate pe paginile diferitor publicații ne demonstrează importanța Clasificării Zecimale Dewey. CZD este utilizată în peste 130 de țări ale lumii, ceea ce constituie 25 % din utilizarea mondială. CZD a fost tradusă în mai multe limbi: germană, spaniolă, franceză, italiană, japoneză etc. și este caracterizat de unii autori drept un sistem universal de clasificare care cuprinde toate domeniile activității umane; concepută pe principiul diviziunii zecimale, permițând subdivizarea nelimitată a claselor.

În 1895, Oficiul Internațional de bibliografie, fondat la Bruxelles, își propusese un scop ambițios: constituirea unui *Manuel du Repertoire bibliographique universel*, catalog care ar conține informația despre toate documentele existente de la apariția tiparului, fără să ia în considerație limba în care este scris documentul.

Belgienii Paul Otlet și Henri La Fontaine au obținut de la M.Dewey permisiunea de a utiliza clasificarea acestuia, precum și dreptul de a o adapta, modifica în funcție de propriile sale criterii. Oficiul Internațional de Bibliografie a organizat mai multe conferințe (1897, 1900, 1908, 1910), în cadrul cărora au fost puse în discuție diferite problemele pentru realizarea sarcinii puse. În 1895, la Conferința Internațională Bibliografică, s-a decis reorganizarea Oficiului Internațional de Bibliografie și fondarea Institutului Internațional de Bibliografie cu sediul la Bruxelles.

În 1931, Institutul Internațional de Bibliografie este reorganizat în Institutul Internațional de Documentare și, mai târziu, în 1938, în baza acestui Institut a fost fondată Federația Internațională de Documentare (FID). Până în anul 1992, Federația Internațională de Documentare și-a îndeplinit funcțiile de organizare, întreținere, modificare. De la 1 ianuarie 1992, toate drepturile și funcțiile de organizare, modificare etc. au fost

transferate unei noi structuri – Consorțiului CZU. Trebuie să menționăm că una din organizațiile principale în componența Consorțiului CZU, este Federația Internațională de Documentare. Consorțiul CZU este o organizație non-profit, care reunește, alături de FID, și alți mari editori din Anglia, Belgia, Spania, Japonia și Cehia. Tabelele de Clasificare Zecimală Universală sunt proprietatea Consorțiului CZU și nimeni nu are dreptul de a introduce schimbări sau modificări fără acordul Consorțiului CZU.

Clasificarea Zecimală Dewey a servit, deci, ca bază la elaborarea Clasificării Zecimale Universale. Cu toate că sunt și unele deosebiri în conținutul diviziunilor, schema acestor clasificări a fost mult timp identică.

Clasificarea Zecimală Universală s-a dezvoltat pe parcursul mai multor ani. Prima ediție, apărută în 1895 în limba franceză, de fapt, a fost o selectare din Clasificarea Zecimală Dewey. Mai târziu, în ediția din 1897, a apărut ceva absolut nou pentru CZU - tabela cu indici auxiliari geografici. Au fost introduse și diferite simboluri matematice, care erau ușor înțelese de toate țările. Clasificarea Zecimală Dewey, care era o clasificare enumerativă, s-a transformat într-o clasificare fațetată, numită Clasificare Zecimală Universală. Importante sunt și semnele propuse de Paul Otlet pentru combinarea indicilor de clasificare: bară oblică (/); semnul plus (+); semnul relație (:).

Clasificarea Zecimală Universală este înzestrată cu indici auxiliari comuni și indici auxiliari analitici sau speciali. Cu ajutorul indicilor auxiliari pot fi constituiți indici compuși. În continuare am mai sublinia câteva caracteristici pentru CZU:

- fiindcă indică chiar denumirea acestei clasificări, ea are un caracter universal; poate fi utilizată în orice țară pentru ordonarea colecțiilor de documente cu caracter enciclopedic sau specializat;
- este o clasificare documentară care poate fi utilizată nu numai pentru aranjarea documentelor în raft, dar și pentru indexarea atât a documentelor specializate, cât și a articolelor din periodice.

În Tabela principală a intervenit o modificare importantă în 1962, când clasa 4 a fost lipsită de conținutul său (lingvisti-

ca), fiind transferată în clasa 8 și numită: Lingvistică. Filologie. Literatură. Astăzi se discută în jurul problemei de reamenajare a clasei 4, însă nu este publicată nici o versiune.

Astăzi discuțiile care se întretin pe paginile edițiilor periodice de specialitate în problema utilizării Clasificării Zecimale Universale sunt contradictorii.

În darea de seamă a Conferinței privind informarea științifică a Societății Regale din Marea Britanie, care a avut loc în 1948, s-a accentuat că detalierea cu care sunt redată în CZU unele domenii (științele naturii, științele aplicate), face CZU utilizabilă pentru codificarea mecanizată, tradițională.

Unii autori susțin că mijloacele mecanizate existente de prelucrare a informației nu sunt adecvate pentru utilizarea CZU. Spre exemplu, B.C. Vickery susține că CZU nu poate fi folosită în sistemele mecanizate de regăsire, întrucât la utilizarea indicilor CZU, suprafețele pentru codificare din fișele perforate sunt folosite nerațional.

Dan Matei susține că bibliotecarii din România (cu excepția clasificatorilor) nu sunt de acord cu modul în care se face acum accesul după subiect în cataloagele bibliotecilor din România [7]. Motivul principal, după părerea autorului, este „monopolul” Clasificării Zecimale Universale la indexarea materialului, precum și faptul că nu se utilizează vedetele de subiect pentru indexare. În continuare autorul propune abandonarea acestui „monopol” la indexarea materialului și trecerea la indexarea cu vedete de subiect. CZU, spune autorul, ar putea fi folosită în continuare – într-o formă simplificată – pentru gruparea materialului în raft, în biblioteci etc. Pentru a demonstra că opinia sa este cea mai corectă, autorul face o caracteristică a CZU cu avantajele și dezavantajele existente în opinia sa.

Mai târziu, apare un articol care a fost provocat de opinia contra CZU a lui Dan Matei. Autorul, Alexandru C. Andrian, scrie, că cei care se pronunță contra CZU „se consideră cunoscători absoluți ai tuturor adevărilor universului și tendința este răspândită și susținută pe plan internațional. Ar fi de dorit

să fim cu toții mai toleranți unii cu alții, iar fiecare specialist să-și spună cuvântul numai în domeniul său”. Caracterizând Clasificarea Zecimală Universală, autorul spune că „ea corespunde la totalitatea cunoștințelor umane. Bibliotecarii o consideră „enciclopedică”, fiind satisfăcuți de faptul că nu s-a găsit încă subiectul pe care ei să nu-l poată clasifica în CZU” [1].

Din literatura de specialitate decurge limpede că mai sunt multe probleme de rezolvat în acest domeniu și specialiștii discută și vor discuta pentru a face totul în interesul utilizatorului.

Referințe bibliografice:

1. Andrian, Alexandru, C. Pentru CZU, pledoare în susținerea bibliotecarilor // Revista Bibliotecii Naționale .- 1998 .- N 1 .- P. 15-19
2. Atanasiu, P. Termeni din domeniul informării și documentării: Îndrumar metodologic / Pia Atanasiu, Natalia Grecu. - București, 1988. - 482 p.
3. Clasificarea Zecimală Universală: Ediție medie internațională în limba română: În 2 părți. P.1 Tabele sistematice / Ediție îngrijită de G.Clinca. – București, 1998. – 368 p.
4. Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale /Tim O’Sullivan, John Hartley, Danny Saunders / București: Polirom, 2001
5. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. - Ediția 2a. – București: Univers Enciclopedic, 1996. – 1192 p.
6. Drăgan, Ion. Paradigme ale comunicării de masă: Orizontul societății mediatice: Partea 1 / Drăgan Ion. – București, 1996. – 303 p.
7. Matei D. Contra CZU: propuneri pentru o reformă a accesului după subiect în cataloagele românești // Revista Bibliotecii Naționale. – 1997.- Nr. 2.- P. 18-21.
8. Regneală, Mircea. Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării / M. Regnelă. – București: FABR, 2001. – 425 p.
9. Sapiie, J. O clasificare în interesul cititorului: scheme ușor accesibile utilizatorului // Biblioteconomie: culegere de traduceri prelucrate. – 1997.- V.33.- Nr.4. – P. 77 -83
10. Șăineanu, Lazăr. Dicționar Universal al Limbii Române: 77.000 de articole / L.Șăinenu; Coordonator: A. Dobrescu. – Chișinău: Litera, 1998. – 1362 p.

EDIȚII DE REFERINȚĂ

Nelly ȚURCAN,

doctor, conferențiar universitar

- **Completarea colecției de referință**
- **Enciclopedii**
- **Dicționare**
- **Îndrumare**
- **Ediții de referință electronice**

Completarea fondului de referință

Fondul de referință constituie o parte principală a aparatului informativ (AI) care, de regulă, în bibliotecile mari se află în cadrul serviciului bibliografic. Fondul de referință include atât ediții de referință, cât și ediții bibliografice, care sunt utilizate pentru executarea serviciilor de referințe și informarea utilizatorilor. Acest fond este utilizat foarte activ nu numai de către lucrătorii serviciului bibliografic, dar și de către utilizatorii bibliotecii. El permanent se actualizează datorită completării cu ediții bibliografice și de referință noi. Ca urmare a organizării incorecte a fondului de referință este posibilă completarea cu ediții bibliografice și de referință care, de la bun început, vor deveni o parte pasivă a acestui fond. Partea pasivă a fondului de referință se creează și ca rezultat al deactualizării fișelor a edițiilor din fond și înlocuirea lor cu ediții noi. Una din sarcinile primordiale constă în actualizarea fondului de referință și de a nu permite extinderea exagerată a fondului: pe de o parte este necesar de a menține nivelul optimal al părții operative a fondului de referință în conformitate cu necesitățile informaționale ale utilizatorilor, iar pe de altă parte – excluderea sistematică a edițiilor deactualizate și a celor care nu sunt solicitate de către utilizatori, și transferarea acestor ediții în depozitul central.

Este necesar să ținem cont că, în afară de sursele fondului de referință din serviciul bibliografic, unele ediții de referință și lucrări bibliografice se află în alte servicii ale bibliotecii (în special în serviciile complexe, de ramură și săli de lectură).

Componenta fondului de referință depinde de particularitățile tipologice ale bibliotecii, de statutul ei în cadrul sistemului de biblioteci și, în general, corespunde profilului de completare a fondului documentar al bibliotecii, deci corespunde necesităților informaționale ale utilizatorilor deserviți de bibliotecă. În funcție de aceste particularități sunt determinate principiile și sursele de completare a fondului de referință.

Actualmente, la organizarea fondului de referință, se ține cont de următorii factori: cheltuielile mari pentru abonarea la reviste de referate și achiziționarea edițiilor de referință; existența diverselor baze de date, accesul la bibliotecile electronice etc. Deci este necesar nu numai de a stabili componenta optimă a fondului de referință, dar și de a decide ce părți ale fondului de referință vor fi reprezentate prin publicații și care din ele pot fi înlocuite prin baze de date, inclusiv de rețea. Cel mai potrivit mecanism de formare a fondului de referință constă în elaborarea profilului de completare.

La baza creării fondului de referință se află câteva principii:

- Fondul de referință este cel mai informativ fond al bibliotecii, hotarele de completare ale căruia, din punctul de vedere al conținutului, ramurii, sunt cu mult mai vaste decât profilul de completare a fondului general al bibliotecii;

- La baza constituirii fondului de referință stă plenitudinea masivului informațional (în limitele prestabilite) și nu plenitudinea completării edițiilor. În cazul de față este vorba de principiul „minimax” – maximală informație în minimul rezonabil de ediții. Astfel, de exemplu, bibliografiile curente pot fi excluse din fondul de referință, dacă informația din ele este totalmente și adecvat predată în bibliografiile retrospective sau cumulative;

- Documentele electronice și microformatele sunt incluse în fondul de referință în baza criteriilor unice de constituire a fondului documentar;

- Edițiile incluse în fondul de referință trebuie să formeze masive informaționale integre atât după criteriul cronologic (nu

este acceptată ruperea lanțului cronologic în prezentarea informației), cât și din punct de vedere a conținutului. De exemplu, lucrările bibliografice – și cele universale, și cele de ramură (tematice), perioada cronologică de reflectare a informației ale căroră este mai joasă de 10 ani, pot fi excluse din cadrul fondului de referință, dacă aceste ediții aparte sau în complex cu alte ediții nu acoperă o perioadă cronologică necesară;

- În ansamblu, accesul la Internet și la bazele de date locale, fondul de referință constituie un fond hibrid, care include fondul tradițional și elemente ale bibliotecii virtuale. Actualmente, însă, organizarea accesului la resursele on-line nu poate fi o alternativă absolută achiziționării edițiilor bibliografice și de referință tradiționale.

Putem evidenția câteva criterii de bază, care se utilizează la selectarea edițiilor pentru fondul de referință:

- reflectarea în profunzime a perioadei cronologice în edițiile bibliografice;
- includerea vastă din punctul de vedere al aspectului teritorial pentru edițiile bibliografice și la unele genuri ale edițiilor de referință;
- conținutul (din punctul de vedere al ramurii sau reflectarea anumitor genuri de documente sau materiale);
- valoarea științifică a edițiilor de referință;
- autoritatea alcătuitoarelor edițiilor bibliografice și de referință (instituții, edituri etc.).

Profilul de completare a fondului de referință poate fi prezentat în forma unor tabele, fiecare din aceste tabele reflectă un anumit gen al edițiilor bibliografice sau de referință. Documentele electronice, inclusiv purtătorii de informație lizibili de mașină, pot fi examinate în contextul general, dar ele pot fi reflectate și în tabele separate, însă absolut identice cu tabelele pentru ediții tradiționale.

Gradul de selectare a revistelor de referate, edițiilor bibliografice și de referință, incluse în fondul de referință, se reflectă în mod diferit în tabele. De exemplu:

E (exhaustiv) – cu astfel de parametri se completează edițiile cu maximală plenitudine fără a ține cont de caracteristicile suplimentare, cu excepția celor indicate în note;

S (selectiv) – cu acești parametri, din tot fluxul de documente, se selectează cele mai valoroase ediții; în acest caz se ține cont de anumite caracteristici suplimentare: cronologice, lingvistice, autoritatea instituției-alcătuitor, valoarea științifică a ediției, actualitatea temei etc.;

SR (selectare riguroasă) – cu astfel de parametri se completează edițiile în cazuri destul de rare – dacă tema nu este asigurată cu edițiile bibliografice și de referință complete din punctul de vedere al conținutului, sau dacă lucrările concrete sunt apreciate la cel mai înalt nivel științific și cultural;

NC (nu se completează) – edițiile cu astfel de parametri nu corespund fondului de referință al bibliotecii concrete din punctul de vedere al valorii științifice, culturale și informative.

Unul din criteriile de selectare a edițiilor pentru a fi incluse în fondul de referință este necesitatea utilizării acestor ediții în regăsirea operativă a informației sau a documentelor, pentru informarea utilizatorilor și diseminarea informației bibliografice în procesul de întocmire a lucrărilor bibliografice. În fondul de referință se includ ediții bibliografice curente și retrospective, ediții bibliografice și de referință pe CD și dischete. Exemplarele unice ale edițiilor corespunzătoare se plasează în fondul de referință în ordinea prioritara. Edițiile deactualizate sau cele înlocuite prin ediții retrospective se transferă din fondul de referință în depozitul central. Nu se exclud din fondul de referință bibliografiile secundare, enciclopediile și alte ediții de referință originale, bibliografiile științifico-auxiliare retrospective. Valoarea altor ediții se determină individual. Astfel, este util de a păstra în fondul de referință volumele de referință (cu indicii auxiliari) ale operelor complete sau alte lucrări în mai multe volume. Seturile „Cronicii presei” sunt transmise în depozit pe măsura înlocuirii lor cu bibliografia retrospectivă „Cărțile Moldovei”.

Documentele incluse în fondul de referință, de regulă, sunt divizate în trei grupe. În prima grupă sunt incluse documentele oficiale, care nici după conținut, nici după caracterul lor nu se referă la ediții de referință și ediții bibliografice. Aceste ediții se includ în cadrul fondului de referință datorită faptului că la edițiile oficiale se apelează atât pentru a satisface anumite necesități informaționale, cât și pentru utilizarea lor în cadrul activității interne a bibliotecii. A doua grupă este constituită din ediții de referință: enciclopedii, dicționare, îndreptare etc. Cea de-a treia grupă reunește diverse lucrări bibliografice.

În continuare vom examina edițiile principale, care formează partea operativă a fondului de referință, ținând cont de particularitățile AI al diferitor tipuri de biblioteci.

Ediții de referință

Edițiile de referință sunt instrumente de regăsire a informației. Putem defini aceste lucrări ca opere destinate pentru regăsirea cât mai rapid posibilă a informației și în care această informație este aranjată într-o ordine, care facilitează consultarea ei. Edițiile de referință conțin rezultatele generalizatoare teoretice, elementele științifice fundamentale, datele esențiale pentru toate domeniile sau pentru unele din acestea cu scopul de a le furniza operativ. Ele reprezintă treapta cea mai înaltă de generalizare a rezultatelor muncii de creație. În asemenea lucrări apar, sub formă condensată, date, fapte extrase din documentele primare cu un nivel de generalizare mai redus. Literatura de referință se plasează, de fapt, la limita de trecere către materialele tipice de informare¹. Ele se întocmesc pe baza unui volum foarte mare de material acumulat. Informațiile, datele, faptele respective sunt considerate sigure și verificate, fiind, astfel, posibilă utilizarea lor în practică.

¹ Mihailov, A.I. Informatica documentară // A.I. Mihailov, A.I. Ciornîi, R.S. Ghilcarevski; trad. și adaptare de A. Avramescu. – București -: Ed. Tehnică, 1970. – P. 117.

Edițiile de referință sunt destul de variate după conținut și destinație. În categoria edițiilor de referință intră enciclopediile, dicționarele, îndreptarele, lexicoane, atlasele, calendarele, anuarele, ghidurile etc.

Enciclopedii

Enciclopediile și edițiile de caracter enciclopedic au o deosebită valoare pentru realizarea serviciilor de referințe.

Cuvântul *enciclopedie* provine din limba greacă: *en* = în, *kýklios* = cerc; *paidéia* = învățătură. La începutul apariției sale acest cuvânt însemna cunoștințe, pe care le posedă persoanele din cercurile instruite, culte ale societății. Mai târziu accentul a fost transferat de pe aspectul social pe cel de instruire. Astfel, *enkyklopaideai* a început să însemne nu cerc de persoane culte, instruite, dar învățătură în cicluri limitate sau în ansamblu². În antichitate cuvântul *enciclopedie* însemna totalitatea cunoștințelor elementare din toate domeniile și nu se folosea pentru un anumit tip de publicație. În sensul modern *enciclopedii* sunt lucrări de referință care reprezintă ansamblul de cunoștințe din unul sau mai multe domenii, sunt lucrări de caracter științific și practic în care informația este prezentată în formă de articole. Spre deosebire de dicționare, enciclopediile nu explică legătura dintre semnificanț și conținutul acestuia, ci cunoștințele umane grupate, de obicei, alfabetic în articole prin intermediul semnificațiilor care figurează ca elemente lexicale.

Prima enciclopedie poate fi considerată *Historia Naturalis* a lui *Pliniu cel Bătrân*, din anul 77. Această enciclopedie cuprinde circa 40.000 de informații extrase din lucrările a 464 de autori. Până în 1536 ajunsese la 43 de ediții. Prima enciclopedie tipărită a apărut în 1541 la Basel, sub titlul *Cyclopedia*. În anul 1620, tot în Elveția, a apărut enciclopedia, publicată de *J.H.Alstad* în limba latină, care a și folosit această noțiune în titlu – *Cursus philosophiae*

² Симон, К. Термины энциклопедия и свободные искусства в их историческом развитии //

<http://rus.1september.ru/article.php?ID=200103404>

encyclopaedia. Tipul modern de enciclopedie a apărut la sfârșitul sec. XVII, în care materialele sunt expuse alfabetic, în limba modernă și nu în latină. Celebra „*Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*” este prima enciclopedie în sensul modern al termenului, apărută în 28 de volume, între 1751-1772, sub îngrijirea lui *Denis Diderot* și *D'Alembert*. Primul proiect de enciclopedie românească poate fi considerat *Lexiconul de conversație*, elaborat de *Gh. Asachi*, concretizat doar într-o primă fasciculă, tipărită la Iași, în 1842³.

În enciclopedii informația se prezintă în formă de articole, care pot fi de câteva tipuri: articole de sinteză, articole informative, articole explicative (conțin doar definiția și în cazul împrumutării cuvântului din altă limbă – etimologia acestuia), articole-trimiteri (se dă trimiterea la alt termen). Primele două tipuri de articole sunt distinctive pentru enciclopedii și se deosebesc după volumul informației. În aceste articole se conține informația esențială privind expunerea teoriilor științifice, evenimentelor istorice, date biografice, statistice și geografice, etc. Pentru obținerea unei informații mai ample la sfârșitul unor astfel de articole, la sfârșitul volumului sau într-un volum special „bibliografic” se include bibliografia. Un loc important în enciclopedii îl prezintă ilustrațiile, iar enciclopediile în mai multe volume sunt înzestrate cu indici auxiliari.

Enciclopediile pot fi grupate luând în considerare diferite criterii: *structură, aria geografică, dimensiuni, conținut, scop, destinație, suportul material etc.*

După structură, deosebim *enciclopedii alfabetice* și *enciclopedii sistematice*. După aria geografică, deosebim: *enciclopedii internaționale* – conțin informație privind diferite țări ale lumii; *enciclopedii naționale* – conțin informația privind activitatea științifică, culturală, economică și viața socială a unei țări. În funcție de dimensiuni enciclopediile, arbitrar, putem să le divizăm în *enciclopedii de*

³ Olteanu, Virgil. Din istoria și arta cărții: *Lexicon*. – București: Editura Enciclopedică, 1992. – P. 134-135.

birou (1-2 volume), *conciise* (4-5 volume), *mici* (10-12 volume) și *enciclopedii mari* (câteva zeci de volume).

După conținut, enciclopediile se împart în: *enciclopedii universale (generale)* și *enciclopedii specializate*.

Enciclopediile universale (generale) acoperă ansamblul de cunoștințe acumulate de omenire de-a lungul istoriei sale. Dintre enciclopediile universale, *Encyclopaedia Britannica* este cea mai veche – apare mai mult de 200 de ani, inițiată la Edinburgh în 1768-1771⁴, când a apărut în trei volume, apoi fiind retipărită prin ediții revăzute.

În pofida schimbărilor din societate și a progresului tehnico-științific, multe enciclopedii universale sau marea parte a articolelor din aceste enciclopedii își păstrează actualitatea pentru o perioadă destul de îndelungată. Aceasta se referă la articolele informative, de sinteză sau cele explicative care nu și-au pierdut actualitatea după editare sau prezintă interes pentru studierea istoriei acestui subiect. Evident că în articolele științifice, în special în articolele din domeniul științelor sociale, se expune punctul de vedere al autorilor, care corespunde situației politice sau ideologice caracteristice perioadei când a fost editat volumul corespunzător al enciclopediei. Același lucru este caracteristic și pentru articolele consacrate unor evenimente istorice și/sau activității științifice, literare, sociale ale persoanelor concrete, partide, asociații etc. Toate articolele se folosesc ținând cont de schimbările care au loc în toate sferele vieții sociale și domeniile cunoașterii.

Iată câteva din cele mai importante enciclopedii universale:

- *The New Encyclopaedia Britannica*, ediția a 15-a constă din 34 de volume. Enciclopedia este divizată în trei părți: 1) Propaedia (1 volum) reprezintă un ghid sistematizat pentru utilizarea enciclopediei; 2) Micropaedia (12 volume) conține articole de referință, aranjate în ordine alfabetică fără bibliografii; 3) Macropaedia (17 volume) conține articole de sinteză, înzestrate cu bibliografii de cărți și articole în diferite limbi;

⁴ Sainero, Cloria Carrizo. Manual de fuentes de informacion. – Madrid: CEGAL, 1994. – P. 138.

- *Marea Enciclopedie Sovietică* (Большая Советская Энциклопедия), ediția a 3-a (1969-1978) constă din 33 de volume și are un conținut pronunțat ideologic, dar prezintă interes articolele din domeniile științei și tehnicii. Enciclopedia a devenit o ediție „istorică” și este considerată un instrument de regăsire a informației specializate. Enciclopedia este prevăzută cu un index alfabetic de subiect în două volume. Pentru actualizarea enciclopediei la un nivel științific până în anul 1991 se edita „Anuarul Marii Enciclopedii Sovietice”;

- *The Encyclopedia Americana International* constă din 30 de volume. Este o enciclopedie alfabetică, constituită din articole de sinteză înzestrate cu bibliografii. Enciclopedia are un index alfabetic de subiect și cu completări anuale;

- *La Grande Encyclopédie Larousse* în 45 de volume. Enciclopedia franceză conține 400.000 termeni și 8.000 de articole cu referințe bibliografice, ilustrații color, regăsirea informației după subiecte este posibilă cu ajutorul volumului auxiliar;

- *Encyclopédia Universalis* constă din 30 de volume. În 23 de volume ale enciclopediei informația este aranjată în ordine alfabetică, 4 volume reprezintă un tezaurus-index, iar în ultimele 3 volume, numite Symposium, sunt prezentate articole de sinteză pe probleme actuale pentru societate și date statistice cu comentariile respective;

- *Brockhaus Enzyklopadie* – este o enciclopedie germană în 23 de volume, care se reeditează cu o anumită regularitate, începând cu prima ediție din 1796. În această enciclopedie, în marea lor majoritate, articolele sunt succinte, destul de ample sunt prezentate biografiile personalităților din Germania;

- *Enciclopedia Italiana di Science, Lettere ed Arti*, cunoscută sub numele Enciclopedia Treccani, după numele producătorului său, constă din 35 de volume, 5 volume suplimentare și 1 volum indici;

- *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana* (enciclopedie spaniolă) constă din 109 volume, 38 volume

suplimentare și 1 volum indici, în special prezintă interes pentru cei interesați de Spania și America Latină.

În limba română putem specifica următoarele ediții enciclopedice:

- *Enciclopedia Sovietică Moldovenească* în 8 volume;
- *Enciclopedia Română* este prima enciclopedie românească, publicată în perioada 1898-1904;
- *Enciclopedia României* în 4 volume, publicată în perioada 1938-1943.

Enciclopediile specializate constituie un grup destul de numeros de enciclopedii: *enciclopedii de specialitate (de ramură)*; *enciclopedii tematice*, *enciclopedii regionale* și *enciclopedii personale*. Astfel de enciclopedii sunt necesare în activitatea bibliotecilor universale, științifice, de ramură și publice.

Enciclopediile de specialitate (de ramură), de regulă, sunt destinate specialiștilor. Din aceste considerente, conținutul articolelor din enciclopediile de specialitate se caracterizează prin dezvăluirea mult mai profundă a subiectului. În special, pentru bibliotecile universale științifice și bibliotecile universitare, o deosebită importanță au enciclopediile de volum mare sau mediu din domeniul științelor umanitare, fundamentale și aplicative. De exemplu, *Marea Enciclopedie Agricolă* în 5 volume, editată la București în 1934-1943; *Marea Enciclopedie Medicală* în 12 volume, editată la Moscova, a cărei primă ediție a apărut între anii 1928-1936, urmând să apară în curând și ediția a treia.

Marea majoritate a enciclopediilor specializate sunt într-un singur volum. Editura engleză specializată Cambridge Encyclopedie of Language publică practic anual câte o enciclopedie specializată: *The Cambridge encyclopedia of space* (1990), *The Cambridge encyclopedia of ornitology* (1991), *The Cambridge encyclopedia of language* (1992) etc. În limba română de asemenea este o diversitate de enciclopedii specializate: *Enciclopedie de filosofie și științe umane* (2004), *Enciclopedie tehnică ilustrată* (1999), *Enciclopedie zoocinegetică* (1996) etc.

Sunt foarte variate enciclopediile de volum mic, adresate diferitor categorii de beneficiari, de exemplu: enciclopedii tematice – *Enciclopedia Bibliei* (1996), *Enciclopedia antichității* (2000); enciclopedii regionale (locale) – *Chișinău* (1997), *Enciclopedia Asiei* (1999), *Enciclopedia Europei* (2002); *Eminescu*, *Femeile Moldovei* (enciclopedii personale) etc.

În funcție de scop și destinație enciclopediile se împart în:

- *enciclopedii științifice* – enciclopedii de specialitate, informația din ele este destinată specialiștilor cu scopul de fi utilizată în activitatea lor profesională (*Enciclopedia Matematică*);
- *enciclopedii științifico-populare* – destinate tuturor categoriilor de beneficiari atât în scopuri profesionale, cât și pentru instruire, lărgirea cunoștințelor etc. (*Enciclopedie medicală populară ABC-ul sănătății*, *Enciclopedie medicală populară*);
- *enciclopedii populare* – destinate tuturor categoriilor de beneficiari, pentru popularizarea cunoștințelor în anumite domenii sau sfere de interes (*Enciclopedia Mitică*, *Enciclopedia cu zâmbete*);
- *enciclopedii cu o destinație concretă* – enciclopedii pentru anumite categorii de beneficiari, în special copii și adolescenți (*Vreau să știu*, *Enciclopedia tânărului tehnician*, *Enciclopedia practică a copiilor*).

Enciclopediile au un rol important în activitatea de informare, dar ele trebuie folosite critic. Se recomandă ca datele factice să fie extrase din cele mai recente publicații, să fie verificate pe baza diferitelor enciclopedii, ținând seama de caracterul și destinația fiecărei ediții. Trebuie, de asemenea, să cunoaștem cu precizie dacă anul de editare indicat pe pagina de titlu este într-adevăr cel al noii ediții a enciclopediei sau pur și simplu anul în care aceasta a fost reeditată.

În afară de enciclopedii, la categoria edițiilor enciclopedice se referă și dicționarele enciclopedice. Unii specialiști consideră că noțiunile „dicționar enciclopedic” și „enciclopedie” sunt sinonime și dicționarele enciclopedice sunt enciclopediile în 1-5 volume (*Dicționar Enciclopedic Ilustrat* este un dicționar într-un volum).

Există, însă, și dicționare enciclopedice de volum mai mare (*Dictionnaire Encyclopédique Quillet* în 12 volume, conține aproximativ 170.000 articole).

În același timp, unii specialiști remarcă diferența dintre dicționarele enciclopedice și enciclopediile generale, care constă în nivelul de informare. În enciclopedii dezvoltarea articolelor este, de regulă, mult mai amplă decât în dicționare. Dezvoltarea dicționarelor enciclopedice a fost foarte fructuoasă în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Aceasta se datorează avantajelor dicționarelor enciclopedice de a stoca multă informație într-un singur volum. Este mult mai practic de a lucra pe un singur volum decât pe mai multe volume.

Dicționare

Dicționarele sunt lucrările de referință cu caracter lexicografic care codifică lexicul unui sistem lingvistic. Sunt ediții care conțin totalitatea unor unități lexicografice – cuvinte sau fraze ale unei limbi, termeni privind o anumită știință, ramură a tehnicii etc. – așezate de obicei în ordine alfabetică, simplu definite sau explicate pe scurt în aceeași limbă sau traduse în una sau mai multe limbi străine. Denumirea de dicționar a fost folosită pentru prima dată în Anglia, în 1225. Unul din cele mai vechi dicționare de cuvinte sumeriene și înțelesul lor în semitica-asiriană ne-a lăsat civilizația sumeriană⁵.

Dicționarele ocupă un loc foarte important în fondul de referință al diferitor biblioteci.

Există mai multe clasificări ale dicționarelor, care scot în evidență anumite caracteristici ale acestor ediții. Astfel, William Katz⁶ clasifică dicționarele în:

- dicționare generale ale limbii, care se divid în generale, concise și pentru copii;

⁵ Teodoru, Vitalie. Performanțe intelectuale: Ghid de informare documentară. – București: EDITIS, 1993. – P. 51.

⁶ Katz, William. Introduction to reference work.- 6th ed. – New York: McGraw Hill, 1992.

- dicționare istorice și etimologice;
- dicționare de sinonime și antonime;
- dicționare de abrevieri și acronime;
- dicționare uzuale;
- dicționare de limbi străine;
- dicționare tematice;
- alte dicționare, cum ar fi de pronunție, ale scriitorilor, de punctuație etc.

Y K. Whittaker⁷ propune 4 tipuri de dicționare:

- dicționare generale ale limbii;
- dicționare de limbi străine;
- dicționare tematice;
- alte dicționare (frazelogice, de sinonime, de abrevieri, pentru copii, uzuale, de neologisme etc.).

Mircea Regneală menționează că este foarte dificil de a prezenta o clasificare a dicționarelor, datorită diversității acestora⁸. Totuși, M. Regneală distinge din punctul de vedere al conținutului trei categorii mari de dicționare:

- dicționare lingvistice;
- dicționare enciclopedice (lexicoane);
- dicționare specializate.

În lucrarea “Справочные издания: Специфические особенности и требования”⁹ se menționează că dicționarele îndeplinesc două funcții sociale foarte importante: informativă și normativă. În lucrare se propune clasificarea dicționarelor în câteva categorii:

- în funcție de scop: dicționare științifice, normative, didactice și populare;

⁷ Whittaker, Kenneth. Dictionaries. – London: Clive Bingley, 1978.

⁸ Regneală, Mircea. Curs elementar de biblioteconomie (XVIII) // Biblioteca. – 2006. – Nr. 8-9. – P. -239.

⁹ Справочные издания: Специфические особенности и требования / Под. общ. ред. Э.В. Гольцевой. - М., 1982. – 184 с.

- după destinație: pentru toate categoriile de utilizatori, pentru specialiști, pentru elevi;
- după caracterul informației: unilingve, bilingve, plurilingve;
- după extinderea tematică: dicționare generale, dicționare specializate;
- în funcție de volumul informației: dicționare exhaustive și selective;
- după structură: alfabetice, sistematice, tematice (tezaure), ideografice (combinate – alfabetico-tematice etc.).

Clasificarea dicționarelor este posibilă după următoarele trei puncte de vedere și anume¹⁰:

- după natura conținutului: dicționare lingvistice, dicționare terminologice, dicționare biografice și biobibliografice;
- după extinderea domeniilor: dicționare universale, dicționare specializate;
- după numărul de limbi: dicționare monolingve, dicționare bilingve și dicționare poliglote.

Dicționare lingvistice sau dicționare lexicografice sunt dicționare care se alcătuiesc cu scopul prezentării lexicului și normelor gramaticale ale limbi literare. Din această categorie de dicționare fac parte dicționarele generale ale limbii, dicționare de sinonime, antonime, neologisme, dicționare explicative, ortografice, frazeologice, etimologice, dicționare de maxime, de rime, de argouri, dicționare de frecvență, etc.

Cel mai vechi dicționar lingvistic monolingv, în accepția modernă a termenului, a fost publicat de Academia Italiană în 1612. În anul 1694 în Franța apare dicționarul Academiei Franceze, care va constitui modelul european al dicționarelor. În România primul dicționar lingvistic a fost conceput de B.P. Hasdeu – *Etymologicum Magnum Romaniae*, cu subtitlul *Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor*.

Iată câteva exemple de dicționare lingvistice ale limbii române:

¹⁰ Teodoru, Vitalie. Ibidem. – P. 51.

Dicționar universal al limbii române de Lazăr Șăineanu, apărut la editura „Litera” din Chișinău în 1998, la un secol de la întâia apariție în 1896. Această ediție include 77.000 de articole care se referă la vocabularul general al limbii române și enciclopedic;

Dicționar explicativ uzual al limbii române, elaborat în cadrul Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Moldova, urmărește un scop utilitar – de a fi un instrument de lucru ușor manevrabil, comod, păstrându-se în limitele posibilului, și volumul de informație necesară. Din aceste considerente toată informația necesară a fost concentrată în definițiile propriu-zise ale cuvintelor, iar expresiile frazeologice fiind selectate după criteriul frecvenței lor în uz;

Dicționar ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie include, pe lângă ortograma cuvântului, o anumită informație de ordin ortoepic și morfologic (este indicat locul accentului în cuvânt, rostirea vocalelor, rostirea unor cuvinte recent împrumutate etc.);

Pentru activitatea de referință a bibliotecilor prezintă interes dicționarele de tipul *Dicționar de aforisme și maxime*, *Dicționar de simboluri*. O valoare incontestabilă reprezintă dicționarele istorice, în care se prezintă evoluția cuvintelor de-a lungul secolelor prin intermediul citatelor de texte, aparținând unor epoci diferite; sau dicționarele sintagmatice, care includ proverbele și zicătorile unui popor; sau dicționarele normative, care au caracter prescriptiv, cum sunt, de exemplu, dicționarele academice, de punctuație, ortografice etc.

Dicționarele terminologice explică pe scurt sensul termenilor din anumite ramuri ale științei, tehnicii și activității practice. Progresul științific și tehnic contribuie la apariția noilor termeni în toate domeniile de cunoaștere. O parte din acești termeni se fixează în standardele terminologice. Dar pentru reflectarea operativă și cât mai precisă a noțiunilor, fenomenelor noi și înțelegerea lor univocă de către specialiștii din anumite ramuri ale științei și activității practice se alcătuiesc dicționarele terminologice. Astfel, ca rezultat al schimbărilor cardinale în

domeniul economiei au fost editate așa dicționare ca: *Dicționar complet al economiei de piață, Bănci. Finanțe. Comerț internațional* etc. În domeniul biblioteconomiei și științei informării putem menționa câteva dicționare terminologice explicative în limba română: *Dicționar de Biblioteconomie și Știința Informării* de Mircea Regneală (2002); *Termeni din domeniul informării și documentării* de P. Atanasiu și N. Grecu (1988); *Din istoria și arta cărții: Lexicon* de Virgil Olteanu (1992); *Vocabular de bibliologie* sud redacția lui N. Georgescu-Tistu (1966). Există și dicționare terminologice bilingve și poliglote în domeniul biblioteconomiei și științei informării, de exemplu: „*Dicționar de Biblioteconomie și Știința Informării: englez-român*” (1999), „*Dictionary of Librarianship. English-German; German-English*” (1988), „*The Librarian's practical dictionary in 20 languages*” (1971).

Dicționare biografice prezintă date biografice referitoare la viața și activitatea diverselor personalități și **dicționarele biobibliografice** oferă date privitor la biografia anumitor persoane (din sfera științei, culturii, artei etc.), care sunt urmate de bibliografia publicațiilor acestor persoane și literatura despre ele. Există o varietate de dicționare biografice și biobibliografice, care sunt instrumente necesare în executarea referințelor factografice și bibliografice. De exemplu: *Dicționarul scriitorilor români* (3 volume), *Dicționar de poeți, Laureatii Premiului Nobel în economie*. Cele mai cunoscute dicționare de acest gen sunt dicționarele de tipul *Who's who* (Cine este cine). Există dicționare *who's who* internaționale, naționale și specializate în diferite domenii ale vieții culturale, sociale, politice, științifice, economice, cuprinzând personalități din întreaga lume. În 1935, la editura Europa din Londra, se editează primul dicționar internațional de tipul *who's who*¹¹. Iată câteva dicționare de tipul *who's who*: *Dicționarul specialiștilor „Who's Who” în știința și tehnica românească*, „*Who's Who in the world, The world who's who of women, The Who's who in science* etc.

¹¹ Веревкина, А.Н. Зарубежная биобиблиографическая информация: Учебное пособие. – Москва, 1989. – С.15.

Pentru persoanele care lucrează cu literatura în limbi străine se editează multe dicționare de traduceri – *bilingve*, care dau echivalența unităților lexicale într-o altă limbă și *poliglote* sau plurilingve (multilingve), care oferă posibilitatea de traducere în mai mult de două limbi. De exemplu: *Dicționar francez-român și român-francez*, *Dicționar de construcții: rus-român*, *Dicționar tehnic poliglot – română, rusă, engleză, germană, franceză, maghiară etc.*

Îndrumare, Anuare, Almanahuri, Calendare, Cataloage, Ghiduri

La fel de divers este și grupul altor ediții de referință – îndrumare, anuare, almanahuri, calendare. *Îndrumare (îndreptare)* conțin date succinte de caracter științific, de producție sau aplicativ și destinate regăsirii operative a acestor date. Convențional putem să le divizăm în îndrumare științifice, de producție și îndreptare populare.

Îndrumarele științifice sunt destinate, în special, specialiștilor din sfera de cercetare științifică, de proiectare și, de asemenea, celor care studiază o specialitate, de exemplu, *Îndrumar de fizică*, *Îndrumar de fizică a semiconductorilor etc.* O caracteristică distinctivă a acestor ediții de referință este volumul mare de articole, urmate de bibliografii și, în unele cazuri, înzestrate cu indice alfabetic de subiecte.

Îndreptările terminologice conțin date de bază, care pot fi necesare în activitatea specialiștilor de un anumit profil. Din aceste îndreptare face parte cunoscutul manual *Hütte*, care a fost tradus din limba germană în multe țări. Există o diversitate mare de îndreptare tehnologice specializate, inclusiv în limba română: *Manualul inginerului constructor* (2 volume), *Manualul arhitectului proiectant* (3 volume).

Îndrumare de producție (de specialitate) este o denumire arbitrară, ce presupune destinația acestor ediții de referință pentru specialiști din domeniile practice de activitate, de exemplu, *Îndrumarul bibliotecarului*, *Îndrumarul viticultorului*, *Îndrumar de legislație a muncii*, *Îndrumar de proiectare în construcția de mașini* (1981) etc.

De regulă, aceste îndreptare sunt de volum mai mic și nu conțin liste de literatură.

Îndrumarele populare sunt adresate celor mai diverse categorii de populație și sunt destinate popularizării cunoștințelor științifice sau pentru a acorda ajutor în gospodărie, pentru hobby etc. (de exemplu: *Ghidul bobocului pentru multimedia*, *Ghidul bobocului pentru jocuri pe calculator*, *Ghidul dumnea-voastră în lumea calculatoarelor*).

Anuare sunt publicații, care înregistrează activitatea unei organizații, instituții, întreprinderi etc. pe un an, de exemplu: *Anuar statistic al Republicii Moldova*, *Anuarul astronomic 2003*, *Yearbook of International Organizations*.

Odată cu lărgirea relațiilor și colaborării internaționale, integrarea Republicii Moldova în spațiul economic, cultural, științific și educațional al Europei, un interes deosebit se manifestă față de edițiile de referință internaționale universale și specializate ale organizațiilor internaționale: ONU, UNESCO, Banca Mondială, Uniunea Europeană, Consiliul Europei etc. (de exemplu: *Statistical Yearbook*, *Demographic Yearbook*, *Production Yearbook*, *UNESCO Statistical Yearbook*, *Africa Development Indicators 2006*, *Eurostat Yearbook ș.a.*)

Edițiile statistice, inclusiv anuarele statistice (complexe și de ramură) sunt destinate cercetătorilor științifici, diferitor categorii de specialiști, lucrătorilor din sfera de conducere. Aceste ediții conțin informație statistică, în care se caracterizează sau economia în întregime, sau anumite ramuri ale economiei. Astfel de ediții sunt: *Dinamica prețurilor și tarifelor (1998-2002)*, *Moldova în cifre. Culegere succintă de informație statistică*, *Cărțile Moldovei 1991-1995*.

Calendarele cuprind succesiunea zilelor unui an, cu marcarea principalelor evenimente (aniversări, evenimente politice, culturale, științifice, istorice, religioase etc.), uneori însoțite de articole de prezentare, de exemplu: *Calendarul Național*, *Calendar astrologic pentru anul 2005*, *Calendarul pomicultorului (1988)*.

Almanahul este o publicație calendaristică cu un conținut variat, care, de regulă, se adresează unei anumite categorii de cititori și conținutul lui este specializat pe un anumit domeniu, de exemplu, *Almanah de știință și tehnică 1981*, *Almanahul Societății pentru cultura românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți* (1993), *Almanah '87. Convorbiri literare* (1987).

Catalogul este o listă de nume, concepte sau obiecte, alcătuită după anumite criterii și servind ca instrument de informare, de exemplu: *Catalogul firmelor particulare. 1991*, *Catalog de dispozitive semiconductoare* (1966), *Catalogul general al mediilor de informare, instituțiilor publice, organizațiilor neguvernamentale și organismelor economice din România* (București, 1995). În ultimii ani, în legătură cu trecerea la economia de piață, a crescut brusc numărul și diversitatea literaturii, care a primit denumirea de „business-informație”. Această noțiune include un spectru destul de vast al literaturii în diverse direcții ale economiei și antreprenoriatului, în cadrul căreia este inclusă și literatura de referință. De exemplu: *Varo. Moldova: Producători de mărfuri și servicii: Catalog, Breviarul agenților economici din județul Prahova. 1992*.

Ghidul este o publicație de orientare într-un anumit domeniu: turism, știință, artă etc., care oferă o imagine în ansamblu, evidențiind relațiile și succesiunea elementelor. Există două tipuri principale de ghiduri:

Ghidul de informare – punere în temă (ghidul turistic, de țară, de oraș, ghidul unei biblioteci sau al unui muzeu, ghidul care inventariază instituții). De exemplu: *Cartea albastră a democrației. Ghid al instituțiilor publice din România* (2001), *Biblioteca Municipală „B.P.Hasdeu”: Ghid* (2002), *Ghidul bibliotecilor din România, Ghid de resurse Internet pentru biblioteci și bibliotecari* (2002).

Ghidul de informare-inițiere, care descrie etapele succesive ale unei activități sau suite de activități standard dintr-un domeniu. De exemplu: *Ghidul agentului de asigurare* (2002), *Ghid pentru realizarea unui curriculum vitae* (1999), *Ghid pentru scrierea unui rezumat* (2001).

Ediții de referință electronice

La sfârșitul secolului XX edițiile de referință au început să apară pe un al suport decât cel tradițional. Tehnologiile informaționale permit atât editurilor de a actualiza bazele de date ale enciclopediilor și dicționarilor, cât și fac posibil accesul on-line și consultarea edițiilor de referință pe CD-ROM-uri. De exemplu, *The New Encyclopaedia Britannica* există în variantă tradițională, CD-ROM și on-line.

Edițiile electronice enciclopedice se caracterizează prin câteva particularități: regăsirea alternativă a informației după cuvinte-cheie și clasificator; trimiteri hipertextuale (pentru enciclopedii on-line la resurse Internet); material ilustrativ foarte bogat (fotografii, fragmente audio și video).

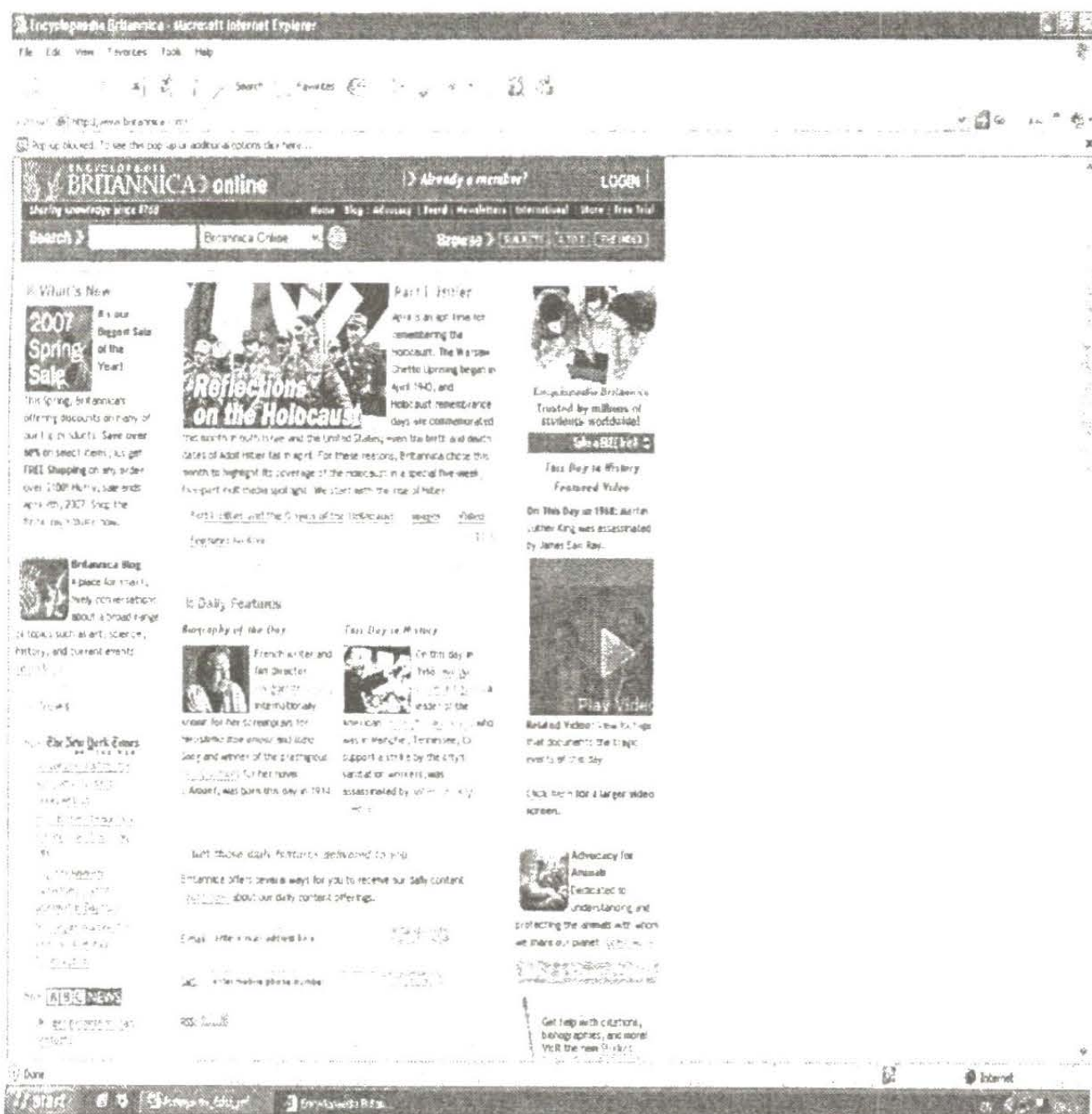
Dicționarele electronice, de asemenea, au anumite avantaje față de dicționarele tradiționale, de exemplu:

- **Căutarea mai simplă a cuvintelor.** Tastarea cuvântului ia mai puțin timp decât frunzărirea paginilor;
- **Căutări aproximative.** Dacă nu cunoașteți forma corectă a unui cuvânt, puteți încerca o scriere aproximativă și dicționarul va găsi forma corectă;
- **Trimiterile.** Definițiile conțin, la rândul lor, cuvinte care pot fi necunoscute. Într-un dicționar pe hârtie, este necesară o nouă căutare pentru a găsi explicația cuvântului necunoscut. În dicționarele electronice trimiterea se face printr-un click pe cuvântul necunoscut;
- **Căutarea mai multor definiții simultan,** folosind expresii regulate (atunci când este posibilă o astfel de căutare);
- **Căutarea în mai multe dicționare simultan.** De exemplu, în *DEX on-line*, dacă definiția unui cuvânt a fost găsită și în *DEX*, și în *Dicționarul de Neologisme*, vă vor fi prezentate ambele definiții.

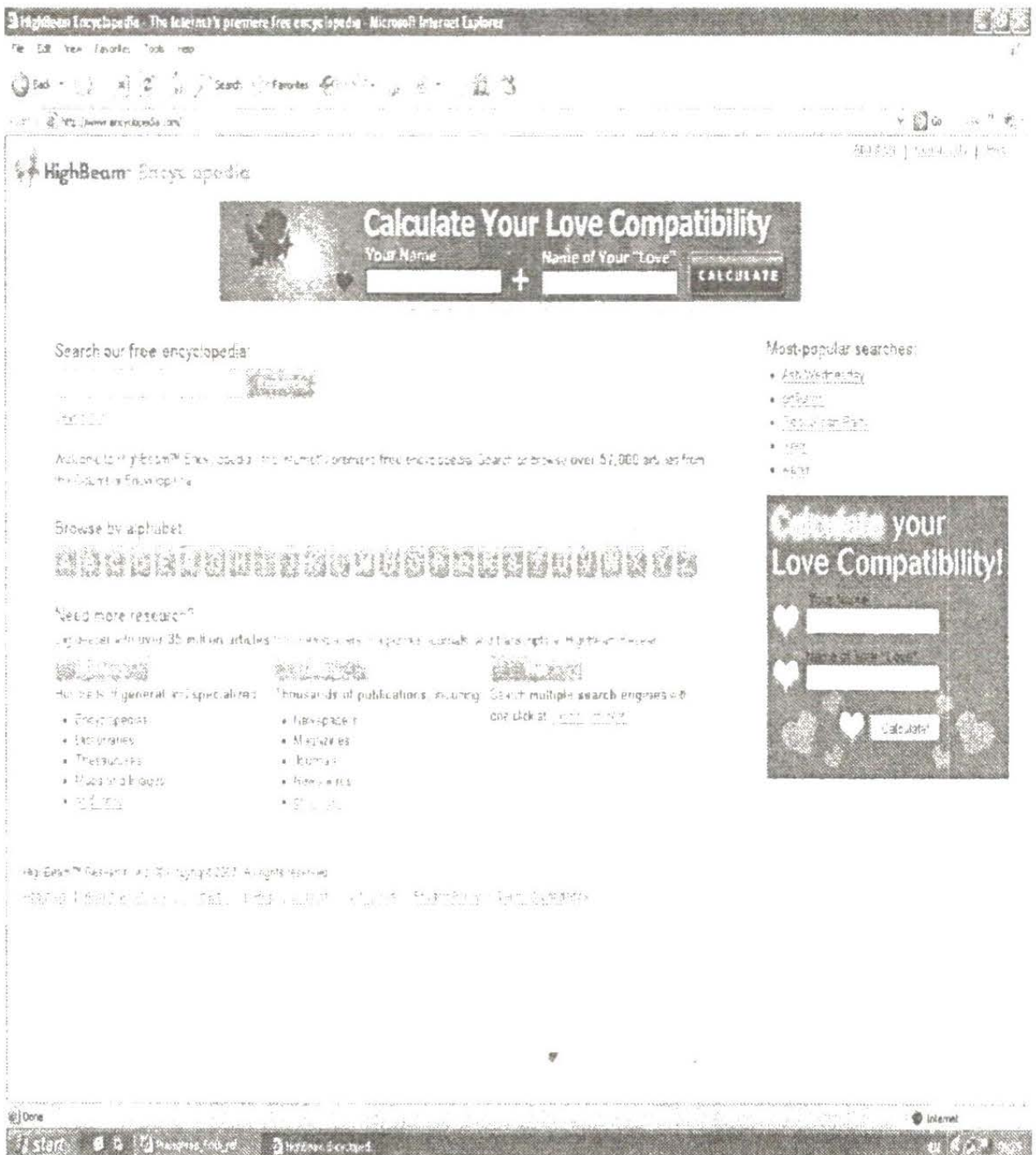
În prezent este posibilă utilizarea diverselor ediții de referință din Internet. La ele se referă varietatea de enciclopedii, dicționare și alte ediții de referință electronice, plasate pe

serverele din toată lumea. În Internet sunt prezentate cele mai reprezentative resurse și marea majoritate din ele sunt gratuite (proprietarii resurselor obțin venit de la publicitate). Iată câteva exemple de ediții de referință electronice:

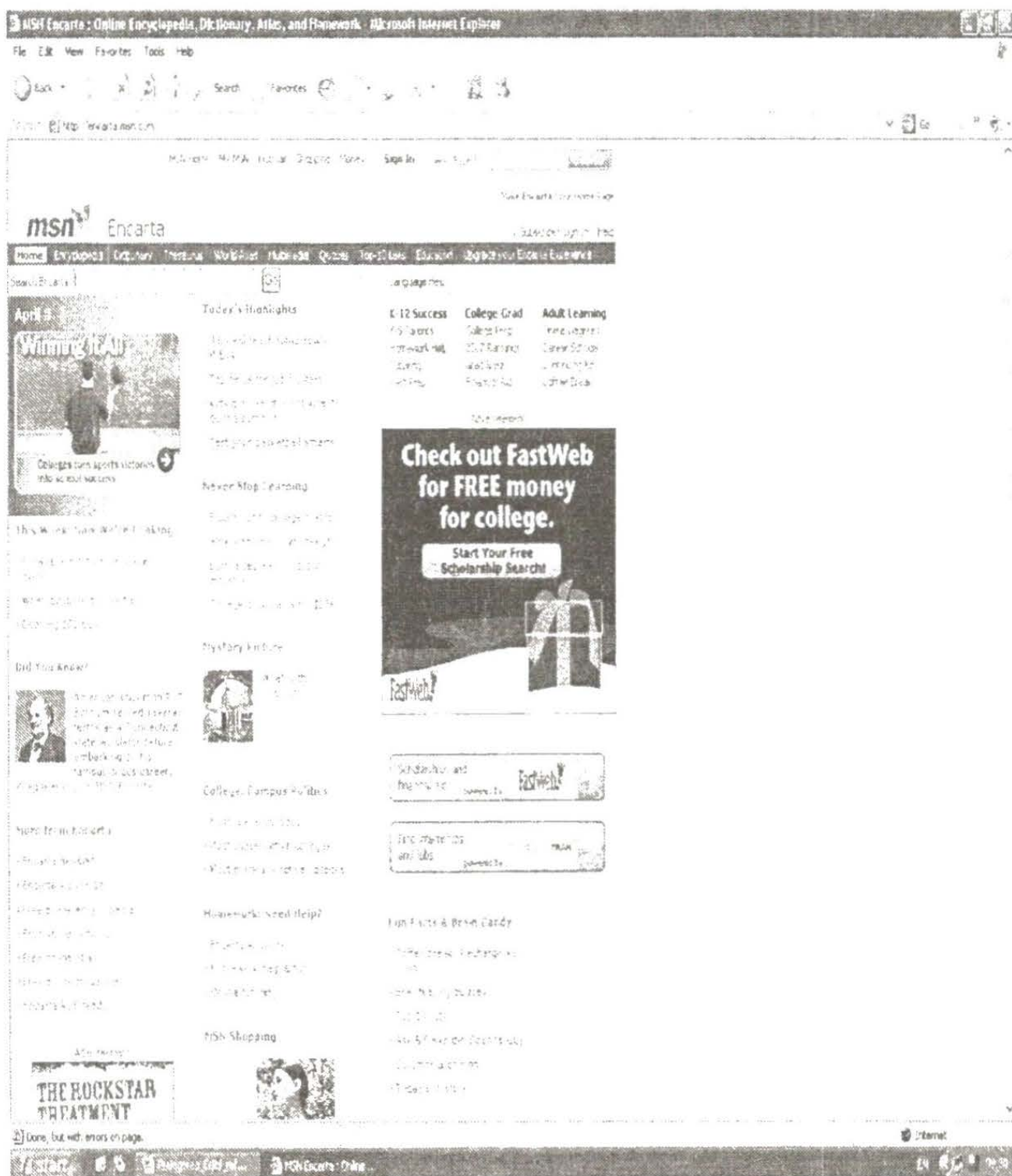
Enciclopedia *Britannica* (www.britannica.com) este una din cele mai vaste și impresionante enciclopedii on-line din lume, cuprinzând 6 domenii majore: Artă și Divertisment; Istorie și Umanitate; Știință și Tehnologie; Lume și Călătorii; Sănătate; Educație. Spiritul comercial însă i-a determinat pe cei care au creat site-ul să facă o diferențiere între utilizatorii care plătesc și cei care nu plătesc nimic. Astfel, utilizatorilor neplătitori li se oferă doar un fragment din descrierea fiecărui articol.

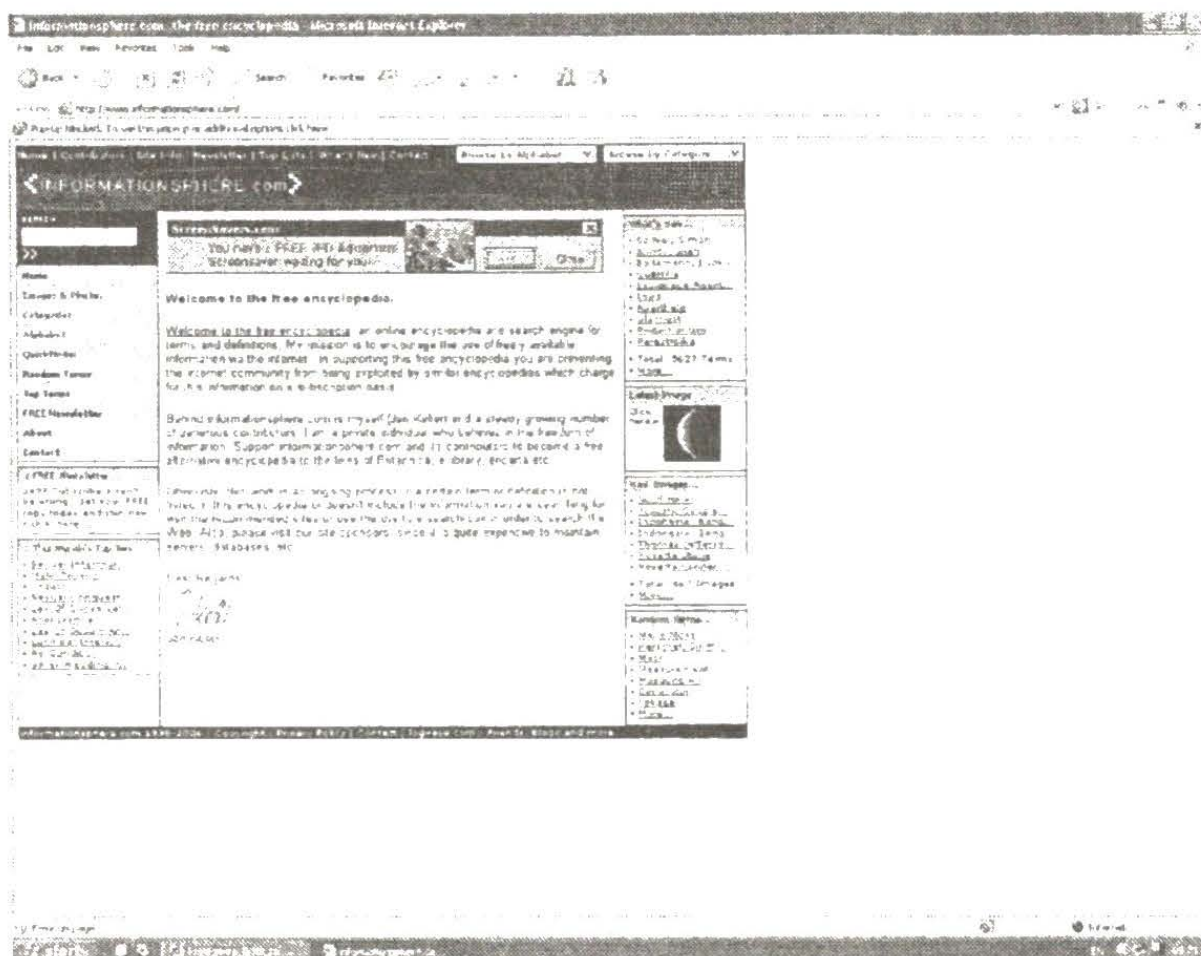
*HighBeam Encyclopedia*TM (www.encyclopedia.com) oferă peste 57.000 articole din Enciclopedia Columbiei. Dar această enciclopedie nu este un simplu motor de căutare. Poate fi realizată o „răsfoire” a paginilor după literele alfabetului. Fiecare literă are mai multe subpagini, asemenea unui dicționar, în care pot fi regăsiți toți termenii incluși în enciclopedie. Interfața grafică este simplă de utilizat. În plus, site-ul oferă, și opțiunea de a te abona la un news letter cu o istorie a fiecărei zile. Astfel, pentru o anumită zi, se poate afla cine s-a născut în aceeași zi, ce evenimente notabile s-au produs în istorie.

Enciclopedia *Encarta* (www.encarta.msn.com) – este o variantă gratuită a enciclopediei universale, care anual se difuzează de către compania Microsoft pe CD-ROM. Această enciclopedie este un adevărat portal de trimiteri prin link-uri către diverse resurse. Spre deosebire de celelalte enciclopedii on-line, enciclopedia *Encarta* pune la dispoziția utilizatorilor și elemente multimedia. Pentru fiecare articol se oferă și o lista cu informații conexe, pentru a facilita o mai bună înțelegere a explicațiilor fiecărui termen.

O alta enciclopedie poate fi găsită la adresa (www.informationosphere.com). Din nou este vorba despre o enciclopedie, care oferă informațiile în mod gratuit. Informația este structurată pe domenii de interes, de la astronomie până la sociologie și societate, dar și pe litere, pentru a facilita căutarea cât mai mult. Interfața grafică este foarte simplă și elegantă, permițând o încărcare foarte rapidă a paginilor. Pentru fiecare căutare se returnează toate paginile în care a fost găsit cuvântul, cu precizarea categoriei din care fac parte.

Wikipedia (www.wikipedia.org) (pronunțat *uichipedia*, v. mai jos) spre deosebire de Encyclopedia Britannica este un proiect de enciclopedie în mai multe limbi, având conținut deschis tuturor, dezvoltată prin colaborarea unui mare număr de persoane și administrată de fundația non-profit *Wikimedia*. Prefixul din denumirea *Wikipedia* se referă la *wiki*, o metodă simplă și rapidă de a edita pagini de web care permite colaborarea multor utilizatori. În hawaiiană *wiki-wiki* înseamnă „iute-iute”.

Proiectul a început în limba engleză din data de 15 ianuarie 2001. Ulterior noi proiecte au început să construiască Wikipedia în alte limbi, în prezent existând peste 200 de proiecte, dintre care circa 100 sunt active. Versiunea în limba română a fost lansată la 19 iunie 2003. Baza de date *Wikipedia* în limba română (<http://ro.wikipedia.org/>) conține mai bine de 55.230 de articole.

În 2007 acoperă deja un spectru larg de subiecte și are peste 1 milion de articole în limba engleză. Conține, de asemenea, peste 6 milioane de articole în 249 de limbi, dar proiectul este în desfășurare și se adaugă periodic noi termeni și definiții.

The screenshot shows the Romanian Wikipedia homepage in Microsoft Internet Explorer. The browser's address bar displays http://ro.wikipedia.org/wiki/Pagina_principal%C4%99. The page header includes the text "Pagina principală - Wikipedia - Microsoft Internet Explorer".

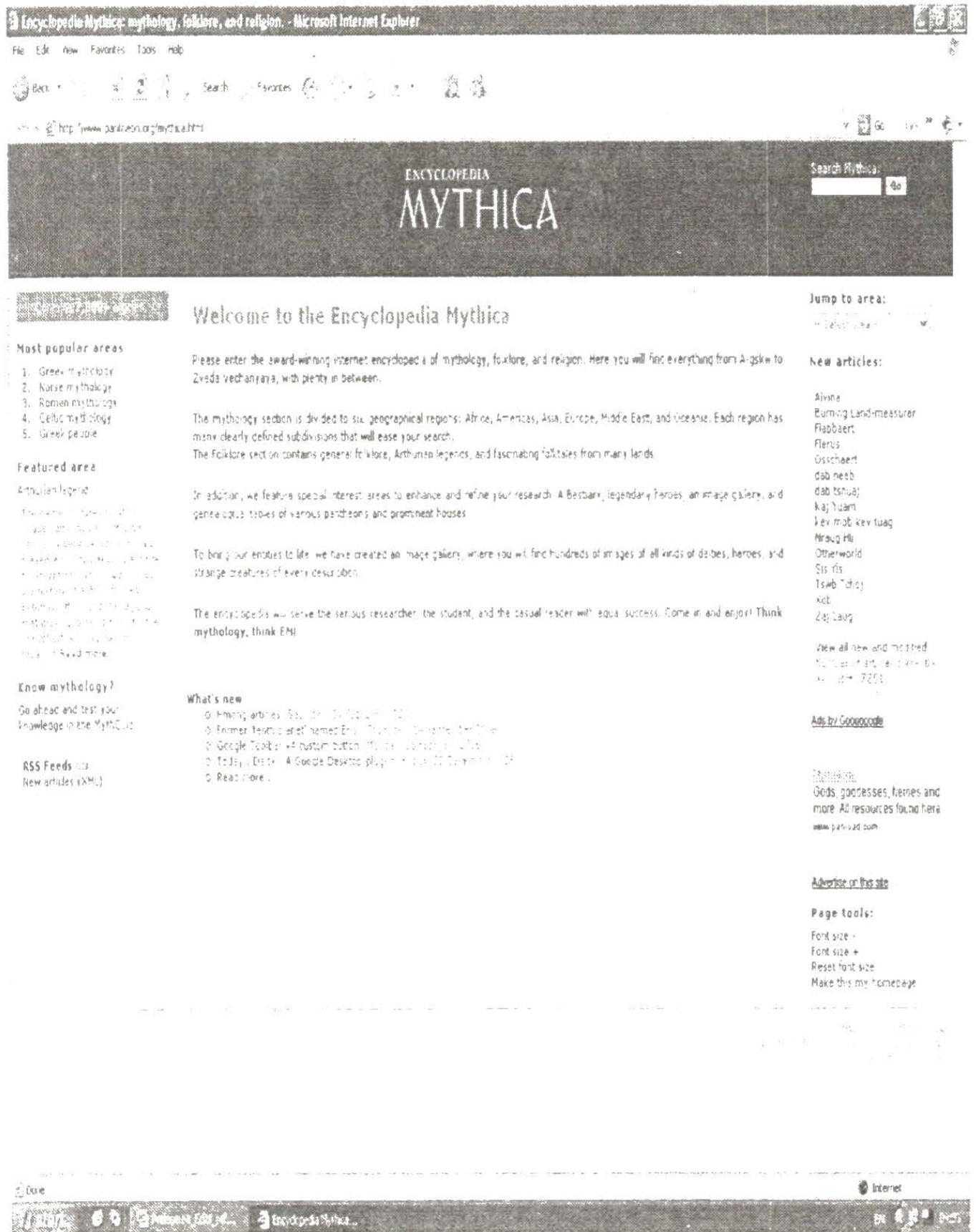
The main content area features a "Bun venit la Wikipedia," message, stating it is a free encyclopedia with 59,176 articles in the Romanian language. Below this, there is a section for "Articol de calitate" (Quality Article) titled "Revoluția română din 1989", which discusses the fall of the communist regime and the transition to democracy. An image of a crowd is visible next to the article text.

To the right of the main article is a "Actualități" (News) section with several bullet points, including mentions of the World Meteorological Organization (OMM) and the European Union (UE).

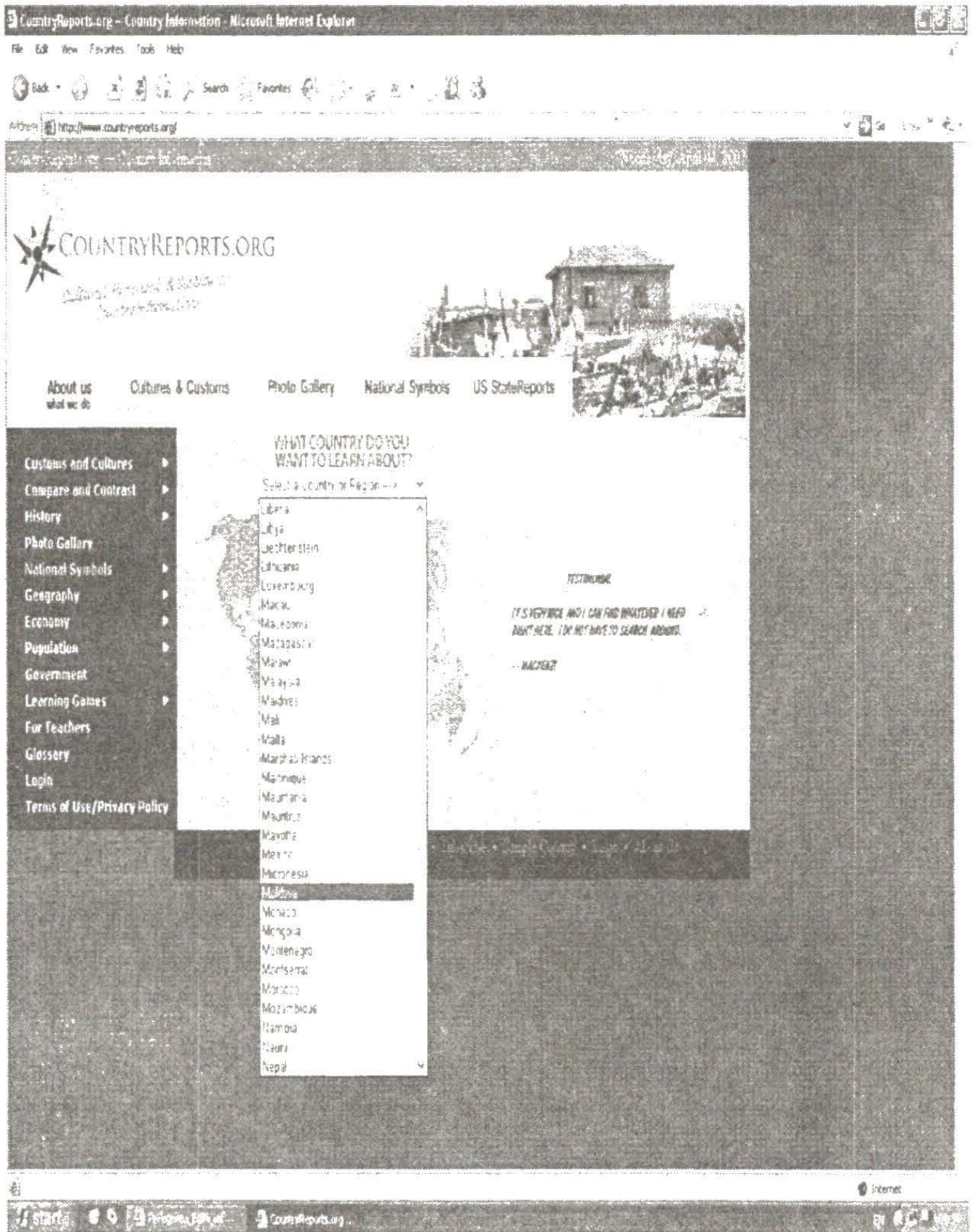
At the bottom of the page, there is a "Comunitate" (Community) section with the heading "Pentru prima dată la Wikipedia? Citește aici".

The left sidebar contains navigation links such as "Pagina principală", "Ajutor", "Căutare", and "Intrare în comunitate".

Enciclopedia Mitică (www.pantheon.org/mythica.html) este o enciclopedie a mitologiei, zeilor, zeițelor, legendelor, folclorului din întreaga lume, conținând mai mult de 7.000 de articole.

Enciclopedia Lumii (www.countryreports.org) – un atlas mondial cu multiple referințe la istorie, geografie, politică etc. Această enciclopedie conține peste 26.000 de articole care acoperă un diapazon foarte mare de teme.

The World Factbook

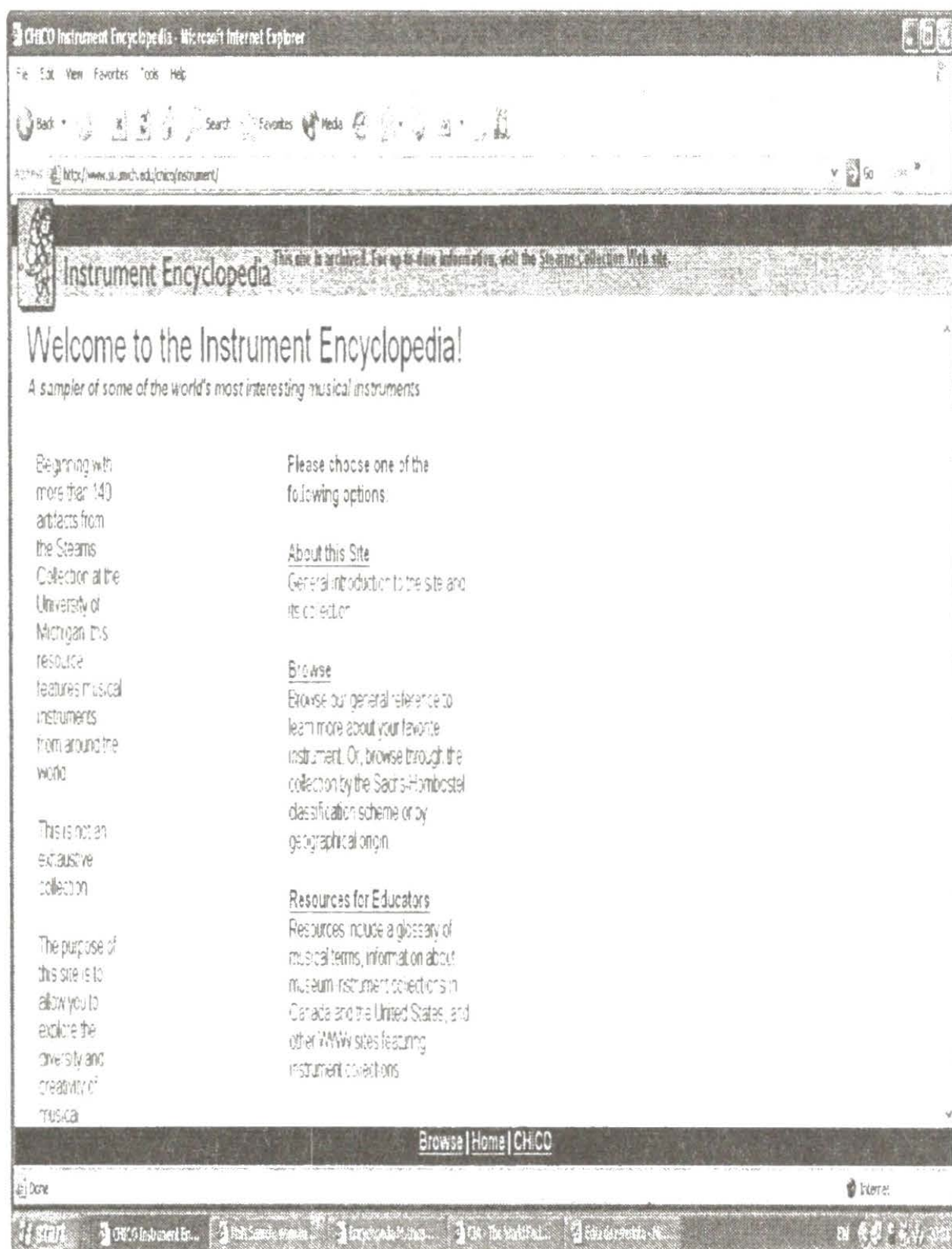
(<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>) conține diverse date despre țările lumii, informația se actualizează anual.

The screenshot shows the CIA World Factbook website as it appeared in a Microsoft Internet Explorer browser window. The browser's address bar displays the URL <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>. The website header features the title "THE WORLD FACTBOOK" and two circular logos. Below the header is a search bar with the placeholder text "Select a Country, or Location". The main content area is divided into several sections:

- Appendixes**
 - [Reference Maps](#)
 - [Notes and Definitions](#)
 - [Guide to Country Profiles](#)
 - [Guide to Rank Order Pages](#)
 - [History of The World Factbook](#)
 - [Contributors and Copyright Information](#)
 - [Purchasing Information](#)
 - [Frequently Asked Questions \(FAQs\)](#)
- Flags of the World**
 - [Gallery of Covers](#)
 - [Text/Low Bandwidth Version](#)
- Download This Publication**
 - [Submit a Factual Update](#)
 - [Search The World Factbook](#)
- What's New**
 - Country information has been updated as of 15 March 2007.
 - In the **Government** category, the "Capital" entry has been greatly expanded and now contains up to four subfields, including significant new information having to do with time. The subfields consist of the name of the capital itself, its geographic coordinates, the time difference at the capital from coordinated universal time (UTC), and, if applicable, information on daylight saving time (DST). Where appropriate, a special note has been added to highlight those countries that have multiple time zones.
 - The **Transnational Issues** category now has a "Trafficking in persons" entry. Human trafficking consists of modern-day slavery and this important new field will include information on the most egregious countries (Tier 2 Watch List and Tier 1) as listed in the US State Department's annual report.
 - A new **Appendix 6 lists Weights and Measures**. The appendix includes information on mathematical notations and metric nomenclature, as well as over 400 examples of standard conversion factors.
 - Revision of some individual country maps, first introduced in the 2001 edition, is continued in this edition. Several regional maps have also been updated to reflect boundary changes and place name spelling changes.
- CIA Homepage**

At the bottom of the page, a small note states: "The online Factbook is updated regularly throughout the year." The browser's status bar at the bottom shows the "Internet" icon and the page title "CIA - The World Fact...".

Enciclopedia Instrumentelor Muzicale
(www.si.umich.edu/chico/instrument) prezintă toate instrumen-
tele muzicale cunoscute în întreaga lume și în plus o uriașă co-
lecție de link-uri spre site-uri cu același profil.

Învață (www.tutorials.com/) – o enciclopedie utilă pentru cei care vor să învețe despre afaceri, know-how etc. Ea oferă peste 1.000 de cursuri on-line.

Home LearnCenter - Powered by Learn.com - Microsoft Internet Explorer

File Edit View Favorites Tools Help

Back Forward Stop Refresh Home Search Favorites

Address http://tutorials.learn.com/learncenter.asp?id=179409 Go

Tutorials.com
The Internet Place on the Web

12345 W. MEADOWS BLVD. DALLAS, TX 75243
TOLL FREE 877-877-8663
DALLAS TX 1-847-223-4802

HOME COURSES PREMIUM PASS LEADER PROGRAMS CUSTOMER SERVICE OUR GUARANTEE ABOUT US BUSINESS SOLUTIONS REGISTER TO JOIN MEMBERS

Search The NEW look of Tutorials.com

Course Categories
[Microsoft Office](#)
[Microsoft Windows](#)
[Networks](#)
[Databases](#)
[Web Design](#)
[Leadership](#)
[Personal Skills](#)
[Business](#)
[Development](#)
[Personal Skills](#)

GET CERTIFIED
The Microsoft Office Specialist certification

PC setup cheat sheet
Tips and advice to get you started with your new PC →

New digital camera!

Get a head start on your business
with our tips & online resources.

EXCLUSIVE TRAINING
Mentor for Google Advertising
Learn how to make the most of Google!

POPULAR COURSES
[eHTML](#)
[Microsoft FrontPage](#)
[Adobe Photoshop Layers](#)
[Maintain Networks](#)
[Manage Databases](#)
[Analyzing a Vision](#)
[Asking Questions](#)
[Winning Sales](#)
[Internet Business](#)
[Bleachthrough](#)
[Customer Service](#)
[Mastering Global](#)
[Supply Chains](#)

VALUE BUNDLES
[Quick! Desktop Networks & OS](#)
[Web Design & Desktop Publishing](#)
[Microsoft PowerPoint](#)
[Microsoft Office Plus](#)
[Grade 8 Microsoft FrontPage](#)
[Personal Development](#)
[Sales Development](#)

GET PREMIUM PASS

ONE LOW PRICE GIVES YOU ALL OF TUTORIALS.COM!

FREE Ultimate How-to Guides
You'll learn how to fly a kite, build a campfire (without matches), brew beer, hire a contractor, and much more through 100 online courses.

FREE Guides
[Understanding Your Credit Report](#)
[Anti-Spam: Tools you need](#)
[Web Page Creation Tips](#)

Feedback | About Us | Help | Advertise | Contact Us

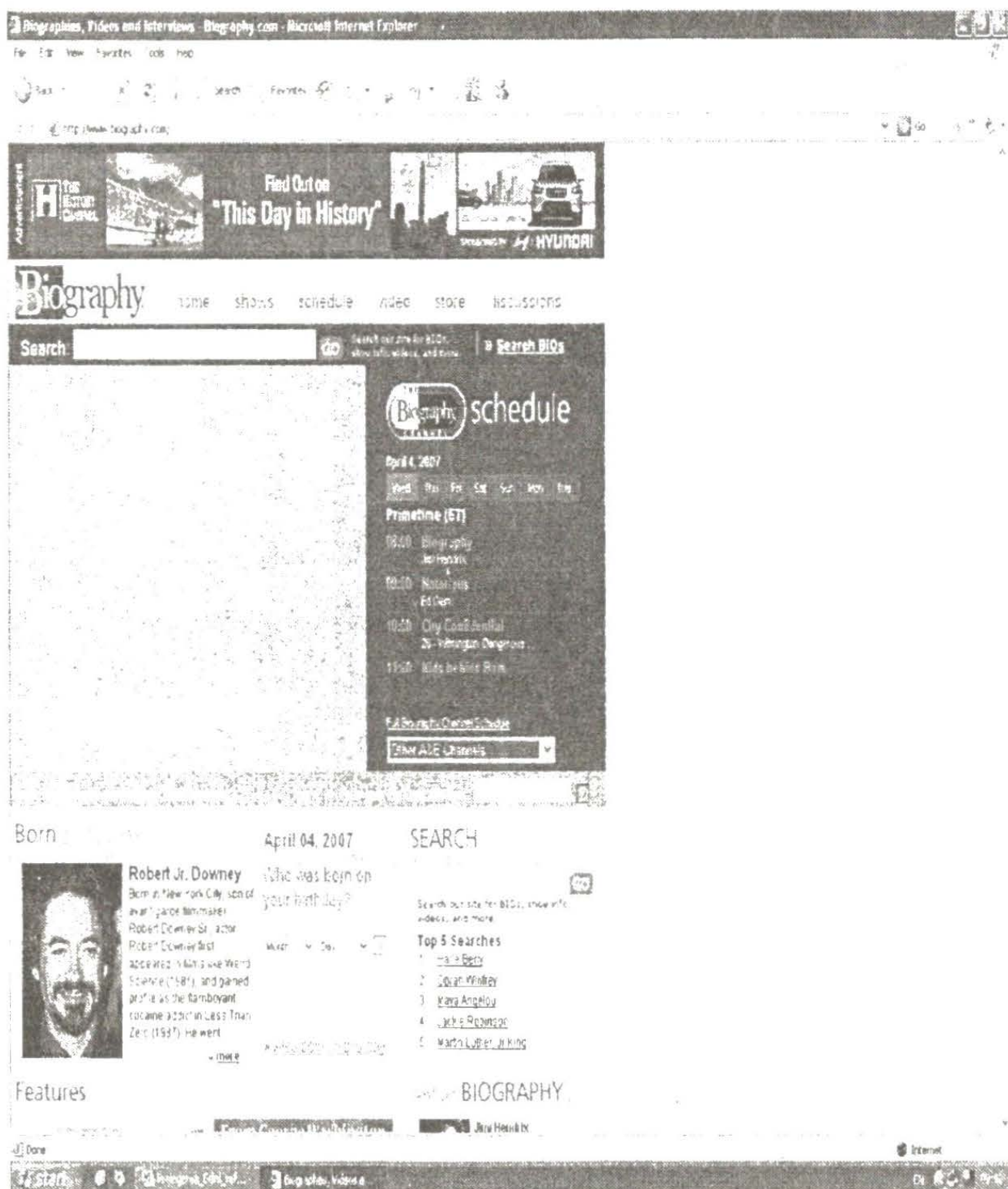
©2005 Learn.com, Inc. | [Privacy Policy](#) | [Terms of Service](#) | All rights reserved.

LearnCenter

Done Internet

Start Progress Edit File Home LearnCenter ...

În cadrul resurselor de referință biografice, prezentate pe Internet, se evidențiază dicționarul, plasat pe serverul *Biography* (www.biography.com). În acest dicționar sunt reflectate datele despre mai mult de 25 mii de persoane remarcabile din diferite domenii de activitate, țări și epoci – de la Lumea Antică până în prezent.

Enciclopedia biografică în limba română *Compendium* (<http://www.compendium.ro/>) conține informații despre 517 persoane remarcabile din diferite domenii (76 categorii) care aparțin la 92 naționalități.

Compendium - Astazi, 04-04-2007 - Microsoft Internet Explorer

File Edit View Favorites Tools Help

Search Favorites

http://www.compendium.ro

COMPENDIUM

Compendium Astazi Login Personalitati Medii Evenimente Categorii Povestiri Nationalitati Poezii Adeugare Dictionar Cautare Cant Funcionalitati Contacti Linkuri

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Astazi, 04-04-2007

Mai multe facilitati - diverse, bancuri, jocuri, agende - au fost invitate pe site ul www.micportal.ro

Conturile facute aici sunt votabile si acote!

Personalitati celebrate astazi

VLAMIRICK Maurice de, Maurice de VLAMIRICK

Evenimente celebrate astazi

0812 - Carolul lui Matei este recunoscut ca imparat de catre soia lui Mihail I

Maximele zilei

- Disciplina e cel mai bun prieten al omului (Pector Ciupari)
- Caracterul consta in tara hateraili nu creez omnia vna sa faca ceva si pune adaf ceva in executia (Immanuel Kant)
- Caracterul nu e un dar, ci o suma de deprinderi tan, dat ar drea din munca. (Simion Mehedin)
- Puzerea caracterului sta in dragoste. (Simion Mehedin)

[Click aici pentru a trimite "Maximele zilei" unui prieten!](#)

[Click aici pentru inregistrare in grupul "Maximele zilei"...](#)

Activi

15 Activitati sunt invitate pe site ul Compendium

Done

Internet

Căutare avansată

Dicționarele virtuale lingvistice și terminologice constituie resurse importante de informare. În cadrul acestui grup putem menționa:

Dicționare ale Limbii Române – DEX online (<http://dexonline.ro/>). *DEX online* este transpunerea pe Internet a unor dicționare de prestigiu ale limbii române. El este creat și întreținut de un colectiv de voluntari. Definițiile sunt preluate textual din sursele menționate. Baza de definiții a DEX online este disponibilă gratuit și conține peste 302.000 de definiții.

DEX online - Dicționare explicative al limbii române - Microsoft Internet Explorer

Fișă EMI View Favorites Tools Help

Back Stop Search Favorites

http://dexonline.ro/

Informații | Contact | Ajutor de exprimare | Ajutor | Top | SiteMap

Totă sursele

DEX online
Dicționare ale limbii române

DEX online este transpunerea pe internet a unor dicționare de prestigiu ale limbii române. El este creat și întreținut de un colectiv de voluntari. Definițiile sunt preluate textual din sursele menționate, cu excepția greșelilor evidente de tipar, pe care le-am corectat. Baza de definiții a DEX online este disponibilă gratuit sub licența publică generală GNU (GPL). Vizitați pagina acestor site pentru mai multe informații despre proiectul DEX online.

Măsurăm special pentru Site.ro și Editura Litera Internațional, care ne-au pus la dispoziție patru dicționare complete sub licența GPL. [Detalii...](#)

Sugestie: Doriți să vă instalați DEX online pe calculatorul de acasă? [Clic aici!](#)
[Întoarceți-vă din pagina de informații](#)

Starea curentă: 302.941 de definiții, din care 2.521 învătate în ultima lună

Utilizator: Anonim | [Suport](#) | [Ajutor](#)

Copyright © 2004-2007 DEX online. Copierea definițiilor este permisă sub licența GPL, cu condiția păstrării acestor note.

trafic RANKING

Internet

Start

Dicționarul Explicativ Român (RoDEX) (<http://www.sign.ro/dictionare/rodex/index.php>) este un dicționar gratuit care conține peste 230.000 de definiții.

RoDEX v1.2 conține peste 230 (peste două) de milioane de definiții !!!
Acest dicționar este GRATUIT !!!
Futeți să îl copiați și să îl folosiți în condițiile stipulate în Contractul de Licență.

Copiere program:

- Copiați fișierul `rodex12.zip` (26,2 MB)
- Extrageți fișierele din arhiva de mai sus oriunde pe calculatorul dvs. și executați fișierul `RoDEX.exe` din directorul `RoDEX12`.

Cerințe sistem:

- minim 40 Mb liberi spațiu pe HardDisk
- 30 Mb liberi memorie RAM
- procesor de minim 233 MHz

Noutăți fata de versiunea 1.1:

- am eliminat o problemă legată de reafisarea dicționarului pe sisteme cu Windows XP actualizate automat prin internet
- am eliminat mesajele de avertizare de la pornirea dicționarului referitoare la neexistența accesului acum există un singur fișier de copiat de pe site. Nu mai există procedura de instalare: se extrag fișierele din arhiva și se permite imediat dicționarului să funcționeze. Dicționarul poate fi copiat și pe hard disk.
- dicționarul poate fi copiat și pe o memorie USB!

Contribuții:

Definițiile din acest program au fost preluate gratuit de la DEXONLINE.RO.
Nu vom fi asumăm nici un drept de autor asupra acestor definiții și nici o responsabilitate legată de corectitudinea acestora.

Contractul de Licență:

Acest document este un contract legal între dvs. (persoana fizică sau firmă) ca posesor al licenței și firma Web Design SRL ca proprietar al programului.

1) Certificare
Prin copierea, instalarea și folosirea acestui program, dumneavoastră certificați că obțineți acest Contract de Licență în întregime și că veți respecta clauzele și condițiile stipulate în cadrul acestuia. Dacă nu sunteți de acord cu termenii acestui contract, vă trebuie să deinstalați programul și să distrugeți definitiv toate copiile programului și ale materialelor aferente pe care le dețineți.

Un alt dicționar on-line conține 6 dicționare generale bilingve (<http://www.sign.ro/dictionare/on-line/index.php>). Cuvintele și expresiile din dicționarul on-line conțin cuvinte din domenii de specialitate. Fiecare din aceste dicționare conține câte 30.000 de sensuri de traducere: 15.000 cuvinte în engleză, 15.000 cuvinte în germană, 15.000 cuvinte în franceză și câte 18.000 cuvinte în română pentru fiecare limbă străină.

Varianta deplină a cunoscutului dicționar explicativ *Merriam-Webster Dictionary* (www.m-w.com/mw/netdict.htm). Dicționarul Webster permite de a obține explicarea termenului englez introdus și multiplele variante și exemple de utilizare.

The screenshot shows the Merriam-Webster Online website in Internet Explorer. The browser's address bar displays <http://www.m-w.com/mw/netdict.htm>. The page layout includes a top navigation bar with links for 'Unabridged Dictionary', 'Learner's Dictionary', 'Word Central for Kids', 'Collegiate Dictionary', and 'Encyclopedia Britannica'. A central search box is titled 'Merriam-Webster OnLine Search' and contains the text 'SELECT A REFERENCE:' with radio buttons for 'Dictionary', 'Thesaurus', and 'Spanish-English'. Below the search box is a 'WORD OF THE DAY' section for 'ingenuous', with definitions: '1: showing innocent or childlike simplicity and candor' and '2: lacking craft...'. To the right, there is a 'wordflow' section. The left sidebar features the Merriam-Webster logo and 'OnLine' branding. The bottom of the browser window shows the Windows taskbar with the Start button and open applications like 'Microsoft Office Word' and 'Merriam-Webster OnL...'. The system tray includes the Internet icon and a clock showing 11:58 AM on 11/11/2000.

Tezaurul *Roje* (www.thesaurus.com) oferă diferite variante ale cuvintelor engleze, care reprezintă aceeași noțiune.

Thesaurus.com - Microsoft Internet Explorer

File Edit View Favorites Tools Help

Back Forward Stop Home Search Favorites Media

Address http://thesaurus.reference.com/ Go

Premium Content Register Log In Help

Search

Dictionary Thesaurus Encyclopedia All Reference The Web

Thesaurus
Find, compare & buy Compare & Buy from 1000's of Stores
www.thesaurus.com

Dictionary Synonym
Help With Dictionary Synonym? Get It Here - 25% Discount
www.thesaurus.com

Vocabulary Words
Open An Account For Free & Ask Questions & Answer Questions.
www.thesaurus.com

Learn Dutch?
Easy and Quick Dutch course Receive a free tryout lesson now!
www.thesaurus.com

Ads by Google

ADVERTISEMENT

Word of the Day

- Today's word is [glut](#)
- Get the free [Word of the Day](#) email!
- Word of the Day [Answers](#)
- Add the [Word of the Day](#) to your RSS feed

Dictionary.com

- Free Online Dictionary

Reference.com

- Encyclopedia, Almanac, Web Dictionary

Language Resources

- Words & Quizzes
- Dictionair.com - Dictionaries
- Dictionary.com - Dictionaries
- More...

Fun and Games

- Wordplay.com - Quizzes
- Word Search
- 80-000 puzzle archive
- More...

Feature Articles

- Dictionary.com's 2005 Word of the Year
- How to Use a Thesaurus
- How to Use a Dictionary
- More...

Translator

- Translate Text Instantly

Tools

- Free software that works with Thesaurus.com

Online Web Thesaurus
Online Thesaurus, English words phrases, synonyms & antonyms
www.onlinethesaurus.com

Dictionaryable
synonyms, translations morphology 25 languages
www.dictionaryable.com

Mandarin Chinese Lessons
Learn conversational Chinese with Times Online podcasts
www.bbc.co.uk/1/hi/02000000.stm

Muslim World Almanac
The Definitive Reference Of The Muslim World
www.MuslimWorldAlmanac.com

ADVERTISEMENT

Click here to begin

Internet

History Home Premium Dictionary.com Premium Learning Center Thesaurus.com Word of the Day The Word of the Day Dictionary.com

EN 8:05:57 10/26

Pe lângă dicționarele lingvistice on-line, putem menționa și dicționare terminologice, de exemplu: *ODLIS: Online Dictionary of Library and Information Science – Dicționar on-line de Biblioteconomie și Știința Informării* (<http://lu.com/odlis/>). Dicționarul ODLIS reflectă practica terminologică contemporană din domeniul biblioteconomiei și științei informării.

ODLIS —
Online Dictionary for
Library and Information Science

by Joan M. Reitz

Now available in print! Order a copy of the hardcover or paperback from Libraries Unlimited

Browse by letter: [A](#) [B](#) [C](#) [D](#) [E](#) [F](#) [G](#) [H](#) [I](#) [J](#) [K](#) [L](#) [M](#) [N](#) [O](#) [P](#) [Q](#) [R](#) [S](#) [T](#) [U](#) [V](#) [W](#) [X](#) [Y](#) [Z](#)

Search:

Keyword and definition Keyword only

A

2-1-1
An easy-to-remember telephone number that, where available, can be dialed year-round, at any time of day, to connect the user with important community services and volunteer opportunities at the local and state level. Implementation of the 2-1-1 information and referral system is a joint project of United Way of America (UWA), and the Alliance of Information and Referral Systems (AIRS), organizations currently seeking federal funding for national 2-1-1 service through the U.S. Department of Health and Human Services. Some states provide searchable online 2-1-1 service (see [America 2-1-1 Online](#)). To learn more, see the United Way/AIRS 2-1-1 homepage.

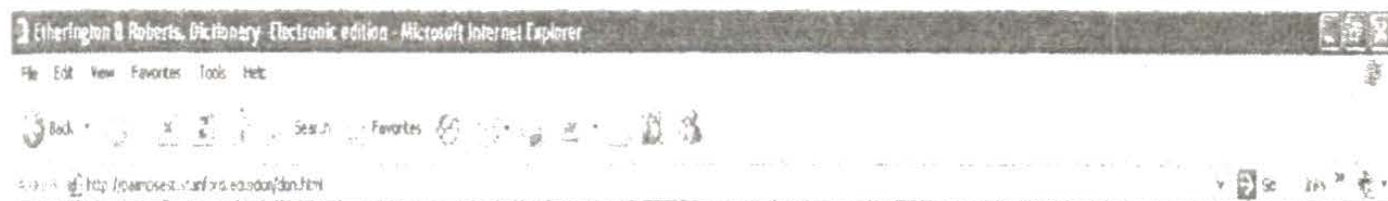
3-D movie
See [stereoscopic](#).

8mm film
A gauge of motion picture film that is 8 millimeters wide from edge to edge. Introduced for the home market by Kodak in 1932, "Cine Kodak Eight" utilized a special 16mm film that had double the number of perforations along both edges, enabling the filmmaker to run the film through the camera in one direction, then reload and expose the other half of the film, similar to the way an [nudeocassette](#) is used. After development, the film was air lengthwise down the center and spliced end to end in the laboratory, fitting four times as many frames in the same amount of film. Regular 8mm has 80 frames per foot and the same size sprocket holes as 16mm film. In 1965, Kodak introduced cartridge-loading Super 8mm that eliminated the need to flip and retread the film. Super 8 has 74 frames per foot and smaller sprocket holes, leaving more area for the image. It is used by both amateurs and professionals and has developed a following among experimental filmmakers. Many well-known cinematographers and directors began their careers using Super 8. [Click here](#) to learn more, courtesy of Kodak. *See also:* [35mm film](#).

16mm film
[Motion picture film](#) that is 16 millimeters wide from edge to edge, with perforations along one edge and space for a [sound track](#) along the other (silent 16mm film has perforations on both sides). Introduced by Kodak in 1923 as a safe, nonflammable alternative for the amateur and educational (documentary) markets, 16mm film is the gauge most commonly found in the collections of American archives, libraries, and museums. Used extensively for military training films during World War II, it has 40 frames per foot and one perforation per frame. Sound 16mm film is shot and projected at a speed of 24 frames per second; silent 16mm at 16 frames per second. Introduced in 1971, Super 16mm is a negative-only film with a frame area 40 percent greater than regular 16mm, and used by some cinematographers. For single 16mm cameras and projectors are portable and easy to operate, with authentic film-based image quality. [Click here](#) to learn more, courtesy of Kodak.

Opening page: <http://lu.com/odlis/>

Bookbinding and the Conservation of Books: A Dictionary of Descriptive Terminology – Conservarea cărților: Dicționar terminologic (<http://palimpsest.stanford.edu/don/don.html>).

Bookbinding and the Conservation of books

A Dictionary of Descriptive Terminology

Matt T. Roberts and Don Etherington
Drawings by Margaret R. Brown

Table of Contents

- [Foreword by Frederick E. Goff](#)
- [Preface](#)
- [A Dictionary of Descriptive Terminology](#)
- [Colour Plates](#)
- [Full-text search](#)

See notes on the electronic edition.

The COOL system (the environment in which this electronic resource is built) is available

[\[Search all COOL documents\]](#)

[\[Feedback\]](#)

This page last changed: January 13, 2007

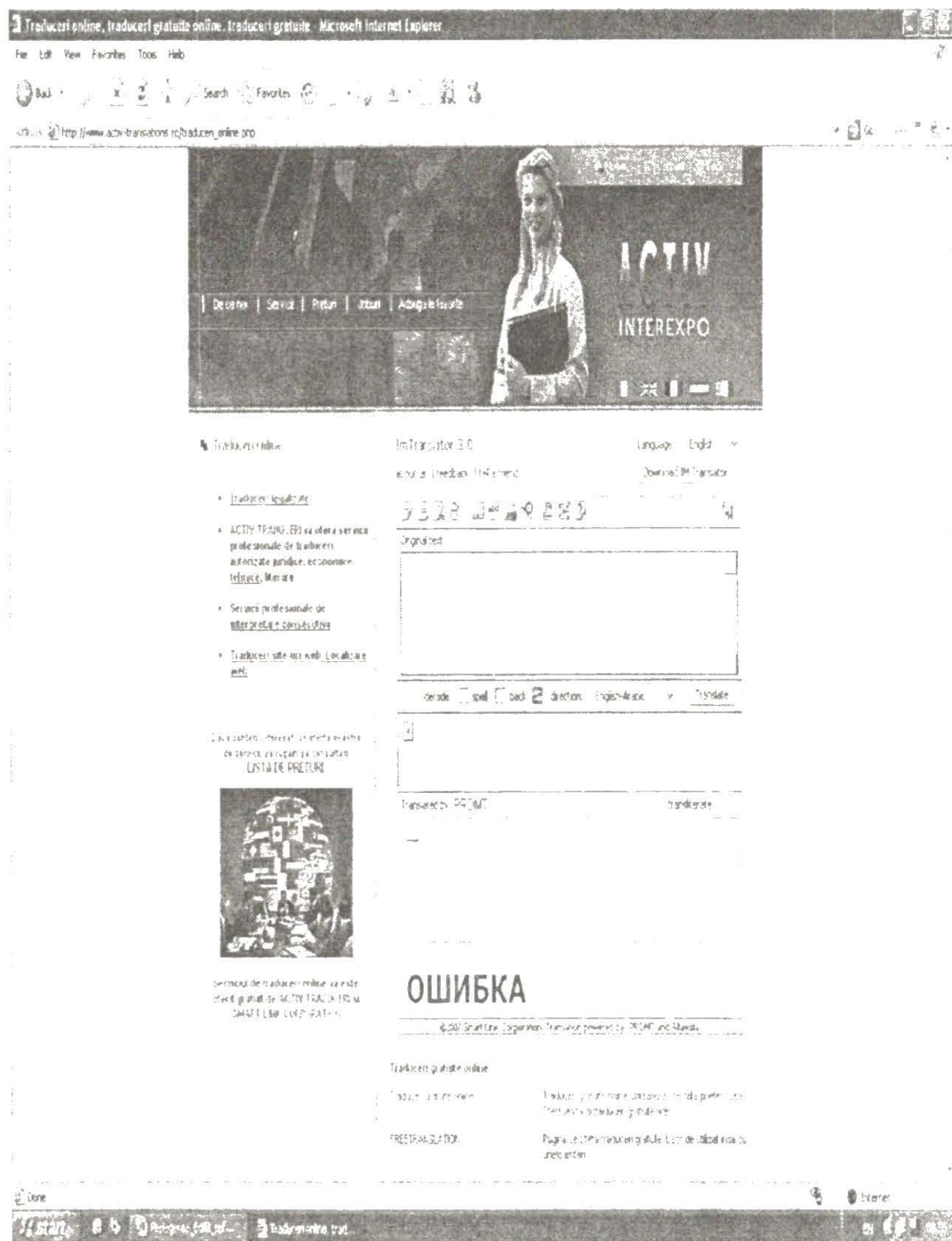
Dictionar on-line de Medicină (cancerweb.ncl.ac.uk/omd/).

The screenshot shows a web browser window titled "On-line Medical Dictionary - Microsoft Internet Explorer". The address bar displays "http://cancerweb.ncl.ac.uk/omd/". The website header includes the title "On-line Medical Dictionary" and a navigation menu with buttons for "Help", "Subjects", "Random", "Feedback", and "Search OMD". Below the header, the text "Entries starting with:" is followed by a list of links: "A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z", "Other characters", "Entries by subject area", "Help with OMD / Frequently Asked Questions", "About the Dictionary", "Acknowledgements", "Reportly added or modified entries", "Tell us what you think", and "Disclaimer statement". At the bottom of the page, there is a copyright notice: "© 1999-2005 University of Newcastle upon Tyne. All rights reserved. Copyright 1999-2005. All rights reserved. The text is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike license." The browser's taskbar at the bottom shows the "start" button and several open windows, including "Internet".

Cea mai numeroasă grupă de resurse on-line o constituie dicționare de traduceri și translațiile. În ultimii ani au început să se creeze portaluri de translație și dicționare de traduceri, unul din ele este portalul multilingv de traduceri – *Multilingual E-Translation Portal* (<http://www.logos.it/>).

Un alt translator care permite traducerea textelor, paginilor web și a poștei electronice poate fi găsit la adresa:
http://www.activ-translations.ro/traduceri_online.php

Translatorul on-line al companiei *Prompt* este destul de cunoscut (<http://www.translate.ru/Rus>). Pe serverul acestei companii este prezentat un complex de dicționare interactive, care asigură atât traducerea bidirecțională în/din engleză, germană și franceză, cât și traducerea din italiană și spaniolă. O particularitate valoroasă a dicționarelor „Prompt” este capacitatea lor de a traduce nu numai fraze, dar și documente integrale. Menționăm o calitate destul de bună a traducerii. Funcția specială a acestor dicționare permite traducerea paginilor web și a mesajelor poștei electronice.

The screenshot shows the website for 'Компания ПРОМТ' (Prompt Company). At the top, there is a search bar and a navigation menu with links like 'Новости', 'ПЕРЕВОД-ИЖ', 'Английский', 'Словари', 'Вопросы', and 'Обратная связь'. The main content area is divided into several sections:

- Online ПЕРЕВОДЧИК**: A section for online translation services, listing 'Перевод текста', 'Перевод WWW', 'Перевод E-mail', 'Перевод FAX', and 'PDF-архивы'. Below this is a 'Характеристики' (Features) section.
- Купить переводчик PROMT Professional 7.0**: A promotional box for the software, priced at 8640 p. (руб.) with a 'Купить' (Buy) button.
- Купить переводчик PROMT Standard 7.0**: Another promotional box for the software, priced at 2772 p. (руб.) with a 'Купить' (Buy) button.
- ASP-сервисы**: A section for ASP services, describing it as a convenient solution for users, owners of internet resources, and those working on projects. It includes a 'Купить' (Buy) button.
- Зарегистрироваться!**: A section for registration, stating that users can register on the website to receive a discount on the purchase of the software. It includes a 'Зарегистрироваться' (Register) button.
- Бюро переводов "ТрансЛингв"**: A section for the 'TransLingvo' translation bureau, offering manual and machine translation services in various languages. It includes a 'Купить' (Buy) button.
- Новости компании PROMT**: A news section with several articles, including '64.64.2007', '09.03.2007', and '20.02.2007', each with a 'Подробнее' (More) link.

The bottom of the page shows a Windows taskbar with the date '20.02.2007' and the time '10:29'.

Este necesar să ținem cont de faptul că, în afară de resursele menționate, Internetul reprezintă și el o enciclopedie gigantică – o sursă imensă de date factografice și statistice. De exemplu, dacă avem nevoie de cele mai actuale și complexe date despre orice organizație, calea optimă – să ne adresăm la serverul acestei organizații, adresa căreia o putem obține utilizând mijloace de regăsire speciale. Internetul oferă acces practic la orice feluri de date și permite de a realiza cu succes serviciile de referință ale bibliotecii.

Bibliografia:

1. Buluță, Gheorghe. Biblioteca azi: informare și comunicare / Gheorghe Buluță, Sultana Craia, Victor Petrescu. – Târgoviște, 2004. – P. 42-46.

2. Mihailov, A.I. Informatica documentară / A.I. Mihailov, A.I. Ciornii, R.S.Ghilearevski; trad. și adaptare de A. Avramescu. – București: Ed. Tehnică, 1970. – P. 117-122.

3. Regneală, Mircea. Curs elementar de biblioteconomie (XVII) // Biblioteca. – 2006. – Nr. 7. – P. 202-203.

4. Regneală, Mircea. Curs elementar de biblioteconomie (XVIII) // Biblioteca. – 2006. – Nr. 8-9. – P. 239-240.

5. Soufron, Jean-Baptiste. Importanța politică a proiectului Wikipedia: unica enciclopedie adevărată din zilele noastre // Magazin bibliologic. – 2005. – Nr. 1-2. – P. 60-62

6. Александрова, А. А. Справочные издания по изобразительному искусству в системе научно-информационной деятельности в области культуры (Опыт разработки типологической модели) // <http://orel.rsl.ru/nettext/bibliograf/trudy/22.pdf>

7. Александрова, А. А. Энциклопедические издания // Типология изданий: [Монография] / Всесоюз. кн. палата, науч. исслед. ин-т книги. – Москва, 1990. – С. 107-111.

8. Артюхов, С. Виртуальные энциклопедии // Мир ПК. – 2001. – №4. – <http://www.osp.ru/pcworld/2001/04/106.htm>

9. Галушка, А. Кладези знаний в Сети // Домашний ПК. – 2000. – №3. – <http://www.itc.ua/article.phtml?ID=1366>

10. Гольцева, Э.В., Александрова А.А. Типология справочных изданий // Книга: Исслед. и материалы. – 1979. – Сб. 38. – С. 18-36.

11. Гончарова, В.В. Современные лингвистические словари // Мир библиографии. – 2000. – № 5. – С. 22-23.

12. Гончарова, В.В. Электронные сетевые словари и системы машинного перевода // Мир библиографии. – 2000. – № 5. – С. 19-21.

13. Коготков, Д.Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, технология, управление: Учебник. – СПб, 2003. – С.78-86.

14. Коготков, Д.Я. Справочно-библиографический аппарат библиотеки: Лекция. – Москва: МГУКИ, 1998. – 46 с.

15. Леонтьев, В. Кто кого? Мультимедиа и справочно-энциклопедическая литература // Кн. дело. – 1996. – N 4. – С. 88-90.

16. Майстрович, Т.В. Справочно-библиографический фонд: разработка профиля комплектования // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 12. – С.

17. Справочные издания: Специфические особенности и требования / Под. общ. ред. Э.В. Гольцевой. – Москва, 1982. – 184 с. – (От рукоп. - к кн.).

18. Справочные издания // Типология изданий / В.С. Агриколянский, А.А. Александрова, Г.И. Бахтурина и др.; Рук. авт. колл. Э.В. Гольцева. – Москва, 1990. – С. 105-118.

19. Призмент, Э.Л. Справочный аппарат справочных изданий // Предметизационные системы и аппарат книги (теория и практика). – Москва, 1999. – С. 239-244.

20. Птица, А. Что? Где? Когда? Как? Сетевые справочники на все случаи жизни // Домашний ПК. – 2001. – №7. –

<http://www.itc.ua/article.phtml?ID=6870&IDw=54&pid=70>

21. Смирнова, В. П. Роль справочных изданий как средства повышения политической культуры // Научная информация и культура – <http://orel.rsl.ru/nettext/bibliograf/trudy/22.pdf>

22. Справочные издания // Редакторская подготовка изданий: Учебник / Антонова С.Г., Васильев В.И., Жарков И.А., Коланькова О.В., Ленский Б.В., Рябинина Н.З., Соловьев В.И.; Под общ. ред. Антоновой С.Г. // <http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook082/01/index.html>

23. Степанов, Вадим. Encyclopaedia Britannica: от бумаги к цифре // Мир Интернет. – 2001. – № 4. – С. 48-49 – www.openweb.ru/stepanov/f_texts/encyclbr.htm

24. Степанов, Вадим. Справочные и библиографические ресурсы Интернет. // Интернет в профессиональной информационной деятельности. – <http://libs.ru/doc/textbook/index.html>

25. Якимович, Ю.К. Типология словарных изданий // Книга: Исслед. и материалы. – 1972. – Сб. 25. – С. 22-30.

26. Якушева, Г. В. Главные "легописи" цивилизаций // Мир библиографии. – 1998. – № 3. – С. 42-46.

27. Якушева, Г. В. "Дедушкина" энциклопедия в компьютерный век // Мир библиографии. – 1998. – № 4. – С. 37-40.

RESURSE INFORMAȚIONALE ÎN DOMENIUL ECONOMIC: SITUAȚIA ACTUALĂ

Natalia CHERADI,
lector superior

- Rolul informației economice în societate
- Rețeaua de producători ai informației economice
- Editurile ca producători și difuzori ai informației economice
- Tematica economică în publicațiile periodice

Rolul informației economice în societate

Tendința principală în dezvoltarea lumii moderne este orientarea ei spre un nou tip de societate, bazat pe recunoașterea rolului prioritar al informației în toate sferele vieții. Un segment important al societății contemporane este cel *economic*, care dirijează în prezent majoritatea proceselor și fenomenelor sociale. Prin urmare, un rol tot mai mare îi revine *informației economice*, ca un factor decisiv în asigurarea desfășurării unor procese economice stabile și eficiente.

Ritmul dezvoltării civilizației umane devine tot mai dinamic. O caracteristică esențială a timpului este revoluția informațională și globalizarea economiei. Economia mondială devine un câmp unic, în care câștigă acela, care implementează mai rapid noile idei, invenții, tehnologii. Resursele informaționale ajung să fie considerate drept factor economic principal, deopotrivă cu cele naturale, de muncă și de capital, primind denumirea de *neofactor* al dezvoltării economice¹². Apariția noilor tehnologii și pătrunderea lor în diverse sfere ale activității umane pun bazele dezvoltării comunității informaționale mondiale. Constituirea unui tip conceptual nou de societate, spre care este orientată civilizația contemporană, vine să semnifice și schimbări radicale în relațiile economice și sociale. Funcționarea statului, a sferelor lui sociale, politice, economice, indus-

¹² Ghinăraru, C. Elemente fundamentale de economia informației / C. Ghinăraru. - București. - Editura Fundației „România de Măine”, 2002. - P.6-7.

triale și militare depinde tot mai mult de funcționarea rețelelor informaționale, a complexelor tehnologice moderne.

În acest context, este de remarcat creșterea considerabilă a rolului informației economice pentru comunitatea umană, anume sfera economică fiind astăzi un segment dominant al vieții sociale. Precum estimează cercetătorii străini, pierderea a 20% din informația comercială duce, în 60 la sută din cazuri, la falimentul firmei¹³. Prin urmare, calitatea, exactitatea și operativitatea transmiterii și recepționării informației condiționează procesul de luare a deciziilor la toate nivelele și în toate domeniile activității umane.

În ultimul timp, în activitatea economică accentul se pune nu numai pe sfera producției materiale, ci și pe cea a utilizării resurselor informaționale, drept dovadă fiind apariția conceptelor de *produse* și *servicii informaționale*. Astfel, este evident procesul de redistribuire a țărilor lumii în state avansate și cele înapoiate. Creșterea economică a țărilor avansate este determinată tot mai mult nu de nivelul dezvoltării lor industriale, ci de capacitatea de a prelucra și a utiliza informația. Țările înapoiate, însă, sunt nevoite să-și dezvolte sfera tradițională a producției materiale¹⁴.

În acest context, tot mai des este vehiculat conceptul de *capital informațional*. Esența lui constă în faptul că „informația și cunoștințele sunt tratate ca un nou factor de producție; alături de piețele de mărfuri și de capital apare piața informației. Cunoștințele, calificarea, nivelul profesional, capacitățile creative sunt privite ca noi calități importante pe piața muncii. Este evident că posedarea informației necesare permite obținerea rapidă a avantajelor geopolitice, economice etc. Toate acestea justifică apariția și existența conceptului de capital informațional”¹⁵.

¹³ Федоров, В. Роль национальной библиотеки в информационной экономике: с акцентом на опыт Российской государственной библиотеки / В. Федоров. - 20-24 August 2006, Seoul, Korea. - <http://www.ifla.org/IV/ifla72/index.htm>

¹⁴ Петров, В. От информационных войн к управляемой конфронтации и сотрудничеству / В. Петров, И. Рабинович // Власть. – 2001. – Nr. 1. – С. 21.

¹⁵ Волокитин, А. О понятии «информационный капитал» / А. Волокитин // Acta Academia 1999. – P. 230-231.

Însuși contextul utilizării termenului menționat presupune dezvoltarea proceselor de comercializare a informației. Un aspect al problemei îl prezintă faptul că *informația* în calitate de *capital* nu există în prezent în spațiul economic mondial și, deseori, costul resurselor informaționale depășește costul purtătorilor. Prin urmare, fiecare țară trebuie să ia măsuri în vederea elaborării propriei politici informaționale, determinând ce parte a resurselor informaționale sociale poate fi oferită gratis și la acces liber, pentru a asigura realizarea dreptului la informație și a nu prejudicia, totodată, interesele și securitatea statului. Precum remarcă mai mulți cercetători, „astăzi, în condițiile expansiunii societății informaționale, apare o nouă folie, o nouă polarizare – între cei care stăpânesc informația, sursele cunoașterii și cei care sunt privați de acest mijloc și de acces la cunoaștere”¹⁶.

În același timp, se constată că „în zilele noastre nu există nici o modalitate de aplicare a muncii, care să nu semnifice totodată și aplicare a informației. Modelul informațional al creșterii economice se caracterizează prin faptul că informația devine un obiect universal, un mijloc universal, precum și un produs universal al muncii umane”¹⁷. O trăsătură caracteristică a modelului informațional de creștere economică este considerat faptul că consumul de informație, spre deosebire de consumul de materie primă și energie, micșorează entropia (incertitudinea) în sistemul producției sociale și sporește gradul de organizare a mediului în care are loc procesul de producție¹⁸.

În acest context, un rol major capătă studiarea rolului și locului informației în procesele economice, care au loc în societate. Majoritatea cercetătorilor evidențiază *informația social-economică*, ce este tratată ca un sistem integru, constituit din trei subsisteme:

⁵ Gribincea A. Valul globalizării și repercusiunile lui asupra economiei/A. Gribincea, S. Sofronie, O. Dimo // *Economie și sociologie*. – 2001. – Nr. 3. – P. 19.

¹⁷ Нижегородцев, Р. Экономика информационного производства: становление, развитие, перспективы / Р. Нижегородцев // *Вестник Московского Университета. Серия Экономика*. – 1997. – Nr. 1. – P. 76.

¹⁸ Ibidem. – P. 77.

- informația economică;
- informația juridică;
- informația sociologică¹⁹.

Informația social-economică este obiectul satisfacerii necesităților informaționale ale utilizatorilor din sfera economică. Determinarea esenței informației economice nu poate fi realizată fără o abordare a disciplinelor cu care se intersectează economia. La ora actuală, informația economică este tratată pe baza corelării aspectelor economic, social și juridic și este susținută ideea că nu există informație economică „absolută”. Informația economică nu poate exista izolat de informația juridică și informația sociologică. Însă aceasta nu înseamnă că informația juridică se include în cea economică și invers. Între aceste două tipuri de informație există relații puternice de reciprocitate. Totodată, ele sunt strâns legate de informația sociologică, deoarece toate problemele economico-juridice au loc în societate și se desfășoară în cadrul unui anumit sistem social.

Prin urmare, *informația social-economică* poate fi definită ca „informația din domeniul economiei, jurisprudenței, sociologiei, având menirea să contribuie la satisfacerea deplină a necesităților informaționale ale utilizatorilor de informații”²⁰.

Lucrările de specialitate privind managementul fac frecvente referiri la *informația economică*. În acest context, conținutul termenului „informație economică” poate fi conturat în două accepțiuni. Pornind de la faptul că orice organizație este o unitate economică, orice informație, care este tratată în cadrul ei, poate fi considerată drept economică, deoarece, direct sau indirect, contribuie la realizarea obiectivelor preconizate. Într-o accepțiune mai restrânsă, informațiile economice se reduc la cele folosite nemijlocit în procesele economice ale organizației. Din examinarea multiplelor și variatelor caracteristici pe care le

¹⁹ Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова. - Москва: МГУК. - , 2000.- P. 23.

²⁰ Ibidem. – P. 29.

prezintă informația economică, putem desprinde anumite elemente deosebit de importante din punct de vedere managerial și organizațional. Astfel, informația este o materie primă implicată în toate activitățile organizației. Orice proces de muncă, indiferent de natura sa, se bazează pe informații²¹.

În acest context, *informația economică* se prezintă ca unul din subsistemele de bază ale informației social-economice. Conceptele utilizate pentru a desemna informația economică sunt multiple. Diferiți cercetători interpretează conceptul de informație economică ca fiind:

- un gen al informației, în general;
- parte componentă a informației științifice;
- informația despre relațiile economice și procesele din sfera de producție;
- informația din sfera producției;
- un subsistem al gestiunii economice²².

Care este cauza acestei ambiguități de păreri în definirea „informației economice” și cum explică acest fapt specialiștii? Prima cauză este abordarea uniaspectuală a acestui concept, reieșind din problemele economice particulare. A doua cauză - specialiștii identifică informația economică cu alte genuri de informație: științifică, de producție, tehnică. Pe lângă acestea, esența informației economice, până în prezent, nu este suficient studiată. Acest fapt influențează negativ asigurarea informațională a domeniului economic, deoarece centrele de informații au dificultăți în procesul de identificare a informației economice în flux stabil, având particularitățile sale.

În același timp, toate aceste aspecte nu se contrazic, ci se completează reciproc. Generalizând cele menționate, am putea

²¹ Sistemul informațional - managerial al organizației / coord. O. Nicolescu, C. Russu, M. Velicanu, I. Verboncu.- Bucuresti: Editura Economica, 2001. - P.10-11.

²² Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова.- Москва: МГУКИ. - 2000.- P. 29.

susține definirea informației economice ca fiind „informația apărută în urma activității economice, având menirea de a influența dezvoltarea științei economice, practicii economice, instruirii economice prin intermediul satisfacerii cât mai depline a necesităților informaționale ale utilizatorilor de informații”²³.

În același timp, este de remarcat, importanța *matematicii*, *informaticii* și *statisticii* pentru efectuarea studiilor și cercetărilor în toate ramurile economiei, precum și pentru realizarea activității practice.

În calitate de factori care generează apariția informației economice pot fi numite următoarele sfere:

- știința economică;
- practica economică;
- tehnologiile informaționale în domeniul economic;
- învățământul economic;
- piața produselor și serviciilor informaționale de profil economic²⁴.

Acești factori sunt constantele care stau la baza distincției informației economice. Primul criteriul al diferențierii informației economice este sfera activității economice (știința economică și practica economică). Pe baza acestui criteriu distingem următoarele genuri de informație economică:

- științifică (în publicații);
- din sfera practicii economice;
- de gestiune economică (în documente, instrucțiuni, rapoarte, documente normative și regulamentare).

În cadrul sferelor de activitate economică, informația economică se diferențiază după:

- conținut;
- funcția de management;
- caracterul de influență asupra consumatorilor;

²³ Ibidem. – P. 32.

²⁴ Ibidem. – P. 34.

- rolul în economia națională;
- raportul științei economice cu ciclul „știință - tehnică - producție”.

O altă distincție este cea care repartizează informația economică după conținut:

- faze și procese ale reproducerii (informația privind producția, distribuirea, schimbul și consumul).
- elementele și factorii reproducerii (informația privind populația, resurse umane și resurse naturale, produse și servicii, resurse financiare etc.).
- unități structurale (informația privind ramura economică, raioane sau zone economice, întreprinderi, organizații etc.).

Această repartitie permite concretizarea celor trei categorii de informații: *informație conceptuală*; *informație metodică*; *informație factografică*.

Ca informație de ramură, informația economică poate fi diferențiată în: *documentară*; *factografică*; *bibliografică*.

În prezent informația este considerată, în țările dezvoltate, drept caracteristica de bază a sistemului relațiilor sociale. Aspectul informațional și comunicațional atrage tot mai mult atenția cercetătorilor. Există diverse studii în domeniul filosofiei, problemelor sociale și economice ale societății postindustriale. Majoritatea din ele tratează influența procesului de informatizare asupra societății, statului, culturii, psihologiei umane. Totodată, în ultimii ani apar lucrări, ce analizează anume aspectul economic al industriei informației. Ele pun în discuție problemele măsurării și aprecierii valorii informației, eficienței economice a activității informaționale, formării pieței produselor și serviciilor informaționale etc. Până în prezent, nu este suficient cercetată problema informatizării economiei, o problemă complexă și specifică. În același timp, studierea problemei date este deosebit de importantă în condițiile în care informația devine drept factor principal și premisă fundamentală a creșterii economice în lumea contemporană.

Informatizarea economiei este un proces de transformare a informației într-o resursă economică de importanță majoră. Acest proces are loc prin intermediul tehnologiilor informaționale, care oferă oportunități conceptuale noi pentru soluționarea problemelor economice și sociale, pentru constituirea unui nou tip de relații economice. Prin urmare, informatizarea economiei presupune o interconexiune între problemele economice și sociale. Totodată, procesul dat necesită un nivel mai înalt al dezvoltării științelor fundamentale și aplicate, ceea ce își găsește expresia în apariția noilor tehnologii informaționale și a mijloacelor de producție. Acestea, la rândul său, stimulează evoluția tehnico-științifică a societății în baza instrumentelor informaționale noi de cercetare și analiză. Așadar, este evidentă corelația dintre sferele economică și tehnică în condițiile informatizării: realizările tehnico-științifice obținute de societate devin o parte importantă a resurselor informaționale naționale.

Examinarea esenței și caracteristicilor de bază ale informatizării economiei este necesară pentru formarea concepției unitare despre piața produselor și serviciilor informaționale în domeniul economic, ca un element constitutiv al pieței produselor și serviciilor informaționale, în general.

Noțiunea de *pieță*, în contextul *societății informaționale*, diferă de interpretarea tradițională a pieței în *societatea industrială*. Piața produselor și serviciilor informaționale reprezintă un sistem comunicativ, dispunând de o bază tehnică corespunzătoare – mijloace electronice de prelucrare și transmitere a informației. În condițiile societății informaționale piața este deja nu numai un loc unde se vinde și se cumpără, ci și o rețea de comunicații electronice, prin intermediul căreia este posibilă comercializarea produselor, desfășurarea negocierilor, încheierea contractelor, depășindu-se astfel bariera de timp și spațiu. În noua societate informația devine drept marfă, cu valoarea și cu particularitățile sale specifice, fapt condiționat de doi factori principali:

- a) creșterea generală a necesităților informaționale;
- b) dezvoltarea sferei produselor și serviciilor informaționale²⁵.

Una din particularitățile de bază ale pieței în condițiile informatizării este faptul că suprasaturația acesteia cu produse și servicii stimulează agenții economici la urmărirea permanentă a realizărilor tehnice în domeniu, la căutarea pe piață a locului pentru noi mărfuri și servicii. Calitățile distinctive ale pieței produselor și serviciilor informaționale depind și de infrastructura acesteia, care îi conferă caracteristici noi, importante. În condițiile informatizării, pe piață apar mijloace electronice de circulație și evidență cum sunt cardurile bancare, acțiunile electronice, sistemul de barcod, ce contribuie la sporirea operativității și simplifică considerabil calculele necesare²⁶.

O trăsătură fundamentală a societății informaționale este accesul liber la informație, inclusiv la informația economică, de afaceri, fapt ce asigură integritatea pieței, precum și reglementarea prețurilor la mărfuri și servicii. Caracteristica de bază a societății informaționale este modificarea caracterului consumului. În condițiile economiei postindustriale consumatorii primesc mai multe mărfuri și servicii pentru satisfacerea necesităților sale materiale și spirituale. Individualizarea consumului este o trăsătură importantă a economiei în epoca informațională.

În noile condiții informația devine un factor de influență majoră asupra tuturor domeniilor vieții umane, contribuind astfel la formarea unor noi relații economice. Pentru societatea informațională e caracteristică *economia produselor intelectuale*, în care își găsesc realizare cunoștințele noi elaborate de omenire. Sectorul principal al societății informaționale este, prin urmare, *piața produselor intelectuale*, care reprezintă o formațiune complexă și se descompune în mai multe subsisteme, ce interacționează și se completează reciproc.

²⁵ Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова. - Москва: МГУКИ. - 2000.- P. 57.

²⁶ Ibidem. – P. 57-58.

Dacă *piața produselor informaționale* este o componentă obligatorie a societății informaționale, *infrastructura informațională* este un element necesar al economiei produselor informaționale. În condițiile informatizării se creează o infrastructură, în cadrul căreia oamenii obțin mijloace necesare pentru a recepționa, a păstra și a transmite informația. Rolul principal în crearea produselor informaționale îi aparține omului. O importanță deosebită le revine, de asemenea, și structurilor ce asigură funcționarea tehnologiilor informaționale în societate.

Așadar, drept elemente constitutive în procesul de creare a produselor informaționale se prezintă *informația, cunoștințele, produsele intelectuale, oamenii, tehnologiile informaționale și structurile ce asigură funcționarea acestor tehnologii*. Aici se deosebesc două aspecte:

- *informațional*, reprezentat de băncile de date și de cunoștințe, rețelele informaționale internaționale etc.;
- *economic*, care asigură mijloace financiare necesare realizării aspectului informațional²⁷.

În afară de aceasta, o importanță majoră în condițiile pieței informaționale capătă *activitatea de marketing*, menită să influențeze cerințele informaționale ale utilizatorilor de informație economică în sensul formării imaginii pozitive și promovării produsului sau serviciului oferit. Drept componentă principală pe piața produselor și serviciilor informaționale în domeniul economic se prezintă informația social-economică.

Prin urmare, o importanță crescândă în lumea de astăzi o capătă *comunicarea economică*, care, în condițiile actuale ale economiei de piață, se dezvoltă sub influența constituirii pieței produselor și serviciilor informaționale în domeniul economic, formării unei noi infrastructuri informaționale, implementării noilor tehnologii de transmitere și recepționare a informației. Cercetătorii observă că în prezent are loc cea de-a patra revoluție a omenirii – *revoluția informațională*, determinată de crea-

²⁷ Ibidem. – P. 59.

rea tehnologiilor informaționale și pătrunderea aspectului informațional în toate sferele vieții, oferind posibilități principial noi de realizare a comunicării²⁸.

Astfel, rezultatul principal al revoluției informaționale este influența ei asupra economiei. În această ordine de idei, sporește volumul și viteza transmiterii informației, accesibilitatea ei pentru toți utilizatorii. Exploatarea sistemelor comunicaționale contemporane devine nu doar cea mai rentabilă afacere, ci și un factor important al dezvoltării acestora. Tehnologiile informaționale și telecomunicațiile, fiind strâns legate între ele, contribuie la sporirea operativității circulației mijloacelor, facilitează încheierea contractelor și evidența calculelor financiare, asigură asistența informațională necesară privind inovațiile tehnologice, realizarea politicii de marketing a întreprinderii la un nivel înalt etc.

În zilele noastre este evident faptul că internaționalizarea și globalizarea economiei contemporane impune agenților economici să se integreze în relațiile economice internaționale cu strategii și tehnici adecvate. Nici o activitate economică nu poate fi concepută astăzi fără procesul de comunicare, schimbul activ de informații. Potrivit opiniilor cercetătorilor, „asupra procesului comunicațional se răsfrâng problemele codificării și decodificării mesajelor, fiind legate de probleme lingvistice, simboluri și aspecte culturale diferite”²⁹.

Rețelele de calculatoare fac posibilă transmiterea imediată a informației simultan în mai multe direcții, păstrarea și multiplicarea ei, depășind bariera de timp și spațiu. INTERNET, fiind principala forță de producție în secolul XXI, unește toți agenții economici în spațiul informațional global. Comunicațiile în economia globală contemporană reprezintă nu numai un mod de transmitere a datelor, dar și un mijloc al luării decizii-

²⁸ Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова. - Москва: МГУКИ. - 2000. - P. 61-62.

²⁹ Gribincea, A. Strategia comunicării în spațiul internațional / A. Gribincea, N. Juc // *Symposia professorum. Seria Economie*. - 1999. - P. 60.

lor manageriale, încheierii contractelor, cooperării științifico-practice, instruirii și familiarizării cu experiența mondială. O actualitate tot mai mare în lumea afacerilor capătă problemele securității informației economice, posibilității transiterii ei la distanță și prelucrării operative.

Principala resursă a societății postindustriale, potrivit lui G. Bell, este *capitalul uman*³⁰. Informația devine pe zi ce trece un factor de importanță decisivă în asigurarea desfășurării unor procese economice stabile și eficiente. Cunoștințele, informația capătă valoare excepțională, *dacă sunt solicitate*. Comerțul cu informații tinde să crească în contextul economiei mondiale; studiile în domeniul strategiilor comunicaționale devin tot mai importante. Sensul și rațiunea acestor procese însă constă în asigurarea condițiilor necesare pentru existența și progresul civilizației umane, a statelor lumii, a fiecărui individ în parte.

Spațiul informațional contemporan se caracterizează printr-un aspect global și tehnologic superior. În aceste condiții, devin din ce în ce mai importante problemele legate de control asupra informației, administrarea fluxului informațional. Independența economică a oricărei țări condiționează amplificarea și intensificarea cooperării economice internaționale, ce cuprinde un cerc larg de domenii, și, în mod special, domeniul informației și al informaticii. De aceea este foarte actuală accentuarea interesului național asupra dezvoltării cât mai rapide și corecte a sectorului informațional.

Reteaua de producători ai informației economice

Cel mai eficient mijloc de comunicare socială este considerat *documentul* care prezintă informația, fixată pe orice suport material și prin orice metodă. Totalitatea de documente existente se integrează într-un *sistem de comunicații documentare*, care asigură funcționarea informației în societate prin in-

³⁰ Gribincea, A. Economie și răspândirea informației / A. Gribincea, A. Gribincea // Acta Academia 1999. – P. 296.

termeniul documentului. Datorită acestui specific, *comunicarea documentară* se prezintă, precum recunosc mai mulți cercetători, drept *o formă superioară a comunicării*.

La etapa actuală, obiectivele științei și practicii economice, precum și a învățământului economic din Republica Moldova, au determinat crearea unei rețele de producători de publicații cu profil economic. Această rețea este o verigă importantă în sistemul informației economice. Instituțiile de cercetări științifice, laboratoarele, instituțiile de învățământ superior, agențiile specializate, editurile, redacțiile ziarelor și ale revistelor difuzează sistematic fluxuri informaționale de proporții.

Se distinge o varietate de surse informaționale relevante pentru studii și cercetări în domeniul economic. Deopotrivă cu publicațiile fundamentale și publicațiile didactice, se utilizează pe larg rezultatele cercetărilor științifice (teze de doctorat, autoreferate, materialele conferințelor, simpozioanelor științifice) și materialele statistice, ce prezintă în formă concisă starea economiei naționale. În activitatea de studiu și cercetare se bucură de mare succes și edițiile de referință: enciclopedii, dicționare, îndrumare, ghiduri și bibliografii, ce se disting prin caracterul laconic și complex.

În prezent, putem vorbi despre existența în Republica Moldova a unei *rețele de instituții producătoare de informație economică*, având un rol important în studierea problemelor economice și dezvoltarea informației economice ca sistem.

Academia de Științe a Republicii Moldova (AȘM). În cadrul ei funcționează mai multe secțiuni științifice, printre care și Secția de științe economice și matematice, încorporând în structura Institutul de Economie, Finanțe și Statistică (IEFS), care este o organizație din sfera științei și inovării, creată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la măsurile de optimizare a infrastructurii sferei științei și inovării”, Nr.1326, din 14 decembrie 2005, cu modificările ulterioare, prin contopirea Institutului de Cercetări Economice (fondat în 1960) al Academiei de Științe a Moldovei și Institutului Național de Economie și Informație (fon-

dat în 1965) al Ministerului Economiei și Comerțului. Astfel, IEFS a preluat activitățile și domeniile de cercetare fundamentale și aplicative ale fostelor instituții. Actualmente, domeniul de activitate al IEFS este efectuarea cercetărilor științifice de profil economic, financiar, statistic, finanțe integral din bugetul de stat; reformarea sferei sociale și integrarea Republicii Moldova în circuitul economic mondial³¹.

Profilul de cercetare al Institutului rezidă în estimarea potențialului economic național, perfecționarea continuă a mecanismelor de eficientizare a funcționării acestuia. La momentul actual, IEFS este unicul centru de cercetări economice din țară, rezultatele cărui sunt utilizate în elaborarea și implementarea politicilor economice naționale. Direcțiile principale ale cercetărilor științifice în cadrul IEFS: Cercetarea și implementarea modelelor și mecanismelor de creștere economică; Perfecționarea sistemului financiar-monetar și orientarea lui spre economia reală; Sistemul informațional-statistic; Reformarea sferei sociale: mecanismele realizării, consecințele economice, sociale, umanitare ale acesteia, impactul asupra populației Republicii Moldova; Integrarea Republicii Moldova în circuitul economic mondial.

În cadrul IEFS funcționează *Biblioteca Republicană Tehnologico-Științifică (BRTȘ)*, reprezentând un centru biblioteconomic național³². AȘM editează revista științifică *Economie și Sociologie*, cu apariție de trei ori pe an.

Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală a Republicii Moldova (AGEPI) este creată în baza Codului cu privire la știință și inovare și a Hotărârii Guvernului nr. 1016 din 13 septembrie 2004 prin fuziunea Agenției de Stat pentru Protecția Proprietății Industriale și a Agenției de Stat pentru Drepturile de Autor, fiind succesorul lor de drepturi³³.

³¹ <http://www.iefs.md>

³² <http://www.iatp.md/BRIT/>

³³ <http://www.agepi.md>

AGEPI elaborează publicații periodice privind diverse aspecte ale protecției obiectelor de proprietate intelectuală și ale activității inventive din țară și din lume: *Buletinul Oficial de Proprietate Industrială (BOPI)* și revista *Intellectus* cu suplimentele *Bursa invențiilor*, *AGEPI INFO*, *AGEPI EXPO*. AGEPI reflectă în aceste publicații participările cercetătorilor și inventatorilor din Republica Moldova la expozițiile naționale și internaționale. Pentru informarea utilizatorilor și în scopul propagării realizărilor în domeniul protecției proprietății intelectuale, AGEPI expediază publicațiile sale, inclusiv *Buletinul oficial* și *Raportul anual*, abonaților și, gratuit, bibliotecilor, organelor de stat, diferitor organizații, întreprinderi și instituții de învățământ superior din republică.

Un rol aparte în rețeaua de producători ai informației economice le revine *instituțiilor de învățământ superior*. În prezent, există universități economice specializate, precum și cele ce au în structura lor facultăți de profil economic. În afară de aceasta, aproape toate instituțiile de învățământ superior au catedre de economie, ce desfășoară procesul didactic și științific în domeniul economic. În cadrul acestor instituții se elaborează publicații didactice și didactico-științifice cu problematică economică.

Universitatea de Stat din Moldova (USM). În perioada anilor 1955-2002, catedra *Științe economice* asigura instruirea în domeniul economic la toate facultățile. Aria de cercetare a catedrei includea probleme economice generale, precum și soluționarea unor sarcini concrete referitoare la situația economică a țării. Din anul 2002, în cadrul USM activează facultatea *Științe Economice și Aplicative*, care își propune să ofere cunoștințe de specialitate în domeniile concrete. Principalele direcții științifice ale facultății sunt: economie politică și doctrine economice; bazele contabilității; statistică economică; management și marketing; geografie economică; relații economice internaționale; problemele economiei pe piața modernă; organizarea și

dirijarea firmei; previziune economică; complexul economic al Republicii Moldova³⁴. În cadrul *Facultății de drept* funcționează catedra *Drept economic*, ce se ocupă de studii și cercetări privind suportul juridic al activității economice. USM anual editează *Anale Științifice, Secția Științe Socio-Umanistice*.

Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM). Principalele obiective ale activității de cercetare sunt problemele tranziției la economia de piață; crearea bazelor pentru dezvoltarea activității de antreprenariat; formarea piețelor naționale. O mare atenție se acordă cercetărilor cu caracter aplicativ, orientate spre aducerea în prim plan a unor probleme prioritare pentru economia națională: elaborarea modelului managerial pentru întreprinderi; adaptarea economiei Republicii Moldova la tendințele de dezvoltare în perspectivă a piețelor mondiale; echilibrul macroeconomic prin prisma politicii financiare și valutare; analiza mersului reformelor economice și sociale și propuneri pentru perfecționarea lor etc.³⁵

În anul 2002, a fost înființat *Centrul de Cercetare Economica (CCE)*, care are ca obiectiv organizarea, coordonarea și dirijarea cercetărilor științifice în cadrul ASEM. Centrul dispune de 10 laboratoare de cercetare, finanțate de ASEM, granturi internaționale și republicane. Rezultatele cercetărilor științifice sunt reflectate în lucrări metodico-didactice, monografii, manuale și articole științifice. În perioada anilor 1993-2006, au fost organizate 25 de întruniri științifice, ale căror teze și comunicări sunt publicate în culegeri; au apărut trei ediții ale *Analelor Științifice ASEM*. La ASEM se editează revistele *Economica; Economie și Finanțe; Drept, Economie și Informatică*, care pun la dispoziția tuturor celor interesați rezultatele cercetărilor pe plan național, alături de sinteza activității economice de peste hotare.

³⁴ <http://www.usm.md>

³⁵ <http://www.ase.md>

Universitatea Tehnică a Moldovei (UTM) este unica instituție superioară de învățământ tehnic din republică. Aspectul economic al diverselor probleme este cercetat în cadrul facultăților specializate. Se studiază economia generală, economia și managementul în industria alimentară, economia și managementul firmei, relațiile economice internaționale, economia și managementul în construcții; problemele actuale ale producției, transportului, distribuției și a consumului de energie și a resurselor energetice; studii de fezabilitate a tehnologiilor moderne și managementului în construcții; problemele actuale ale urbanismului și amenajării teritoriului.³⁶ Din anul 1993 pe lângă UTM funcționează o editură specializată - *Editura Tehnică* (din 1999 – *TEHNICA-INFO*).

Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM) a fost concepută ca o instituție de alternativă a învățământului superior de stat. În prezent ULIM este structurat în șase departamente, printre care și *Departamentul Științe Economice*. Acesta din urmă își propune drept scop „pregătirea cadrelor naționale și străine, ce vor răspunde exigențelor dezvoltării științelor economice, gestionarii întreprinderilor din economia națională”³⁷. Cercetările economice din cadrul ULIM rezultă în elaborarea lucrărilor științifice și didactice în domeniu, precum și în ediția anuală *Symposia Professorum. Seria Economie*.

Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova (UCCM) se poziționează în sistemul nostru de învățământ ca o instituție universitară cu profil comercial-economic, care își propune drept scop „de a asigura cooperarea de consum și economia națională a Republicii Moldova cu specialiști și lucrători calificați și de a efectua cercetări științifice în domeniile activității sistemului cooperatist: comerț, alimentare publică, achizi-

³⁶ <http://www.utm.md>

³⁷ <http://www.ulim.md>

ții, producere, păstrare, logistică, promovare și distribuire a mărfurilor de consum, prestarea serviciilor sociale etc.”³⁸

UCCM desfășoară și o activitate intensă de colaborare pe plan național și internațional cu structurile similare, organizând și participând la diverse simpozioane și conferințe științifice. Rezultatele acestei activități și-au găsit reflectare în editarea a mai multor publicații³⁹.

Pe lângă instituțiile tradiționale, în ultimul timp au apărut *organizații și asociații profesionale* ce editează publicațiile de profil economic.

Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Moldova (ACAP), organizație nonguvernamentală, fondată în anul 1996, devenind ulterior membru al *Federației Internaționale a Contabililor*. În contextul funcțiilor asumate, o atenție deosebită se acordă activității editoriale. Un ajutor deosebit pentru specialiști a constituit editarea primelor două volume din seria „Noul sistem contabil”, materialele fiind însoțite de explicații detaliate, exerciții practice, exemple grafice, tabele. Pe măsura publicării *Standardelor Naționale de Contabilitate*, se preconizează continuarea editării colecției respective⁴⁰.

Drept producătoare de publicații economice pot fi considerate și instituțiile nespecializate în domeniul editorial, cum este, de exemplu, *Banca Națională a Moldovei*, ce elaborează buletine trimestriale, în care oferă totalurile activității în sectorul economic⁴¹.

Publicațiile economice elaborate în *Proiectul Internațional TACIS al Uniunii Europene*, cu suportul *Ministerului Economiei Republicii Moldova* sunt destinate reflectării și analizei situației economice a republicii la etapa actuală, acordându-se o atenție specială sectorului agroalimentar.

³⁸ Complexul universitar cooperatist – structura academica inconfundabilă // Făclia.- 2001.- Nr.14.-P.4.

³⁹ <http://www.uccm.md>

⁴⁰ <http://www.contabil.md>

⁴¹ <http://www.bnm.org/>

Editurile ca producători și difuzori ai informației economice

Un rol important în procesul de producere și difuzare a informațiilor economice le revine editurilor de stat și private. Producția editorială continuă să ocupe o poziție specifică în cadrul sistemului de informare social, fiind cea mai veche formă de fixare și transmitere a informației. În prezent, editurile se adaptează la noile schimbări în mediul informațional, producând cărți în formă electronică.

În virtutea particularităților sale specifice, cartea cedează altor mijloace de informare tipărite, cum ar fi ziarul sau revista, în ceea ce privește operativitatea interpretării și difuzării informației, iar radiodifuziunii și televiziunii – și în privința gradului de convingere a celor relatate. Cartea însă are un șir de priorități: în paginile ei se fixează date, fapte, fenomene, evenimente, ce își păstrează rezonanța socială pentru o perioadă îndelungată de timp și prezintă valoare nu numai din punct de vedere al interesului actual, ci și din perspectivă istorică. Informația reflectată în cărți se distinge printr-un înalt nivel al generalizării teoretice, un caracter fundamental și credibilitate sporită a informației expuse prin însumarea unor probleme globale⁴².

În scopul promovării intereselor statului în domeniul politicii editoriale a fost creat *Departamentul pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți*, din care fac parte, în prezent, două edituri de stat: *Cartea Moldovei și Lumina*. Editura *Știința* a fost trecută în cadrul AȘM cu statut de Întreprindere Editorial-Poligrafică. Odată cu trecerea la economia de piață, apare un număr mare de edituri private, ca răspuns la cerințele nesatisfăcute pe piața cărții. În prezent drept cele mai productive edituri în Republica Moldova sunt: *Litera, ARC, Cartier, Știința, Museum, Prut Internațional*⁴³.

⁴² Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова.- Москва: МГУКИ, 2000.- P. 56

⁴³ Dorogan, V. Activitatea editorială în Republica Moldova / V. Dorogan // Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1998-1999: Conferința corpului didactico-științific, 27 septembrie – 2 octombrie 2000. Științe socio-umane.- Chișinău, 2001.- P.233.

Actualmente nu există edituri specializate în anumite domenii, în special cel economic. Poate fi realizată doar o divizare a editurilor autohtone în raport cu interesele și necesitățile publicului vizat. Editurile *ARC*, *Cartier*, *Litera*, *Museum*, *Prut Internațional* editează preponderent publicații social-politice și beletristică; editura *Evrica* – manuale și materiale didactice; editura *Știința* – carte științifică și de popularizare a științei, ediții de referință etc.

Editarea cărților economice nu este profitabilă și, din această cauză, segmentul publicațiilor de profil economic în totalitatea producției editoriale autohtone este foarte mic. Majoritatea cărților de acest profil reprezintă elaborări ale cadrelor didactice universitare, destinate, în mare parte, pentru a servi drept suport teoretic al cursurilor predate.

Tematica economică în publicațiile periodice

Un loc aparte în cadrul sistemului de informare economică le revine edițiilor periodice specializate, consacrate problemelor de integrare, dezvoltare a relațiilor de piață, privatizare, business etc. Specialiștii susțin că „edițiile periodice se caracterizează printr-un grad de operativitate sporit, prin actualitatea materialelor publicate; de aceea periodicelor de profil economic trebuie acordată o atenție deosebită”⁴⁴.

Este evidentă însemnătatea mass-media pentru funcționarea eficientă a tuturor sferelor sociale. Etapa actuală, marcată de schimbări esențiale în toate sferele societății, și, implicit, în economie, necesită elaborarea unui nou concept de evaluare a rolului presei periodice, ca un mijloc important de realizare a reformei, formare a infrastructurii de piață și, în consecință, de ameliorare a situației economice și sociale. În același timp, presa însăși este supusă astăzi unei influențe puternice din partea situației economice din societate.

Potrivit cercetărilor efectuate de specialiști, în evoluția presei economice se disting astăzi următoarele tendințe și orientări de bază:

⁴⁴ Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова. - Москва: МГУКИ, 2000. - Р. 152

1. Creșterea considerabilă a numărului publicațiilor periodice de profil.

2. Continuitatea în prezentarea informației bibliografice, fapt ce se exprimă în publicarea datelor privind noile apariții editoriale în domeniu și a recenziilor la ele.

3. Publicarea în paginile presei periodice a mesajelor publicitare.

4. Interconexiunea edițiilor periodice de profil economic cu cele de drept.

5. Extinderea și diferențierea periodicelor din domeniul economic, delimitându-se publicații de interes general și cele specializate într-o anumită ramură a economiei.

6. Extinderea genurilor de ediții periodice.

7. Apariția versiunilor electronice ale revistelor și ziarelor, ce sporesc considerabil operativitatea accesului la informație.

8. Caracterul spontan al activității de editare a periodicelor de profil economico-juridic.⁴⁵

Ca și în cazul informației economice, în mass-media se desprind legături reciproce dintre publicații pur economice și cele din domenii conexe. Astfel, în cadrul publicațiilor periodice de profil pot fi distinse trei segmente, legate strâns între ele: *drept*; *administrare*; *economie*⁴⁶.

Segmentul *drept* include acte oficiale emise de către organele supreme de conducere; segmentul *administrare* cuprinde publicații privind probleme ale teoriei și practicii conducerii (statistica, personalul, calitatea, evaluarea etc.); segmentul *economie* cuprinde materiale ce tratează problemele generale ale economiei, ale învățământului economic, businessului, activității bancare, investițiilor, contabilității, marketingului, comerțului etc. Deseori aceste trei segmente sunt integrate într-o singură publicație periodică de profil,

⁴⁵ Макаренко, Т. Деловая пресса России: заметки о прессе, обслуживающей рынок / Т. Макаренко // Деловая книга.-1995. - №10. - С.4-5.

⁴⁶ Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова. - Москва: МГУКИ, 2000. - Р. 148

majoritatea din ele conținând, de rând cu informația economică propriu-zisă, și cea legislativă, de reglementare a activității economice, precum și cea de administrare.

Auditoriul presei de profil economic îl constituie specialiștii economiști, cercetători în domeniu, precum și întreprinzătorii, oamenii de afaceri, care au nevoie, în permanență, de informație pentru desfășurarea activității științifice, practicii și instruirii. Astfel, resursele informaționale devin în condițiile actuale o marfă specifică. În acest context, o amplă dezvoltare capătă *businessul informațional*. Evoluează, respectiv, și piața informațională, cuprinzând o multitudine de surse – de la publicații cu un caracter general, până la ediții de profil îngust. Pentru satisfacerea necesităților informaționale ale economiștilor, există ediții specializate, cu un tiraj redus. O altă parte a presei economice are un caracter mai general, fiind orientată spre mediatizarea problemelor cotidiene ale populației.

Transformările sociale profunde, prin care a trecut și continuă să treacă în prezent Republica Moldova, afectează considerabil și piața mediatică autohtonă. Perioada de tranziție se răsfrânge și asupra presei, relațiile economiei de piață pătrunzând în mass-media, precum și în celelalte structuri de informare. O mare parte a presei, schimbându-și statutul, a trecut la autofinanțare; cealaltă a început să-și promoveze propriile interese comerciale. Doar un număr nesemnificativ al periodicelor a rămas în proprietatea statului, fără a-și schimba structura și parametrii de bază ale activității. În fond, presa moldovenească a fost nevoită să treacă la un nou concept de existență, implementând în activitatea sa mecanismele concurenței de piață, perfecționându-și formele de organizare și funcționare. A devenit o necesitate activitatea analitică și de cercetare a pieței, orientată spre determinarea categoriilor de public vizat, a necesităților, preferințelor și așteptărilor acestuia. Schimbările profunde în sistemul social au determinat și două direcții noi pentru presa moldovenească – politica și economia. Sub influența

factorilor menționați, aproximativ 20% din periodice nu au putut rezista noilor cerințe, încetându-și activitatea. În același timp, a apărut un nou segment al presei, activând ca „filială” autohtonă a edițiilor străine și adaptându-se, deplin sau parțial, la noile principii economice de funcționare⁴⁷.

La momentul actual presa de orientare economică își organizează activitatea în funcție de categoria socială, interesele și preocupările segmentului de utilizatori. În publicațiile, precum *Flux*, *Săptămâna*, *Jurnal de Chișinău*, *Moldova Suverană*, *Кишиневские новости*, *Новое время*, *Деловая газета* ș.a. subiectul prioritar este calitatea activității economice. Problemele de bază, tratate în aceste publicații sunt factorii sociali, crearea condițiilor pentru activitatea de creație, muncă etc.⁴⁸ Pe piața mediatică a Republicii Moldova s-a conturat segmentul edițiilor periodice de profil economic, care a reușit să se afirme și să-și consolideze rolul în mediul specialiștilor. La momentul actual, segmentul dat este reprezentat de următoarele publicații:

Contabilitate și Audit – revistă practică, lunară pentru conducători, contabili, inspectori fiscali și auditori. Apare din 1995, fiind fondată de Firma instructiv-consultativă și de implementare Contabil-Service SRL. Conține materiale în limbile română și rusă și pune în discuție problemele practice ale activității contabile și fiscale.

Economica – publicație științifico-didactică trimestrială ce se editează din anul 1992 în cadrul ASEM și conține materiale în limbile română, rusă și engleză. Revista constituie un suport teoretic pentru specialiști din sfera economică, precum și pentru manageri din orice domeniu, fiind destinată profesorilor, studenților, cercetătorilor și managerilor.

⁴⁷ Ткач, И. Экономика и пресса: Реалии и взаимоотношения / И. Ткач // *Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova: Seria Științe socioumanistice*. - Vol.III.- Chișinău, 2001. - P.34.

⁴⁸ Ibidem.- P.35.

Economie și Finanțe – revistă lunară de teorie și practică economico-financiară în limba română, ce a apărut din anul 1995 până în 2001, în cadrul ASEM. A fost destinată cercetătorilor, specialiștilor în domeniul economic, precum și oamenilor de afaceri. Conținea materiale referitoare la politica economică, economia mondială, activitatea financiară, bancară etc. Din anul 2002 această revistă a fost integrată în *Revista Economică*.

Revista Economică – revistă bilunară științifică internațională de teorie și practică economico-financiară în cadrul Centrului Internațional de Cercetare a Reformelor Economice. Apare din anul 1999, în limba română, și este acreditată de către Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare. Din 2006 apare în cadrul IEFS.

Drept, Economie și Informatică – revistă trimestrială, realizată prin colaborarea dintre ASEM și Facultatea de Științe Economice și Administrative a Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Materialele expuse în revistă sunt în limba română și au un caracter instructiv, practic și aplicativ, inserând informații din domeniile teoretico-metodologice ale integrării și competitivității economice.

Economie și Reforme – buletin lunar de informație și analiză. Se editează din decembrie 1999 de către *Ministerul Economiei și Reformelor*, cu participarea *Departamentului de Comerț al SUA* și *USAID*. Se editează în limba română, conținând analiză accesibilă tuturor, mai multe știri, devenind o punte de legătură între experți, specialiști în domeniul economic și alte categorii de cetățeni.

Economie și Sociologie – revistă teoretico-științifică, se publică din 1953 în cadrul AȘM. Apare de patru ori pe an; din 1990 include materiale în limbile română și rusă, abordând problemele economiei și ale sociologiei pe plan național.

Intellectus – revista inventatorilor și a cercetătorilor. A fost fondată în 1995 de către AGEPI, având o apariție trimestrială. Revista publică materiale în limbile română, rusă și engleză, fiecare articol fiind însoțit și de un sumar în limba engleză. Pu-

blicația tratează aprofundat diverse aspecte ale protecției proprietății industriale și intelectuale, prezintă invențiile recente, familiarizează cu personalitățile inventatorilor, analizează modalitățile de realizare a drepturilor la proprietatea intelectuală.

Observator economic – revista oamenilor de afaceri. A apărut lunar din 1999 cu suportul informațional al *BASA-press*, în limba română, conținând un supliment în engleză *Investor*. Publică materiale informative și de analiză cu privire la business, finanțe, acte normative ale Republicii Moldova. A acordat asistența informațională oamenilor de afaceri, informează publicul despre problemele businessului și despre căile de soluționare a acestora.

Profit – revistă lunară economico-financiară. Apare din 1999, succedând buletinul agenției *Infotag Bănci și Finanțe*. Se editează în limba română, fiind dublată în limba rusă cu denumirea *Банки и Финансы* și este consacrată problemelor practicii economice și financiar-bancare. Include știri și prognoze în domeniu, analize economice ale situației actuale în republică, privind activitatea bancară și domeniile conexe.

Marketing – revistă lunară. Este editată din anul 2006 de Centrul de Semiotică Economică în parteneriat cu AȘM, AGEPI și Asociația MRDA. Lunar, prin intermediul acestei reviste, sunt prezentate inovațiile implementate cu succes în Moldova. Pentru oamenii de știință, în revistă sunt incluse informații utile și instrumente pentru a asista traducerea inovațiilor din „limba științei” în „limba business-ului”, pentru facilitarea comunicării, organizarea și pregătirea business-planului pentru potențiali investitori, structurarea informațiilor și pregătirea sumarului pentru promovarea invențiilor în lumea afacerilor.

Buletin analitic trimestrial IEFS, apare din anul 2006 în colaborare cu Departamentul de Statistică al Republicii Moldova. Buletinul analitic trimestrial este un produs nou în domeniul informării societății cu privire la realitățile și problemele economice din Republica Moldova.

Tendențe în economia Moldovei – ediție trimestrială privind situația economică a țării. Reflectă indicatorii de bază ai dezvoltării Republicii Moldova în diverse sfere ale economiei naționale, evaluări și prognoze ale specialiștilor în domeniu, precum și date statistice. Se elaborează în cadrul proiectului internațional TACIS, fiind orientată spre monitorizarea și estimarea situației economice a țării, transparența și obiectivitatea în difuzarea informației economice în republică.

Capital – sursă informativă despre piețele din Moldova și din lume. Ziarul se editează din 1999, cu o periodicitate săptămânală. Apare în limba română, fiind dublat în limba rusă cu titlul *Капитал*. Publică materiale privind actele normative, ce reglementează drepturile și obligațiile acționarilor, informează cu privire la modalitățile de lansare și de dezvoltare a propriului business, reflectă activitatea agenților economici, organizațiilor financiare și a fondurilor din țară și de peste hotare, conține date despre piața valorilor mobiliare, acțiunilor, bunurilor mobiliare, despre personalități și evenimente din viața culturală a țării.

Dezvoltarea – săptămânal de profil economic, adresat oamenilor de afaceri, micilor proprietari, țăranilor cotași. A fost fondat în 1998 de către *Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova*. Din 2002 apare în formulă nouă: pe 4 pagini ale ziarului este publicat un digest în limba rusă, având drept scop a completa golul informațional al agenților economici alolingvi din republică. Oferă știri din lumea economică, tratează problemele economiei naționale, publică opiniile specialiștilor în diverse ramuri ale economiei naționale, conține materiale publicitare și de divertisment, curiozități și sfaturi practice.

Бухгалтерские и налоговые консультации – revistă științifico-practică lunară. Se editează din 1996 în limba rusă. Publică acte normative, realizează consultanță juridică și explică problemele frecvente din domeniu. Conține materiale privind fiscalitatea, contabilitatea, dreptul economic, planificare fiscală, analiza modificărilor intervenite în legislația din domeniu.

Деловая газета – săptămânal informativ-analitic independent, apare din 1991 în limba rusă și reflectă problemele actuale ale antreprenoriatului, conținând și materiale de caracter general-social, orientate publicului larg.

Экономическое обозрение Logos-Press – publicație săptămânală, fondată în 1990. Se editează în limba rusă, conținând materiale consacrate problemelor economice și social-politice din republică. Editează suplimentul *Консультант*, care acordă consultanță juridică pentru cititori, și buletinul *Документ*, unde sunt publicate acte normative ale Republicii Moldova, vizând sfera economică.

Комерсант Плюс – săptămânal independent de afaceri. Se editează din 1992, cu denumirea *Комерсант Молдовы*. Apare în limba rusă, reflectând probleme economice și social-politice. Conține un supliment *Энергетика*, care pune în dezbatere problemele actuale ale securității energetice a țării.

Unele din publicații descrise pot fi consultate și pe INTERNET. Există, totodată, și ediții periodice, ce apar doar în formă electronică, numărul lor și diversitatea tematică fiind destul de remarcabile pentru țara noastră. Una din astfel de publicații, consacrate în exclusivitate domeniului economic, este *INFOMARKET: Lumea virtuală a știrilor de afaceri* (<http://www.infomarket.md>), care a apărut în anul 2001, conținând materiale în limbile româna, rusă și oferind ultimele știri din sfera economică din țară și de peste hotare, precum și date referitoare la istoria științei și practicii economice. Informația este structurată pe rubrici: *Comentarii analitice; Produs în Moldova; Piața valutară; Bănci; Piața capitalului; Asigurări; Imobil; Energetică; Telecomunicații; Transport; Agricultură; Impozite; Investiții; Macroeconomie; Business și dreptul; Businessul în lume, Industrie, Sfera socială, Comerțul ș.a.* Publicația se caracterizează prin utilizarea amplă a posibilităților de comunicare interactivă.

O altă publicație de acest gen este *BOSS.md* (<http://www.boss.md/>). A fost lansată în anul 2001 și conține

informația în limba rusă cu privire la business și economie. Publicația oferă materiale analitice privind diverse probleme ale activității economice, cu un pronunțat accent pus pe utilizarea noilor tehnologii.

Există publicații electronice care conțin informații economice: *Moldova azi* (<http://news.ournet.md/>) *Press Obozrenie* (<http://press.try.md/>); *Pressbox* (<http://www.pressbox.md>); *Pro.md* (<http://www.pro.md>); *Reporter.md* (<http://www.reporter.md>); etc.

Este semnificativă pentru domeniul economic publicația Guvernului *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, cunoașterea cadrului normativ al activității economice având o importanță primordială atât pentru realizarea studiilor și cercetărilor, precum și pentru activitatea practică în domeniul economic. Varianta electronică a acestei publicații este prezentată în produsul informațional - baza de date full text *Jurist. Legislația Moldovei* și pe site-ul - <http://www.justice.md/>.

În prezent, suntem martori ai constituirii și dezvoltării atât a tematicii economice propriu-zise, cât și a presei naționale, în general. O parte din mass-media, datorită abordării tematicii economice, a reușit să creeze o nouă bază informațională de orientare, auditoriul căreia sporește anual. Presa în noile condiții economice nu poate exista fără informație economică. Prin urmare, este evidentă evoluția în continuare a acestor publicații.

Bibliografie:

1. Academia de Științe a Moldovei. – Chișinău: Știința, 2001. – 112 p.
2. Banciu, D. Noile cerințe ale bibliotecii în societatea informațională / D. Banciu // Magazin bibliologic. – 1999. – Nr. 1. – P. 10-12.
3. Beniczky, A. Business information in the social sector / A. Beniczky // Business Information: Proceedings of the international seminar 1997. – P. 48-51.
4. Biledi, I. The role of business information in the process of economic structural change I. Biledi // Business Information: Proceedings of the international seminar 1997. – P. 59-65.
5. Bolun, I. Integrarea informațională: Imperativ, probleme / I. Bolun // Integrarea Republicii Moldova și României în structurile economice

europene: Simpozion științific, 25-26 septembrie 1996. – Chișinău, 1996. – P. 254-260.

6. Complexul universitar cooperatist – structura academica inconfundabilă // *Făclia*. – 2001. – Nr.14.-P.4.

7. Costăș, I. Infrastructura informațională a societății în Republica Moldova / I. Costăș, P. Chirev // *Reforme economice în Republica Moldova și România: Realizări, tendințe, probleme: Simpozion științific, 24-25 septembrie 1998 – Chișinău, 1998. – Vol. II. – P. 269-272.*

8. Dorogan, V. Activitatea editorială în Republica Moldova / V. Dorogan // *Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1998-1999: Conferința corpului didactico-științific, 27 septembrie-2 octombrie 2000. Științe socio-umane. – Chișinău, 2000. – P. 233-234.*

9. Economia Moldovei în viziunea presei // D. Coval. *Problematica presei scrise. – Chișinău, 1997. – P. 19-42.*

10. Gaidric, C. Societatea informațională – o șansă de relansare a economiei Moldovei și de încadrare în lumea civilizată / C. Gaidric // *Moldova Suverană. – 2002. – 10 ianuarie. – P. 2.*

11. Ghinăraru, C. Elemente fundamentale de economia informației / C. Ghinăraru.- București: Editura Fundației „România de Măine”, 2002. – 120 p.

12. Ghinculov, S. Sistemul de informare economică în Republica Moldova / S. Ghinculov, N. Cheradi // *Drept, Economie și Informatică. – 2005. – Nr.2. – P.113-119.*

13. Gorincioi, Gh. Sistemul mass-media în Republica Moldova / Gh. Gorincioi. – Chișinău, 1997. – 48 p.

14. Gribincea, A. Economie și răspîndirea informației / A. Gribincea, A. Gribincea // *Acta Academia 1999. – Chișinău: Evrica, 1999. – P. 296-297.*

15. Gribincea, A. Valul globalizării și repercusiunile lui asupra economiei / A. Gribincea, S. Sofronie, O. Dimo // *Economie și sociologie. – 2001. – Nr. 3. – P. 17-23.*

16. Legea Republicii Moldova cu privire la activitatea editorială Nr. 939-XIV din 20.04.2000 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2000. – Nr. 70-72/511. – 22 iunie.*

17. Legea Republicii Moldova cu privire la biblioteci Nr. 286-XIII din 16.11.1994 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 1995. – Nr. 2/15. – 12 ianuarie.*

18. Madan, I. Bibliografia economică a Moldovei / I. Madan // *Biblioteconomie. Informare. Documentare.* – Chișinău, 1999. – P. 32-38.
19. Mehrer, S. Introduction to Business Information / S. Mehrer // *Business Information: Proceedings of the international seminar 1997.* – P. 146-155.
20. Moraru, V. Valențele mediatiche ale perioadei de tranziție / V. Moraru // *Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socio-umane.* – Chișinău, 1999. – Vol. I. – P. 317-320.
21. Nielsen, H.P. Business Information as a Strategic Resource in the Company / H.P. Nielsen // *Business Information: Proceedings of the international seminar 1997.* – P. 170-183.
22. Pejova, Z. Use of business information in countries in transition: The libraries' perspective / Z. Pejova // *Business Information: Proceedings of the international seminar 1997.* – P. 210-223.
23. Putilina, O. Centru de documentare pentru oamenii de afaceri (pe baza programului „Business-Informația” la Centrul analitic informațional bibliotecar rus-american) / O. Putilina // *Modernizarea serviciilor de informare: Conferință, 25-26 septembrie 1997.* – Chișinău, 2000. – P. 47-53.
24. Sistemul informațional - managerial al organizației / Coord. O. Nicolescu, C. Russu, M. Velicanu, I. Verboncu. - București: Editura Economică, 2001. – 488 p.
25. Stepanov, G. Presa autohtonă din perioada de tranziție – structură și tipologie / G. Stepanov // *Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socio-umane.* – Chișinău, 2000. – Vol. I. – P. 317-322.
26. Stoica, I. Criza în structurile infodocumentare: Sensuri și semnificații contemporane / I. Stoica. – Constanța: Ex Ponto, 2001. – 225 p.
27. Universitatea de Stat din Moldova. – Chișinău, 2001. – 55 p.
28. Андреева, И.П. Состояние рынка деловой информации в России / И.П. Андреева // *Науч. и техн. б-ки.* – 1997. – №2. – С. 17-23.
29. Волокитин, А. О понятии „информационный капитал” / А. Волокитин // *Acta Academia* – 1999. – P. 230-231.
30. Дворкина, М. Информационное обслуживание / М. Дворкина. – Москва: Профиздат, 2001. – 112 с.
31. Макаренко, Т. Деловая пресса России: заметки о прессе, обслуживающей рынок / Т. Макаренко // *Деловая книга.* – 1995.- №10. – С.4-5.

32. Нижегородцев, Р. Экономика информационного производства: становление, развитие, перспективы / Р. Нижегородцев // Вестник Московского Университета. Серия Экономика. – 1997. – № 1. – Р. 72-81.

33. Петров, В. От информационных войн к управляемой конфронтации и сотрудничеству / В. Петров, И. Рабинович // Власть. – 2001. – № 1. – С. 21.

34. Петровский, В.Б. Актуальные вопросы информационного обеспечения проблем рыночной экономики / В.Б. Петровский // Науч. и техн. б-ки. – 1997. – №2. – С. 23-30.

35. Семенова, Г.Г. Документальный поток по экономике в условиях рынка / Г.Г. Семенова // Библиография. – 1997. – №4. – С. 55-68.

36. Семенова, Г.Г. Экономическая библиография / Г.Г. Семенова.- Москва: МГУКИ, 2000.- 320 с.

37. Ткач, И. Экономика и пресса / И. Ткач // Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socioumanistice. – Chișinău, 2001. – Vol. III. – Р. 34-36.

38. Федоров, В. Роль национальной библиотеки в информационной экономике: с акцентом на опыт Российской государственной библиотеки / В. Федоров. – 20-24 August 2006, Seoul, Korea. – <http://www.ifla.org/IV/ifla72/index.htm>

39. Харитонов, Р.П. Экономика в библиографии / Р.П. Харитонов // Мир библиографии.- – 1999. – №1. – С.73-75.

40. Хынку, Р. Современная информационная экономика: этапы ее становления и специфика функционирования / Р. Хынку, Н. Хынку. – Кишинев, 2001. – 205 с.

Resurse electronice

http://csip.smallbiz.md/dn_ro

<http://www.agepi.md>

<http://www.ase.md>

<http://www.asm.md>

<http://www.bnm.org>

<http://www.contabil.md>

<http://www.iatp.md/brit>

<http://www.iefs.md>

<http://www.imf.org>

<http://www.justice.md>
http://www.owh.md/ro/financing_aliance.html
<http://www.smallbiz.md>
<http://www.soros.md/programs/agro>
<http://www.uasm.md>
<http://www.uccm.md>
<http://www.ulim.md>
http://www.un.md/un_reference_center
<http://www.usm.md>
<http://www.utm.md>
<http://www.worldbank.org>

MANAGEMENTUL INCLUZIV – MANAGEMENTUL SOCIETĂȚII CUNOAȘTERII

Lidia KULIKOVSKI,
doctor, conferențiar universitar

- Scopul managementului incluziv
- Cadrul instituțional, structural și politic al managementului incluziv
- Auditul accesului
- Planificarea serviciilor
- Misiune, viziune, strategii
- Plan centrat pe persoană

Scopul managementului incluziv

Necesitatea de management incluziv vine din profundele transformări ce s-au produs în societate, de cerințele înaintate de Societatea Cunoașterii, care s-a declarat societate incluzivă. Acest deziderat influențează factorii ce condiționează caracteristicile și modalitățile de manifestare a proceselor de management printre care: creșterea dificultății, complexității și diversității obiectivelor ce revin bibliotecii și componentelor sale; multiplicarea și diversificarea influențelor exercitate de mediul ambiant național și internațional, ce reclamă forme de reacție rapide, deci decizii de anvergură, cu impact nemijlocit asupra caracteristicilor dimensionale și funcționale ale bibliotecii; amplificarea importanței proceselor de management în creșterea eficienței; ritmul rapid de generare și implementare a schimbărilor, a noului tehnic, tehnologic, economic și managerial cu reflectare în comprimarea perioadelor de adoptare a deciziilor, situație ce reclamă antrenarea unui număr sporit de bibliotecari în procesele decizionale; ridicarea nivelului de pregătire profesională și managerială a managerilor și executanților ce face posibilă și necesară participarea reală a acestora la soluționarea decizională a multiplelor probleme cu care se confruntă bibliotecile în RM în perioada de trecere la Societatea Cunoașterii.

Ținta cheie a managementului incluziv este de a înțelege necesitățile și problemele cu care se confruntă persoanele dezavantajate, de a furniza servicii accesibile și relevante și de a instrui sistematic personalul bibliotecii referitor la aceste probleme. Managementul serviciilor integrate pentru persoanele dezavantajate cuprinde toate resursele pe care managerul le controlează – personal, finanțe, colecții, tehnologii informaționale, servicii și spații.

Managementul incluziv asigură cadrul instituțional, structural și politic de susținere a incluziunii în bibliotecă.

Cadrul instituțional, structural, politic al managementului incluziv

Cadrul instituțional de promovare a incluziunii.

Cadrul instituțional asigură includerea persoanelor dezavantajate în activitatea bibliotecii. Următoarele recomandări reflectă practici de calitate, dar pot fi adaptate pentru a reflecta cerințele individuale ale oricărei biblioteci. Fiecare bibliotecă trebuie să:

- Asigure conducerea procesului schimbării spre accesul pentru toți de managementul de vârf dintr-o perspectivă curentă;
- Asigure că managementul de vârf își îndeplinește responsabilitatea sa legală de a informa întreg personalul, fiecare structură a bibliotecii despre strategia de implementare a serviciilor pentru persoanele dezavantajate;
- Conștientizeze necesitatea instruirii întregului personal referitoare la subiectele legate de servicii, acces, echitate, dizabilitate;
- Aibă o politică scrisă de acces, sau o politică a dizabilității cunoscută de întreg personalul;
- Elaboreze obiective de scurtă și lungă durată de îmbunătățire a resurselor, aprobate și conduse de managementul de vârf ca parte integrală a planului strategic și a viziunii, asigure relevanța planificării prin consultarea cu persoanele dezavantajate;

➤ Asigure prioritizarea, etapizarea, sincronizarea promisiunilor, activităților care acoperă toate aspectele accesului în Planul de acțiune;

➤ Asigure constituirea și menținerea unei structuri apropiate de noile responsabilități;

➤ Asigure delegarea responsabilității problemelor dizabilității tuturor celor din servicii, relații cu publicul, a bibliotecarilor individuali. O revizuire a rolurilor și responsabilităților personalului de a implica un nou post dedicat diversității.

Cadrul structural instituțional de promovare a incluziunii

Este necesară o structură care ar include toate ariile activității bibliotecii cu diverse grupuri dezavantajate. În bibliotecile mari se recomandă o structură tip serviciu, oficiu. În alte biblioteci se poate stabili un grup, o echipă responsabilă de problemele persoanelor dezavantajate și incluziunii.

Ca structură trebuie să :

➤ fie condusă de un membru al personalului de conducere, care raportează realizările, recomandările grupurilor dezavantajate managementului de vârf;

➤ aibă rolul său în identificarea problemelor, clarificarea, soluționarea lor;

➤ fie la curent cu problemele actuale ale incluziunii, cu problemele specifice ale persoanelor dezavantajate;

➤ includă revizuirii regulate a evaluărilor, modificărilor, îmbunătățirilor mediului bibliotecii sub aspectul accesului persoanelor dezavantajate;

➤ includă reprezentanți din toate ariile de activitate a bibliotecii;

➤ fie bine poziționați în procesul de luare de decizii;

➤ fie deschiși pentru reprezentarea tuturor membrilor personalului, implicarea persoanelor dezavantajate, consultarea permanentă cu ei;

➤ includă un bun mecanism de feed-back pentru întreg personalul;

➤ să se întâlnească regulat, o dată pe lună, pentru discutarea problemelor.

O structură eficientă, susținută de managementul de vârf aduce mari beneficii pentru bibliotecă:

- îmbunătățirea comunicării și planificării;
- promovarea activității colaborative;
- utilizarea experienței existente la personalul bibliotecii;
- implicarea maximă a personalului;
- îmbunătățiri practice imediate în bibliotecă;
- demonstrarea angajamentului bibliotecii pentru practici incluzive.

Cadrul politic instituțional de promovare a incluziunii

Cadrul politic informează și ghidează operațiunile instituționale și dezvoltarea activităților, este un instrument esențial pentru bibliotecile care vor să dezvolte un mai bun acces și oportunități egale tuturor membrilor comunității. Cadrul politic încurajează o comunicare efectivă, ajută la stabilirea priorităților și la luarea deciziilor, ghidează realizarea echității, imparțialității. Politica este începutul procesului de incluziune, nu un rezultat în sine. Nu este rezonabilă pierderea timpului pentru a elabora politica, dacă nu-i orientată spre a schimba conduita și nu urmărește îmbunătățirea accesibilității. Bazele cadrului politic trebuie să fie politica de acces și politica oportunităților egale, care specificat, ar include dizabilitatea. Ambele sunt discutate și adoptate de consiliile de administrație și sunt responsabilitatea managerului și a membrilor personalului care îl ajută să implementeze aceste politici.

Toate politicile bibliotecii trebuie să se completeze, influențeze una pe alta, incluzând toate ariile bibliotecii ca marketing, servicii, instruire, colecții. Ele influențează publicitatea și strategiile de marketing, prețurile, designul, tehnologiile, programele, evenimentele, orele de funcționare și multe alte arii care afectează resursele pentru persoanele dezavantajate.

Funcțiile politicilor de bibliotecă:

➤ Politicile de bibliotecă asigură pentru managerii de bibliotecă un mecanism de transpunere a intențiilor, promisiunilor bibliotecii în acțiuni ;

➤ Politicile de bibliotecă servesc în calitate de prim instrument de asigurare a întregului personal cu informația necesară pentru a îndeplini efectiv sarcinile propuse ;

➤ Politica de bibliotecă este un instrument care arată tuturor utilizatorilor la ce să se aștepte de la bibliotecă și asigurarea tratării echitabile.

➤ Politica de bibliotecă ajută bibliotecarii, conducerea bibliotecii, utilizatorii să acționeze doar într-un cadru legal.

Politicile de regulă acoperă:

➤ **mijloacele** prin care instituția va realiza accesul și va oferi oportunități egale;

➤ **scopurile** - ce speră să realizeze;

➤ **obiectivele** - cum propune să realizeze scopurile;

➤ **planul de acțiune** - cum să știe când aceste obiective vor fi realizate.

Accentele politicii trebuie puse pe lichidarea barierelor la acces ca: fizice și senzoriale, intelectuale, culturale, atitudinale, financiare.

Pentru a elabora o politică avem nevoie de cercetări, care se realizează în incinta bibliotecii, în comunitate, printre utilizatorii actuali și cei potențiali ai bibliotecii și printre nonutilizatori. Pentru elaborarea politicii de acces avem nevoie de un audit al accesului, cercetări ale grupurilor, consultații cu ei. O bună politică se bazează pe o cercetare detaliată și pe consultarea cu utilizatorii reali și potențiali, pe personal.

Orice serviciu de bibliotecă trebuie să aibă o politică a resurselor pentru servicii, trebuie să conțină în particular un regulament sau un cod de practici.

Politica trebuie să fie bazată pe principiul tratării egale a tuturor utilizatorilor dezavantajați și să fie incluși în toate practicile operaționale.

Politica (un manual de politici) referitoare la relația bibliotecii cu persoanele dezavantajate include următoarele elemente:

- Regulamente referitoare la persoanele dezavantajate și un cod de practici,
- Evaluarea necesităților persoanelor, grupurilor sociale dezavantajate,
- Integrarea problemelor dezavantajului în planificarea strategică,
- Susținere managerială prin resurse bugetare,
- Colaborare, nivele de legături cu instituții ale dezavantajaților și alte agenții,
- Numirea unui coordonator al serviciilor pentru dezavantajați în bibliotecă,
- Responsabilități generale ale personalului,
- Angajamentul de a furniza informații, ajutor și consultanță,
- Instruirea personalului referitor la problemele curente ale dizabilității,
- Comunicarea cu persoane dizabiliate,
- Acces fizic la edificii și servicii,
- Tehnologie asistivă,
- Dezvoltarea colecției prin formate alternative,
- Ore convenabile de funcționare,
- Acces la calculatoare și INTERNET,
- Marketing și promovarea serviciilor,
- Ghiduri, pliante în formate alternative,
- Colecție referitoare la managementul serviciilor informaționale pentru persoanele dezavantajate,
- Asigurarea calității, monitorizare și feedback,
- Revizuirea politicilor și serviciilor.

Optăm pentru un manual de politici. Un manual eficient de politici definește practica curentă; reflectă prioritățile de bibliotecă, este actual, comprehensiv și consistent, ușor accesibil personalului bibliotecii și prietenos utilizatorului, este în con-

cordanță cu normele locale, naționale, este elaborat și revizuit de întreg personalul afectat de declarații, regulamente, reguli, proceduri și linii directoare.

Politica bibliotecii referitoare la persoanele dezavantajate trebuie să fie realistă, realizabilă, bazată pe recunoașterea limitelor curente, realităților financiare și căilor de alternativă pentru a ajuta utilizatorii dizabilitați.

Politicile trebuie revizuite sistematic, în sensul schimbărilor din comunitate, dezvoltărilor naționale, internaționale, europene, circumstanțelor locale, disponibilitatea resurselor, evoluția tehnică a echipamentului, creșterea experienței de satisfacere a necesităților persoanelor dezavantajate.

Planificarea activității

Primul lucru care trebuie făcut când biblioteca hotărăște să implementeze servicii pentru persoanele dezavantajate este elaborarea unui plan. Niște acțiuni, activități prealabile, preplanificare pot ajuta biblioteca să aleagă o varietate largă de programe. Pentru că resursele bibliotecilor noastre sunt limitate, personalul trebuie să identifice prioritățile și să ofere serviciile care ar corespunde necesităților comunității și ar aduce beneficii tuturor părților – bibliotecii, comunității și persoanelor dezavantajate. Procesul de planificare și documentul final nu trebuie să fie foarte lung, extins sau complicat. Extinderea efortului de planificare depinde de personalul pregătit și dispus și resursele bugetare disponibile.

Planificarea este un exercițiu managerial continuu de estimare, previziune, stabilire a scopurilor și obiectivelor, de implementare și evaluare. Biblioteca care menține acest circuit de planificare poate scoate în relief variate aspecte la diferit interval de timp. Or, numai după examinarea (scanarea) comunității din punct de vedere demografic, biblioteca poate decide asupra cărui grup își va focusa atenția. Volumul de muncă și efortul investit la fiecare fază depinde de bibliotecă, resursele sale și de experiența anterioară de planificare. Dar nu contează mărimea bibliotecii, importante sunt cunoașterea bibliotecii și comunității, necesitățile înainte de a decide cum să fie satisfăcute optimal.

Planul în sine poate fi mic, scurt și destul de simplu, să cuprindă o pagină sau puțin mai mult, importante să fie foarte clar stipulat cum persoanele dezavantajate vor beneficia de bunurile bibliotecii, să se fixeze exact timpul și locul activității.

Indiferent de mărimea exactă a bibliotecii și de volumul efortului, planificarea activității pentru persoanele dezavantajate trebuie să includă următoarele șapte faze.

Faza 1: *Cercetarea bibliotecii*

În această fază, managerii de biblioteci, bibliotecarii răspund la următoarele întrebări:

- cine utilizează biblioteca (care grupuri sociale, indivizi dezavantajați);
- ce bariere întâmpină persoanele dezavantajate în utilizarea bibliotecii (facilități, colecții, servicii);
- are biblioteca servicii special destinate persoanelor dezavantajate;
- ce servicii sunt solicitate.

Abordări posibile:

- examinarea statisticii bibliotecii – colecții, servicii, utilizatori, indicatori de performanță obținuți;
- compararea cu alte biblioteci (în cazul când biblioteca este o filială a unui sistem mai mare se compară cu alte filiale sau cu rezultatele generale ale rețelei);
- consultarea politicilor bibliotecilor publice (nivel internațional – Linii directoare IFLA pentru dezvoltarea serviciilor în bibliotecile publice, nivel național și local, dacă sunt).

Faza 2: *Cercetarea (scanarea) comunității*

În această fază se cercetează și se identifică:

- componența demografică a comunității, grupurile de persoane dezavantajate reprezentative;
- ce instituții și ONG-uri, agenții comunitare furnizează servicii persoanelor dezavantajate;
- ce servicii comunitare sunt disponibile pentru persoanele dezavantajate;

➤ ce tendințe comunitare, naționale, sociale trebuie luate în considerație în procesul de planificare.

Abordări posibile:

➤ consultarea datelor demografice furnizate de departamentul statistică, de autoritățile publice locale, rezultatele recensământului, statistici ale instituțiilor medicale, educaționale;

➤ verificarea listelor instituțiilor sociale, ONG-urilor persoanelor dezavantajate, asociațiilor de profil, agențiilor cu profil social, de caritate sau specializate;

➤ consultarea politicilor sociale europene, naționale, locale, politicilor biblioteconomice.

Faza 3: Cercetarea și identificarea necesităților persoanelor dezavantajate

La această fază se caută răspunsuri la următoarele întrebări:

➤ ce necesități nu sunt satisfăcute, care-s cele mai importante?

➤ sunt materiale sau servicii pe care biblioteca le poate oferi pentru o mai bună satisfacere a necesităților persoanelor dezavantajate?

➤ ce bariere există în utilizarea bibliotecii de persoanele dezavantajate?

Abordări posibile:

- studierea instituțiilor, agențiilor sociale care lucrează cu persoanele dezavantajate utilizând următoarele metode: interviuri personale; interviuri telefonice; chestionare e-mail; ședințe de grup;

- studierea necesităților și intereselor persoanelor dezavantajate utilizând aceleași metode.

Faza 4: Analiza informației colectate și identificarea programelor, serviciilor pentru satisfacerea necesităților persoanelor dezavantajate

În această fază se caută răspunsuri la următoarele întrebări:

➤ care sunt necesitățile cele mai importante;

➤ ce necesități ar putea biblioteca acoperi;

➤ ce abilități de personal, materiale și facilități solicită bibliotecii rezolvarea necesităților identificate;

➤ care ar fi prioritățile bibliotecii în servirea persoanelor dezavantajate;

➤ care sunt instituțiile, ONG-urile, agențiile cu care bibliotecă poate colabora în realizarea priorităților.

Abordări posibile:

➤ analiza datelor demografice și trecerea în revistă a serviciilor curente și a necesităților exprimate;

➤ evaluarea diferenței dintre serviciile curente și necesitățile exprimate;

➤ implicarea personalului bibliotecii, reprezentanților persoanelor dezavantajate, agențiilor, instituțiilor pentru a prezenta constatările generale la care s-a ajuns;

➤ utilizarea conversațiilor informale, interviurilor, comisiilor de experți, e-mail-urile pentru a obține cât mai multe sugestii, aprecieri, recomandări, expertizări, recenzări.

Faza 5: Elaborarea planului

Înainte de a elabora planul trebuie să se răspundă la următoarele întrebări:

➤ cine va scrie planul, cine îl va corecta, cine îl va recenza;

➤ ce beneficiu vor primi persoanele dezavantajate, dacă bibliotecă va furniza serviciile (**Scop**);

➤ care sunt activitățile bibliotecii pentru realizarea scopului (**Obiective**);

➤ ce strategii specifice va aplica bibliotecă pentru realizarea scopului și a obiectivelor (**Activități**).

Faza 6: Evaluarea impactului

În această fază responsabilii de scrierea planului răspund la următoarele întrebări:

➤ cum va verifica bibliotecă procesul de implementare și dezvoltare, cine va fi responsabil?

➤ sunt activitățile planificate orientate spre realizarea scopului și obiectivelor?

➤ ce probleme au fost întâlnite?

➤ cum poate bibliotecă să le îmbunătățească, ce trebuie schimbat?

Faza 7: *Promovarea activităților planificate, comunicarea planului comunității*

Realizarea acestui deziderat cere răspunsuri la următoarele întrebări:

➤ cine trebuie să audă, să știe despre planul bibliotecii. În incinta bibliotecii – personalul, administrația, fondatorii, tutorii. În afara bibliotecii – persoanele dezavantajate, persoanele implicate în procesul de planificare, utilizatorii bibliotecii, organizațiile comunitare, autoritățile locale. Adoptarea planului de către consiliul de administrație este o procedură formală sau una dezirabilă?

➤ ce trebuie comunicat?

➤ care-i cea mai bună cale de a transmite mesajul în afară?

Abordări posibile:

➤ potriviți mesajul la audiență;

➤ utilizați formate adecvate (tipar mărit, audio);

➤ vorbiți despre munca efectuată, prin prezentări la diferite ședințe ale personalului, ale comunității biblioteconomice, interviuri media, discursuri la conferințe;

➤ scrieți memorii, press-relises, rapoarte, publicații, expuneri, prezentări.

Evaluarea, măsurarea progresului

Evaluarea este o parte importantă a procesului de planificare. Scopul clar și obiectivele măsurabile stabilite în procesul planificării pot indica oricând dacă biblioteca merge în direcția corectă, dacă realizează activitățile preconizate.

Este programul elaborat eficient sau cere rectificări, schimbări mici sau de esență? Ce îmbunătățiri pot fi făcute? Înregistrează biblioteca progrese în realizarea scopului și obiectivelor? Este scopul unul bun de urmat și dezvoltat mai departe? La toate aceste întrebări răspunde evaluarea planului.

O evaluare este și un bun și foarte important instrument de comunicare. El oferă informații pentru cetățeni, pentru persoanele dezavantajate ca să știe ce realizează și cum se implică

biblioteca în comunitate, cum susține și dezvoltă diversitatea comunitară. Ca instituție publică, biblioteca are nevoie să demonstreze impactul investițiilor publice, comunitare în dezvoltarea serviciilor informaționale.

Elaborarea programului de evaluare și obiectivelor măsurabile în procesul planificării serviciilor pentru persoanele dezavantajate trebuie să fie dezirabile. Unul din argumente ar fi că bibliotecile nu întotdeauna pot colecta statistici ale utilizatorilor, bazate pe necesitățile persoanelor dezavantajate iar utilizatorii cu necesități speciale nu sunt ușor de identificat. Alt aspect este că progresul poate fi abia sesizabil, iar grupurile pe care le-a identificat biblioteca sunt marcate de o atitudine stigmatizantă față de bibliotecă, precum ca „biblioteca nu este pentru ei în virtutea barierelor ce le întâlnesc, în virtutea stereotipurilor create”. De aici putem afirma că este foarte important să determinăm eficiența programelor, serviciilor și să le comunicăm comunității.

Dar cum se realizează aceasta?

În primul rând, nu identificăm și planificăm măsuri foarte greu de colectat și realizat. Facem procesul de evaluare cât mai simplu, ușor și corect posibil. Personalul bibliotecii se gândește, în primul rând, la metodele deja utilizate de bibliotecă și la cele care pot fi aplicate.

Dacă biblioteca nu a colectat informațiile necesare recent, cum să le puteți obține? Un procedeu important managerial este comparația statisticilor, care este și un aspect important al evaluării. Colectarea datelor de bază se efectuează înainte de a începe procesul de evaluare. Asigurați-vă că măsurile alese de bibliotecă ajută biblioteca să-și determine dezvoltările în realizările scopului.

Liniile directoare „*The New Planning for Results*” (2001) ale Asociației Bibliotecilor Americane evidențiază trei tipuri de bază de măsurători:

1. Numărul de persoane care utilizează programul sau serviciul planificat care include:

- numărul total al diferitor utilizatori care au beneficiat de serviciu, program

- numărul total de câte ori a fost utilizat serviciul, programul.

2. Cercetarea sociologică a persoanelor care au utilizat serviciul, programul (interviuri, boxa de idei, grupuri-țintă, sondaje, discuții)

3. Numărul de tranzacții ale serviciilor oferite de bibliotecă (circulație colecții speciale, parte a colecției, tranzacțiilor de referințe).

La evaluare ne gândim chiar când scriem obiectivele. Ne întrebăm: Cine trebuie să colecteze datele necesare, când trebuie colectate informațiile și cum trebuie să le colectăm?

Când scriem obiectivele, includem următoarele trei elemente (după Nelson, 2001):

- Măsura

- Standardul cu care vom compara măsura

- Data (termen, timpul) până când se va realiza standardul.

Vom încerca în continuare să exemplificăm, prin apropiere de circumstanțele locale, fiecare din cele trei măsurători:

1. Numărul de utilizatori serviți

1.1. Până la 15 decembrie 2005 (**data**), tot personalul bibliotecii „Transilvania” - 20 de bibliotecari (**standard**) vor dobândi cunoștințele necesare referitoare la persoanele dezavantajate, la grupurile sociale identificate ca potențiali utilizatori printr-un program comprehensiv de training (**măsură**).

1.2. Zece familii social vulnerabile (**standard**) vor beneficia de programul de instruire tehnologică (**măsură**) pe parcursul lunii iunie 2005 (**data**).

1.3. Treizeci de copii cu handicap de însușire (**standard**) vor fi implicați în programul „Poveștile verii” (**măsură**) în perioada 5 iunie - 5 august 2005 (**data**).

2. Eficiența serviciilor furnizate

2.1. 75 de procente din copiii (**standard**) participanți la programul „Trec clasa cu biblioteca „Ovidius” (**măsură**), în

perioada 1 septembrie - 31 decembrie 2005 (**data**), își vor îmbunătăți situația academică.

2.2. Până la 31 decembrie 2005 (**data**), 90 procente de utilizatori (**standard**) vor fi satisfăcuți de eliminarea barierelor de acces (**măsură**), realizată la filialele Bibliotecii Publice Cahul.

2.3. Pe parcursul vacanței de primăvară (1 – 14 martie) (**data**), două grupuri de copii din familii monoparentale (**standard**) vor însuși tehnica origami în cadrul unui curs special la Ludotecă (**măsură**).

3. Tranzacții

3.1. Biblioteca va expedia prin e-mail (**măsura**), până la sfârșitul anului de referință (**data**), în medie câte 50 de referințe (**standard**) la cererea persoanelor dezavantajate.

3.2. Circulația fondului de povești (**măsură**) va crește cu 10 procente (**standard**) pe parcursul vacanței de vară (**data**).

3.3. Până în 1 iunie 2006 (**data**) biblioteca „O.Ghibu” va efectua zilnic câte 10 telefoane (**standard**) membrilor clubului „Vârsta de aur” prin programul „Alo, Biblioteca!” (**măsură**).

Măsura, data, standardul sunt componente ale evaluării și măsurării rezultatelor obținute.

Managementul implică diferite activități, cum ar fi realizarea de planuri, alocarea de resurse, rezolvarea de probleme, luarea de decizii, supravegherea de operații și menținerea controlului, fiecare dintre ele părând la prima vedere un munte imposibil de cucerit. Dar toate acestea pot fi simplificate și atunci fiecare devine un mușuroi ușor de abordat.

Acesta este un proces circular - și fiecare funcție managerială depinde de îndeplinirea cu succes a celorlalte. Fiecare dintre ele formează o parte a unui cerc care este repetat în mod continuu. În cazul managementului serviciilor pentru persoanele dezavantajate elementele acestui cadru sunt: consultare, elaborarea politicilor, elaborarea planurilor, susținerea designului inclusiv, instruirea personalului, marketing-ul activităților, resurselor, controlul calității, auditul accesului.

Auditul accesului

Sintagma „auditul accesului” este acum universal utilizată pentru a descrie procesul prin care este evaluată accesibilitatea unui local sau a unei organizații sub aspectul utilizării fără dificultate de către persoanele dezavantajate.

Autorizarea unui audit înseamnă crearea unei mape-rute a schimbării cu un imparțial punct de vedere asupra faptelor pe care biblioteca le face bine și atenționează unde sunt necesare și trebuie să reflecte schimbări.

Auditul este un instrument foarte valoros pentru și în procesul de prioritizări. Aduce observații detașate și experimentate referitoare la practici și proceduri, servicii și facilități, la sedii, localuri etc.

Utilizarea eficientă a auditului

Raportul auditului trebuie să reflecte o sinteză a necesităților specifice, care urmează a fi rezolvate. De cele mai multe ori această se referă la spațiile publice, dar o atenție sporită trebuie să fie acordată la servicii, informare, politici, practici, proceduri. Raportul poate avea 2-3 pagini de sumar, dar, de fapt, este bine ca el să fie un manual bine structurat, indexat, cu referințe, ilustrații, recomandări prioritizate (depinde de mărimea bibliotecii și de volumul de muncă prestat persoanelor dezavantajate).

Raportul auditului trebuie să fie unul din instrumentele bibliotecii pentru schimbare. Pentru a obține un audit lucrativ pentru bibliotecă, conducerea trebuie să știe cum îl va realiza și cine îl va realiza. Un rezumat clar și comprehensiv a ceea ce dorește biblioteca ar fi un esențial punct de pornire. Investirea resurselor și timpului suficient pentru procesul de audit și implementarea recomandărilor sunt ingrediente-cheie ale succesului.

Argumente în favoarea declanșării auditului

Obiectivul auditului este îmbunătățirea accesului prin motivarea schimbării. Declanșarea unui audit servește ca instrument pentru:

Respectarea legislației cu privire la acces: În ultima vreme legislația internațională, documentele ONU, europene cer revizui-

rea politicilor, practicilor, procedurilor, ajustarea serviciilor la necesitățile persoanelor dezavantajate, cer planuri de înlăturare a barierelor sau de atenuare, planuri și politici de acces.

Finanțarea accesului: Orice îmbunătățire a accesului, a serviciilor publice necesită mijloace financiare. Biblioteca bifează activitățile, facilitățile care necesită îmbunătățire, fortificare, extindere și indică sursele de finanțare – care activități pot fi susținute doar din bugetul bibliotecii, pentru care activități se va cere buget suplimentar, care activități pot fi suportate de sponsorizări, care probleme pot fi rezolvate prin proiecte.

Dezvoltarea strategiilor de accesibilitate: Înainte de elaborarea unei strategii, sau a unei politici de acces, informați-vă despre acces, persoane dezavantajate, despre ceea ce se realizează în domeniu, ce face deja biblioteca dvs., ce vă propuneți pentru viitor.

Demonstrarea necesității și importanței accesului: Bibliotecarii știu, cunosc barierele de acces – din relația cu utilizatorii dezavantajați, din cunoștințele lor despre dizabilitate și acces – dar nu sunt în stare să convingă decidenții de importanța lichidării lor. Auditul oferă un punct de vedere imparțial (realizat de o comisie din afara bibliotecii) și poate influența fondatorii de necesitatea îmbunătățirii accesului.

Identificarea punctului de început: Multe biblioteci sunt dispuse și se angajează în îmbunătățirea serviciilor, accesului, dar sunt copleșiți de localuri imposibil de îmbunătățit, de insuficiența de resurse, timp și personal calificat. Auditul ajută bibliotecile în acest caz să prioritizeze acțiunile. Mai mult, auditul punctează acțiunile care pot fi realizate imediat, cele care pot fi realizate fără mari costuri și investiții și pe cele pe care bibliotecarii le pot îmbunătăți prin schimbarea simplă a rutinei și mediului.

Ce poate acoperi auditul ?

În funcție de decizia bibliotecii, de ce dorește și are nevoie, auditul poate să acopere o parte sau toate ariile ce urmează:

➤ Informarea utilizatorilor, comunităților, publicitatea

- Spațiile publice
- Ariile personalului
- Servicii și facilități
- Colecții, stocuri, expoziții
- Evenimente, activități, programe
- Politici, proceduri, practici.

Informația și publicitatea urmărește:

➤ Cum biblioteca își face publicitate la servicii și acces și cum informează persoanele dezavantajate?

➤ Dacă informația despre accesul pentru dizabilitați se include în posterele, materialele de publicitate pentru publicul general?

➤ Dacă are biblioteca un ghid de acces, sau pliant?

➤ Dacă publicitatea bibliotecii este proactivă, incluzivă?

➤ Dacă biblioteca furnizează informații în formate alternative și în care anume?

➤ Dacă pagina Web a bibliotecii este accesibilă, oferă opțiuni pentru cei cu deficiente de vedere, dacă furnizează acces la informații pentru persoanele dezavantajate?

Spații publice

Acest compartiment al auditului scoate în evidență situația existentă și respectarea cerințelor referitor la:

➤ Intrări, arii de recepționare

➤ Puncte de referință, săli de lectură, arii pentru expoziții

➤ Săli pentru activități

➤ Lifturi și ieșiri de rezervă

➤ Mobilitate în jurul bibliotecii

➤ Signaj și orientare în incinta și în afara bibliotecii

➤ Iluminare, coloristică și contraste texturare

➤ Acustica, lupe de mărire a textului, sisteme cu sunet

➤ Bariere de acces care afectează mobilitatea, de vedere, de auz, de comunicare și necesitatea utilizatorilor de a se așeza și relaxa.

Spații pentru personal se referă la inspectarea și evaluarea:

➤ Tuturor ariilor utilizate de personal

➤ Ce trebuie să schimbe biblioteca ca să poată oferi un mediu de muncă sigur, accesibil, în cazul când în statele bibliotecii sunt angajate persoane dezavantajate.

Colecții, stocuri, expunerea materialelor urmărește:

➤ Designul rafturilor, polițelor, panourilor, vitrinelor pentru expoziții

➤ Accesibilitatea la ele

➤ Disponibilitatea formelor alternative de acces (tururi audio, Braille)

➤ Aranjarea materialelor de referință și pentru împrumut în formate alternative.

Evenimente și activități – compartimentul evaluează:

➤ Resursele, formele incluzive de acces la evenimentele bibliotecii ca traducerea prin limbajul semnelor, video/titre, mărirea informației pe ecran

➤ Dacă evenimentele, activitățile se desfășoară în încăperi accesibile

➤ Cum se face publicitate acestor evenimente.

Politici, proceduri, practici

Compartimentul evaluează cadrul legal și politic al bibliotecii și se refera la:

➤ Siguranța sănătății și securității utilizatorilor, evacuarea antiincendiară

➤ Existența Politicii sau planului de dizabilitate al bibliotecii

➤ Informația, instruirea personalului și servirea publicului

➤ Politici de selecție și achiziție a stocului, politicile de expunere în standuri și vitrine, expoziții

➤ Politici de recrutare și pensionare și oportunități egale

➤ Consultații și implicări ale persoanelor dezavantajate

➤ Accesul persoanelor dezavantajate este susținut de managementul de vârf al instituției?

Auditarea edificiilor, localurilor, serviciilor, politicilor și practicilor, realizat de un auditor expert, sau de un grup de experți competenți este cea mai eficientă cale de a demonstra an-

gajamentul bibliotecii de a oferi resurse incluzive și acces deplin persoanelor dezavantajate.

Auditul furnizează personalului informațiile de care au nevoie pentru a planifica activitatea, a onora cerințele legale și îi scutește de reacțiile negative ale utilizatorilor referitoare la lipsa accesului. Dacă însă biblioteca are un plan de acces, o politică de acces, auditul este o practică bună de a evalua eficiența lor.

Dacă biblioteca dorește să afle ce gândesc și persoanele dezavantajate despre acces, atunci poate implica, preliminar sau paralel cu desfășurarea auditului, persoanele dezavantajate prin consultări cu ele sau prin sondarea părerilor lor. Altă cale este să se includă în comisia de audit și un reprezentant al persoanelor dezavantajate. Astfel vom putea puncta mai veridic perspectiva serviciilor pentru persoanele dezavantajate și vom putea dezvolta abilitățile necesare pentru aceasta.

Planificarea

Elaborarea viziunii

Planificarea înseamnă a privi în viitor și a decide ce vrem să obținem din relația cu acest grup sau pentru acest grup (unde vrem să ajungem). Nu este însă un lucru asupra căruia ne repezim și îl facem pur și simplu. Succesul unei biblioteci este determinat de stabilirea corectă a direcției în care se îndreaptă. Direcția corectă poate fi identificată doar elaborând o strategie.

Managementul strategic este procesul de adaptare a bibliotecii la mediul extern și dezvoltarea competențelor și capacităților necesare pentru a asigura derularea acestui proces la un nivel profesional. Elaborarea strategiei este o componentă de bază a managementului strategic. Principalul rol al managementului strategic este de a asigura respectarea misiunii și echiparea bibliotecii pentru realizarea potențialului său în viitor. Managementul strategic în domeniul biblioteconomic este subdezvoltat atât la nivel practic, cât și teoretic.

Procesul de elaborare a strategiilor este o activitate intuitivă și neformală, iar bibliotecarii aproape nu participă la acest

proces. Managerii în domeniul biblioteconomic se mai confruntă și acum cu probleme apărute în urma prăbușirii sistemului sovietic și anume, reducerea finanțării de stat, păstrarea modelelor birocratice, structurilor neproductive. Analiza proceselor de planificare în bibliotecile din RM ne permite să afirmăm că elaborarea strategiilor se efectuează intuitiv, fără a analiza posibilitățile profesionale și metodologice. Bibliotecile utilizează trei metode tradiționale: (1) planificarea anuală, (2) elaborarea programelor, (3) inițiativele *ad-hoc*.

Piatra de temelie a managementului strategic îl constituie misiunea bibliotecii. Însă nu toate bibliotecile și-au elaborat o misiune. Mai mult de atât, bibliotecile confundă misiunea cu funcțiile bibliotecii. Din aceste considerente vom discuta despre misiune în relația bibliotecă-persoanele dezavantajate.

Schimbările care se produc în comunitate și influențează activitatea bibliotecii, precum și complexitatea procesului managerial și nevoia de a exprima valorile culturale, sociale în care crede instituția bibliotecară, determină necesitatea unei misiuni. Nu-i de ajuns să avem elaborate planuri, scopuri, obiective, reglementări. Ele sunt doar instrumente utile, dar nu pot oferi managerilor de bibliotecă modele pe care să-și bazeze activitățile de luare a deciziilor, motivarea personalului pentru a atinge performanțele propuse, determinarea personalului să dorească să efectueze munca de realizare a strategiilor.

Misiunea poate fi formulată doar în câteva propoziții, dar poate conține și câteva alineate. După Igor Ansoff, savant american, misiunea este o listă de aspirații la care tinde biblioteca, de comun acord cu toate părțile interesate.

Alt savant american, Peter F. Drucker consideră că organizația care activează fără a avea o misiune clară, își va dispersa în mod ineficient activitatea.

Misiunea duce la succes numai într-o organizație bazată pe valori, consideră savantul canadian Henry Mintzberg, specialist în managementul strategic.

Câteva sugestii practice privind elaborarea unei misiuni incluzive a bibliotecii:

➤ Misiunea trebuie să fie unică, originală, valoroasă. Primul pas în elaborarea misiunii trebuie să fie determinarea cuvintelor-cheie – *comunitate, incluziune, diversitate*.

➤ Misiunea trebuie să-i inspire pe bibliotecari, pe fondatori, pe utilizatori, altfel nu va fi decât un instrument tehnic.

➤ Misiunea trebuie să fie puțin abstractă, filozofică, de perspectivă (cel puțin 5 ani).

➤ Misiunea trebuie să specifice grupurile-țintă și să determine relația dintre bibliotecă și mediul extern.

➤ Misiunea trebuie să stipuleze tipul de comportament specific pentru angajații bibliotecii, bazat pe un cadru comun de valori.

Misiunea se deosebește de viziune. Misiunea exprimă un angajament al bibliotecii față de comunitate și utilizatorii ei. Viziunea exprimă propria opinie a managerului asupra viitorului bibliotecii, în cazul nostru, asupra viitorului serviciilor pentru persoanele dezavantajate. Viziunea și misiunea sunt instrumente de bază ale gândirii strategice a bibliotecii referitoare la persoanele dezavantajate.

Dacă, cum se consideră, viziunea este tabloul idealizat al zilei de mâine, mâine va ajunge doar o bibliotecă incluzivă, o bibliotecă accesibilă. O viziune incluzivă clădește viitorul bibliotecii, în care indiferent de necesitățile speciale, toate persoanele pot găsi următoarele:

- Acceptanță
- Respect
- Aprecieri
- Independență
- Oportunitatea de a studia, învăța și munci
- Acces egal și convenabil la servicii.

Viziunea generală, incluzivă a unei biblioteci se realizează în viziuni specifice pentru fiecare grup identificat. Oferim câteva exemple de formulări ale viziunilor specifice:

PERSOANELE INSTITUȚIONALIZATE VOR GĂSI:

➤ Acces ușor la și să cunoască despre spectrul larg de servicii bibliotecare și varietatea materialelor informaționale, educaționale și recreaționale;

➤ Resurse și abilități de instruire și suportul de care au nevoie ca să poată supraviețui cu succes în comunitățile lor instituționalizate.

PERSOANELE ÎNAINȚATE ÎN VÂRSTĂ VOR GĂSI:

➤ Resurse, servicii și suportul de care au nevoie pentru a trăi cât mai independent posibil;

➤ Un mediu sigur, fără obstacole;

➤ Oportunități recreaționale, educaționale;

➤ O bibliotecă senzitivă la necesitățile lor, care ar încuraja contribuția și incluziunea lor în viața comunității;

➤ O bibliotecă și bibliotecari care le respectă patrimoniul lor cultural și furnizarea serviciilor bilinguale, dacă este nevoie.

PERSOANELE CARE TRĂIESC ÎN SĂRĂCIE VOR GĂSI:

➤ Servicii gratuite și acces abordabil la resursele informaționale;

➤ Oportunități educaționale, recreaționale;

➤ Sprijin copiilor în procesul educațional.

PERSOANELE CU DISABILITĂȚI VOR GĂSI:

➤ resurse și servicii și sprijinul de care au nevoie pentru a utiliza cât mai independent posibil aceleași opțiuni ca și persoanele fără dizabilități;

➤ oportunități educaționale egale pentru a obține educația adecvată, abilitățile necesare;

➤ atenție, respect, acceptanță și echitate.

MINORITĂȚILE LINGVISTICE ȘI CULTURALE VOR GĂSI:

➤ resurse în limbile lor materne;

➤ resurse pentru instruire în formate și limbi accesibile;

➤ toleranță, echitate;

➤ respect față de cultura, istoria, tradițiile lor;

➤ oportunități recreaționale și de loizir.

Planul strategic.

Odată ce au fost identificate necesitățile comunității, s-a imaginat viziunea, în funcție de componența grupurilor din comunitate, biblioteca poate elabora planul strategic.

Există șase strategii (recomandate de IFLA, ALA în baza documentelor internaționale), pe care bibliotecile le utilizează în planificarea accesului și serviciilor pentru persoanele dezavantajate. Strategiile răspund încercărilor de a înlătura barierele de acces la informațiile întâlnite în toate tipurile de biblioteci.

Barierele identificate în bibliotecile noastre le putem sistematiza în trei mari grupuri:

1. Acces inadecvat care include bariere fizice la edificiile bibliotecii, geografice, distanța și barierele de transport pentru a ajunge la bibliotecă;

2. Cunoștințe, cultura și climatul în comunitate și în bibliotecă. În afara bibliotecii barierele includ lipsa familiarizării cu serviciile de bibliotecă, limbaj și instruire limitate, atitudini despre utilizarea bibliotecii. În bibliotecă barierele includ lipsa bunăvoinței, deschiderii, personal neinformant, atitudinile birocratice, politici inflexibile de bibliotecă, incluziune foarte mică a persoanelor cu dizabilități în planificare și percepția că serviciile pentru persoanele dezavantajate sunt scumpe sau ineficiente.

3. Lipsa resurselor adecvate care includ materiale, programe, servicii, echipament, tehnologie și lipsa timpului rezervat personalului bibliotecii pentru această activitate.

Cele șase strategii care pot acoperi grupurile de bariere de mai sus urmează:

1. *Includerea persoanelor dezavantajate în activitățile bibliotecii;*

2. *Instruirea personalului;*

3. *Diversificarea serviciilor, materialelor, echipamentului;*

4. *Colaborare, cooperare;*

5. *Asigurarea accesibilității localurilor și dezvoltarea serviciilor extramuros;*

6. Marketarea bibliotecii.

Planul căpăta un contur clar doar când este pus pe hârtie. Odată pus pe hârtie, putem să sesizăm care-i sunt avantajele, neajunsurile, precum și punctele-cheie de care depinde îndeplinirea lui.

Planificarea este o parte componentă a activității noastre, și nu o opțiune întâmplătoare. Formularea unui plan nu trebuie să implice un efort enorm, dar nici nu trebuie să fie privită cu teamă.

Planul trebuie considerat ca un ghid care ne învață să găsim soluții la problemele cu care ne confruntăm.

Planificarea centrată pe persoană (PCP)

În ultimul timp tot mai eficientă se consideră planificarea centrată pe persoană în activitatea cu persoanele dezavantajate. PCP este un proces prin care *elaborăm, organizăm, furnizăm în funcție de ce este important în servirea utilizatorului din perspectiva ei/lui*. Aceasta cere ca întreg procesul de planificare a resurselor, serviciilor pentru persoanele dezavantajate să fie centrată pe persoană.

O astfel de abordare a planificării accentuează/evidențiază persoana ca pe un individ unic, iar planificarea susține fiecare individ să-și îmbunătățească calitatea vieții (însușirea unor abilități, cunoștințe, experiențe sociale).

Deci, PCP poate fi definit ca o cale prin care descoperi (1) ce vrea persoana să realizeze, (2) care sunt cerințele pentru a face aceasta posibil. Cu alte cuvinte, scopul general al PCP este *o bună planificare, care conduce la schimbări pozitive ale serviciilor și vieții oamenilor* (Ritchie, 2003).

Nu este o tehnică cu totul nouă de planificare, este o nouă abordare în biblioteci – spre un nou tip de planificare construită pe temelia unui set exact de valori și credințe, care sunt diferite de normele curente. Planificarea se focusează pe persoană și nu pe dizabilitate, sau serviciu. Opus dizabilității, PCP are caracter democratic, incluziv, comunitar, ajută la autoapreciere și autodeterminare personală, participare și schimbare a mentalității dizabilitate.

Este foarte important să reținem și să înțelegem că PCP nu înseamnă:

➤ evaluarea serviciilor sau a necesităților utilizatorilor persoanelor dezavantajate;

➤ planificarea individuală a serviciilor.

Principii-cheie ale PCP

1) PCP este planificare *din perspectiva* individuală a ei/lui/utilizatorului;

2) PCP necesită o *abordare creativă* a planificării care întrebă „ce este posibil?” mai întâi de „ce este disponibil?” (aceasta înseamnă că biblioteca trebuie să conecteze dorințele persoanei cu căile practice de realizare a lor)

3) PCP ia în considerație *toate* resursele disponibile pentru utilizatorul individual (el/ea) – nu se limitează la *ce este disponibil* prin sistemul de servicii existent (biblioteca identifică cel mai complet spectru de resurse disponibile pentru individ, această abordare se focusează pe cultivarea angajamentului împărtășit de a acționa inclusiv și a mișca persoana/individul de la dependență spre independență și ultimativ la interdependență cu comunitatea lui/ei/noastră)

4) PCP solicită *angajamente reale* și colaborarea tuturor participanților în proces (calitatea și efectele finale – ambele depind cel mai mult de participarea tuturor – familie, prieteni, bibliotecari, bibliotecă ca furnizor de servicii – care mizează pe PCP și văd finalizarea PCP ca pe o realizare, un rod obținut).

5) PCP este *o artă* – nu o știință (este văzut ca un proces care se desfășoară organic a cărui cheie este: (1) să folosim timpul ca să cunoaștem oameni și să construim relații și rapoarte, (2) să încurajăm atitudini flexibile și deschise la toți participanții în proces, (3) să ascultăm atent, să explorăm și încercăm diferite metode, căi și perspective, (4) să răspundem creativ, practic și rezonabil la ceea ce auzim, vedem, întâlnim).

6) Obiectivul PCP nu este elaborarea unui plan pentru o persoană dezavantajată, obiectivul este – de a face o reală, pozitivă diferență în viața cuiva.

PCP – metodologia de elaborare

De regulă, în bibliotecile noastre nu sunt mulți utilizatori dezavantajați/dizabilitați. Și nu pentru fiecare vom utiliza PCP. Dar pentru că această tehnică de planificare este nouă și încă nu se practică în bibliotecile noastre, ne vom opri mai amănunțit asupra metodologiei de elaborare, care include mai multe etape.

Crearea contextului pentru facilitarea elaborării sau formulării răspunsului la cerințele PCP este prima etapă și constă din câțiva pași:

I.I. *Stabilirea contextului* care constă în (1) activitate orientată spre a oferi prilej indivizilor cu dizabilități și tuturor celor care-i asistă de a spune cum vor ei să se realizeze, cum să-și trăiască viața și de ce fel de ajutor au nevoie pentru aceasta, ce oportunități și capacități ale bibliotecii care ar putea contribui pozitiv la doleanțele lor; (2) activitatea de expert a serviciilor pentru dizabilitați care cere dezvoltarea bunăvoinței și capacității de a vedea și în afară, în jur, de a fi informat și de a răspunde global la viziunile persoanelor dezavantajate și celor care-i asistă – familii, mentori; dezvoltarea abilităților de gândire centrată pe persoană; integrarea serviciilor în toate aspectele de design, dezvoltare, testare, furnizare și continuă evaluare și îmbunătățire a serviciilor lor), (3) activitatea generală de edificare a unei colaborări fructuoase cu societatea civilă în elaborarea serviciilor pentru persoanele dezavantajate în scopul beneficierii mai pline de ofertele comunității locale care se rezumă la: (a) identificarea persoanelor cărora le-ar plăcea ideea, (b) inițierea și furnizarea unor informații și sesiuni de training pentru oricine dorește să fie direct implicat, influențat sau contactat pentru sprijin, (c) identificarea căilor de colectare a informațiilor despre schimbările care trebuie făcute ca să sprijine PCP, (d) stabilirea grupului de lucru a proiectului (este proiect, nu?) care va încerca câteva strategii de promovare PCP în context.

I.II. *Clarificarea și stabilirea responsabilităților* – în special conducătorul procesului de PCP la nivel general și individual – și identificarea instruirii și ajutorului de care au nevoie.

I.III. *Identificarea facilitatorului de plan* – și asigurarea că este instruit adecvat, are experiența necesară (acesta poate fi bibliotecarul, unul din părinți, îngrijitorul, tutorele, oricine este interesat și dornic să ajute).

I.IV. *Stabilirea mecanismelor pentru susținerea procesului continuu de comunicare, management al planului, monitorizare, evaluare, revizuire și elaborare a PCP.*

II. Etapa a doua, *Schimbările principale*, se referă la schimbările generate de diferență dintre realitatea curentă standardizată și viitorul dezirabil personal individualizat și anume: (1) necesitatea de a înțelege noua formă de planificare, (2) PCP prezintă un număr de schimbări pentru personalul bibliotecii care este sincronizat cu forma standardizată de planificare și anume: adoptarea de către personal a unei abordări flexibile și responsabile de interacțiune cu oamenii, necesitățile și circumstanțele mereu în schimbare, ghidate, mai întâi de toate, de practici de calitate decât de standarde, (3) cerințele pentru o abordare colaborativă vizavi de indivizi, servicii și rețeaua comunitară, (4) riscuri și lecții – este important să conștientizăm că practicarea PCP depinde de mulți factori exogeni și există posibilități de devieri, de insucces, dar aceste incidente vor fi lecții pe care le vom învăța, vom ajusta, corecta, lucruri care se întâmplă când implementezi ceva prima dată.

III. *Elaborarea planului*, este a III-a etapă.

III.I. *Planul*

PCP poate include descrierea individului, persoanei, trecutul și prezentul, viziunea pozitivă despre viitorul său (pe termen scurt, mediu, sau de lungă durată) împreună cu un plan de acțiune cu un scop pe care vrea să-l realizeze în viitor.

Componentele tipice ale unui bun PCP (Howell, 2004, Helen Sanderson, 2005) includ descrierile despre: (1) persoană – capacitățile, capabilitățile, punctele vulnerabile pe care persoana le evidențiază, admiră sau sunt importante pentru el, (2) ce merge bine și ce nu funcționează în prezent în viața lui, ce vrea și de ce să schimbe, (3) ce vrea persoana pentru viitor și

cum vrea să fie sprijinită, (4) schimbările specifice care se cer pentru a realiza doleanța, cum se vor produce, de către cine și când – strategii generale, servicii, activități specifice, detașate de puncte de acțiune SMART (*deștept* din engleză și se descrie astfel: **S**pecific, **M**ăsurabil, **A**chiziții **R**elevante, **T**emporal Ancorat), (5) cum va fi pus în acțiune și revizuit.

Componentele PCP nu sunt bătute în cuie, nici standardizate. PCP poate fi elaborat în forma în care credem că va fi realizat cu adevărat, principalul să fie orientat: (1) să ajute să îmbunătățească viața persoanei în direcția pe care o vrea – educație, îmbunătățirea situației academice, realizarea unui program de lecturi etc.; (2) să contribuie la construirea locului lui personal în comunitate, (3) să ajute comunitatea să-l primească, aprecieze, valorizeze.

PCP poate avea formă de prezentare diferită. Poate fi ca un manual, ghid, agendă, album, panou, afiș etc. – în forma pe care o vrea, o solicită persoana implicată.

Important este ca planul să fie din când în când revizuit, ajustat ca să reflecte schimbările persoanei și ale circumstanțelor.

III.II. *Activități-cheie*

Procesul de elaborare a PCP constă dintr-un număr de activități-cheie și anume: (i) familiarizarea (cu oricine și orice ce este important pentru individ și proces), (ii) luarea deciziilor și planificarea acțiunilor (ce priorități, cu ce opțiuni se leagă pentru o acțiune importantă, ce acțiuni și când), (iii) elaborarea strategiei de realizare progresivă și revizuire.

III. *Resurse*

Resursele pentru realizarea PCP se împart în două mari categorii: sociale și servicii. Sociale includ familiile, prietenii, alte persoane implicate. Resursele și serviciile includ finanțări, facilitatori – bibliotecari, consultanți, alți specialiști în domeniu și furnizori de servicii ca biblioteca.

IV. *Monitorizare și evaluare*, este etapa a IV-a.

În contextul PCP monitorizarea și evaluarea sunt foarte importante pentru a stabili ce merge și ce nu, pentru planificarea de viitor. De regulă, toți cei implicați în PCP aplică diferite

forme de evaluare internă. Pentru a ști mai mult despre cum să utilizeze PCP în comunitate se efectuează evaluare externă, de instituții și membrii comunității. Ambele evaluări și monitorizări servesc ca recomandări pentru a obține o perspectivă obiectivă a procesului, a planului și feed-back-ului.

Sunt două aspecte cheie ale PCP, care cer monitorizare și evaluare: (i) Planul (pentru că este mijlocul prin care persoana vrea să-și atingă scopul), (ii) Programele, procesele, structurile adiționale (pentru că sunt mijloace care generează un bun plan, centrat pe persoană și care îl pune în acțiune).

Concluzii

Realizarea unui program de servicii de bibliotecă pentru persoane dezavantajate ridică probleme multe și complexe. Problemele și obstacolele în difuzarea serviciilor și produselor pentru persoanele dezavantajate se evidențiază în patru grupuri, de care managementul de vârf este direct responsabil:

1) Probleme generate de diversitatea necesităților utilizatorilor dezavantajați, de necesitatea anumitor moduri și formate de comunicare a informațiilor, de necunoașterea activității și posibilităților bibliotecii.

2) Probleme generate de lipsa sau insuficiența mijloacelor financiare, care influențează și limitează accesibilitatea serviciilor de informare, calitatea și cantitatea de resurse achiziționate, calitatea și numărul de servicii, gratuitatea lor.

3) Probleme generate de lipsa tehnicii necesare, echipamentelor, necunoașterea formelor (de) și modalităților de acces al persoanelor dezavantajate la informații, care limitează cantitatea și calitatea serviciilor oferite.

4) Probleme generate de politica instituțională care influențează atitudinea personalului, tratarea îngustă a accesibilității, lipsa misiunii, valorilor incluzive, lipsa politicilor la nivel instituțional cu referire la servicii și acces, lipsa contactului cu comunitatea, absența activității de marketing (cunoașterea și analiza comunității, grupurilor sociale excluse, necunoașterea necesităților reale ale membrilor comunității, promovarea serviciilor)

O gândire pozitivă, o gestiune creativă, dinamică, inteligentă poate să rezolve sau să diminueze considerabil aceste probleme.

Oricum, abordarea oricărui aspect trebuie să fie rezonabilă și realistă pentru că există o mare distanță între aspirații și posibilități. Pentru a reuși, managerul trebuie să creeze o cultură instituțională incluzivă, o cultură de conștientizare că fiecare serviciu poate fi derulat cu succes.

Important pentru constituirea acestei culturi este un număr de factori-cheie:

- Prioritatea și angajamentul fondatorilor,
- Politicile, planul bibliotecii referitoare la persoanele dezavantajate,
- Sprijin managerial demonstrabil,
- Alocarea resurselor necesare,
- Delegarea personalului cu responsabilități pentru persoanele dezavantajate,
- Instruire comprehensivă a personalului,
- Atitudini față de responsabilitate pentru și înțelegerea necesităților persoanelor dezavantajate de către personalul bibliotecii.

În crearea culturii pozitive de conștientizare a persoanelor dezavantajate, managementul bibliotecii trebuie să încurajeze și să evidențieze aspectul social al persoanelor dezavantajate, accentuând că este mai degrabă o problemă socială decât una fizică, psihică, intelectuală.

Bibliografie:

1. Kulikovski, L. Prestarea serviciilor de bibliotecă pentru persoanele dezavantajate: Ghid. – Chișinău, 2000.
2. Kulikovski, L., Vulpe E., Ioncu O. PRO SENECTUTE. Ghid pentru pensionari și bibliotecari. – Chișinău, 2001. – 126 p.
3. Kulikovski, L. IFLA – promotor al activității cu persoanele dezavantajate // Magazin bibliologic. – 2001. – Nr. 1. – P. 18-22
4. Kulikovski, L. Persoane dezavantajate: Acțiunea afirmativă a bibliotecilor din învățământ. // Simposia Professorum: Seria Biblioteconomie. Informare. Documentare. – Chișinău, 2002. – P. 37-43.

5. Acces și servicii pentru persoanele cu handicapuri fizice și senzoriale. Linii Directoare PULMAN. – București, 2002. – P. 24-38.

6. McNeil, B., Johnson, J. Patron Behavior in Libraries: a Handbook of Positive Approaches to Negative situation. – ALA, 1995.

7. Olaisen, L., Lovnoiden, Il. The Innovative Library: Inovatiion theory Applied to Library Services. – Libri. – 1995. – Nr. 2. – P. 79-90.

8. De Candido, Grace Anne. Transforming libraries. Issue 8: Services to users with disabilities. – Wachington: Association of Research Libraries, 1999. – 29 p. www.arl.org/transform/disabilities/index.html

9. Howell, A. Developing a common framework for the introduction of person centered planing în sheltered workshoops – frst draft report from the working gruop, 2004.

10. Ritchie, R. People, plans and practicalities – achieving change through person centered planing. – Scotland: SHS. – 2003.

11. Kinsella, P. Individual service design – a training and practice guide. – UK: Paradigm, 2004.

12. Manchester Libraries Disability Action Plan, 2003 // www.manchester.gov.uk/libraries/services/dap.htm

13. Biblioteca publică: Linii directoare IFLA-UNESCO pentru dezvoltare. – Munchen, 2001. – 100 p.

14. Petrescu, V. Introducere în managementul de bibliotecă / V. Petrescu, O.M. Sachelarie. – Târgoviște: Ed. Bibliotheca, 2003. – 192 p.

Biblioteci publice care practică un management incluziv

www.bpl.org/central/acces.htm

www.brooklynpubliclibrary.org/library/services/specialprogram.htm

www.chipubliclib.org/012disability/disability.html

www.hpl.lib.tx.us/hpl/disabled.html

www.mpls.lib.mn.us/disability.asp

www.library.phila.gov/acces/

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A BIBLIOTECII

Natalia ZAVTUR,
lector superior

- **Definirea și importanța structurii organizatorice**
- **Structura de producție a bibliotecii**
- **Structura de conducere a bibliotecii**

Definirea și importanța structurii organizatorice

Una din funcțiile importante ale managementului este organizarea. Ea prevede ordonarea proceselor și activităților organizației în așa mod, încât să fie asigurată funcționarea ei normală. La baza organizării se află constituirea cadrului de desfășurare a muncii – a unei totalități de elemente și verigi care localizează segmentele muncii, determină locul și rolul oamenilor în organizație. Acest cadru se califică ca „structură organizatorică”.

Specialiștii în management folosesc diverse expresii pentru a identifica structura organizatorică: „schemă de repartiție a sarcinilor și responsabilităților”, „mijloc de divizare a muncii”, „cadru, în interiorul căruia sunt realizate sarcinile de conducere și producție” etc. Cel mai adesea se utilizează definiția care face trimitere la componentele structurii: „Structura organizatorică a firmei reprezintă ansamblul persoanelor și subdiviziunilor organizatorice constituite și interconectate astfel încât să asigure premisele organizatorice în vederea stabilirii și realizării obiectivelor previzionale” [9,30].

Majoritatea organizațiilor reprezintă structuri bazate pe componentele tradiționale: postul, funcția, compartimentul, nivelul ierarhic, ponderea ierarhică. Vom examina aceste categorii pentru a percepe în esență fenomenul structurii organizatorice.

Postul reprezintă ansamblul sarcinilor și obiectivelor, competenței și responsabilității atribuite salariatului la locul de muncă.

Prin sarcină se are în vedere cea mai mică unitate de muncă, o acțiune clar formulată, desfășurată după o procedură stabilă. Sarcinile se stabilesc pe o perioadă de timp îndelungată

și se repetă sistematic. De exemplu, sarcinile achizitorului de documente de bibliotecă sunt: alegerea furnizorilor, încheierea contractelor, efectuarea comenzilor, cumpărarea etc. Acestea se repetă pe parcursul anului și de la an la an.

Obiectivul este acțiunea măsurabilă care urmează să fie realizată într-o anumită perioadă de timp. În funcție de criteriul termenelor, obiectivele pot fi operative și strategice. Primele sunt prevăzute pentru perioadele – an, semestru, trimestru, lună; ultimele – pentru 3, 5, 10 ani.

Exemple de obiective ale achizitorului de documente:

- obiectiv anual: asigurarea achiziției de carte de referință în proporție de două procente la sută;

- obiectiv strategic: asigurarea dotării cu manuale a studenților în proporție de 2:1 pentru fiecare disciplină didactică.

În legătură cu sarcinile și obiectivele se utilizează noțiunile: *funcțiuni (funcții), activități, atribuții*. Acestea, de asemenea, se referă la ceea ce trebuie de realizat, dar vizează mai puțin posturile, mai mult – compartimentele și organizația în ansamblu.

Funcțiunea întrunește mai multe activități omogene determinând specializarea muncii. Funcțiile tipice ale organizației sunt: aprovizionare, cercetare-dezvoltare, de producție, administrativ-financiară, vânzare-realizare etc.

Activitatea este un ansamblu de atribuții de aceeași natură, care necesită cunoștințe anumite de specialitate. Activitățile de bibliotecă sunt: dezvoltarea colecțiilor, catalogarea, asistența informațională, servirea documentară, cercetarea bibliografică etc.

Atribuția reprezintă un ansamblu de sarcini identice necesare realizării unei părți dintr-o activitate. De exemplu, atribuțiile referitoare la catalogare sunt: descrierea bibliografică a documentelor, sistematizarea, sau crearea bazei de date electronice, sau constituirea și întreținerea cataloagelor tradiționale etc. Atribuirea adesea apare ca o componentă a postului, dacă salariatul îndeplinește simultan câteva sarcini înrudite.

Sarcinile și obiectivele prestabilite salariaților sunt individuale, însă interdependente. În organizație oamenii lucrează

împreună, fiecare aducându-și contribuția la realizarea activității de ansamblu. Integrarea în procesul unitar al muncii se produce prin lanțul de interconexiunii: sarcini→atribuții →activități→funcțiuni→obiective individuale și ale organizației ca întreg.

Competența sau autoritatea formală, altă caracteristică a postului, exprimă capacitatea angajatului de a îndeplini obiectivele, sarcinile și atribuțiile specifice postului de muncă. Ea se manifestă sub două aspecte:

- competența (acordată de către conducerea organizației) în vederea acțiunii asupra oamenilor sau procesului de muncă;
- competența profesională (cunoștințele+experiența) prevăzută de nomenclatoarele de formare profesională.

Competența de autoritate a unui șef de serviciu, de exemplu, prevede a da dispoziții subalternilor, a stabili metodele potrivite realizării obiectivelor serviciului, a controla calitatea rezultatelor muncii etc. Dar nu este în competența șefului să angajeze sau să concedieze personalul, să salarizeze, să dea ordine angajaților altui serviciu etc. Competența profesională a șefului de serviciu ține de cunoașterea teoriei și practicii domeniului de activitate condus, posedarea cunoștințelor de management, prezența unei bogate practici de specialitate etc.

Responsabilitatea, însușire a postului de muncă, este obligația ocupantului de post de a îndeplini obiectivele și sarcinile postului. De exemplu, salariatul este responsabil pentru exercitarea întocmai și la timp a obiectivelor individuale, asigurarea calității rezultatelor muncii, păstrarea bunurilor materiale etc.

Sarcinile, competența și responsabilitatea sunt reflectate în fișa postului, care reprezintă descrierea postului sub aspectul datoriei ce revin ocupantului de post, relațiilor postului cu alte unități ale organizației și cerințele necesare ocupării lui. Fișa permite fiecărui angajat să cunoască cu precizie ceea ce se cere de la el să realizeze. De asemenea, ea servește la evaluarea personalului, evaluarea posturilor, angajare.

Funcția, componentă a structurii organizatorice, este factorul de generalizare a unor posturi asemănătoare din punct de

vedere al competenței și responsabilității. De exemplu, funcția de șef serviciu de bibliotecă reprezintă caracteristica sistemică a posturilor: șef serviciu achiziție, șef serviciu catalogare, șef serviciu asistență informațională, șef serviciu relații cu publicul etc. Toți șefii serviciu au aceleași competențe și responsabilități: să planifice, să distribuie sarcinile personalului, să coordoneze activitățile, să controleze, să asigure disciplina muncii, să elimine erorile în muncă etc. Funcțiile pot fi de conducere și de execuție: director, director adjunct, bibliograf, bibliotecar etc. Evidențierea funcțiilor este importantă pentru situațiile în care se cer abordări în ansamblul stării lucrurilor în organizație.

Compartimentul, unitate a structurii organizatorice, rezultă din reunirea posturilor destinate îndeplinirii unor activități omogene. Se definește ca ansamblul persoanelor care desfășoară lucrări înrudite ce solicită cunoștințe de același timp și o tehnologie unică, amplasate într-un spațiu anumit, subordonate unui cadru de conducere. În biblioteci, compartimentele se identifică cu departamentele, serviciile, oficiile, birourile, atelierele, laboratoarele.

Relațiile organizatorice reprezintă legăturile dintre posturi, funcții și compartimente, fiind sugerate de natura muncii și contribuind la funcționarea organizației ca un tot întreg. Relațiile organizatorice pot fi:

- de autoritate – dintre șefi și subalterni;
- de cooperare – dintre componentele structurii în vederea îndeplinirii în comun a unor activități complexe;
- de control – dintre componentele înzestrate cu funcția de control și celelalte componente ale structurii;
- de reprezentare – dintre manageri și organizațiile obștești din cadrul întreprinderii sau persoane fizice și juridice din exterior.

Relațiile de coordonare din cadrul bibliotecilor sunt reflectate în planurile de coordonare sau planul de ansamblu al fiecărei instituții, fiind monitorizate de organe speciale de coordonare sau persoane investite cu așa funcție (managerii).

Nivelul ierarhic este componenta structurii organizatorice care determină plasarea pe linie orizontală a unităților organizatorice la aceeași distanță față de conducerea de vârf. Se deosebesc trei niveluri ierarhice de bază: superior, mediu și inferior; în cadrul lor pot fi și niveluri intermediare. Liniile ierarhice se delimitează în funcție de criteriile: ponderea sectorului de muncă în organizație sau a postului de conducere în sistemul de management; complexitatea muncii, volumul muncii, numărul personalului, aria competenței și a responsabilității.

În bibliotecile cu structura organizatorică dezvoltată se regăsesc nivelurile ierarhice:

- Direcția și administrația – nivel superior;
- Departamentele / serviciile – nivel mediu;
- Oficiile, subdiviziunile auxiliare – nivelul inferior.

Conducerea de vârf trebuie considerată Consiliul de administrație.

Ponderea ierarhică reprezintă numărul de angajați subordonați unui singur cadru de conducere; se impune vizavi de capacitatea șefilor de a dirija oamenii.

Nu există un număr ideal al ponderii ierarhice, deși specialiștii, bazându-se pe experiență, se pronunță pentru ceva anume – 4-8 persoane [12, 72] sau 7-10 persoane [13]. Pe plan general, însă, se recomandă a stabili ponderea ierarhică în funcție de factorii organizaționali: volumul muncii, complexitatea muncii, timpul destinat comunicării, nivelul de implicare a sectorului și personalului în procesul inovațional etc.

Așadar, examinarea componentelor structurii organizatorice relatează că fiecare dintre ele este unică, are o misiune anumită, fundamentată pe raționamentele constituirii și dezvoltării organizației. În ansamblu, importanța structurii organizatorice poate fi exprimată astfel:

- permite integrarea tuturor funcțiilor și sarcinilor atribuite anumitei instituții;

- ordonează procesul desfășurării muncii în baza repartizării sarcinilor și obiectivelor pe formațiunile de muncă și individual;
- asigură exercitarea muncii ca un tot unitar, prin stabilirea relațiilor de coordonare;
- organizează oamenii, concretizând locul și rolul ce revine fiecăruia în muncă, sporind responsabilitatea individuală;
- determină specializarea angajaților, contribuind la creșterea nivelului de profesionalism și îmbunătățirea calității muncii;
- creează cadrul comunicării organizaționale;
- face posibilă realizarea obiectivelor la cost redus.

Desigur, structura organizatorică nu joacă un rol primordial în organizație. Resursa umană, capacitatea managerială, mijloacele financiare și tehnico-materiale – iată ce constituie potențialul de bază. Însă fără o structură eficientă, acesta nu va putea fi valorificat total pentru obținerea performanței organizației.

Managerii acordă o atenție deosebită structurii organizatorice. Orice conducător nou-numit își începe activitatea, de regulă, prin evaluarea structurii existente, acceptând-o sau modificând-o. Cu atât mai mult, într-o organizație nou-constituită, structura organizatorică apare ca o sarcină managerială imediată.

Schimbările de structură reprezintă o stare normală a organizației. Ele sunt determinate de apariția sarcinilor noi, extinderea instituției, constatarea unor disfuncționalități, reduceri forțate de personal; sau pot fi rezultatul unei noi viziuni manageriale asupra sistemului organizațional. Totuși, trebuie de avut în vedere că schimbările prea frecvente nu sunt dorite, fiindcă provoacă dezordinea și instabilitatea.

Structura organizatorică este reflectată vizual cu ajutorul organigramei structurale. Organigrama reprezintă o schemă a organizației ce indică principalele componente structurale (administrația și compartimentele), locul lor în structura organizației, legăturile dintre ele. (Vezi anexele).

În ansamblul ei, structura organizatorică se divide astfel – structura de producție și structura de conducere, pe care le vom analiza în continuare.

Structura de producție a bibliotecii

Structura de producție se definește ca ansamblul persoanelor, compartimentelor și relațiilor organizatorice constituite în vederea realizării produsului/serviciilor organizației. (Definiție frecvent întâlnită în literatură).

Biblioteca realizează diverse servicii pentru beneficiari: informarea, asistența bibliografică, consultarea documentelor în sala de lectură, împrumutul la domiciliu, împrumutul interbibliotecar, accesul la baze de date etc. Compartimentele care participă la realizarea serviciilor pentru beneficiari, direct sau indirect, fac parte din structura de producție.

Locul de bază în structura de producție a bibliotecii revine serviciilor. (Le vom numi și sancțiuni pentru a nu le confunda cu serviciile prestate beneficiarilor). La nivelul lor se formează cele mai viabile grupuri de muncă, se realizează obiectivele majore specifice bibliotecii, se obțin rezultatele finite ale muncii.

Pentru delimitarea serviciilor / secțiunilor de bibliotecă se folosesc diverse metode, pe care le vom descrie succint.

Metoda „Funcții și atribuții” este cea mai răspândită în biblioteconomie. Ea prevede organizarea serviciilor / secțiunilor conform funcțiilor de producție ale bibliotecii. Ca rezultat se profilează serviciile: „Achiziții și evidența colecțiilor”, „Prelucrarea analitico-sintetică a documentelor”, „Asistența bibliografică”, „Relațiile cu publicul”, „Asistența metodologică de specialitate” etc.

Proiectarea organizației conform funcțiilor are multiple avantaje. Ea permite desfășurarea procesului muncii pe direcțiile cardinale ale activității, asigură specializarea personalului și, ca urmare, creșterea nivelului său de calificare, facilitează dirijarea privind planificarea, evidența și controlul muncii, luarea deciziilor, antrenarea personalului în muncă etc., înlesnește implementarea tehnologiilor etc. Dar, se constată și dezavantaje: distanțarea serviciilor / secțiunilor de la obiectivele de ansamblu ale bibliotecii; repartizarea neuniformă a muncii din punct de vedere al gradului de complexitate, lipsa contractului unor servicii cu beneficiarii; comunicarea dificilă în cazul dislocării bibliotecii în mai multe sedii.

Metoda „Categorii beneficiarilor” sau adresabilitatea presupune evidențierea serviciilor conform grupelor de beneficiari ai bibliotecii cu cerințe clar definite. De exemplu, în biblioteca universitară pot fi create servicii aparte pentru profesori și studenți, pentru studenții cursurilor primare și superioare. În biblioteca publică sunt binevenite serviciile pentru maturi, tineret, copii, iar în bibliotecile pentru copii – secțiuni corespunzătoare anumitor vârste ale beneficiarilor. În biblioteca științifică universală servirea organizatorică diferențiată poate viza grupele: savanți și cercetători, specialiști în domeniul economiei naționale, studenți (cazul BNRM). Unele subdiviziuni sunt organizate pentru categorii ale beneficiarilor cu totul speciale. Așa este cazul Bibliotecii Municipale “B.P. Hasdeu” (Chișinău), care a constituit filiale pentru minoritățile naționale: biblioteca evreiască, găgăuză, ucraineană, rusă, bulgară. Cel puțin două raționamente au determinat o asemenea abordare a problemei structurale: a) implicarea bibliotecii în problemele sociale ale comunității; b) amplificarea rolului bibliotecii în valorificarea patrimoniului cultural al tuturor naționalităților din municipiu. Incluziunea socială a Bibliotecii Municipale este exprimată și prin crearea în Sediul Central al unui serviciu pentru persoanele dezavantajate.

Prioritățile formării serviciilor de grup sunt următoarele: acoperirea amplă a necesităților informaționale speciale ale beneficiarilor; sporirea operativității și calității servirii; înlesnirea comunicării bibliotecarilor cu beneficiarii. Imperfecțiunile metodei date sunt: a) costul înalt din cauza multiplicării exemplarelor la titlurile de documente destinate mai multor servicii și întreținerii unui număr mare de personal; b) o posibilă suspiciune a beneficiarilor privitor la echitatea servirii.

Metoda „Tematică” se utilizează pentru împărțirea serviciilor după domeniile de interes ale beneficiarilor. Acestea se pot referi la domeniile științei (științe socioumane, științe reale), sferile economiei și dezvoltării sociale (agricultura, industria, medicina), cadrul ocupațional (business, sport, teatru, odihnă și agrement) etc.

Serviciile cu profil tematic sunt răspândite în bibliotecile universitare. Ele au ca expresie bibliotecile filiale de la facultăți specializate, evident, după domeniul de studiu. Rețeaua filialelor poate fi mai mult sau mai puțin dezvoltată nuanțând aspectul tematic al structurii organizatorice. De exemplu, Biblioteca UTM are filiale la toate facultățile, Biblioteca USM, Biblioteca Științifică Republicană Agricolă a UASM – la facultățile de proporție.

Filialele specializate pot fi regăsite și în alte categorii de biblioteci din Republică. Astfel, Biblioteca Științifică Centrală a AȘRM dispune de cinci filiale, specializate pe domeniile activității științifice ale Academiei. Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” are două filiale cu profil tematic – Biblioteca de Drept și Biblioteca de Arte, precum și serviciile tematice – Centrul „Hasdeu”, Centrul de Informare și Documentare „Chișinău”, Centrul de Informații Economice.

Constituirea serviciilor/filialelor cu orientare tematică este favorabilă, deoarece permite strângerea într-un singur loc a documentelor ce se referă la un anumit domeniu sau la o temă, ceea ce este convenabil pentru beneficiari. Totodată, metoda tematică are și neajunsuri – generează dublarea achiziției și prezintă dificultate pentru beneficiarii cu interese multilaterale, determinându-i să apeleze la serviciile mai multor compartimente.

Metoda „Categorii documentelor” prevede organizarea serviciilor specializate în lucru cu anumite categorii de documente vizavi de forma lor: cărți, ediții periodice, manuscrise, documente cartografice etc. Rațiunea unei asemenea abordări rezidă din faptul că unele tipuri de documente creează probleme specifice privind achiziția, prelucrarea, păstrarea, utilizarea, or, pentru toate acestea, este nevoie de personal specializat.

În bibliotecile din Republica Moldova se regăsesc diverse servicii de documente speciale așa ca: „Publicații seriale”, „Cărți rare și manuscrise”, „Audiovideoteca”, „Medioteca”. Cu cărțile se lucrează în serviciul „Relații cu publicul”, sau în serviciile de carte profilate: „Literatura științifică”, „Literatura

didactică”, „Beletristica” etc. BNRM, pe lângă structurile de format caracteristice altor biblioteci, include serviciul „Colecții de artă și hărți” și oficiile „Teze de doctor și autoreferatele tezelor de doctor”, „Colecții de microfilme”.

Desigur, doar bibliotecile mari pot să formeze secțiuni noncarte și numai în cazul dacă documentele de acest tip sunt numeroase. În bibliotecile mici nu este nevoie de așa fel de compartimente. Problema va fi soluționată prin luarea deciziilor: evidențierea documentelor după format în colecții aparte, sau aranjarea mixtă la raft.

Serviciile specializate pe categoriile de documente nu sunt convenabile pentru beneficiarii interesați de temă, subiecte. Lucrând cu cărțile, ei ar putea scăpa din vedere unele informații de valoare păstrate în secțiunile organizate după tipul documentelor.

Metoda lingvistică prevede delimitarea serviciilor de bibliotecă în funcție de limba în care este scrisă lucrarea. Așa unități de structură sunt necesare pentru studiul avansat al limbilor străine. Însă ele generează și o mare incomoditate – operele originale și traduse ale aceluiași autor, precum și critica literară, sunt dispersate.

În bibliotecile autohtone serviciile / secțiunile lingvistice sunt puțin răspândite, din lipsa de carte străină. De regulă, ele includ toate documentele deținute de bibliotecă în limbi străine, de exemplu: „Literaturile lumii” (BNRM), Biblioteca Facultății Limbi și literaturi străine „V. Banaru” (BCU), „Carte străină” (Biblioteca pentru copii „I. Creangă”) ș.a. Doar Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a constituit serviciul monolingvistic „Carte germană”, care este un centru de studiere a limbii germane și de promovare a culturii scrise a poporului german.

Tot în cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” sunt create filiale de carte românească. Dar acestea au fost evidențiate nu doar după semnul limbii, ci și după principiul cultural-național.

Metoda „Repartizarea teritorială” prevede organizarea subdiviziunilor structurale în afara sediului central al bibliotecii, în imediata apropiere de locul de aflare a beneficiarilor.

Unitățile teritoriale sunt avantajoase, deoarece facilitează accesul beneficiarilor la informație, determină contactul strâns și permanent al bibliotecii cu beneficiarii, contribuie la autoformarea bibliotecilor prin încurajarea independenței și responsabilității personalului lor.

Forma teritorială mai frecvent răspândită este filiala bibliotecii. Odată cu formarea ei, se impune problema: ce raport va avea cu Biblioteca Centrală. Pot fi aplicate două tipuri de relații: centralizare și descentralizare. Centralizarea presupune concentrarea puterii la nivelul conducerii superioare și a serviciilor de bază pentru beneficiari în Biblioteca Centrală. Descentralizarea se caracterizează prin delegarea autorității către conducerea filialei și multiplicarea serviciilor pentru beneficiari în cadrul unității teritoriale.

Evident, este preferabilă descentralizarea, mai ales din punctul de vedere al beneficiarilor. Însă, la luarea deciziei, se va ține cont de proporția filialei, complexitatea muncii, calitatea personalului, obiectivele preconizate, distanța de la Biblioteca Centrală. Necesitatea gestiunii raționale a mijloacelor, sporirii calității serviciilor prestate ar putea favoriza centralizarea.

Constituirea filialelor se produce pe calea scindării bibliotecii în componente teritoriale, sau desprinderii de la ea a unor părți pentru a deveni subdiviziuni geografice. Se întâlnesc însă și cazuri de formare a sistemului de filiale prin fuziunea unor unități autonome. Așa este modelul bibliotecilor publice municipale și orășenești din Republica Moldova. Fuzionate anterior în Sisteme Centralizate de Biblioteci (instituții bibliotecare sovietice), după desființarea acestora, bibliotecile publice și-au păstrat relațiile de asociere, formând o nouă configurație – biblioteca municipală sau orășenească cu filiale. Contrar situației precedente, filialele posedă autonomie largă privind autoritatea, atribuțiile și responsabilitatea, iar potențialul lor sporește în baza multiplelor interconexiuni cu biblioteca centrală.

Metoda repartizării teritoriale este costisitoare. Dar, atunci când teritoriul vizat este de proporție, iar filialele funcționează eficient, cheltuielile sunt justificate.

Asemănător modalităților de constituire a serviciilor / secțiunilor se formează departamentele și oficiile. Doar unele mici nuanțe merită să fie subliniate.

Departamentele, fiind unități de structură cu atribuții și responsabilități generale, sunt divizate, îndeosebi, prin aplicarea metodei „Funcții și atribuții”. Astfel, bibliotecile evidențiază departamentele „Dezvoltarea colecțiilor”, „Catalogare”, „Relații cu publicul”, „Automatizare. Informatizare” etc.

În bibliotecile din Republica Moldova structura departamentală nu este utilizată formal.

Oficiile, sunt unitățile de structură în cadrul serviciilor cu atribuții și responsabilități limitate. Ele sunt formate prin utilizarea mai multor metode și reprezintă o diversitate. De exemplu, serviciul „Fond Central” (BCU) cuprinde oficiile: „Documente în limba română”, „Documente în limbi străine”, „Servirea beneficiarilor”, „Igienă. Restaurare”.

Așadar, metodologia este un instrument practic pentru organizarea structurii de producție. Cunoscând posibilitățile fiecărei metode, managerii vor decide care din ele se potrivesc pentru construirea corpului intern al organizației. Dar poate apărea întrebarea: “Este oare rezonabilă folosirea unei singure metode?”.

În biblioteconomia ex-sovietică a fost definită tipologic structura de producție, care a reliefat structuri formate după o singură metodă și prin aplicarea simultană a mai multor metode, respectiv: de grup (categoriile beneficiarilor), de domeniu (domeniile de interes ale beneficiarilor), lingvistică (criteriul limbii lucrărilor), mixtă (mai multe principii) [14]. Concomitent s-a subliniat că monostructurile nu sunt eficiente, deoarece admit repetarea unor funcții și atribuții în cadrul mai multor compartimente. Astfel, dacă biblioteca universitară ar folosi structura de grup, având în vedere categoriile de beneficiari studenți și profesori, de fapt ar crea două biblioteci, fiecare din ele realizând funcțiile unei biblioteci independente (achiziție, prelucrare, informare, comunicarea colecțiilor etc.) [14].

Evident, structura mixtă este aceea, care se potrivește alcătuirii organizaționale a bibliotecii. Ea are la bază compartimente formate după metoda „Funcții și atribuții”, în rest – unități derivate prin aplicarea altor metode.

Structura mixtă tot generează aspecte de dublare, dar ele pot fi ușor eliminate prin deciziile manageriale. De exemplu, notele muzicale ca gen special de documente pot fi prelucrate în serviciul „Documente de muzică”, dar și în serviciul „Catalogare” prin profesionalizarea unor persoane în domeniu. Astfel, dublarea prelucrării documentelor în cadrul bibliotecii va fi exclusă.

Modul cum a fost abordată structura de producție reprezintă punctul de vedere tradițional asupra structurii. El este dominant în majoritatea organizațiilor, inclusiv bibliotecii. Dar se fac încercări de modificare a structurilor existente în vederea conformării lor intereselor beneficiarilor și celor de personal.

Ca exemplu poate servi experiența DIB ULIM. Însăși denumirea acestei instituții – Departament Informațional Biblioteconomic – este netradițională. Ea are motivație dublă: a) a ridica statutul bibliotecii până la înălțimea compartimentelor de bază ale Universității; b) a sublinia îmbinarea organică a aspectelor informațional și biblioteconomic (nou și tradițional) în activitatea bibliotecii.

Structura DIB ULIM acoperă integral misiunea și funcțiile preconizate. În sistemul tradițional de bibliotecă au fost introduse unități de structură noi: Centrul de activități culturale și promoționale, Centrul de Informare și Documentare, Mediateca, Laboratorul Biblioteconomic. Este inovatoare decizia angajării simultane a unor specialiști în câteva servicii, aceștia executând sarcini înrudite. Scopul unei asemenea practici este „de a uni eforturile specialiștilor cu pregătire și preocupări similare, de a îmbina organic diferite procese și operații” [3,56]. Altă noutate este obligarea tuturor specialiștilor bibliotecii cu sarcini de asistență operativă a beneficiarilor la solicitările acestora din urmă.

Experiența DIB ULIM confirmă că există alternative pentru structurile tradiționale, or fiecare sistem de management ar putea revela ceva sugestiv în acest domeniu. Important e să conștientizeze necesitatea modernizării.

Structura de producție este esențială în organizație, dar ea nu poate fi percepută în afara structurii de conducere, mai ales în vederea funcției coordonatoare a acesteia din urmă. Ce reprezintă structura de conducere, relatează subiectul următor.

Structura de conducere a bibliotecii

Conducerea este un fenomen complex. Ea vizează unitățile de muncă în parte ale organizațiilor, dar și ansamblul lor; cuprinde diversitatea aspectelor procesului de producție (planificarea, asigurarea cu resurse, tehnologia, calitatea, realizarea produsului sau prestarea serviciilor etc.); include lucrul cu oamenii; prevede stabilirea relațiilor interne și externe. Desigur, o activitate de asemenea amploare nu poate să se desfășoare haotic, ci pe o fază organizatorică determinată, constituită în așa mod încât să permită exercitarea tuturor funcțiilor și atribuțiilor conducerii, valorificarea deplină a capacității manageriale. Astfel, se purcede la formarea structurii de conducere, care se definește: ansamblul persoanelor, compartimentelor și relațiilor organizatorice constituite în vederea desfășurării procesului managerial. (Definiție frecvent utilizată de autorii manualelor).

Deoarece factorul de conducere a organizațiilor are multe tangențe, mai ales prin îndeplinirea funcțiilor tipice (previziunea, organizarea, coordonarea, antrenarea, control-evaluarea), în practică s-au afirmat structuri asemănătoare, generând tipuri de structuri de management. Aceste metode se regăsesc și în schemele organizaționale ale bibliotecilor.

Vom cerceta tipurile de structuri de conducere, importante pentru aplicațiile manageriale de bibliotecă.

Structura ierarhică, are o singură componentă – posturile manageriale. Acestea se delimitează pe verticală, după principiul scalar care prevede „existența unei autorități finale, supreme, și descendența ierarhiei de autoritate de la aceasta până la fiecare poziție subordonată” [11,69]. Principiul scalar a fost numit de H. Fayol „lanțul de șefi ce se întinde de la autoritatea (conducerea supremă) până la nivelurile cele mai de jos” [11,69].

Conducerea ierarhică a bibliotecii include lanțul: director→director adjunct→șefi departamente→șefi servicii→șefi oficii. În această rețea fiecare șef de la nivelul inferior se subordonează direct șefului de la nivelul superior imediat; execuțanții se găsesc în subordinea unui singur manager.

Biblioteconista rusă S. Petrikina numește tipul dat de structură „liniară”, având în vedere desfășurarea procesului de conducere într-o singură direcție [13].

Supunerea personalului unui singur șef, simplitatea distribuirii fluxului de putere, rapiditatea comunicării – fac structura ierarhică de conducere favorabilă. De aceea ea stă la baza majorității structurilor de conducere ale organizațiilor. Însă, în formă pură, poate fi aplicată doar în cele mici, cu număr redus de compartimente și posturi.

Odată cu sporirea volumului și complexității muncii de conducere, ceea ce este specific organizațiilor mari, se impune necesitatea diviziunii autorității și în alte direcții decât pe verticală.

Acest aspect este caracteristic următoarelor modele de structuri de conducere.

Structura ierarhic-funcțională prevede modificarea structurii ierarhice prin includerea în componența ei a serviciilor funcționale de dirijare, constituite pe linie orizontală. Așa servicii sunt: de personal, financiar, economico-administrativ, de planificare a muncii, de marketing etc.

Din înseși denumirile verigilor funcționale se subînțelege că ele îndeplinesc funcții, în parte, ale conducerii, dar nu dispun de drept decizional. Ele colectează informația necesară luării deciziilor, organizează, coordonează și controlează realizarea procesului muncii, acordă consultanță managerilor de la toate nivelurile ierarhice. Hotărârile, însă, sunt luate de director.

Importanța unităților de structură funcționale constă în faptul că deliberează managerii de vârf de munca de rutină, sporesc calitatea îndeplinirii funcțiilor conducerii, contribuie la democratizarea dirijării prin implicarea mai multor persoane în procesul dat.

Totodată, structura ierarhic-funcțională are unele neajunsuri: a) se tergiversează luarea deciziilor, deoarece serviciile funcționale nu posedă autoritate; b) se multiplică elementele de birocrație pe care serviciile funcționale inerent le generează.

Structura de stat major are ca semn distinctiv prezența unor elemente coordonatoare de conducere cu dreptul de a influența toate compartimentele și conducătorii. Se organizează pe direcție orizontală, fiind suprapusă structurii ierarhice sau ierarhic-funcționale.

Din structura de stat major fac parte: Consiliile, Comitetele, Comisiile. Acestea sunt alcătuite din specialiști ai bibliotecii, uneori persoane din exterior, reprezintă o formă de manifestare a managementului participativ.

Componentele structurii de stat major pot fi permanente, temporare și organizate ad-hoc. Puterea ce le revine se caracterizează prin dreptul de a stabili reguli sau de a oferi consultanță. Modul lor de funcționare este stabilit prin regulamente speciale.

Utilitatea Consiliilor se impune mai ales în cazurile când o acțiune la nivel de organizație necesită conlucrarea mai multor sectoare. Adesea se soluționează probleme legate de previziuni, distribuirea resurselor, calitatea muncii, organizarea activității științifice, implementarea inovațiilor etc.

Structura de stat major are unele deficiențe: a) este costisitoare (salarizarea experților din exterior, cheltuieli de materiale); b) sustrage specialiștii din interior de la munca de bază; c) extinde cadrul conducerii, ceea ce trezește nemulțumirea angajaților. Pentru a elimina aceste neajunsuri este nevoie de o cât mai bună organizare a verigilor consultative.

Structura de tip matricial prevede intercalarea în schema conducerii de bază a unor structuri de conducere autonomă.

Ideea acestui model a apărut odată cu implementarea sistemului de management prin proiect. A fost necesară combinarea noului sistem de dirijare cu cele tradiționale, vizavi de care s-a decis a păstra schema ierarhică verticală tradițională, iar managementul prin proiecte a-l aplica peste departamente cu un nivel suprapus orizontal. De aici și termenul „matrice” [11,89].

Structura matricială este progresistă, deoarece permite dirijarea cu scop precis a proiectului inovațional. Totodată, ea asigură mobilitatea personalului prin participarea la diverse proiecte, stimulează comunicarea și contribuie la democratizarea procesului de conducere.

În același timp, structura dată este dificilă în aplicare. Ea multiplică vădit unitățile manageriale ale organizației, cele noi fiind coordonatorii programelor, iar în cadrul programelor complexe – comisiile pe probleme și comitetele consultative. Apare o multitudine de relații organizatorice: dintre coordonatorii de programe și subalterni, coordonatori și direcția bibliotecii, coordonatori și șefii departamentelor, coordonatori și egalii lor etc. Asemenea circumstanțe, după cum demonstrează experiența, creează probleme serioase: blocaje ale circuitului informațional, lupta pentru sferele de influență, neînțelegeri și conflicte. Structură „greoaie” și „neperceptibile” o numesc experții, dar favorabilă pentru că este deschisă la inovații și schimbări [11,90].

Echipele cu regim de autoconducere reprezintă modelul structural care atribuie rol de conducere grupurilor de muncă. Acestea se creează în cadrul compartimentelor, asumându-și responsabilitatea deplină pentru rezultatul muncii. Deși echipele au câte un șef, ele se sprijină pe puterea de judecată creativă a tuturor angajaților. Totodată, implicarea individuală este totală. Fiecare poartă răspundere personală pentru modul cum lucrează și performanța obținută, înlătură deficiențele, caută resurse și îndrumarea de care are nevoie, acordă ajutor colegilor [11,89]. Șefii îndeplinesc rolul de coordonatori intra – și inter-grup.

Structura „echipei” extinde schema de conducere în direcție laterală, cuprinzând întreaga suprafață a organizației, ajungând până la executanții de rând.

Așadar, examinarea tipologiei structurilor de conducere demonstrează că acestea sunt diferite, au trăsături distincte, avantaje și dezavantaje anumite. În același timp, dispun de caracteristici de sinteză, cel puțin două dintre ele fiind expresive:

a) toate structurile se bazează pe distribuirea fluxului de putere de sus în jos, formând nivelurile ierarhice de conducere; b) majoritatea structurilor includ elemente de modificare a autorității, sugerând participarea specialiștilor și a grupurilor de muncă în procesul de conducere.

Însușirile sintetice sunt, în special, din perspectiva raportării structurilor descrise la schema de clasificare a structurilor de conducere după principiul morfologic. Aceasta evidențiază două tipuri de structuri de dirijare – birocratică și organică.

Structura birocratică sau mecanicistă reprezintă configurația tradițională a organizațiilor, având o conducere ierarhică strictă. Structura organică este o construcție de tip nou, cu compartimente flexibile de conducere, stabilite în funcție de necesitatea rezolvării anumitor probleme și care, totodată, se conformează managementului participativ. Prima este binevenită perioadelor stabile de dezvoltare, cea de-a doua – perioadei schimbărilor frecvente.

Nici una dintre structurile pe care le-am abordat nu este de tip organic. Chiar dacă prevăd unele elemente fluctuante (conducerea de tip matricial, echipele cu regim de autoconducere), acestea nu constituie baza conducerii, ea fiind cea clasică, birocratică.

Totuși, trebuie apreciată tendința organizațiilor de a se îndepărta de la structurile mecaniciste, întrucât, la etapa actuală, transformările sunt multiple și rapide, or adaptarea la ele este o cerință incontestabilă.

Experiența bibliotecilor din Republica Moldova evocă modele tradiționale de conducere. În bibliotecile mici și mijlocii predomină structurile ierarhice, mai mult sau mai puțin dezvoltate în funcție de numărul compartimentelor. Serviciile funcționale de conducere se regăsesc în bibliotecile mari, autonome: BNRM, Biblioteca Națională pentru copii „I. Creangă”, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. Elementele structurii de stat major sunt prezente în toate bibliotecile, dar în variante și proporții diferite. Biblioteca Națională numără diverse Consilii

și Comisii: Consiliul de administrație, Consiliul științific, Comisia pentru managementul colecțiilor, Comisia pentru catalogarea și clasificarea documentelor, comisia pentru marketing [1]. Celelalte biblioteci mari creează, de asemenea, Consiliile: de administrație, științific, precum și metodologic sau de coordonare. Bibliotecile publice neapărat formează Consiliul de bibliotecă, care include lucrători ai bibliotecii și persoane din exterior, inclusiv beneficiari.

Se remarcă încercări de a modifica structurile tradiționale, adaptându-le la condițiile noi de funcționare a bibliotecilor.

Un model deosebit de conducere și anume, modelul cibernetic, a fost elaborat de către Al. Rău, directorul BNRM. Pornind de la ideea că dirijarea este o categorie cibernetică, deoarece la baza ei stă informația, autorul a aplicat legitățile procesului informațional la constituirea structurii organizaționale a Bibliotecii [8]. Astfel, Legea ierarhicității, care stabilește volumul optim de informație ce trebuie să revină unui om, a determinat formarea nivelurilor ierarhice ale bibliotecii: direcția, departamentele, serviciile, oficiile (Ideea Departamentului ca unitate de structură a fost o inovație pentru bibliotecile autohtone). Principiul reversibilității a motivat instituirea postului de manager al departamentului, vocația lui fiind disprețuirea ciclului informațional în procesul de dirijare. Legea diversității a preconizat recuperarea diversității conducerii prin folosirea metodelor matematice, tehnicii de calcul, modificărilor organizaționale și nu pe calea măririi aparatului conducerii sau simplificării structurii. Principiul completării exterioare a stipulat legătura cu mediul, având ca expresie formarea unui serviciu de experți (la fel o inovație) pentru asistența științifică, analitico-sintetică și consultativă a procesului de management, precum și a serviciului de sociologie și marketing (de asemenea unitate de structură nouă pentru biblioteci).

Evident, modelul informatic pretinde formarea structurii de conducere de raționamente științifice, adaptarea ei la schimbările mediului. Însuși autorul a estimat acest sistem astfel: „....

pe lângă faptul că încorporează tendințele de închidere cifrică și de deschidere de consonanță cu mediul, clasicul și modelul într-un tot organic, se impune prin flexibilitatea sa morfologică, aceasta fiind cheazăia adaptabilității optime și, deci, a unei evoluții armonioase” [8,14].

Am menționat deja experiența inovatoare a DIB ULIM privitoare la formarea structurii de producție. Modificările, însă, vizează și structura de conducere.

Aici, un rol important se atribuie echipelor de proces, constituite în vederea soluționării problemelor cu caracter inovațional pronunțat. Una din primele a fost echipa „Planificarea strategică”, care a elaborat planul strategic al bibliotecii pe anii 2002-2005 (primul plan de acest tip în biblioteconomia Republicii).

Conducerea DIB ULIM consideră prioritară formarea structurii plate, care presupune extinderea autonomiei și sporirea rolului în cadrul organizației a unităților de structură antrenate în lucrul cu beneficiarii [4,18].

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” implementează concepția managementului participativ, asigurându-i un suport structural adecvat. În acest context sunt create organisme participative precum: Consiliul de administrație, Echipe manageriale, Grupurile de muncă, Consiliile etc.

Componentele nominalizate, după cum susține directorul general al Bibliotecii, dr.conf.univ. L. Kulikovski, interacționează într-o structură de tip rețea network, care amplifică structurile organizaționale și ajutorul reciproc, sporind simultan importanța fiecărui element. Eficacitatea acestui model de structură este interpretată de L. Kulikovski astfel: “Structura de tip rețea presupune canale informaționale rapide, eficiente între componente, asigurarea unui proces instituțional deschis, transparent, care susține un canal comunicațional pozitiv, un climat organizațional democratic, participativ...” [5,11].

Schimbări de management se înregistrează și în alte biblioteci din Republică, dar, cu toate că sunt benefice, ele nu aduc atingere substanțială sistemelor de conducere tradiționale.

Prognozele pentru structurile organizaționale viitoare nu conțin modele anumite: ele nu resping categoric sistemul ierarhic și nici nu acceptă necondiționat sistemul organic. Se promovează doar principiile: decentralizarea conducerii, implementarea managementului participativ, crearea structurilor flexibile, simplificarea structurilor, claritatea formelor structurale. Aplicând aceste reguli, în funcție de condițiile de mediu, bibliotecile ar putea sugera structuri de conducere originale și eficiente.

Bibliografie:

1. Biblioteca Națională a Republicii Moldova: Cadru de reglementare. – Ch., 2002. – 113 p.
2. Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”: cadru de reglementare. – Ch., 2006. – 95 p.
3. Bârcă, Liliana. Schimbări organizaționale funcționale în serviciul „Catalogarea și clasificarea colecțiilor” // Symposia Professorum. Seria Biblioteconomie, Informare. Documentare: Materialele sesiunii șt. din 4-5 mai 2001 / Universitatea Liberă Internațională din Moldova. – Ch., 2001. – P. 55-59.
4. Corghenci, Ludmila. Schimbări organizaționale-funcționale în activitatea bibliotecii universitare. Ibedem, P. 15-18.
5. Kulikovski, Lidia. Abordări ale managementului la Biblioteca Municipală „B.P. Hașdeu” // BiblioPolis. – 2003. – Nr. 4. – P. 10-14.
6. Lazăr, Ioan. Management general / Lazăr Ioan, Martan Maria, Vereș Vincențiu. – Cluj-Napoca, 2002. – P. 167-209.
7. Organigramele structurale ale bibliotecilor din Republica Moldova: BNRM, Biblioteca Națională pentru copii „Ion Creangă”, BCU, DIB ULIM, BȘC a AȘRM, BȘRA a UASM, Biblioteca UTM, Biblioteca Municipală „B.P. Hașdeu”.
8. Rău, Alexe. Clasic și modern în managementul de bibliotecă: modelul cibernetic // Magazin bibliologic. – 1992. – Nr. 2. – P. 11-14.
9. Sistemul organizatoric al firmei / Cord.: Ovidiu Nicolescu. – Buc., 2003. – 424 p.

10. Sochircă, Zinaida. Evoluții în abordarea și aplicarea managementului la DIB ULIM // Symposia Professorum. Seria Biblioteconomie. Informare. Documentare: Materialele sesiunii șt. din 11 octombrie 2003 / Universitatea Liberă Internațională din Moldova. -- Ch., 2003. -- P. 5-12.

11. Stueart, Robert; Moran, Barbara. Management pentru biblioteci și centre de ingormare / Trad. Lucia+Mihaela Victowsky. -- Buc., 1998. -- P. 57-93.

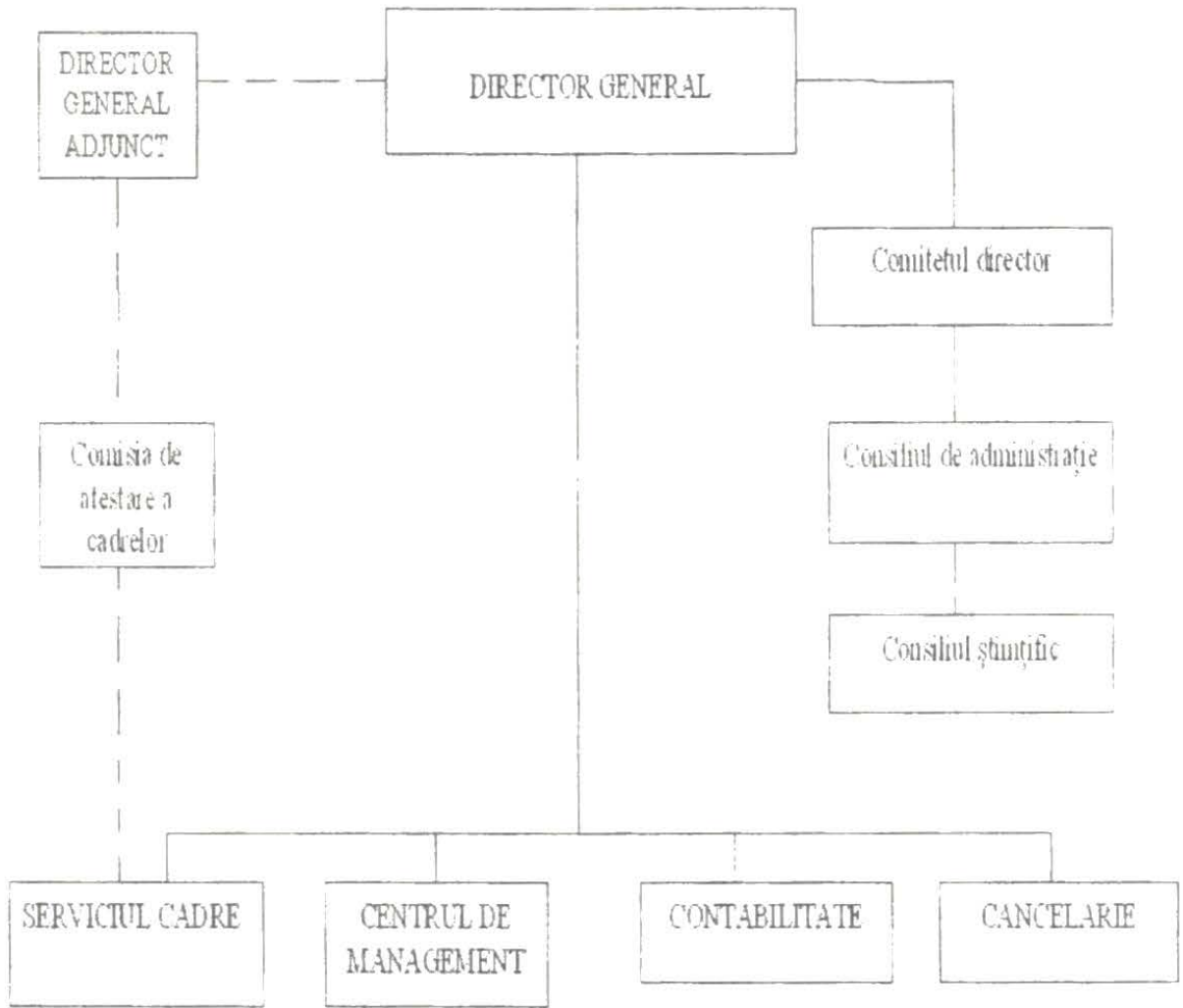
12. Ursachi, Ioan. Management. -- Buc.: Ed. ASE, 2001. -- P. 133-165.

13. Петрикина, С.И. Организационные структуры управления в библиотеке // Науч. и техн. б-ки. -- 1993. -- Nr. 9. -- С. 3-9.

14. Фрумин, И.М. Библиотечное дело: Организация и управление. - М., 1980. -- С. 71-85.

Schema structurii de conducere a BNRM

DIRECȚIA GENERALĂ

LEGISLAȚIA DE BIBLIOTECĂ

Mariana HARJEVSCHI,
Lector universitar

- Considerații introductive
- Explicații terminologice și izvoare ale activității de bibliotecă
- Inițiative privind studierea, elaborarea și îmbunătățirea legislației de bibliotecă
- Caracteristicile cadrului de reglementare de bibliotecă
- Legislații pentru tipuri de biblioteci
- Avantajele și dezavantajele legislației de bibliotecă
- Sugestii pentru elaborarea unei legi de bibliotecă

Considerații introductive

În domeniul bibliotecilor legislația joacă un rol-cheie, acestea reprezintă o expresie a convertirii raporturilor sociale în raporturi de natură juridică. Cadrul de reglementare creează un suport forte pentru organizarea bibliotecilor la standarde înalte, oferind o platformă legală clară pentru menținerea bibliotecilor de către factorii de decizie.

Experiențele europene au demonstrat că există țări, precum Danemarca⁴⁹, care, deși nu a dispus de un cadru juridic de bibliotecă până în 2000, totuși instituțiile bibliotecare s-au dezvoltat și au ajuns în topul biblioteconomiei mondiale. Există, într-adevăr, diferențe în modul de abordare a diferitor țări legate de funcționarea și dezvoltarea bibliotecilor, menționează Victoria Stoian⁵⁰. Unele țări beneficiază de o legislație „forte”, în timp ce altele înregistrează o legislație „slabă”. În unele țări reglementările referitoare la biblioteci sunt exprimate în forma

⁴⁹ Koren, Marian. *Library development, helped and hindered by legislation: European examples* // Congress Annuel (Corpo), Orford, Quebec, Canada.- 22 May, 2003

⁵⁰ Stoian, Victoria. *Dimensiuni ale integrării* // ABIR.- 2001.- Nr. 12.- Nr. 1.- P. 10-12

unei legislații specifice (Legea cu privire la biblioteci, Islanda; Legea cu privire la depozitul legal, Federația Rusă), în timp ce în altele, reglementările cu privire la biblioteci sunt în legi ce aparțin domeniului administrației locale (Legea cu privire la administrarea publică locală, Armenia), în unele țări legislația de bibliotecă are un caracter extensiv (ex. Federația Rusă), în timp ce în altele (ex. Finlanda) funcționează o lege-cadru, care este succedată de prevederi adiționale reflectate în alte acte normative. Unii specialiști consideră că este mai bine de a include unele obiective fundamentale, incluse într-un manifest sau declarații, însă aici apare problema dacă o declarație poate genera schimbări sau să denote obligativitate.

Totuși s-a demonstrat că existența unui cadru juridic special de bibliotecă are menirea de a sublinia angajamentul susținerii financiare integrale și coordonării furnizării serviciilor de bibliotecă la nivel național. În practica biblioteconomică europeană elaborarea cadrului juridic pentru biblioteci a urmărit în general două finalități, subliniază Al. Rău⁵¹: una legată de existență, de *ocrotirea de către stat a instituției bibliotecare* și alta referitoare la *garantarea drepturilor cetățenilor de a avea acces la colecțiile bibliotecilor*. Astfel principiul accesibilității și cel al finanțării obligatorii sunt momentele care trebuie să fie reflectate într-o lege de bibliotecă.

În prezent o legislație privitoare la biblioteci trebuie să fie mai complexă, ca răspuns la problematica diversificată a lumii contemporane. Instituțiile de informare - biblioteci, muzee, arhive, centre de informare, tind să formeze un bloc compact față de care autoritățile publice adoptă strategii globale, impuse de societatea informației și comunicării planetare.⁵² Experiența Norvegiei este una deosebită – s-a considerat nenorocoasă ide-

⁵¹ Rău, Alexe. *Cadrul juridic de reglementare a bibliotecilor din Republica Moldova* // Biblioteca.- 2002.- Nr. 1.- P. 15; P.18

⁵² Buluță, Gh. *Tendențe actuale în legislația privind bibliotecile* // Biblioteca.- 2004.- Nr. 9.- P. 172-173

ea unificării bibliotecilor sub aceeași instituție – a muzeelor și arhivelor. Bibliotecile considerau că nu vor mai fi o prioritate, deși s-au înșelat.

Giuseppe Vittelo⁵³, consultant în probleme de *Conținut Digital, Carte și Arhive* în cadrul CE, declara cu ocazia seminarului de la Strasbourg, din 23-25 noiembrie 1998, organizat sub egida Consiliului Europei în colaborarea cu EBLIDA că mai multe teme domină problematica bibliotecilor contemporane vizavi de legislația referitoare la biblioteci:

- libertatea de exprimare și accesul liber la informare;
- bibliotecile în cadrul politicilor naționale ale cărții și informației;
- bibliotecile și industriile cunoașterii;
- protecția patrimoniului bibliotecilor.

Aceste idei au fost incluse pe parcurs în *Linii directoare ale Consiliului Europei / Eblida privind legislația și politica bibliotecilor în Europa*⁵⁴ - document care a reprezentat rodul unei cercetări a legislației de bibliotecă, aplicate în bibliotecile din Europa, astfel sugerând tuturor țărilor armonizarea legislației de bibliotecă și ajustarea la noile cerințe UE și ale SI.

Explicații terminologice și izvoarele activității de bibliotecă

Multiple sunt abordările care tratează terminologia ce caracterizează acest subiect biblioteconomic. Teoriile și practicile occidentale, dar și cele europene utilizează noțiunea de *library legislation*, termen care se referă la întreg cadrul de reglementare de bibliotecă, cuprinzând întreg setul de acte ce dirijează activitatea de bibliotecă: principii, norme, reguli, recomandări, legi, chiar și politici de natură

⁵³ Vitiello, Giuseppe. *The four core issues of the "Guidelines on Library Legislation and Policy in Europe"*. - P. 35 – 37 // *Library Legislation in Europe: Discussion Papers and Country Reports* / ed. Christiane Bohrer; Council of Europe, Strasbourg; Goethe-Institute, Munich.- Bad Honeff: BOCK-HERCHEN Verlag, 2000.- 77 p.

⁵⁴ Harjevschi, Mariana. *Linii directoare pentru legislația și politica de bibliotecă în Europa* // *BiblioPolis* .- 2003 .- vol. 8.- Nr. 4.- P.5-9

juridică. Biblioteconomiștii ruși, precum V.Firsov, E.Kuzimin utilizează termenul *библиотечное законодательство* ce se referă la tipologia de acte legislative și normative interne de bibliotecă. V. Kopâlov⁵⁵ subliniază chiar tendința de dezvoltare a unui institut în doctrina juridică, cel al dreptului bibliotecar (*библиотечное право*), considerat a fi partea specială a dreptului informațional, alături de dreptul arhivistic și dreptul de autor.

În biblioteconomia autohtonă s-a observat lipsa abordării științifice-terminologice a acestei noțiuni, deși consemnări referitoare la analiza *Legii cu privire la biblioteci din Republica Moldova, ce a fost publicată în M.O. în 1995* sunt sesizate în paginile revistelor de specialitate - „legislația bibliotecară” (Vera Osoianu, 1999), „cadrul de reglementare de bibliotecă” (Alexe Rău, 2002), ce se referă în mod special la actele juridice și reglementatoare în domeniu, sau consemnări la practicile europene - „legislația privitoare la bibliotecă” (Angela Ivasenco, 1998), ce descrie tradițiile Suediei, Norvegiei, Finlandei referitoare la *legile de bibliotecă*. Specialiștii biblioteconomi din România, pentru a caracteriza acest subiect de bibliotecă, utilizează următoarele expresii - „cadrul juridic al bibliotecilor” și „actele legislative ce vizează instituția bibliotecară” (Victor Petrescu, 2004)⁵⁶, „legislația privind bibliotecile” (Emil Vasilescu, 2002, Gheorghe Buluță, 2004), „legislația de bibliotecă” (Victoria Stoian, 2001), „legislația bibliotecilor” (Ion Stoica, 2001), toate făcând referiri la legea propriu-zisă cu privire la biblioteci, precum și la cadrul de reglementare de bibliotecă în general.

Pentru a stabili relevanța acordării termenilor adecvați conținutului și a analiza tipologia actelor normative conexe domeniului biblioteconomic, este prioritar de a clarifica mai întâi

⁵⁵ Копылов, В.А. Место библиотечного права в системе информационного права // Правовые аспекты деятельности библиотек: Сборник научных статей.- М: Пашков Дом, 2002.- С. 60-64

⁵⁶ Buluță, Gheorghe. *Vademecum legislativ pentru biblioteci* / Gh. Buluță, Victor Petrescu.- Târgoviște: Ed. Bibliotheca, 2004.- 212 p.

abordarea termenului de „bibliotecă” în contextul clasificatorului general al legislației, având la bază practica R.M. Instituția bibliotecară este parte integrantă a sferelor culturale, sociale, astfel devine iminent de a vedea cum legiuitorul a plasat acest institut în sistemul de domenii de activitate. Menționăm că clasificatorul stabilește schema generală de sistematizare pe materii a actelor juridice. În această ordine de idei, clasificatorul general al legislației⁵⁷ acordă domeniului culturii clasa 03.03.00.00, iar bibliotecile au fost reprezentate cu Fondul de cărți și biblioteconomia (03.03.04.01), Camerei Cărții atribuindu-se separat clasa – 03.03.04.02. Deci biblioteca este privită, de fapt, ca o instituție ce face parte din domeniul culturii. Autorii prezentei clasificări au avut la bază versiunea Federației Ruse privind clasificatorul, care include domeniul biblioteconomic în cadrul domeniului Cultură, care la rândul acestuia urmează cu exactitate structura Ministerului Culturii al F.R.

De altfel, domeniul de aplicare a Legii culturii Republicii Moldova.⁵⁸ se răsfrânge asupra tuturor domeniilor culturii, inclusiv asupra „muzeelor, arhivelor și bibliotecilor”. Deși atribuirea Biblioteconomiei în exclusivitate domeniului Culturii nu este corect – instituția bibliotecară este concepută drept un institut complex, care întrunește trei funcții majore: de informare, culturalizare și educare. Această idee este argumentată prin modificările aduse Legii Republicii Moldova cu privire la biblioteci în 2001. Însuși Art. 3 al prezentei legi indică că „biblioteca își desfășoară activitatea potrivit strategiei în domeniul culturii, învățământului, științei, informației, promovate de fondator, în condițiile legislației în vigoare”. Aceeași lege stipulează că principiile de funcționare a bibliotecii sunt accesibilitatea, neangajarea politică și autonomia profesională.

⁵⁷ Legea R.M. pentru aprobarea Clasificatorului general al legislației nr. 1325-XIII // M.O. nr. 47-48/344 din 27.05.1998

⁵⁸ Legea culturii nr. 413-XIV din 27.05.1999 // M.O. nr. 83-86/401 din 05.08.1999

Urmând modelul conceptual propus de V.Firsov, totalitatea de acte normative, ce au conexiune cu domeniul biblioteconomic, poate fi divizată conform următoarei scheme, având la bază principiul clasificării orizontale și analizând actele legislative din R.M.:⁵⁹

- *Acte legislativ-normative cu valoare generală (specifcă) domeniului biblioteconomic* - reglementează „cadrul general biblioteconomic - relațiile dintre stat, cetățeni, instituții în domeniul bibliotecar”. Această lege reprezintă adecvat situația bibliotecilor, diverselor relații care au loc în cadrul bibliotecilor de toate tipurile. Aici poate fi inclusă *Legea R.M. cu privire la biblioteci (1994)*⁶⁰. Desigur, în acest caz nu poate a nu fi menționată legea fundamentală a R.M. - *Constituția R.M. (1994)*⁶¹, care, prin Art. 34, garantează dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public.

- *Acte legislativ-normative cu valoare tangențială domeniului biblioteconomic* - cuprinde actele din domeniul culturii, învățământului, etc., ce direct sau indirect legiferează activități specifice domeniului biblioteconomic. Toate acestea, în egală măsură, reprezintă importanță pentru activitatea de bibliotecă. În această ordine de idei menționăm – *Legea R.M. cu privire la dreptul de autor și a celor conexe (1995)*⁶², *Legea R.M. cu privire la activitatea editorială (2000)*⁶³, *Legea R.M. cu privire la cultură (1999)*⁶⁴, *Legea cu privire la învățământ (1995)*⁶⁵, *Legea privind finanțele publice locale (2003)*⁶⁶ etc.

⁵⁹ Firsov, B.R. *Gosudarstvennoe zakonodatelinoe regulirovanie deatelinosti bibliotek*. S.P., 2000.- P. 203.

⁶⁰ Legea R.M. cu privire la biblioteci nr. 286-XIII din 16.11.94 // M.O. nr. 2-15 din 12.01.1995

⁶¹ Constituția R.M. // M.O. nr.1 din 12.08.1994

⁶² Legea R.M. cu privire la dreptul de autor și a celor conexe // M.O. nr. 13/124 din 02.03.1995 vezi art. 21 Reproducerea reprografică a operelor de către biblioteci, arhive și instituții de învățământ

⁶³ Legea R.M. cu privire la activitatea editorială // M.O. nr. 70-72 din 22.06.2000 vezi art. 18 Exemplarele de depozit legal

⁶⁴ Legea R.M. cu privire la cultură // M.O. nr. 83-86 din 05.08.1999 vezi art. Art. 3 Domeniul de aplicare a prezentei legi

- *Acte legislativ-normative cu valoare nespecifică domeniului biblioteconomic* - caracterul complex al activității bibliotecilor generează o diversitate de raporturi juridice, ce sunt reglementate de normele civile, administrative, dreptului muncii, etc., care indirect dirijează activitatea bibliotecilor – angajarea în câmpul muncii etc. Aici poate fi inclus *Codul muncii (2003⁶⁷) etc.*

Conform clasificării pe verticală, care se răsfrânge asupra relațiilor activității de bibliotecă, actele legislative de bibliotecă pot fi ordonate în felul următor:

- acte internaționale – includ atât actele elaborate de asociațiile profesionale, toate având un caracter permisiv: *Manifestul UNESCO pentru biblioteca publică (1994)⁶⁸, Declarația de la Glasgow privind bibliotecile, serviciile de informare și libertatea intelectuală (2002)⁶⁹* cât și actele internaționale la care R.M. este parte, având caracter obligatoriu – *Legea R.M. pentru ratificarea Acordului cu privire la institutul sistemului de împrumut interbibliotecar în cadrul statelor membre ale Comunității Statelor Independente (2001)⁷⁰.*

- legislația națională – cuprinde atât legile organice, cât și legile ordinare ce se referă direct sau tangențial la domeniul bibliotecilor – *Legea cu privire la biblioteci (1994), Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea nomenclatoarelor serviciilor cu plată prestate de către Ministerul Culturii și Turismului*

⁶⁵ Legea cu privire la învățământ // M.O. nr. 62-63/692, 09.11.1995 vezi art. 39 Bibliotecile din sistemul de învățământ

⁶⁶ Legea privind finanțele publice locale // M.O. 248-253/996 din 19.12.2003 vezi Art. 8 Delimitarea competențelor în efectuarea cheltuielilor publice

⁶⁷ Codul muncii al Republicii Moldova // M.O. 159-162/648, 29.07.2003

⁶⁸ Manifestul UNESCO pentru biblioteca publică (1994) // Buluță, Gheorghe. *Vademecum legislativ pentru biblioteci.*- Târgoviște: Ed. Bibliotheca, 2004.- P. 24-27

⁶⁹ ibidem .- P. 30-32

⁷⁰ Legea R.M. pentru ratificarea Acordului cu privire la institutul sistemului de împrumut interbibliotecar în cadrul statelor membre ale Comunității Statelor Independente // M.O. nr. 131-132/987 din 31.10.2001

și instituțiilor subordonate (2005)⁷¹, Decretul președintelui R.M. privind instituirea sărbătorii profesionale – Ziua Bibliotecarului (2000)⁷² etc.

- actele interne de bibliotecă – conține actele aprobate la nivel instituțional, care pot fi sau nu în baza actelor internaționale și a celor naționale, printre acestea *Regulamentul de organizare și funcționare a Bibliotecii Centrale a U.S.M.*⁷³, *Nomenclatorul dosarelor serviciilor și filialelor B.M. „B.P.Hasdeu”*⁷⁴ etc.

O altă tipologie a clasificării a fost cea recomandată și preluată din cadrul culegerii *Biblioteconomie. Cadru de reglementare*, care are la bază tipologia autorităților emitente de acte referitoare la biblioteci:

- documente legislative aprobate de Parlamentul și Guvernul R.M.;

- ordine ale Ministerului Culturii al R.M.;

- documente reglementare aprobate de către Consiliul Biblioteconomic Național;

- documente și hotărâri ale Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova;

- documente reglementare și tehnologice ale centrelor biblioteconomice și altor instituții profesionale (ex. Comitetul Tehnic nr. 1).

În afara categoriilor ar putea fi menționate și alte acte, dar care nu au valoare juridică, ci mai degrabă etico-morală, de normare a calității și a dimensiunilor bibliotecare sau politici ce direcționează activitățile de bibliotecă etc. Printre aceste pot fi enumerate:

⁷¹ Hotărârea cu privire la aprobarea nomenclatoarelor serviciilor cu plată prestate de către Ministerul Culturii și Turismului și instituțiilor subordonate // M.O. nr. 172-175/1423 din 23.12.2005 vezi Anexa nr. 3

⁷² Decretul președintelui R.M. privind instituirea sărbătorii profesionale – Ziua Bibliotecarului // M.O. 149-151/1125 din 30.11.2000

⁷³ Aprobat la 15.003.1996 de Rectorul U.S.M. Regulamentul de organizare și funcționare a Bibliotecii Centrale a U.S.M. // *Biblioteconomia Republicii Moldova. Cadrul de reglementare. Vol.II* .- P. 39-45

⁷⁴ Nomenclatorul dosarelor serviciilor și filialelor B.M. „B.P.Hasdeu” // *Documente de reglementare a activității BM “B.P.Hasdeu”*: 1995.- Chișinău.- P. 41-48

- *Codurile etice* - unele țări au adus în discuția în anii '70, probleme ale rolului social al bibliotecii ca fiind o instituție independentă, neutră. În aceste situații bibliotecile trebuia să elaboreze un cadru de reglementare care să salvgardeze profesia. Astfel, valorile etice au fost formulate nu în legi, ci în coduri. Comunitatea bibliotecară din R.M. a elaborat, în 2000, *Codul etic al bibliotecarului*.

- *Standardele* – în scopul organizării activității de bibliotecă în R.M., în 1992, a fost înregistrat Comitetul nr. 1 *Biblioteconomie. Informare. Documentare*, care, până în prezent, a aprobat 34 standarde naționale și 51 standarde interstatale⁷⁵ în domeniu, referitoare la descrierile bibliografice, transliterare etc. Merită de menționat că unele țări au optat pentru a include în legi chiar norme, altele le-au elaborat separat ca standarde, aceasta fiind argumentată de faptul că, deși legislațiile de bibliotecii sunt elaborate la nivel național, totuși executarea acestora este efectuată de autoritățile locale sau municipale etc. De aceea factorii de decizie își doresc să cunoască uneori ce este cu adevărat un serviciu de bibliotecă de calitate, ce este cu adevărat prioritar bibliotecilor și ce nu etc. Astfel ei au nevoie de a cunoaște ce sunt standardele care susțin activitatea de bibliotecă, deseori acestea sunt elaborate de asociații. Avantajul de a le include în lege indică și obligă autoritățile atât la investițiile ce trebuie făcute, cât și la organizarea bibliotecii. Aceste standarde deseori se referă la numărul de cărți per cap de locuitor, periodicitatea verificării fondurilor de bibliotecă etc. De exemplu *Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a bibliotecilor publice din R.M. (1999)*⁷⁶ include *Nomenclatorul funcțiilor de conducere și al personalului de specialitate și de execuție din bibliotecile publice și Criterii de normare a resurselor*

⁷⁵ Tătărescu, Iulia. *Standardizarea – garant al calității* // Probleme actuale ale teoriei și practicii biblioteconomice / USM.- Ch.: Museum, 2005.- P. 119-123

⁷⁶ *Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a bibliotecilor publice* // Biblioteconomie. Cadrul de reglementare.- Vol. III.- P. 41-52

umane în bibliotecile publice. Astfel de norme, privind personalul de bibliotecă și structura organizatorică a bibliotecilor, sunt incluse, în România, în *Legea bibliotecilor*.

- *Politici culturale* - experiența europeană a demonstrat că, pentru crearea unui sistem de biblioteci, este nevoie nu doar de o legislație bună, ci de o politică pentru aceste instituții. Bibliotecile sunt parte a politicii culturale și informaționale, astfel ele nu trebuie excluse la elaborarea acestora. Experiența R.M. la acest capitol remarcă *Programul de activitate al Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”*⁷⁷, care prevede reformarea sferei de distribuție a cărții în spațiul rural și revitalizarea bibliotecilor în spațiul rural, *Strategia Națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronică”*⁷⁸ – în cadrul căruia bibliotecile sunt parte componentă a *e-culturii*, printre cele mai importante pot fi menționate: crearea punctelor de acces public la Internet, crearea centrelor multimedia în biblioteci, extinderea proiectului SIBIMOL, crearea bibliotecii naționale digitale și extinderea proiectului „Școala de biblioteconomie”.

Inițiative privind studierea, elaborarea și îmbunătățirea cadrului de reglementare

În orice domeniu responsabilitățile unei profesii trebuie să producă un cadru legal. Problematika bibliotecilor din Republica Moldova a apărut târziu pe agenda legislativă națională. Deși abordarea practică își găsea reflectare în diverse documente reglementatoare (instrucțiuni, reguli etc.), totuși, până la finele anilor '80, au fost depășite, iar exigențele sociale le diminuaseră importanța și puterea juridică. Atât bibliotecarii, cât și factorii de decizie aveau nevoie de alte norme, care să reflecte complexitatea activității bibliotecare și actualitatea domeniului.

Elaborarea unei legi bune pentru instituția bibliotecară necesită pregătirea liniilor directe la nivel profesionist, standarde și re-

⁷⁷ Accesați <http://gov.md> vezi Programe și strategii

⁷⁸ Accesați <http://gov.md> vezi Programe și strategii

comandări pentru a menține atenția autorităților locale și altor cercuri de autorități la definirea și existența instituției bibliotecare.

I. Stoica (2002) menționa că „o societate care găsește și așază în expresie legislativă adecvată un anumit câmp de activitate, mărturisește și certifică nivelul său de considerare”. Biblioteconomia Moldovei, devenise la începutul anilor '90, un domeniu care a dat startul unor reglementări. Primul a fost *Modelul strategic al Sistemului Național de Biblioteci (1991)*⁷⁹ document aprobat prin Hotărârea din 27.12.1991 a Colegiului Ministerului Culturii și Cultelor al R.M. ceea, ce a dat dovadă de maturitate profesională. Cum urma să comenteze Al. Rău într-o comunicare rostită la Întrunirea republicană a bibliotecarilor din 4 octombrie 2001, acesta a fost „documentul fundamental pentru tot sistemul [de biblioteci] de reglementări următoare”. Anume din acel model au reieșit regulamentele privind reorganizarea rețelei de biblioteci publice, reorientarea politicii de achiziții, reforma managerială și instituțională a bibliotecilor. Adițional fiind declarat ca primul document biblioteconomic care „garantează dreptul universal al omului de acces la documente și informație.” Legea referitoare la biblioteci propriu-zis fiind aprobată în 1994 prin efortul structurilor profesionale care a constituit primul act legislativ important, elaborat imediat după declararea independenței statale.

Domeniului biblioteconomic internațional însă aborda subiectul legiferării domeniului cu mult mai devreme, în cadrul diverselor forumuri internaționale. În 1953, UNESCO a organizat primul seminar referitor la legislația bibliotecile publice din țările în curs de dezvoltare, organizat în Ibadan (Nigeria)⁸⁰. Legislația referitoare la bibliotecile publice era în mod special pe agenda zilei. Următoarele întrebări au fost formulate pe parcursul conferinței:

⁷⁹ Sistemul Național de biblioteci al Republicii Moldova (S.N.B.). Model strategic // Biblioteconomia Republicii Moldova. Cadrul de reglementare. Vol.I - P.7-49

⁸⁰ Gardiner, Frank. *Public Library Legislation: a comparative study* / UNESCO.- Paris, 1971.- 286 p.

- Este o lege instrumentul potrivit pentru împuternicirea autorităților pentru asigurarea susținerii financiare adecvate și administrării eficiente în corespundere cu standardele naționale ?;

- Este obligatoriu de a angaja bibliotecari bine instruiți pentru furnizarea serviciilor de bibliotecă ?;

- Trebuie sau nu ca serviciile să fie accesibile și gratuite tuturor membrilor comunității ?;

- Este obligatoriu ca colecția de carte să acopere toate necesitățile utilizatorilor ?;

Seminarul din Ibadan, a subliniat că doar principiile care sunt stipulate într-o lege pot să ofere securitate și obligativitate permanentă.

În 1955, Secțiunea pentru Biblioteci Publice a IFLA a publicat un Memorandum⁸¹ pentru dezvoltarea și furnizarea serviciilor de bibliotecă publice. Una din părțile acestuia se referea la legislație:

- Autoritățile locale pe potrivă trebuie să fie împuternicite să ofere bani publici pentru serviciile de bibliotecă;

- Sumele pentru cheltuielile locale nu trebuie să fie limitate – autoritățile publice trebuie să găsească resurse pentru extinderea bugetelor pentru biblioteci;

- Autoritățile locale trebuie să fie împuternicite în așa fel, încât să poată colabora cu alte autorități locale pentru a furniza servicii de rețea sau părți ale acestei rețele;

- Fiecare autoritate locală trebuie să nominalizeze o comisie pentru bibliotecă direct responsabilă pentru consiliul local;

- Fiecare autoritate locală trebuie să fie aptă să disemineze personal care va fi angajat în corespundere cu condițiile și regulamentele aplicabile responsabililor locali din administrația publică;

- Serviciile oferite de bibliotecile publice trebuie să fie disponibile tuturor membrilor comunității.

Documentul IFLA însă nu a stipulat nimic despre controlul central, mărimea ariei administrative, viabilitatea financiară a

⁸¹ The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for development
- P. 15-17

autorităților locale. Nu a menționat nimic despre problemele ce pot apărea în cazul dacă vor fi indicate și cheltuielile pentru o finanțare adecvată.

În octombrie 1955, UNESCO a organizat un alt seminar în Delhi (India), care a întrunit 12 țări din Asia, reprezentată de 46 bibliotecari din bibliotecile publice. La acest seminar s-au discutat următoarele subiecte, care urmează a fi incluse într-o lege de bibliotecă:

- Mecanismul controlului bibliografic național;
- Sistemul de cooperare la nivel local/național/internațional;
- Oportunitățile pentru dezvoltarea bibliotecilor publice disponibile pentru comunitate;
- Clauze obligatorii pentru o finanțare adecvată.

Elaborarea cadrului legislativ de bibliotecă depinde de natura statului și locul pe care legislația îl joacă în structura sa. De aceea, referitor la finanțare, s-a discutat despre structura și nivelele acesteia: la nivel național, local sau o îmbinare a acestora.

La începutul anilor '90, a devenit o necesitate actualizarea legislațiilor de bibliotecă din arealul european. Din acest motiv a fost lansat un chestionar de către Comisia Europeană asupra a 28 țări din spațiul european, pentru a evalua legislațiile existente și a oferi sugestii de îmbunătățire⁸². Acest chestionar a demonstrat următoarele:

- toate țările chestionate dispun de o lege specială cu privire la biblioteci, care include care sunt organele responsabile de finanțarea bibliotecilor;
- 1/5 din acestea includ un minim de descriere la scopul, atribuțiile acestor instituții, dar partea negativă e că nu indică sancțiunile care ar trebui aplicate în caz de neîndeplinire a prevederilor legii;
- unele includ standardele minime pentru crearea unei biblioteci;

⁸² Koren, Marian. *Library development, helped and hindered by legislation: European examples* // *Congres Annuel (Corpo)*, Orford, Quebec, Canada.- 22 May, 2003

- mai mult de jumătate include tipurile de servicii pe care trebuie să le includă o bibliotecă, inclusiv pentru diverse categorii de utilizatori;
- 20 de țări includ legislații speciale referitoare la bibliotecile școlare;
- 20 state au reglementări referitoare la personalul de bibliotecă și instruirea acestuia;
- 18 state au reglementări referitoare la împrumutul interbibliotecar, patrimoniul cultural și depozitul legal.

Concluziile care au fost înaintate de către Consiliul de Cooperare culturală al Consiliului Europei în urma organizării seminarului “Reforma legislației de bibliotecă în Europa Centrală: necesități și așteptări”⁸³ au servit drept instrument fundamental în sprijinirea elaborării unei legislații de bibliotecă în diverse țări, printre care s-a numărat și Republica Moldova, alături de Ungaria, Croația etc.

Având la bază acest studiu, CE a organizat o serie de seminare și întruniri referitoare la legislația și politica de bibliotecă. Cel mai important document care a rezultat a fost *Linii directoare pentru legislația și politica de bibliotecă în Europa* propus în cadrul conferinței „Bibliotecile și democrația: responsabilitățile statului, autoritățile guvernului și a specialiștilor” organizat la Strasbourg la 23-25 noiembrie 1998. Aceste linii directoare au fost aprobate la cea de 68-a sesiune a Consiliului de Cooperare Culturală a CE și de IFLA și EBLIDA în ianuarie 2000⁸⁴.

Pentru a găsi răspuns la întrebarea este legislația de bibliotecă un suport sau impediment, EBLIDA a stipulat câteva principii după care trebuie să se orienteze o lege de bibliotecă:

- Accesul egal la informație este esențial pentru o țară democratică;

⁸³ Reforming library legislation in Central Europe: needs and expectations, Strasbourg, 7-8 November, 1994

⁸⁴ Accesati www.coe.int

- Bibliotecile sunt realizări concrete ale principiului liberului acces la informație;
- TI trebuie să fie o prioritate pentru o politică culturală;
- Bibliotecile trebuie să fie agenți importanți ai SI;
- Patrimoniul bibliotecilor constituie partea esențială a patrimoniului statelor europene;

Conferința din 30 aprilie 1999, organizată de CE și Institutul Goethe, a avut aceeași tematică – conștientizarea legislației de bibliotecă, permițând ca conținutul *Liniilor directoare pentru legislația și politica de bibliotecă în Europa* să fie consulta-te și promovate unei audiențe cât mai largi.

Atelierul de dezbatere privind legislația de bibliotecă – altă reuniune internațională referitoare la legislația bibliotecară – a avut loc la 19-20 noiembrie 1999, la Praga, sub egida UNESCO. În cadrul acesteia s-a subliniat că o legislație trebuie să includă funcția bibliotecii de instituție ce se implică în instruirea pe parcursul vieții, centre de informare și protecție a culturii și diversității culturale.

Ca rezultat al tuturor întrunirilor s-a concluzionat elaborarea politicilor ce trebuie să aibă în vedere trei mari tendințe:

- **convergența** – acest termen poate fi interpretat din punctul de vedere al egalării funcțiilor referitoare la accesul fizic și intelectual oferit de bibliotecile publice cu cele universitare.

- **globalizarea/mondializarea** – deși reprezintă un factor cu tente economice, politice, acesta se extinde secvențial și în domeniul social, cultural și biblioteconomic, condiționând o creștere a interdependenței și interpenetrației aspectelor umane cu sporirea integrării socio-economice globale.

- **participarea** – determină accentuarea funcției sociale a bibliotecilor, subliniind necesitățile educaționale și culturale ale cetățenilor. Noile tehnologii au sporit rolul tradițional de instituție educațională, în mod special în vederea alfabetizării digitale. Astfel biblioteca s-a transformat în instituție majoră în domeniul educației permanente.

Caracteristicile legislației de bibliotecă

Una din cele mai discutate probleme referitoare la legislația de bibliotecă se referă la următoarea idee: trebuie sau nu să fie o lege care să includă pe deplin aspectele biblioteconomice sau mai degrabă o lege-cadru care să fie complementată de alte reglementări succesive referitoare la bibliotecă.

În acest context se pot distinge variate tipuri de formulări ale legilor. Marian Koren⁸⁵ propune următoarele :

- *Extensive sau exhaustive* (ex. România, Federația Rusă, India, etc.)

- *Laconice* (ex. Finlanda, Danemarca etc.)

Startul unei legi de bibliotecă trebuie să fie dreptul fundamental regăsit în Constituție, care stipulează drepturile fundamentale de acces la informație a cetățenilor. Dacă se consideră că drepturile civile reprezintă piatră de temelie, atunci evident legea biblioteconomică trebuie să sublinieze această idee, dar deja cu detalii referitoare la operaționalizarea accesului la informație. Bazându-ne pe aceste considerații, trebuie de subliniat că serviciile de bibliotecă sunt conexe cu informația, care oferă atât experiență estetică, cât și recreație utilizând aceste servicii pe baza drepturilor și obligațiilor de cetățeni și utilizatori ai serviciilor de bibliotecă, precum și obligația autorităților de a susține aceste servicii de bibliotecă. Nu în zadar *Legea R.M. privind accesul la informație*⁸⁶ este atât de aproape în esență de bibliotecă, deși nu se referă la această instituție nici pe aproape. Pentru practicarea drepturilor civile, o lege trebuie să creeze cadrul legal pentru șanse egale. Aceasta implică definirea a ceea ce ar reprezenta o discriminare, de exemplu – de acces fizic sau intelectual în bibliotecă etc.

⁸⁵ Koren, Marian. *Library development, helped and hindered by legislation: European examples* // Congres Anual (Corpo), Orford, Quebec, Canada.- 22 May, 2003

⁸⁶ *Legea privind accesul la informație* // M.O. nr.88-90 din 28.07.2000

O idee interesantă—care poate servi drept bază pentru trasarea unei legi de bibliotecă este aspectul finanțării — biblioteca, în general, și serviciile pe care le furnizează populației reprezintă o investiție, care este o condiție indispensabilă pentru existență și dezvoltarea țării. Informația este în acest sens o relație, care se prezintă ca un capital, beneficiile căruia sunt oferite întregii populații.

Legea trebuie să cuprindă toate tipurile de biblioteci disponibile publicului. La prima vedere aceasta pare a fi un subiect simplu, dar, practic, poate fi o chestiune de principiu atunci când se va discuta dacă legea referitoare la bibliotecă poate să intervină și în cazul unei biblioteci private, care aparține unei asociații, firme, biserici etc.

Scopul major al unei legi este că trebuie să permită funcționarea unui sistem dinamic de biblioteci, care la rândul său va contribui la conlucrarea între membrii acesteia, permițând servicii coordonate pentru cetățeni, și nu funcționarea unor biblioteci izolate și statice. Sistemul, în general, va fi implicat în colectarea, catalogarea, clasificarea, depozitarea și punerea la dispoziție a colecțiilor și informației. Această obligativitate poate fi realizată ca pentru cetățeni, oriunde nu ar fi ei și aceștia pot accesa informația.

Structura și conținutul legii

O lege de bibliotecă poate fi considerată drept un contract între societate și profesie, care reglementează relațiile dintr-un sistem, și anume cele dintre cetățeni și serviciile de bibliotecă. Societatea definește cerințele realizarea cărora e așteptată de la biblioteci, iar societatea le oferă resurse pentru aceasta. O lege de bibliotecă trebuie să fie centrată pe acțiuni și nu pe instituțiile bibliotecare. Este o chestie problematică - ce fel de mecanism trebuie să fie dezvoltat pentru a defini mărimea resurselor pentru biblioteci?

O altă remarcă este cea referitoare la faptul dacă într-un stat trebuie să fie o singură lege sau un set de legi, care să includă prevederi pentru fiecare tip de bibliotecă în parte sau reglementări referitoare la aspecte de bibliotecă — depozit legal, patrimoniu național etc.

Astfel, totuși, e mai bine de a avea o lege comprehensivă, care ar reglementa cadrul legal pentru întreg sistemul de biblioteci. Există, desigur, riscul ca această să rezulte în constrângeri excesive, ruinând flexibilitatea și adaptabilitatea sistemului de biblioteci. Aceasta nu înseamnă că pe parcursul funcționării legii trebuie făcute concesii pe baza soluțiilor optime profesioniste.

Dacă se consideră o lege de bibliotecă una care nu acoperă toate tipurile de biblioteci, atunci, cu siguranță, va fi nevoie de alte reglementări, care vor trebui să fie elaborate. Se pare că din diferite cauze, circumstanțe, servicii, care trebuie incluse într-o lege, totuși alte acte normative trebuie elaborate la nivel profesional și adoptate la nivel național. Ex. împrumutul interbibliotecar – cadrul juridic trebuie reglementat de o lege, dar tehnic acest gen de serviciu trebuie stipulat printr-un act operațional. Cazul depozitului legal în Republica Moldova – *Legea cu privire la biblioteci și Legea cu privire la activitatea editorială* se referă la centrele care primesc exemplarele de depozit legal, pe când *Regulamentul cu privire la depozitul legal* a fost inclus în *Hotărârea Guvernului nr. 813* ce se referă la recepționarea și distribuirea exemplarului de depozit legal, documentele care constituie depozitul legal etc.

Următoarele aspecte trebuie reflectate într-o lege de bibliotecă:

- Sistemul de biblioteci;
- Finanțarea;
- Responsabilitățile statului și ale autorităților locale;
- Administrarea;
- Servicii de bibliotecă;
- Colecții de bibliotecă;
- Plățile și amenzile;
- Profesia de bibliotecar.

Sistemul de biblioteci și administrarea

Legea trebuie să formuleze sarcinile sistemului de biblioteci, și să stabilească cadrul legal pentru fiecare tip de bibliotecă în parte. Sistemul se recomandă a nu fi organizat monolitic

și ierarhic, ci mai degrabă dinamic, flexibil, autoregulatoriu. Nici o soluție nu poate servi drept argument pentru a constitui o rețea de biblioteci. Depinde de instituția ce coordonează, dacă dorește să construiască o rețea sau nu. Important e ca acest sistem să ofere servicii care să se completeze unele pe altele. Automatizarea este un important instrument, care operează o rețea. Standardizarea poate fi regăsită în alte reglementări.

Pornind de la ideea că fiecare țară are propria structură și niveluri diferite de guvernare, singurul aspect comun, pe care-l au, este că există întotdeauna mai multe niveluri de responsabilități. În majoritatea statelor europene, toate responsabilitățile în ce privește administrarea bibliotecilor revin guvernului, apoi bibliotecilor județene, după care celor publice locale (Norvegia, Danemarca, Finlanda, România, Spania, Italia etc.). Există, însă, și o altă structură de guvernare. Drept exemplu poate servi Germania, unde responsabilitatea de guvernare începe de la comune prin Landuri la Guvernul Federal al Germaniei.

În cadrul politicii în materie de biblioteci, în țările europene se disting următoarele repartizări administrative.

- Descentralizarea — are loc atunci când guvernul determină obiectivele și încredințează implementarea puterii locale, furnizându-i mijloacele necesare. Descentralizarea presupune că guvernul stabilește anumite obiective generale, pe care le aplică autoritățile locale (ex. Franța, Portugalia). Guvernul central colaborează la realizarea proiectelor locale, cu fonduri de la buget folosite în mod suplimentar de autoritățile locale.

- Autonomia - implică folosirea mijloacelor de finanțare a bibliotecilor din surse bugetare mixte: venituri locale, precum și alocațiile guvernului. La alocațiile finanțelor trebuie să se țină cont de anumite cerințe, care pot fi generale (Danemarca și Finlanda) sau extrem de precise (Belgia); ele țin de: mărimea colecțiilor, cerințe minime de spațiu, echipamente și colecții, gama de servicii pentru public, servicii pentru anumite categorii de cititori (penitenciare, spitale etc.). Delegarea sau autono-

mia constă în atribuirea responsabilităților unei instanțe subordonate statului, la nivel regional, de exemplu. Una sau mai multe entități locale pot prelua responsabilitatea elaborării și aplicării politicii bibliotecilor.

- Centralizarea presupune implicarea statului, ca decident și creator al unei politici naționale a bibliotecilor și informării, ca în statele din estul Europei.

- Privatizarea, aplicată în Olanda, înseamnă că o parte din fondurile bibliotecilor provin de la bugetul public, dar instituțiile (nu autoritățile locale) găsesc și alte soluții de finanțare, jucând însă rolul de serviciu public. Aceste modele sunt funcționale în mod diferit, după profilul cadrului legislativ, al nevoilor, tradițiilor și condițiilor generale, deci variază de la o țară la alta. Evident, nici unul nu poate rezolva toate problemele și nu exclude alternativele.

Finanțarea

O lege trebuie să fie un garant al drepturilor civile, pentru acoperirea cheltuielilor referitoare la crearea și operarea acestora, aceasta trebuie să desemneze cine este responsabil de finanțare și să definească care obstacole pot să apară din motive financiare.

De altfel legea poate să ofere totuși ceva real, dar rămâne de clarificat dacă condițiile financiare pentru realizarea acestora sunt disponibile. Cu alte cuvinte, putem avea încredere în prevederile legale fără a avea asigurare financiară în prealabil? Dilema apare aici, trebuie să fie o lege generală pentru biblioteci, care va acoperi obligația de a menține bibliotecile și, prin extensie, să contezi pe reglementările incluse în lege. Astfel suntem în situația de a lupta pentru susținere financiară. Or trebuie să fim siguri că legea garantează un nivel financiar adecvat. Astfel această idee ne pune să ne gândim dacă problema finanțării trebuie să devină un garant prin lege, o problemă a instituției sau a personalului de bibliotecă. Aceasta, la fel, poate deveni problemă dificilă din punctul de vedere al fi-

nanțării continue a serviciilor de bibliotecă, reflectându-se sau asupra colecției, sau asupra personalului, sau asupra calității serviciilor.

Soluția optimă este cea oferită prin finanțarea obligatorie a statului, sau cel puțin determinarea unui minim de alocații financiare din partea statului. Aici apare problema elaborării unui set de standarde, iar legea trebuie să stipuleze că menținerea bibliotecilor este o responsabilitate obligatorie. Astfel că eforturile nu trebuie concentrate pe deținerea sumelor, ci mai degrabă pe deținerea responsabilităților ce urmează a fi delegate. De multe ori se confruntă cu determinarea minimului profesional. În orice situație o atitudine unanimă trebuie creată între servicii și finanțare: pentru a îndeplini o sarcină la un nivel optim e nevoie de o finanțare adecvată. Cu cât mai detaliat sunt definite responsabilitățile pentru autorități cu atât mai autentic sunt stabilite standardele profesionale, astfel apar cu atât mai multe perspective pentru o finanțare adecvată. Realitatea a demonstrat că finanțarea de la an la an e în scădere, astfel bibliotecile pot fi în situația de a sancționa autoritățile pentru neîndeplinirea obligațiilor și neglijarea bibliotecilor.

Conceptul sistemului de finanțare american⁸⁷ include așezarea pe organizarea teritorial-administrativă a sistemului de biblioteci. Biblioteca comunitară – finanțarea din bugetul comunei, această cotă ajunge pentru întreținere și salarizare. Bugetul comitatului (raionului) alocă mijloace pentru achiziții, reparații etc. Bugetul statului – pentru construcții, reconstrucții și finanțare pentru proiecte și programe. La acest nivel se finanțează programe ce țin de completarea și de interesele unui stat, iar la nivel de buget federal se finanțează proiecte ce țin de necesitățile întregului sistem de biblioteci americane.

⁸⁷ Bibliotecile trebuie să facă parte din fericirea omului [Interviu cu J.Cole din Centrul de bibliologie al Bibliotecii Congresului, consemnat de Alexe Rău] // Magazin Bibliologic.- nr. 1-2.- 2005.- P.6-9

Responsabilitățile statului și autorităților locale

Este o întrebare delicată – până unde trebuie să finanțeze statul și cât este cazul să finanțeze autoritățile locale. Menținerea directă din partea statului poate fi atunci când bibliotecile sunt incluse în bugetul de stat. Finanțarea directă este foarte mult disputată în cazul în care bibliotecile operează în cadrul unor instituții. Posibila soluție este aceea că, într-o perioadă de tranziție, statul trebuie să contribuie cu aproximativ 50 % pentru a menține bibliotecile. Astfel statul garantează securitatea asigurării unor condiții de bază pentru susținere. Un astfel de model poate fi greu de aplicat astăzi, din motiv că redistribuirea rolurilor statului fost redusă, și pentru că, pe de altă parte, autonomia autorităților locale a fost extinsă.

Ca o consecință a unei administrări în două nivele, o problemă similară poate să apară – guvernul local este responsabil de susținerea bibliotecii care deservește localitatea dată, dar ea poate cere susținere adițională de la localitatea vecină în cazul în care biblioteca oferă servicii pentru localitatea presupusă. Desigur, că nu. Este o altă situație când biblioteca comunală este parte integrantă a unei rețele, și astfel oferă servicii pentru alte comunități în afara localității unde se află. Atunci este justificat că guvernul local trebuie să ofere susținere financiară adecvată. Consiliul local joacă un rol important administrarea publică locală vizavi de problemele de bibliotecă. Soluțiile rezultante din finanțarea comună a bibliotecilor raionale de către raion și de către capitala raionului sunt foarte promițătoare din punctul de vedere al evoluției, dar rămâne de urmat această cale – instituția trebuie să fie plasată în vederea menținerii de către administrarea orășenească și, în același timp, raionul și alte localități trebuie să acopere finanțarea a acelor operații furnizate localității propriu-zise, pentru a asigura serviciile sistemului raional în general.

Legea definitiv trebuie să nominalizeze structurile de conducere ale bibliotecilor, începând cu bibliotecile naționale, bibliotecile universitare, până și cea mai mică. La fel de impor-

tantă e și stabilirea autorității responsabile de crearea și finanțarea bibliotecilor. Aceasta include desigur că unele organe mențin responsabilitatea operării organizației bibliotecare în baza de sistem/rețea. Aceasta poate lua forma unui consorțiu voluntar într-o localitate mică, în cadrul căreia operează servicii pe bază de contract. Astfel de consorții pot fi finanțate de consiliul general al raionului. Nu este exclus că o astfel de schemă poate fi creată ca un consorțiu obligatoriu.

Un rol important este de a determina dacă o bibliotecă locală poate să întrunească interesele de bază și ale unei biblioteci universitare, astfel scutind bugetul acelei localități.

Servicii de bibliotecă

Condițiile de bază ale utilizării bibliotecii și tipurile de servicii sunt definite atât de drepturile civile, cât și de obligațiile instituțiilor bibliotecare. Acestea sunt, natural, influențate de utilizatori. Sistemul bibliotecar influențează ordinea utilizării și ofertele serviciilor: o bibliotecă nu poate oferi totalitatea de servicii pe care le-ar putea oferi un sistem de biblioteci.

O lege de bibliotecă nu poate stipula totalitatea de servicii caracteristice diferitor tipuri de biblioteci. Astfel de recomandări pot fi subiectul unor îndrumări profesionale. Ce poate face o lege, este să fixeze anumite principii de bază, să servească în unanimitate utilizatorii: ce poate cere utilizatorul când o bibliotecă este deschisă pentru public, care sunt performanțele așteptate de la bibliotecă. Acestea pot fi numite un set minim de servicii sau delimitarea unor servicii de bază. La fel este bine să conștientizăm semnificația acestor termeni, deoarece putem să ne confruntăm cu situația că informația nu este un serviciu de bază, sau putem confunda serviciul de bază cu cele fără plată, sau minim devine maxim. Listarea sau definirea serviciului poate deveni subiectul unor regulamente sau acte constitutive ale asociațiilor profesionale.

Din punctul de vedere al utilizatorului cerințele de bază constituie natura bibliotecilor publice astfel că orice utilizator poate accesa informația stocată în bibliotecă, în același timp este clar ce nu este considerat dreptul la informație. Va fi dificil să se califice

ce face o bibliotecă ca să devină publică – depinde de un grup social, aparține unei instituții. Nu înseamnă, totuși, limitarea unui drept de acces, dacă o instituție face ca biblioteca să fie deschisă doar unui segment din public, ci, din contra, aceasta asigură utilizare favorabilă pentru grupul-țintă pe care îl deservește.

Bibliotecile trebuie să ofere nu doar acces la informație, dar și să ofere informație adecvată referitoare la regulile de utilizare, inclusiv TI. Relațiile dintre utilizator și bibliotecă pot fi interpretate drept un contract, condițiile căruia sunt la fel prevăzute, mai întâi, de un regulament intern. Astfel trebuie luate în considerare drepturile personale ale utilizatorilor, prezervarea colecției de bibliotecă pe de o parte și necesitățile informaționale pe de altă parte și drepturile de autor. Aici biblioteca trebuie să fie înarmată cu instrumente de sancționare vizavi de comportamentul utilizatorilor, precum și utilizatorul trebuie să cunoască care îi sunt drepturile și limitele.

Dezvoltarea colecției

Susținerea dezvoltării colecției trebuie obligatoriu să fie stipulată în lege, indiferent de suportul pe care îl are – tradițional sau electronic. Temelia unei abordări sistemice într-o lege de bibliotecă îl reprezintă împrumutul interbibliotecar. Nu este un detaliu tehnic minor ci mai degrabă, o obligație fundamentală față de utilizatori și față de membrii unui sistem. Documentul solicitat de utilizator trebuie oferit și cerința informațională trebuie îndeplinită pozitiv în măsura posibilităților. Plățile suportate trebuie bugetate anual și aceasta variază de la o bibliotecă la alta.

Plățile și amenzile

Două teze contradictorii sunt abordate atunci când se definește o lege de bibliotecă: utilizarea bibliotecii este gratuită sau se pot colecta sume de bani pentru unele servicii de bibliotecă.

Astăzi principiul general declarat referitor la natura gratuită a serviciilor de bibliotecă nu mai poate fi atacată categoric. Va fi un gest anacronic de a stipula în lege contrariul, deși uneori pot fi aduse justificări unanime.

Câteva declarații conceptuale și practice pot servi ca baza legală:

- a. serviciile obligatorii ale bibliotecii nu trebuie să coincidă cu serviciile gratuite;
- b. serviciile obligatorii și gratuite nu trebuie menționate în lege;
- c. este imposibil de enumerat în lege serviciile oferite contra plată de bibliotecă, dar cele gratuite trebuie
- d. stipulate foarte corect;
- e. serviciile oferite grupului țintă nu trebuie oferite sub nici o formă contra plată, altfel se va încălca principiul accesului la informație;
- f. admisibilitatea la bibliotecă trebuie percepută gratuit celor care vor utiliza serviciile în localul bibliotecii;
- g. legea trebuie să elaboreze un set maxim de preț pentru admisibilitate;
- h. pentru împrumutul interbibliotecar utilizatorul trebuie să achite doar pentru serviciile poștale și multiplicare;
- i. banii colectați de la utilizatori nu trebuie să includă profit, prețurile nu trebuie să fie mai mari decât cheltuielile reale
- j. accesul la Internet, baze de date locale sau abonate trebuie să fie oferite gratuit;
- k. menținerea bazelor de date trebuie să fie susținută de către instituția către care se subordonează biblioteca.

Profesia de bibliotecar

Câteva momente trebuie să fie reflectate în lege:

- conștientizarea profesiei de bibliotecar în societate – specializări în cadrul universitar;
- conștientizarea faptului că profesia de bibliotecar necesită obținerea studiilor universitare, iar statul este obligat să ofere condiții de a obține studii de bibliotecar;
- asigurarea ca bibliotecarii să participe în comisia de acreditare a bibliotecilor universitare/școlare;
- cerințe referitoare la angajarea bibliotecarilor în diverse biblioteci – condiții speciale pentru diverse tipuri de biblioteci;

Legislații pentru tipuri de biblioteci

Unele țări au mers pe principiul elaborării legilor de biblioteci specifice tipurilor de bibliotecă. Elaborarea unor politici comune pornește de la stabilirea unor tipologii. UNESCO a adoptat o tipologie în cadrul căreia bibliotecile sunt grupate în cinci categorii - naționale, universitare, publice, școlare și specializate:

Biblioteci Naționale

Bibliotecile naționale în spațiul european reprezintă instituții culturale, științifice și educaționale de importanță majoră, ce necesită garanții legislative și economice pentru existență și dezvoltare de viitor. Statul trebuie să recunoască statutul acestor arhive naționale ale moștenirii culturale în format manuscris, scris sau alte formate. La fel acestea trebuie să mențină responsabilitatea legitimă ca centre biblioteconomice, furnizori majori de informație și centre de instruire pentru bibliotecari. Bibliotecile naționale trebuie să primească garanții financiare speciale pentru achiziții și echipament, precum și salarii pentru bibliotecari. În plan legal această idee trebuie să fie reflectată într-un act normativ special al bibliotecilor naționale sau trebuie să existe o notă într-o lege generală.

Trei probleme trebuie formulate într-o lege separată bibliotecii naționale:⁸⁸

- Prezervarea colecției – drept o moștenire culturală a națiunii
- Serviciile oferite, în mod special delimitarea serviciilor în comparație cu alte biblioteci din sistemul general de biblioteci al țării, ceea ce deosebește o bibliotecă națională, de alte biblioteci

Biblioteci academice

Bibliotecile universitare joacă un rol major în satisfacerea necesităților informaționale ale profesorilor, studenților și cercetătorilor din învățământul superior. Astfel se consideră că bibliotecile universitare trebuie încurajate prin inițiative națio-

⁸⁸ Papp, Istvan. *Case study on Hungarian library legislation and a review of specific and general aspects of library legislation and policy* // Seminar on library legislation in Budapest, 28-30 September 1995

nale să se dezvolte într-o manieră de a întruni atât necesitățile instituției date, cât și cele naționale.

Universitățile se dezvoltă datorită schimbărilor rapide din societate: creșterea numărului mare de studenți, introducerea noilor cursuri academice, activitatea de cercetare se extinde, mediul internațional academic se dezvoltă, evoluează structurile democratice și cele informaționale. Rolul bibliotecilor academice este de a anticipa și a răspunde schimbărilor. Acestea devin instituția centrală a procesului de studiu. Atât autoritățile universitare, cât și cele naționale pot furniza, prin intermediul strategiilor, resurselor adecvate, structuri și coordonare eficiente, să asigure bibliotecile să facă contribuții eficiente și să obțină succese. Universitățile pot asigura ca bibliotecile să contribuie la dezvoltarea și implementarea noilor schimbări necesare pentru obținerea obiectivelor sale. Inițiativele guvernamentale sunt necesare pentru a încuraja dezvoltarea rețelelor de biblioteci, să ofere bugete și investiții pentru construcția bibliotecilor, colecțiilor și implementarea tehnologiilor informaționale, facilitarea dezvoltării personalului de bibliotecă.

Astfel, guvernele naționale trebuie să includă următoarele idei în dezvoltarea unei legislații eficiente de bibliotecă:

1. Promovarea dezvoltării calității bibliotecilor universitare pentru a întruni necesitățile naționale și internaționale caracteristice instituțiilor universitare;

2. Promovarea cooperării bibliotecilor universitare și de alt tip, inclusiv stabilirea mecanismului sistemului de împrumut interbibliotecar (excluderea plăților excesive pentru acest gen de servicii);

3. Promovarea oportunităților pentru schimbul de experiență între biblioteci;

4. Încurajarea menținerii standardelor profesionale în cadrul bibliotecilor universitare, inclusiv determinarea criteriilor de calificare de către organele autorizate;

5. Promovarea dezvoltării și utilizării tehnologiilor informaționale;

6. Asigurarea bibliotecilor academice privind utilizarea dreptului de autor în scopuri academice;

7. Încurajarea universităților de a concepe bibliotecile ca resurse integrate pentru beneficiul comunității academice.

Dezvoltarea la nivel european în sfera bibliotecilor trebuie, la fel, să susțină cooperarea interbibliotecară și să mențină standardele bibliotecilor academice.

Bibliotecile academice sunt parte integrantă a sistemului național de biblioteci. Ele trebuie puse la dispoziția utilizatorilor⁸⁹. Do-ua idee e necesar să fie bine definite, pentru a nu fi contradicții - publicul nu poate să aștepte mult de la o bibliotecă universita-ră/școlară decât oferă grupului-țintă. Nu este obligația unei legi să reglementeze situația/mediul academice sau universitare private, nici finanțarea, serviciile oferite etc., ci doar ale celor publice.

Bibliotecile publice

Legislația de bibliotecă este determinată de condițiile soci-ale, politice, legislative și economice ale fiecărei țări în parte. Legile referitoare la bibliotecile publice trebuie să fie bazate pe principiile drepturilor omului la educație, informare și cultură, incluse în *Manifestul UNESCO pentru Bibliotecile Publice*⁹⁰. O legislație pentru bibliotecile publice trebuie să includă:

- **Colecții** - misiunea primordială a bibliotecilor publice este de a promova difuzarea cunoștințelor, educației și culturii, făcând accesibile diferitele tipuri de medii și tehnologii moderne, atât în format tradițional, cât și electronice. La fel misiunea bibliotecilor publice urmează a fi obținută prin furnizarea serviciilor de calitate, complexitate și specializare. Aceste criterii trebuie să fie factorii decisivi și nicidecum cei religioși, morali sau politici.

⁸⁹ Papp, Istvan. *Case study on Hungarian library legislation and a review of specific and general aspects of library legislation and policy* // Seminar on library legislation in Budapest, 28-30 September 1995

⁹⁰ Manifestul UNESCO pentru biblioteca publică // Gheorghe, Buluță. Va-demecum legislativ pentru biblioteci / Gh. Buluță, Victor Petrescu.- Târgo-viște: Ed. Bibliotheca, 2004.- 212 p. [Manifestul UNESCO pentru biblio-teca publică P. 24-27]

- **Acces** – serviciile bibliotecilor publice trebuie să fie furnizate pentru toate categoriile de utilizatori, indiferent de vârstă, rasă, sex, naționalitate, limbă, statut social. Servicii și materiale specifice trebuie furnizate pentru persoanele care nu pot, din diferite considerente, să beneficieze de serviciile și colecțiile bibliotecii (ex. minorități naționale, persoane cu dizabilități, persoane din spitale și închisori, sau persoane care sunt localizate în spații sau localități izolate). O rețea electronică trebuie să fie furnizată pentru menținerea accesului la bibliotecă, chiar și în cea mai izolată, cea mai mică, la rețeaua națională.

- **Principii** – principiile majore ale furnizării serviciilor de bibliotecă trebuie să includă serviciile de împrumut, activitate de referință, informații comunitare, împrumut interbibliotecar etc.

- **Cooperare** – în vederea asigurării coordonării și cooperării, legislația și planurile strategice urmează să definească și să promoveze rețeaua națională de biblioteci pe principii standardizate.

- **Utilizatorii** – legislația cu privire la bibliotecile publice va include totalitatea drepturilor și responsabilităților utilizatorilor, accesul acestora la materiale și informație, achiziții și servicii în corespundere cu necesitățile actuale ale utilizatorilor, ore de funcționare convenabile, comportament decent etc., inclusiv protecția confidențialității utilizatorilor.

- **Organizarea juridico-administrativă** – sistemul de biblioteci publice trebuie să fie un sistem organic, în cadrul unei țări acesta trebuie să facă distincția dintre nivelele de administrare – autorități locale, regionale și naționale. Legile trebuie să permită două sau mai multe autorități să administreze aceleași biblioteci. Integrarea bibliotecilor publice cu alte instituții de informare, cultură educație și loisire. Accesul direct la serviciile bibliotecii trebuie asigurat, precum și un buget bine definit să fie integrat.

- **Personal** – bibliotecarii profesioniști sunt considerați o sursă indispensabilă pentru a asigura servicii adecvate. La fel bibliotecarii instruiți și calificați trebuie să fie angajați.

- **Sistemul de finanțare** – bibliotecile publice trebuie să ofere servicii gratuite. Fiind o instituție publică, biblioteca publică trebuie să fie finanțată de către guvernele locale și naționale. Administrațiile locale trebuie să fie responsabile de finanțarea bibliotecilor publice locale. Totuși pot fi oferite și servicii contra plată de către biblioteci, acestea fiind specificate de către organele de conducere. Costurile nu trebuie să fie mai mari decât cele reale. Legea trebuie să specifice care sunt plățile maxime. Următoarele aspecte urmează a fi incluse într-o lege de bibliotecă – politica națională informațională, bibliografia națională, statutul bibliotecilor, depozitul legal, bibliotecarii calificați, dreptul de autor, dreptul de împrumut public. La fel, bibliotecile publice trebuie să urmeze standardele referitoare la catalogare, clasificare, servicii de bibliotecă etc.

Pentru bibliotecile publice o lege trebuie să definească cerințele obligatorii, pe când cele recomandabile și opționale vor fi reflectate într-un regulament sau linii directoare separate.⁹¹ Legea va defini doar mecanismul de finanțare a rețelei de biblioteci publice.

Bibliotecile speciale

Dacă există biblioteci speciale deschise publicului, acestea trebuie stipulate într-o lege. Nu este cazul să fie restricționat accesul la aceste biblioteci, odată ce sunt deschise publicului.

Avantajele și dezavantajele legislației de bibliotecă:

Avantajele legislației de bibliotecă:

1. Legislația de bibliotecă este utilă pentru a iniția crearea rețelelor de biblioteci și furnizarea serviciilor în comun. Poate fi un rezultat politic faptul de a avea toate bibliotecile pe aceeași agendă în vederea finanțării și susținerii;

2. Legislația este importantă când bibliotecile ajung un alt nivel de dezvoltare și este nevoie de susținerea continuă a guvernelor;

⁹¹ Papp, Istvan. *Case study on Hungarian library legislation and a review of specific and general aspects of library legislation and policy // Seminar on library legislation in Budapest, 28-30 September 1995*

3. Legislația de bibliotecă rămâne unica garanție pentru prezervarea valorilor democratice prin intermediul unui sistem bine organizat (profesionist) și deschis public;

4. Legislația de bibliotecă formulează scopurile și atribuțiile bibliotecilor și se află în corespundere cu documentele oficiale internaționale (UE, IFLA etc.) și cele naționale (Constituția, alte legi) – continuitate și uniformitate;

5. Legislația este utilă, uneori chiar imperativă pentru a susține cooperarea între instituțiile de cultură și cele din învățământ și susținerea financiară;

6. Legislația poate menține calitatea serviciilor furnizate;

7. Legislația poate să mențină distribuția la nivel național a cărții și să susțină colaborarea cu autorii.

Dezavantajele legislației de bibliotecă:

1. În cazul în care legea include standarde, atunci ea poate să submineze în timp dezvoltarea/administrarea bibliotecilor;

2. Descrierea concretă a instituțiilor care administrează bibliotecile – odată cu reformele administrativ-teritoriale bibliotecile pot suferi un haos;

3. Includerea procedurilor de planificare și raportare poate instaura birocrație și aceasta iarăși subminează activitatea bibliotecilor;

4. O lege întotdeauna poate fi rigidă și interpretarea normelor, uneori, poate deveni cauza efectelor negative.

Sugestii pentru elaborarea unei legi de bibliotecă

- Trebuie să fie simplă și flexibilă;
- Trebuie, cât e posibil, să fie în afara politicii;
- Serviciile de bibliotecă necesită să fie oferite gratuit și colecțiile trebuie să fie conform necesităților utilizatorilor;

- Trebuie să sublinieze clar responsabilitățile de guvernare la nivel național, local;

- Schema de finanțare să fie flexibilă și să permită variații locale;

- Legea trebuie să asigure coordonare efectivă a serviciilor de bibliotecă;

- E necesar să se stipuleze că serviciile bibliotecilor sunt gratuite, accesibile tuturor categoriilor de utilizatori;
- Trebuie să se ofere posibilitatea deschiderii diferitor tipuri de biblioteci – pentru copii, școlare, universitare etc.;
- Trebuie să se asigure existența bibliotecilor în fiecare localitate, așa cum există școli primare;
- Legea trebuie să stipuleze diferite responsabilități diferitor biblioteci pentru a eficientiza, raționaliza administrarea acestora.

Bibliografie:

1. Adhu, S.N. Library Legislation in India. A Historical and Comparative Study. – New Delhi: Sagar Publications, 1967. – 230 p.
2. Buluță, Gheorghe. Vademecum legislativ pentru biblioteci / Gh. Buluță, Victor Petrescu. – Târgoviște: Ed. Bibliotheca, 2004. – 212 p. [Tendințe actuale în legislația privind bibliotecile P.19-24].
3. Firsov, B.R. Gosudarstvennoe zakonodatelnoe regulirovanie deatelnosti bibliotek. – Sankt-Peterburg, 2000. – P. 147-150
4. Gardiner, F. Public Library Legislation: a comparative study / UNESCO. – Paris, 1971. – 286 p.
5. Khan, S. Impact of Library Legislation on the Development of Library Services in Pakistan: Proceeding of the PLA 14th Conference held at Sheikh Zayed Islamic Centre, University of Karachi from 7 to 9 March, 1991 / The Pakistan Library Association. – Karachi, 1991. – 340 p.
6. Reform of Library Legislation in Central Europe. Recommendations and case studies 1994-1995
7. Stoian, Victoria. Dimensiuni ale integrării [Legislația de bibliotecă. Prezent și perspective] // ABIR. – 2001. – Nr. 1. – P. 10-12
8. The Public Library Services. IFLA/UNESCO Guidelines for development
9. Vitiello, Giuseppe. The four core issues of the „Guidelines on Library Legislation and Policy in Europe”. – P. 35 – 37 // Library Legislation in Europe: Discussion Papers and Country Reports / ed. Christiane Bohrer; Council of Europe, Strasbourg; Goethe-Institute, Munich.- Bad Honeff: BOCK-HERCHEN Verlag, 2000. – 77 p.

TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE ȘI DE COMUNICARE ÎN SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ INCLUZIVĂ

Lidia KULIKOVSKI,
doctor, conferențiar universitar

- **Concepte de accesibilitate / Politici europene de accesibilitate**
- **Strategii de acomodare și adaptare**
- **Posibilitățile tehnologiilor asistive în asigurarea accesului**
- **Conceptul „Design pentru toți”: principiile de bază**

Tehnologiile noi de informare și comunicare au influențat fundamental omnia, dar, în mod deosebit, bibliotecile. În raport cu subiectul nostru, aspectul care ne interesează este modul în care tehnologia afectează relația dintre bibliotecă și persoanele dezavantajate, asigurarea accesului lor la informație. Ultimul deceniu a fost numit „digital”, pentru că a cauzat schimbări majore în viața fiecărui om, legate de timp, distanță, spațiu, loc. Au apărut noi servicii informaționale – e-servicii: e-carte, e-bibliografie, web-bibliografie, e-edituri, e-librării, expoziții virtuale, călătorii virtuale, e-împrumut, e-biblioteci. A apărut o nouă cultură – cultura tehnologică, care a devenit parte componentă a culturii organizaționale a bibliotecilor. Conectate la Internet – prin telefon, cablu, satelit – bibliotecile oferă servicii de navigare în rețeaua informațională mondială. Astăzi tot mai multe biblioteci utilizează calculatorul multimedia cu CD-ROM, dispozitiv de înregistrare CD, cameră digitală web. Astfel de stații oferă posibilitatea de a oferi servicii interactive – utilizatorii pot comunica cu alții, pot influența comunicarea cu propriile informații, sunete, imagini; bibliotecarii, la cerere, pot înregistra, ca și utilizatorii, materiale audio, video. Aceste po-

sibilități largesc mult gama de servicii pentru persoanele dezavantajate – accesare de acasă, de la distanță pentru cei care nu se pot deplasa, tranzacții informaționale la adresa persoanei dezavantajate, consultații, răspunsuri la diverse întrebări în regim on-line, rezervări de la distanță, învățare la distanță. Cuvintele-cheie ale activității bibliotecilor, ale relației bibliotecar - utilizator sunt: conectivitate, interactivitate, accesibilitate.

Concepte de accesibilitate/ Politici europene de accesibilitate

Tehnologiile informaționale și de comunicare, tehnologiile multimedia generează probleme și riscuri asupra reprezentărilor sociale, democratice. H.E.Bolhus și V.Colom au identificat șapte probleme de importanță primordială: (1) accesibilitatea rețelelor Internet, (2) capacitatea fiecărui cetățean de a înțelege Internetul, (3) dreptul de a cunoaște ce date sunt prelucrate, (4) controlul asupra puterii de manipulare prin mijloacele multimedia, (5) dreptul la confidențialitate, (6) prevenirea excluderii sociale, (7) protecția de produse **soft**, care citesc informația de pe discurile **hard** ale computerelor personale. Trei dintre probleme – accesibilitatea, capacitatea de a înțelege Internetul și prevenirea excluderii sociale - se referă la persoanele dezavantajate și raportul lor cu tehnologia.

Cele 750 milioane de persoane cu divers handicap de pe mapamond, conform datelor statistice ale OMS, sunt provocate de creșterea și extinderea rapidă a Wide Web World. De WWW se folosește oricine, indiferent de capacitățile sau handicapul individului. Conducerea WWW s-a angajat să înlăture barierele de acces pentru toate persoanele cu handicap: surzi, orbi, cu deficiențe fizice, cognitive și vizuale, stabilind asigurarea accesibilității acestor categorii de utilizatori la resursele informaționale mondiale ca obiectiv prioritar. În ultimul timp, conducerea WWW este preocupată de construcția unui Web multimedia accesibil pentru a disemina informații referitoare la și pentru cei cu handicap. *Softul* include un *browser* non-vizual, un *browser-telefon*, și *DAISY soft* de imprimare.

WWW s-a răspândit prin toată lumea prin o varietate de conținut audio, video pe lângă textul tradițional. Interfața pentru consumatori permite persoanelor cu deficiențe de vedere să folosească ușor informația curentă și de înaltă calitate fără nici o barieră. Industria Internet elaborează și dezvoltă în continuare ghiduri de acces pentru oricine. Tehnologiile informaționale influențează tot mai mult programele și serviciile bibliotecilor. Planificate cu grijă, aceste evoluări tehnice pot, cu siguranță, îmbunătăți serviciile oferite persoanelor cu handicap. Sistemele de livrare a informației se adaptează permanent la o varietate de utilizatori. Ei însă pot beneficia de aceste tehnologii numai dacă bibliotecile vor adopta noi căi și modalități de acces, vor utiliza resursele în diferite formate.

Numărul de conversii posibile ale informației în format electronic este limitat doar de posibilitatea tehnologică a bibliotecii. Tehnologiile oferă următoarele posibilități pentru persoanele dezavantajate:

- textul de pe ecran poate fi mărit sau transformat în formă de vorbire sintetizată astfel încât poți auzi ceea ce vezi (ori nu vezi);
- culorile monitorului, cele ale textului și grafica pot fi schimbate pentru a face ecranul mai vizibil pentru cei ce nu văd sau nu disting culorile;
- textul poate fi transformat în scrisul Braille cu litere reliefate sau desene reliefate;
- lucrările voluminoase pot fi înregistrate (text și grafică) pe discuri laser ușoare, portabile (CD-ROM).

Strategii de acomodare și adaptare

Tehnologia informațională influențează și schimbă și munca în biblioteci. Pe măsură ce biblioteca dezvoltă noi metode de prestare a serviciilor informaționale, este necesar să se gândească asupra impactului pe care-l au aceste modificări asupra serviciilor pentru persoanele cu handicap. Tehnologiile speciale sunt deosebit de promițătoare pentru persoanele cu handicap, întrucât ele pot contribui la surmontarea dezavantajelor. Totuși, recurgerea la acest po-

tențial depinde de o condiție de bază: înlăturarea barierelor tehnice în utilizarea echipamentelor TI, tehnologiilor de sprijin, soft-urilor și paginilor web.

Accesarea paginilor web de pe Internet și a conținutului lor prezintă o varietate de probleme pentru persoanele cu handicapuri fizice, senzoriale ori cognitive. De exemplu website-urile bibliotecilor noastre sunt incompatibile cu alte tehnologii asistive și sunt inaccesibile persoanelor cu handicap.

Tehnologia ajutătoare include luche, dispozitive de mărire a textului, sintetizatoare vocale. Aceste echipamente oferă persoanelor cu deficiențe posibilitatea să citească materialul imposibil de citit printr-o altă metodă. Pentru accesul pe computer în general sunt necesare:

- adaptări ale tastaturii;
- tastaturi alternative;
- mouse-uri alternative;
- introducere de date pe cale vocală;
- soft-uri de sprijin pentru tehnologii;
- soft-uri de citire ecran;
- soft-uri de transcriere în Braille;
- opțiuni de sistem care permit utilizatorului să modifice contrastul, culorile de pe ecran și mărimea caracterelor;
- dispozitive care permit mărirea caracterelor tipărite;
- sisteme optice de recunoaștere a caracterelor (sca-nează texte și sunt dotate cu capacitatea de trimitere înapoi a datelor pentru verificare).

Toate acestea oferă direct și independent acces la publicații; oferă acces auditiv și tactil la informația stocată pe CD-ROM-uri sau diferite baze de date.

Există o varietate de dispozitive tehnice, utilizate pentru asistența persoanelor cu handicap în comunicare și relații cu o lume inaccesibilă lor. Adaptările tehnologice specifice depind de particularitățile handicapului, totuși o varietate de aparate, echipamente potrivite pentru facilitarea utilizării bibliotecii există. Ele includ:

Mașini de scris și tastiere de computer modificate care permit dactilografierea cu o singură mână sau în care cele mai folosite taste sunt plasate în centrul tastaturii. Sunt disponibile tastaturi cu taste foarte sensibile, ceea ce necesită o presiune foarte slabă pentru a fi utilizate. Există de asemenea *măști* ale tastaturii, așa încât tastele să fie activate prin orificii deasupra fiecărei taste. Aceste modificări permit oamenilor cu tremur al musculaturii sau efecte de paralizie să utilizeze tastatura fără a apăsa taste suplimentare.

Stații controlate de voce permit controlul diferitor funcții cu ajutorul vocii, pot fi programate pentru a răspunde la comenzi vocale. Prin introducerea unei fișe se activează un program pentru care operatorul pronunță o comandă de două ori (într-un microfon) și apăsă o combinație corespunzătoare de taste. O serie de comenzi este înscrisă pe un disc cu programe aplicative. De exemplu, folosirea unui cuvânt de procesare implică selectarea comenzilor mai des folosite (cum ar fi sublinierea, îngroșarea caracterelor, paragraf nou, scoaterea la imprimantă etc.); crearea unei mape cu aceste comenzi cu înregistrarea sonoră a lor și, ulterior, folosirea mapei cu procesorul vocal. Când utilizatorul dorește să sublinieze ceva, el sau ea pur și simplu spune cuvântul „subliniază” în microfon și orice cuvânt tipărit va fi subliniat până ce cuvântul „subliniază” este spus din nou. Programul memorizează timbrul vocii și poate fi reprogramat pentru diferiți indivizi.

Modificări ale telefonului permit creșterea volumului pentru utilizator sau folosirea telefonului fără a ridica receptorul. Controlul microfonului telefonic permite persoanei să conecteze telefonul, să formeze numărul și să închidă, printr-o mișcare a întrerupătorului, împingerea unei bile sau suflarea într-un tub. Dispozitivul laringelui artificial simulează vorbirea pentru acei care și-au pierdut coardele vocale ca urmare a paraliziei sau operației chirurgicale. Dispozitivele de telecomunicație pentru surzi (TDD) permit persoanelor cu deficiențe de auz să comunice prin telefon, utilizând terminale mici pentru a dactilografia și primi texte pe

ecran sau pe hârtie. Pentru acești oameni sunt disponibile semnale vizibile, care luminează atunci când telefonul sună.

În scopul utilizării efective a resurselor disponibile în biblioteci de către cei cu probleme vizuale există variate tipuri de dispozitive ajutătoare (caractere mari, mărire, etc.).

➤ Un monitor sau un dispozitiv de proiectare cu ecran mare permite orbilor și persoanelor cu vedere slabă să folosească materiale cu caractere mari, fără a modifica originalul;

➤ Dispozitivele de emulare a vorbirii și dispozitiv de transformare în scrierea Braille folosesc în prezent sintetizatoare vocale pentru a învăța orbii a citi. Acest sintetizator poate fi instalat la orice calculator, astfel încât oamenii pot auzi rezultatele căutării (și îl pot înregistra pe casete pentru o alta utilizare). Există programe care permit să tipărească scrierea Braille de pe ecran;

➤ Lupe pentru lectură fixate pe masă;

➤ Programe de modificare a textului: există softuri destinate măririi caracterelor textului și care permit utilizatorilor să controleze cantitatea și dimensiunea textului afișat pe ecran.

Excesul de tehnologie

În goana transformării bibliotecilor în instituții accesibile pentru persoanele dezavantajate, bibliotecile, de cele mai multe ori, se împotmolesc în noroiul tehnologic. Oferta este copleșitoare și mulți bibliotecari simt că nu dispun de cunoștințe tehnice necesare pentru a putea selecta echipament adecvat. Ei nu cunosc aproape nimic despre tehnologia asistivă (TA): Ce scanner este mai bun? Poate fi softul de scanare utilizat de cineva care ar vrea *output* prin sintetizator de vorbire? Cât de mare RAM și cât de puternic *hard* este necesar pentru a instala TA? Ce mărime de monitor este optimă pentru soft-ul de mărire a textului? Avem nevoie de printer Braille? ș.a.

E de înțeles că bibliotecarii sunt confuzi de excesul de oferte tehnologică. TA este un domeniu vast în schimbare constantă. A ține pasul cu TA înseamnă să te documentezi în fiecare zi și mulți bibliotecari n-au nici timp, nici aptitudini să se ocupe de acest lucru.

Această prelegere poate servi ca un antidot la paralizia tehnologică a bibliotecarilor. Vă propunem o abordare a alegerii echipamentului de accesibilitate care pune tehnologia într-un context general. Abordarea include opt strategii distincte de acomodare a bibliotecii și include:

- Tehnologia asistivă;
- Dispozitive de accesibilitate;
- Formate Alternative;
- Suportul Personalului;
- Servicii de Transport;
- Mobilier Adaptat;
- Modificări ale localului;
- Dispozitive tehnologice ieftine;
- Adaptări ale mediului.

Strategiile evidențiate accentuează că există mai multe căi de acomodare a persoanelor cu dizabilități, multe din ele nu implică tehnologii scumpe. Când te implici într-un proiect de accesibilitate a bibliotecii, trebuie să selectezi un spectru foarte larg de acomodări, care ar garanta satisfacerea necesităților de acces la cât mai mulți utilizatori posibil.

Planificarea unui proces de accesibilitate a bibliotecii este o formă de rezolvare creativă a problemelor. Bineînțeles că nu există rețete pentru succes: fiecare necesitate individuală de acomodare este unică în felul său. Deseori persoanele cu aceleași abilități funcționale au cerințe tehnice de acces diferite. De exemplu, o persoană cu handicap de vedere poate studia literatura în mai multe feluri: (1) ascultând vocea sintetizată; (2) citind Braille; (3) utilizând o lupă care mărește; (4) citind tipar mărit; (5) citind textul mărit pe ecranul unui calculator; (6) ascultând cartea înregistrată pe casetă; (7) ascultând cum citește o altă persoană; (8) sau o combinație a câtorva din cele enumerate.

Aceste opt strategii sunt relevante pentru a dezvolta un plan de acomodare a bibliotecii cu condiția că se va lucra foarte strâns cu persoanele dezavantajate, care ar genera cât mai multe opțiuni posibile.

1. Tehnologie asistivă: Aparate tehnologice, de regulă (dar nu neapărat) bazate pe tehnologie informațională, care extind puterea senzorială și motrice a persoanei dezavantajate – soft de mărire a textului, mașini de citire, computere activate prin voce, tastaturi adaptate, dispozitive pentru auz ș.a. TA le puteți găzdui utilizând un calculator, două. Nu instalați toate dispozitivele asistive la un singur computer, vor fi greu de configurat.

2. Formate alternative: materiale tipărite prezentate pe casetă, discuri, în Braille, tipar mărit, videocasete etc. Utilizați creativ resursele existente: biblioteca dvs. cu siguranță deține echipament, pe care îl puteți utiliza la producerea materialelor cu tipar mărit – un xerox și un printer laser. Puteți acoperi tastatura cu litere Braille sau litere mari.

3. Suport uman: cititori, personal, persoane de acompaniere, limbajul prin semne, translare orală etc. Instruiți personalul să poată servi persoanele dezavantajate. Bibliotecarii nu posedă abilități de comunicare și interacțiune cu persoanele dezavantajate. Cineva trebuie să învețe limbajul prin semne, cineva să poată opera cu tehnologia asistivă. Dezvoltarea personalului este un element important pentru a face biblioteca accesibilă.

4. Servicii de transport: această strategie de acomodare se referă la diferite mijloace de a aduce persoanele dezavantajate la bibliotecă sau, alternativ, a aduce biblioteca la ei. Exemple includ furnizarea cărților, serviciilor la locul de trai sau instituționalizare, servicii mobile, servicii de taxi și autobuz, bicicletă etc.

5. Mobilier adaptat: mese accesibile pentru cărucior, scaune ajustabile, monitor adecvat, tastatură și alte accesorii de computer. Trebuie să optați pentru scaune ergonomice (ajustabile) – care să ajusteze înălțimea scaunului, spetezei, să fie rotitor, bazat pe 5 roți. (Dar țineți minte: nici o piesă de mobilier sau dispozitiv nu este ergonomic fără să-l ajustez și să-l utilizez inteligent).

6. Modificări ale localului: rampe pentru cărucior, uși automate, semnaj cu vizibilitate înaltă, sisteme vizuale de notificare.

7. Dispozitive tehnice: lupe de mărire a textului, casetofoane pentru cărți-casetă etc. Dacă biblioteca are telefon public,

soluția ar fi schimbarea modelului pe unul cu control al sunetelor, care amplifică sunetele, instalarea unor căști.

8. Adaptarea mediului: iluminare specială, zone liniștite, arii cu control al climatului.

Înainte de a începe procesul de planificare și intensificare a accesului, trebuie să luați în considerație următoarele sugestii:

a) Faceți un tur al bibliotecilor accesibile. Vizitați persoane care au administrat asemenea procese;

b) Consultați-vă cu persoanele dezavantajate, cereți-le să vă sugereze ce dispozitive ar vrea să aibă la biblioteca la care citește, pe care le preferă, care sunt mai utile, și ce fel de ajutor uman necesită;

c) întrebați personalul bibliotecii pentru sugestii cum să faceți biblioteca mai accesibilă pentru ei.

Posibilitățile tehnologiilor asistive în asigurarea accesului

Ajutor tehnic pentru facilitarea utilizării resurselor de către utilizatorii cu handicap de tipar

Tehnologia asistivă compensează ori ajută o funcție afectată de dizabilitate. Mulți oameni poartă ochelari, pentru că au dereglări/diminuări ale vederii. Tehnologia asistivă substituie ochelarii lor. Legitim putem spune că toți cei care poartă ochelari sunt dizabilitați/ dezavantajați.

Alt exemplu de tehnologie asistivă este scaunul cu roțile. Nu este un produs de consum. Este foarte individual, dar este un instrument de tehnologie asistivă.

Dacă am încerca să delimităm designul fără bariere de designul universal și de tehnologia asistivă ar fi în felul următor:

- tehnologia asistivă este un aparat, mecanism, dispozitiv, truc, instrument și echipament de care avem nevoie ca să fim funcționali în mediu;

- design fără bariere este o obligație a comunității, a instituțiilor, deci și a bibliotecilor;

- designul universal este un design pentru a construi un mediu și produse de consum atractive, utilizabile de oricine.

Este foarte important ca bibliotecarii să înțeleagă real relația între conceptele designului fără bariere, designului universal și tehnologiei asistive în sensul dezvoltării/elaborării și implementării unui design cu adevărat utilizabil.

Persoanele cu dizabilități de tipar vor beneficia cel mai mult de echipamentul care facilitează utilizarea materialelor în format special și a celor cu tipar standard, dacă bibliotecile vor lua în considerare achiziționarea sau facilitarea accesului la echipamente speciale ca: (1) dispozitive care oferă acces la materiale audio, cum ar fi:

- Aparare pentru cărțile vorbitoare, cărți-casete;
- Playere de casete–standard;
- Playere pentru CD-uri.

Dispozitive care măresc tiparul, cum ar fi:

- Aparare care măresc orice informație scrisă;
- Aparare care măresc tiparul și prezintă tiparul în diferite mărimi și contraste;
- Aparare de mărire Microfiche: (aparare care măresc tiparul prin ecranul unui televizor pentru prezentarea microfîșelor mărite).

Sau (2) alte echipamente care includ:

- Dispozitive de voce utilizate împreună cu computerul
- Dispozitive de recunoaștere optică, ca Kurzweil Reading Machine sau Robotron
- Dispozitive Braille, imprimante Braille
- Versabraille (dispozitiv ce produce Braille fără hârtie)
- Mașini de tipărit
- OPAC cu tipar mărit și cu dispozitiv de voce.

Ajutor tehnic care facilitează utilizarea resurselor pentru persoanele cu handicap auditiv:

- Mașină de scris / calculator cu imprimantă
- O lumină bună este esențială pentru citirea buzelor, lumină spre vorbitor sau personal;
- Signalectică bună pentru încurajarea și susținerea independenței în utilizarea bibliotecii;

- Aparat audio (o minoritate de persoane pot utiliza aceste aparate);

- Telefoanele TTY sunt folositoare – deși orele de funcționare a bibliotecii nu sunt întotdeauna convenabile utilizatorilor cu handicap de auz;

- Cunoașterea limbajului prin semne este la fel de folositor.
Echipamentul de utilizare pentru alte grupuri include:

- Aparate care întorc pagina

- Standuri de citire

- Pungi de dus cărți

- Monitor adaptat (se poate mări ecranul de la monitor, instalând un soft de mărire a textului și de prezentare mai realistă a culorilor pe ecran, se poate utiliza mărire prin proiector video)

- *Rafturi ajustabile* (pentru a prezenta materialele sub unghiul necesar persoanelor cu deficiență de vedere)

- *Semne de carte/ Indicatoare* (pentru a ajuta utilizatorii să-și focuseze vederea la cuvinte sau părți evidențiate ale textului)

- *Casetofoane* (pentru utilizarea cărților vorbitoarea și difuzor casete)

- *Lămpi* (concentrarea luminii la intensitatea dorită cu ajutorul reflectoarelor care se rotesc).

Acomodările, adaptările nu trebuie să fie scumpe sau complicate. Bibliotecarii pot să îmbunătățească accesul prin înțelegerea handicapului și cum aceasta afectează abilitatea persoanei să utilizeze cu succes serviciile bibliotecii.

Foarte util în îmbunătățirea accesului la informație a persoanelor dezavantajate poate fi *ifochiosc-ul* - un sistem de informare interactivă. El se compune dintr-un monitor LCD touchscreen ultraplă, un calculator și o carcasă metalică cu un design compact. Pe această structură rulează aplicația touchscreen, care, prin intermediul unei interfețe specializate, accesibile preia comenzile efectuate prin atingerea ecranului și răspunde utilizatorului prin afișarea informațiilor dorite. Aplicația dă posibilitate tuturor funcțiilor să fie

ușor accesibile persoanelor fără experiență tehnologică și celor cu diferite dizabilități.

Ecranele touchscreen permit interacțiunea cu sistemele informatice direct prin atingere, fără a mai fi necesare echipamente adiționale ca tastatură, mouse. Acest fapt conferă avantaje de utilizare celor care nu pot lucra cu tastatura (tremurul mâinii, de exemplu) dar și elimină bariera psihologică dintre om și computer prin simplitatea de utilizare. Au o sensibilitate și acuratețe deosebite la atingere, dublate de un timp de reacție insesizabil. Aplicabilitatea lor în relația bibliotecii cu persoanele dezavantajate este foarte diversă: acces la informația de promovare a serviciilor, la bazele de date comunitare, la catalogul electronic al bibliotecii, acces la Internet, diverse rețele locale și naționale, la link-uri de interes special.

Configurația-standard a infochioșcului include:

Procesor - 1,6 GHz; RAM 256 MB, DDR; HDD 20 Gb; CD-ROM 52x,

Monitor – MicroTouch 3M cu o rezoluție 1280x1024x32, 16 milioane de culori

Sistem audio încorporat

Microfon încorporat

Posibilități de instalare: cameră web, cititor carduri, WEB/VOIP telefon.

Configurațiile calculatoarelor și dotărilor opționale ale Infochioșcurilor pot fi modificate după exigențele beneficiarilor (detalii la www.nor.md).

Sistemele infochioșc corespund celor trei caracteristici ale sistemelor informaționale:

➤ Interoperabilitate – interacțiunea cu alte părți ale sistemului infobibliotecar

➤ Compatibilitate – poate fi parte a sistemului, poate fi conectat la diverse rețele locale

➤ Portabilitate – posibilitate de instalare oriunde, dat fiind faptul că ocupă doar 1m².

Persoane care nu pot vizita biblioteca

Deservirea persoanelor imobilizate este foarte dificilă și costisitoare. Apariția resurselor informaționale în format electronic permite acestor oameni de a avea acces la informație. Deoarece tot mai multă și mai multă informație apare, este stocată și organizată în format electronic, oamenii vor putea accesa informația dorită stând acasă sau aflându-se la o instituție folosind calculatorul. Suntem o lume legată prin rețea. Deoarece este posibilă interacțiunea dintre calculatoare, persoanele cu handicap pot participa la teleconferințe (prin intermediul cablului sau a calculatorului), programe didactice oferite de școli și universități și alte programe, printre care și cele de amuzament.

Multe persoane dezavantajate au experiență în lucrul cu tastatura și vor folosi această experiență în cercetările „on-line”. Puțini studenți sau vizitatori ai bibliotecii tipăresc bine și repede, astfel încât această diferență între persoanele dezavantajate și alții nu va fi foarte mare.

Capacitatea de a folosi calculatoarele pentru a găsi ceva util (și uneori distractiv) poate motiva utilizatorul atunci când el accesează sistemul „on-line”. Capacitatea de gândire (strategia de cercetare), mai degrabă decât capacitățile fizice, determină succesul cercetărilor „online”, persoanele dizabiliate fiind plasate pe o poziție potențial echivalentă. Capacitatea de a înțelege cum lucrează un calculator, logica Booleană și dezvoltarea strategiilor de cercetare nu depinde de capacitatea fizică sau psihologică a unei persoane.

Dispozitivele tehnice ajutătoare și tehnologia asistivă se divizează în două categorii:

- Pentru facilitarea accesului fizic
- Pentru facilitarea accesului la resurse.

Cum a fost menționat și mai înainte, echipamentul asistiv este recomandat pentru îmbunătățirea accesului fizic la facilitățile și serviciile bibliotecii. Restricțiile bugetare, de obicei, influențează nivelul de dotare, dar este important să cunoaștem

echipamentul disponibil astăzi pe piață, de la cele mai simple, cum ar fi dispozitive de mărire din sticlă, până la cele mai complexe, cum ar fi televiziunea cu circuit închis.

Conceptul „Design pentru toți”: principiile de bază.

Se preconizează că persoanele dezavantajate vor interacționa într-un mediu tehnologic complex, mereu în creștere, unde interfața pentru utilizatori este elaborată ținând cont de cerințele celor cu abilități de utilizare. Până nu demult, proviziile de accesibilitate pentru persoanele dezavantajate se bazau pe adaptări la sistemele existente ori pe dezvoltări dedicate special unor soluții specifice sau orientate spre necesități particulare ale utilizatorului individual. Evoluția rapidă a tehnologiei limitează progresiv această abordare *reactivă*, prin tehnologie de vârf cu prețuri mai scăzute, fapt ce conduce la dezvoltarea unei generații speciale de tehnologie, care va oferi soluții pentru cei cu dizabilități și cei înaintați în vârstă, luând în seamă abilitățile, cerințele, preferințele și competențele lor. În acest context, realizarea *proactivă* a principiilor *Design pentru toți* este necesară, în sensul asigurării conceptului *accesului universal* și al *calității* utilizării de către *toți*, adică și de persoanele dezavantajate.

În context, definiția noastră, a designului pentru toți, se diferențiază fundamental de alte definiții recent apărute în literatura de specialitate, în care limităm specific utilitatea acestui termen spre abordarea *proactivă* și spre măsuri și instrumente. Noțiunea noastră de *design pentru toți* se referă la un efort conștiincios și sistematic de aplicare *proactivă* a principiilor, metodelor și instrumentelor, în scopul elaborării interfețelor pentru fluxul de produse și servicii, pe care le asigură *accesul universal* și calitatea utilizării de către toate persoanele dezavantajate, eliminând necesitatea de adaptare ulterioară.

Perspectiva normativă a definiției noastre contextuale este că nu-i orientată spre utilizatorul *mediu*, ci presupune un design orientat spre toți potențialii utilizatori. În acest context specialiștii în cercetări tehnologice Constantine Stephanidis și

Pier Luigi Emiliani au propus conceptul *Interfață pentru toți*, care urmează principiile designului pentru toți, în sensul asigurării accesibilității interfeței pentru utilizatorul versat precum și pentru cei cu posibilități fizice, psihice limitate.

Obiectivele acestui concept sunt orientate spre independență în utilizare.

Principiile de bază ale Designului pentru toți

Scopul DPT este de a elabora produse, servicii și sisteme care ar permite oricui să le utilizeze cât mai ușor posibil.

Teoretic DPT este simplu, practic este mult mai complicat. Tradițional există două strategii de abordare a DPT. Prima metoda este prin citarea, utilizarea bunelor practici, exemple ale aspectelor conceptului; a doua strategie este testarea utilizării universale a echipamentelor.

Ne întrebăm când un produs este accesibil și când nu? Cât de mare este litera de pe tastatură? Cât de mare este presiunea, efortul pentru a o activa? Răspunsul este: nu putem face produsul absolut accesibil. Îl putem face mai accesibil, dar totdeauna există oameni care nu-l vor putea utiliza. În multe cazuri putem crea produse care pot fi simultan accesibile tuturor persoanelor. Trebuie să ținem minte că o parte, un detaliu poate avantaja o dizabilitate și poate dezavantaja altă parte de persoane dizabiliate. Redundanța este cheia soluționării problemei. În acest caz sunt recomandate infochioșcurile.

Există 7 principii, respectarea cărora poate asigura realizarea conceptului DPT⁹². În continuare, enumerăm principiile și încercăm să le raportăm la biblioteci în general, nu numai la aspectul tehnologic. Respectăm formatul elaborat de autori (1), numele principiului care este o regulă concisă, ușor de memorizat a conceptului-cheie, concretizat în principiu evidențiat în text prin opțiunea **bold**; (2) definiția principiului care este o

⁹² Aceste principii au fost elaborate, în 1997, de un grup de autori: B.R. Connell, M. Jones, R.M. Mueller, A. Mullieck, E. Ostroff, J. Sanford, Ed. Steinfeld, M. Story, G. Vanderheiden de la Centrul pentru Design Universal.

descriere concisă a principiului ca o directivă a conceptului, evidențiat în text prin obținerea *italic*; (3) ghidul principiului care este o lista a elementelor-cheie referitoare la realizarea principiului, obligatorii, numerotate, opțiunea text obișnuit.

➤ **Utilizarea echitabilă** – *DPT este util și solicitat de orice grup de utilizatori.* Realizarea lui cere de la bibliotecă, și nu numai, (1) furnizarea acelorași mijloace, forme și metode pentru toți utilizatorii, identice unde este posibil, echivalente unde nu se poate; (2) evitarea segregării și stigmatizării oricărui utilizator; (3) confidențialitatea, securitatea, intimiditatea trebuie să fie valabile pentru toți utilizatorii.

➤ **Flexibilitatea utilizării** – *DPT acomodează un spectru larg de preferințe și abilități individuale.* Adică cere: (1) furnizarea opțiunilor de a alege metodele de utilizare; (2) asigurarea acomodărilor de utilizare în cazul dreptacilor sau stângacilor; (3) asigurarea adaptărilor consecvent și în dependență de necesitățile utilizatorilor.

➤ **Utilizarea simplă și intuitivă** – *DPT oferă uz ușor de priceput, indiferent de experiența, cunoștințele, abilitățile lingvistice sau nivelul de concentrare ale utilizatorului.* DPT - (1) elimină complexitatea inutilă; (2) oferă consistență așteptărilor și intuiției utilizatorilor; (3) acomodează un spectru larg de instruire și abilități lingvistice; (4) aranjează informația după criteriul importanței și priorității; (5) asigură acțiuni prompte, efective, consecvente; (6) asigură feedback în timpul și la sfârșitul utilizării.

➤ **Informare perceptibilă** – *DPT comunică eficient informația necesară utilizatorului, ținând seama de condiția de handicap, sau de abilitățile sale senzoriale.* Bibliotecile trebuie să (1) utilizeze diferite modele (pictoriale, verbale, tactile) pentru prezentarea redundantă a informației esențiale; (2) asigură un contrast adecvat între informația esențială și mediu; (3) mărește lizibilitatea informației esențiale în toate modalitățile senzoriale; (4) asigură compatibilitate cu o varietate de tehnică și dispozitive utilizate de persoanele cu handicap senzorial.

➤ **Toleranța erorilor** – *DPT minimizează pericolele și consecințele nefavorabile ale acțiunilor accidentale sau neintenționate.* Aceasta cere de la bibliotecă să (1) aranjeze elementele din bibliotecă în așa fel ca să elimine posibilitățile de accidentare; (2) asigure prevenirea accidentelor și greșelilor; (3) descurajeze acțiunile inconștiente în activități care cer atenție.

➤ **Efort fizic scăzut** – *DPT poate fi utilizat eficient și confortabil și cu minimum trudă.* Adică: (1) permite utilizatorilor să-și mențină poziția neutrală a corpului; (2) să utilizeze o forță rezonabilă de operare; (3) să minimalizeze acțiunile repetitive; (4) să minimalizeze efortul fizic de lungă durată.

➤ **Spațiul: Mărime, abordare, utilizare** – *Mărimea spațiului este asigurată de posibilitățile de manipulare, manevrare dependente de abilitățile senzoriale ale persoanelor dezavantajate, de măsura, postura și mobilitatea lor.* Bibliotecile trebuie să (1) asigure prin linii clare direcția către elementele importante ale bibliotecii pentru orice utilizator cu mobilitate independentă sau în scaun cu roțile; (2) să facă accesibile toate componentele de confort oricărui utilizator cu mobilitate independentă sau în scaun cu roțile; (3) să asigure spații adecvate pentru utilizarea dispozitivelor asistive sau cele de asistență personală.

La realizarea eficientă a DPT trebuie să ținem cont de câteva considerente: (1) să nu uităm de aspectele multilingvistice și multiculturale în elaborarea serviciilor sau produselor; (2) terminologia utilizată în signaj, interfața calculatoarelor, programe, cataloage, materiale promoționale, să ținem cont de ultimele dezvoltări și practici în domeniu.

Documentul recent „European concept for accessibility”, 2005 (Conceptul european de accesibilitate) stipulează clar următoarele: „...pentru a asigura oportunități egale de participare în activități sociale, economice, oricine, de orice vârstă, cu sau fără dizabilitate trebuie să fie în stare să intre și să utilizeze orice local și mediu cât mai independent posibil”.

Principii generale de aplicare

Multe țări și-au elaborat Linii Directoare de accesibilitate. Experiența demonstrează că cerințele de accesibilitate trebuie să includă dimensiuni cantitative exacte. Ele pot fi diferite de la țară la țară, în funcție de cultură și tradiții, dar toate au același scop – să ofere răspunsuri referitoare la măsurători. Dar există un număr de principii de bază, care pot fi considerate ca un cod de practici de calitate, pe care le vom trece în revistă:

➤ Oricine, incluzând și persoanele dezavantajate, trebuie să poată intra, să-și găsească calea și să se deplaseze spre punctele de interes, să fie în stare să utilizeze tehnica și mediul pentru scopul intenționat.

➤ Nu-i suficient să adaptați ocazional facilități pentru persoanele dezavantajate. Tot mediul trebuie să fie general accesibil. Dacă o verigă a unui lanț este slabă, șubredă, întregul lanț este compromis.

➤ Deseori o combinație de măsuri pentru a obține accesibilitate funcționează cu certitudine. Este imposibil să neglijăm jumătate de măsuri și să creăm ceva care să fie pe jumătate accesibil

➤ Îmbunătățirea accesului care va afecta doar persoanele cu dizabilități trebuie efectuată chiar dacă este imposibil să realizezi îmbunătățiri pentru toți dizabilitații.

➤ Accesibilitatea trebuie luată în considerație încă din stadiul proiectării localului.

Recent au fost prezentate două studii care prezintă o analiză detaliată și recomandări la nivel de politici la un larg spectru de aspecte ale Societății Informației importante pentru persoanele dezavantajate. Analizând practicile de calitate la nivel european, s-au elaborat cinci arii de acțiune, numite 5 „A” (availability, accessibility, affordability, awareness, appropriateness), rezolvarea cărora ar permite participarea persoanelor dezavantajate la Societatea Informației și să beneficieze de ea.

1) **Disponibilitate** – care înseamnă asigurarea că persoanele dezavantajate nu sunt excluse de biblioteci pentru că serviciile și aplicațiile necesare intereselor lor nu sunt dezvoltate, sau că nu avem echipamentul necesar de conexiune la resurse.

2) **Accesibilitate** – care înseamnă asigurarea că persoanele dezavantajate nu sunt excluse prin designul inaccesibil al bibliotecilor, prin promovarea Designului pentru toți și abordarea soluțiilor speciale (dacă este nevoie).

3) **Abordabilitate** – care înseamnă asigurarea că persoanele dezavantajate nu sunt excluse pentru că bibliotecile nu-și permit servicii valoroase pentru ei, sau accesul la aceste servicii prin promovarea politicii adecvate de prețuri și asigurarea finanțării publice a acestor servicii.

4) **Conștientizare** – care înseamnă asigurarea că persoanele dezavantajate nu sunt excluse din cauza lipsei de înțelegere și conștientizare a oportunităților și potențialului necesar prin instruire și colaborare.

5) **Aproprietizare** – care înseamnă asigurarea că persoanele dezavantajate nu sunt excluse din cauza negativismului social prin implicarea lor în toate aspectele oferite de Societatea Informației -- prin politici, instruirea tehnologică, evitarea implicării persoanelor dezavantajate în noi forme de excludere socială.

Procesul de adaptare sau echipare cu tehnologia adaptivă, asistivă trebuie planificat în baza evaluărilor necesităților, consultațiilor cu grupurile dezavantajate în conformitate cu (a) costul de menținere, utilizarea echipamentului (b) disponibilitatea echipamentului identic în centrele locale pentru handicapați sau alte biblioteci (c) evaluări sau alte informații despre performanța, costul și siguranța produsului.

Bibliotecile ar trebui să ofere: (1) măcar un loc (terminal) accesibil adaptat la necesitățile persoanelor cu dizabilități vizuale, de auz și motorii; (2) să pună la dispoziția publicului dezavantajat un personal familiar cu tehnologia adaptivă; (3) să elaboreze manuale și instrucțiuni de utilizare a echipamentului asistiv, disponibile pentru personal și utilizatori, accesibile în formate alternative.

Concluzii

Tehnologia contribuie la o schimbare socială eficientă. Tehnologia, însă, nu poate cauza schimbări sociale; tehnologia doar face

posibilă schimbarea socială. Bibliotecarii, ca și societatea în întregime, sunt hipnotizați de tehnologia promițătoare și o tratează ca pe o panacee pentru rezolvarea multor probleme. Dar nu trebuie să uităm că scopul final al tehnologiei – a crea un climat social în care toți oamenii vor fi tratați imparțial, vor avea oportunități egale. Mulți dintre noi, bibliotecarii, dar și decidenții și chiar specialiștii în tehnologii, confundă mijloacele cu scopurile. Ei văd tehnologia ca pe scop în sine, nu ca mijloc de realizare a scopurilor propuse. Scopul bibliotecii, în cazul persoanelor dezavantajate, nu este tehnologia asistivă, ci accesibilitatea. Această confundare este observabilă în bibliotecile noastre – achiziționează și instalează tehnologie, sunt fascinați de prezența ei, dar nu o utilizează în scopul lărgirii, îmbunătățirii accesibilității bibliotecii.

Accesibilitatea bibliotecii nu se apreciază după tehnologia sofisticată pe care o deține, dar prin diversitate și prin comprehensiunea serviciilor pe care le oferă. Tehnologia reprezintă doar o cale în drumul lung spre o societate echitabilă și, spre o bibliotecă echitabilă.

Bibliografie:

1. Casey, Carol. Accessibility in the Virtual Library: Creating equal opportunity Web sites // Information Tehnology and Libraries. – 18.1 (mart. 1999). – P. 22-25.
2. Mates, Barbara T. Adaptive Technology for the Internet: Making Electronic Resources Available. – Chicago: ALA, 2000.
3. Computer and Web Resources for People with Disabilities: A Guide to Exploring Today's Technology. – 3rd ed. – Salt Lake City: Publishers Press, 2000.
4. Godber, John. How open is your Opac? // www.sbu.ac.uk
5. Cantor, Alan. The AD-AP-T-A-B-L-E Approach: Planing Accessible Libraries // Information Technology and disability. – Vol.2. – No. 4. – Decembe, 1995.
6. World Wide Web accessibility to People with Disabilities: A Usability Perspective. <http://www.staff.uiuc.edu/~jongund/acces-overview.html>
7. PROMoting an Information Society for Evryone: Essential Actions for Policy-Makers and Organisations Repreyenting Older Adult and Disabled People // www.stakes.fi/promise/respack/actions/pract2.htm

CUPRINS

I. BIBLIOGRAFIE

Bibliografia istoriei: tradiții, realizări, perspective <i>Ion Madan</i>	p. 5
--	------

II. ANALIZĂ DOCUMENTARĂ

Noțiuni teoretice în clasificarea documentelor <i>Natalia Goian</i>	p. 63
---	-------

III. RESURSE INFORMAȚIONALE

Ediții de referință <i>Nelly Țurcan</i>	p. 81
---	-------

Resurse informaționale în domeniul economic:

Situația actuală <i>Natalia Cheradi</i>	p. 129
---	--------

IV. MANAGEMENT ȘI MARKETING DE BIBLIOTECĂ

Managementul incluziv – managementul societății cunoașterii <i>Lidia Kulikovski</i>	p. 161
---	--------

Structura organizatorică a bibliotecii

<i>Natalia Zavtur</i>	p. 192
-----------------------------	--------

V. LEGISLAȚIA ȘI DEONTOLOGIA PROFESIONALĂ

Legislația de bibliotecă

<i>Mariana Harjevschi</i>	p. 215
---------------------------------	--------

VI. TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE

Tehnologii informaționale și de comunicare în societatea informațională incluzivă

<i>Lidia Kulikovski</i>	p. 247
-------------------------------	--------

***BIBLIOTECONOMIE
ȘI ȘTIINȚA INFORMĂRII***

Prelegeri pentru studenții specialității
Biblioteconomie, Asistență Informațională și Arhivistică

Volumul 4

Redactor *Nina DODON*
Asistență computerizată *Ana ENACHII*

Bun de tipar 10.09.2007. Formatul 60x84 ¹/₁₆
Coli de tipar 16,8. Coli editoriale 15,4.
Comanda 213. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60. Chișinău, MD 2009

* 1 7 3 9 1 7 2 *

